

KALP AMELLERİ

الغرباء

Yayında Mihenk Taşı

التحفة العراقية
في الله والقلبة

...zgŸn Adı: TuhfetuÖl-Iraklyye

Telif : Übn Teymiyye

YayIncl: Guraba YayInlarl

,eviri : Prof. Dr. Übrahim Sarmıß

DŸzelti: HŸseyin Cinisli

Dizgi : Baze Ajans

Kapak : NŸans

Baskı : Step Ajans

Cilt : Step Ajans

ISBN: 975-8810-05-7

Guraba YayInlarl: 43

Birinci Baskı Mayıs 2004

M. 2004 / H. 1425

Her Hakki Saklıdır.

İbn Teymiyye

KALP AMELLERİ

Çeviren

Prof. Dr. İbrahim Sarmış

atal eßme Sok. Defne Han 27/9
CaÜaloÜlu - Üstanbul
Tel: (0212) 526 06 05 Fax: 522 49 98
www.guraba.com
e-mail: guraba@hotmail.com

Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye

Nesebi ve Doğumu:

Adı Ahmed olan İbn Teymiyye'nin babasından itibaren geriye doğru atalarının adı şöyledir: Abdu'l-Halim, Abdu's-Selâm, Abdullah, el-Hıdır, Muhammed, el-Hıdır, Ali, Abdullah, Teymiyye el-Harrânî.

"Teymiyye" lakabı ile ilgili olarak şöyle denilmiştir: Onun beşinci dedesi olan Muhammed b. el-Hıdır, Teyma yolu üzerinden hacca gitmişti. Orada küçük bir kız çocuğu görmüştü. Geri döndüğünde ise hanımının bir kız doğurmuş olduğunu da görünce, Tebûk yakınlarındaki bir belde olan Teyma'ya nisbetle ey Teymiyye; ey Teymiyye diye seslenince, ona bu lakab verilmiş oldu.

İbnu'n-Neccar dedi ki: "Bize nakledildiğine göre dedelerinden Muhammed'i, annesi Teymiyye diye adlandıırdı. Teymiyye ise vaize bir kadın olup, daha sonra ona nisbet edildi ve onun adıyla tanınır oldu."¹

İbn Teymiyye 661 Rebiulevvel ayının onuna rastlayan bir pazartesi günü Şam topraklarından sayılan Harran'da

1 Bk. İbn Abdu'l-Hadî, *el-Ukûdu'd-Durriyye*, s. 4

dünyaya geldi. Şeyhu'l-İslam Takıyyu'd-Din lakabı ile anıldı, künyesi Ebu'l-Abbas'dır.

Şeyhu'l-İslam lakabının anlamı ile ilgili olarak çeşitli açıklamalar yapılmıştır:

Bu açıklamaların en güzeli, müslüman olarak yaşlanmış (şeyh, ihtiyar olmuş) kişi demektir. O bu lakabı ile daha önce geçmiş benzerlerinden farklı bir özelliğe sahip ve bu hususta esenliğe kavuşacağı belirtilen müjde vaadini elde etmiş gibidir: "Her kimin müslüman olarak bir saçı ağarırsa, bu onun için kıyamet gününde bir nur olacaktır."²

Diğer bir açıklamaya göre şeyh, avamın örfünde dayanak ve destek olan kişi yani Yüce Allah'tan sonra her türlü sıkıntıda başvurdukları kişi demektir.

Bir diğer açıklamaya göre o, kendi yakınlarının yolundan gitmekle Şeyhu'l-İslam'dır. Yani gençlerin kötü ve cahilce davranışlarından kurtulmuş kimsedir. Yine, farz ve nafile bütün amellerinde sünnete uygun hareket eden bir kişi demektir.³

Bu isimlendirme eskiden beri kullanılmıştır. Bunu İmam Şafii, İmam Ahmed b. Hanbel ve başkaları da kullanmıştır.⁴

Ailesi:

Ailesi olan Teymiyye hanedanı Harran'da köklü bir ailedir. İlim ve dine bağlılığı ile ün salmıştır.

2 Sahih bir hadistir. Ahmed, Tirmizî ve Nesaî bunu, Amr b. Abese'den rivayet etmiştir. İbn Kesir, Tefsir'de (VIII, 429) hadisin çeşitli senedlerini kaydettikten sonra: "Bunlar ceyyid ve kavî isnadlardır." demektedir. Ayrıca bk. *Sahihu'l-Câmi*, 6183.

3 Bu husustaki çeşitli açıklamalar için bk. *er-Reddu'l-Vafir*, s. 50

4 Bk. *er-Reddu'l-Vafir*, s. 55. dipnot.

Dedesi Ebu'l-Berekât Mecdu'd-Din Hanbelî ileri gelen ilim adamlarının büyüklerindendir. eş-Şevkanî'nin "Neylu'l-Evtar" adı ile şerhettiği "el-Munteka min Ahbari'l-Mustafa" adlı eser onun te'liflerinden birisidir.

Babası Şihabu'd-Din Abdu'l-Halim Ebu'l-Mehasin babasından sonra meşihat makamını üstlenmiş ve Ebu'l-Abbas ile Ebu Muhammed adındaki oğullarına ilim öğretmiştir.

Kardeşi Ebu Muhammed Şerefu'd-Din, Hanbelî mezhebinde oldukça ileri derecede fikhî bir seviyeye ulaşmıştı.

Hocaları:

Öğrencisi İbn Abdu'l-Hadî şöyle demektedir: "Kendilerinden ilim dinleyip, bellediği hocaları ikiyüzden daha fazladır."⁵

Bunların en ünlüleri:

- 1- Şemsu'd-Din Ebu Muhammed Abdu'r-Rahman b. Kudame el-Makdisî. 682 h. yılında vefat etmiştir.
- 2- Eminu'd-Din Ebu'l-Yemen Abdu's-Samed b. Asâkir ed-Dimeşkî eş-Şafîî. 686 h. yılında vefat etmiştir.
- 3- Şemsu'd-Din Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdi'l-Kavi b. Bedran el-Merdavî. 703 h. yılında vefat etmiştir.

Öğrencileri:

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye köklü bir ekolün temsilcisidir. Hayatında pekçok ilim adamı bu ekolün öğrenciliğini yapmış, günümüze kadar onun pekçok eseri vasıtası ile de

---

⁵ el-Ukudu'd-Durriyye, s. 4

hala bu ekole mensub olup, öğrenciliğini yapanların varlığı sürmektedir. İbn Teymiyye'ye öğrencilik yapanların meşhurlarından bazıları:

1- Şemsu'd-Din b. Abdi'l-Hadî. 744 h. yılında vefat etmiştir.

2- Şemsu'd-Din ez-Zehebî. 748 h. yılında vefat etmiştir.

3- Şemsu'd-Din İbnu'l-Kayyim. 751 h. yılında vefat etmiştir.

4- Şemsu'd-Din İbn Müflih, el-Fûru' ve el-Âdâbu's-Şer'iyye adlı eserlerin müellifidir. 763 h. yılında vefat etmiştir.

5- Ünlü tefsirin müellifi İmâdu'd-Din İbn Kesir. 774 h. yılında vefat etmiştir.

Mezhebi:

Hanbelî mezhebine mensub bir kişi olarak yetişti. Daha sonra hakkında ez-Zehebî'nin sözünü ettiği şu noktaya ulaştı:

"Şu ana kadar pekçok yıldan bu yana muayyen bir mezhebe bağlı olmaksızın, aksine delile dayalı olan görüşe göre fetva vermektedir. Katıksız sünnetin ve selef yolunun zaferi için çalışmıştır. Bu yolun lehine birçok delil, önerme ve daha önce başkasının göstermediği hususları delil olarak kendisi ortaya koymuş, öncekilerin ve sonrakilerin kullanmaktan çekindikleri ifade ve sözleri kendisi cesaretle dile getirmiştir."⁶

Akîdesi:

Akîdesinin ne olduğu hakkında bizzat kendisinin yazmış olduğu şu kaside ile bize şöyle cevap vermektedir:

⁶ Bk. *er-Reddu'l-Vâfir*, s. 7

“Ey mezhebimi ve akidemi soran kişi! Doğru yolu bulmak için soru sorana, doğru yolda gitmek ihsan edilsin.

Sözünü tahkik ederek söyleyen, bundan yan çizmeyen ve değıştirmeyenin sözüne kulak ver.

Bütün ashabı sevmek benim yolumdur, bu sevgiyle onlara yakın olmayı, Allah’a yakın olmaya bir vesile (yol) sayarım.

Herbirisinin pek açık-seçik kadri ve fazileti vardır, fakat aralarından es-Sıddik daha da faziletlidir.

Kur’an hakkında âyetlerinde geçenleri söylerim, o, Allah tarafından indirilmiştir.

İlahi sıfata dair bütün âyetleri ilk tarzda nakledildiğı şekilde hak olarak kabul ederim.

Bunun mesuliyetini de bu nakli yapanlara havale ederim ve bu hususta her türlü tahayyüle karşı onu korurum.

Kur’ân’ı bir kenara itip de söylediğı söze: el-Ahtal dedi ki... diye delil getiren ne çirkin iş yapmış olur!

Mü’minler Rablerini hak olarak göreceklendir. Ve O, keyfiyetsiz olarak (hadiste belirtildiğı üzere) semaya iner.

Mizanı ve kendisinden içip, susuzluğumu gidereceğimi ümit ettiğim Havzı ikrar ve kabul ederim.

Aynı şekilde cehennemin üstünde uzatılacak sıratı da. Muvahhid olanlar kurtulacak, diğerleri ise terkedileceklerdir.

Cehennem ateşine bedbaht olan bir kimse ilahi hikmet gereğı girecektir, takva sahibi olan kişi de aynı şekilde cennete girecektir.

Canlı ve akılı başında herkesin kabrinde ameli kendi-

siyle birlikte olacak ve ona kabirde soru sorulacaktır.

İşte Şafii'nin de, Malik'in de, Ebu Hanife'nin de sonra da Ahmed'in de nakledilegelen akidesi budur.

Eğer onların izledikleri yola uyarsan, ilahi tevfiğe mazhar olursun. Eğer bid'at bir yol ortaya koyarsan, kimse senin bu yolunu dayanak kabul etmez."⁷

Eserleri:

Eserleri hakkında ez-Zehebî şunları söylemektedir: "Şeyhu'l-İslam Takıyü'd-Din Ebu'l-Abbas Ahmed b. Teymiyye'nin te'lif ettiği eserleri topladım, bunların bin esere vardıklarını tesbit ettim. Daha sonra onun başka eserlerini de gördüm."⁸

Onun değerli öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye de "Esmâu Müellefâtı İbn Teymiyye" adını verdiği ve Salahu'd-Din el-Müneccid'in tahkiki ile Beyrut Daru'l-Kutubi'l-Cerid'e de basılmış, te'lif ettiği eserlere ait bir eser yazmıştır.

Güzel bir tasnif, güzel bir ibare, düzenleme, taksim ve açıklama noktasında oldukça yetkin idi. Bu hususa onun hasmı İbnu'z-Zemelkanî bile tanıklık etmiştir.⁹

İbn Teymiyye İbranice'yi, Latince'yi konuşurdu.¹⁰ Bunu şu sözlerinden anlamaktayız: "İbranice lafızlar bir dereceye kadar Arapça lafızlara yakınlaşmaktadır. Nitekim isimler büyük ihtikak noktasında birbirine oldukça yaklaşmaktadır. Ben kitab ehli arasında müslüman olmuş birtakım kimseler-

7 Bk. *Cilâu'l-Ayneyn fi Muhakemeti'l-Ahmedeyn*, s. 58

8 Bk. *er-Reddu'l-Vâfir*, s. 72

9 Aynı eser, s. 105

10 *Evraku'n-Mecmuatun min Hayati Şeyhi'l-İslam*, s. 66

den Tevrat'ın İbranice lafızlarını dinledim. Her iki dilin birbirine oldukça yakın olduklarını gördüm. Öyle ki sonunda sırf Arapça bilgime dayanarak onların İbranice konuşmalarının birçoğunu anlar oldum.¹¹

Ahlâkî Nitelikleri ve Yaratılışı:

Ahlâkî niteliklerinden birisi de cömert bir şahsiyet oluşu idi. Bu onun fitri bir özelliği idi. Cömertlik için kendisini ayrıca zorlamazdı. Yiğitti, dünyaya karşı zahid idi. Hiçbir şekilde dünyaya bağlı değildi. Haramlara düşmek korkusuyla pekçok mübahı terkederdi.

Yaratılışı itibariyle taşıdığı niteliklere gelince beyaz tenli, saç ve sakalları siyah, ağarmış saçları azdı. Saçları kulaklarının yumuşaklarına kadar ulaşırdı, gözleri adeta konuşan iki dil gibi idi. Orta boylu, omuzları geniş, yüksek sesli, fasih süratle okuyan bir kişi idi. Sertleştiği olurdu ama hilm özelliği ile o sertliğini bastırabiliyordu.¹²

Cihadı:

Allah ona rahmet etsin hem diliyle, hem kalemi ile hem de eliyle cihad etmiş, tatarlara karşı savaşmış, müslümanları onlara karşı harekete getirmeye çalışmıştır. 702 h. yılında Şekhab vakasında ön saflarda çarpışmış, Merc es-Suffer günü diye bilinen çarpışmada onlara karşı sebat gösterecek, yerinden ayrılmamıştı. Tatarların hükümdarı Kazan'ın huzuruna girip, onunla cesareti dolayısıyla hazır bulunanları dehşete düşürecek şekilde konuşmuştur. Aynı şekilde müs-

¹¹ *Nakdu'l-Mantık*, s. 93

¹² Bk. İbn Hacer, *ed-Dureru'l-Kâmile*, I, 151 ez-Zehebî'den naklen.

lüman toprakları Tatarlara teslim etmek noktasına gelen Mısır Sultanına da nasihat etmiştir.

İlim Adamlarının Onun Hakkındaki Sözleri:¹³

Arkadaş ve öğrencilerinden çok, onun düşmanları ve onun seviyesinde olan ilim adamları Şeyhu'l-İslam'dan övgüyle söz etmişlerdir. Hatta İbn Nâsîru'd-Din ed-Dîmeşkî ondan övgüyle söz eden çağdaşlarından seksen ilim adamından daha fazlasını saymış ve bu hususa dair ünlü kitabı *"er-Râddu'l-Vâfir"* adlı eserini yazmıştır. Bu eserde 841 yılında vefat eden ve İbn Teymiyye hakkında "Şeyhu'l-İslam" diyen bir kimsenin kâfir olacağını iddia eden el-Alâ el-Buhârî diye ün salmış, Muhammed b. Muhammed el-Acemî'nin görüşlerini red etmektedir.

İşte ben sözü geçen bu eserden gerek İbn Teymiyye'nin çağdaşı, gerek müellif İbn Nasîru'd-Din'in çağdaşı olan en ünlü ilim adamlarının birtakım sözlerini seçtim. Bizzat ona öğrencilik etmiş bulunan İbnu'l-Kayyim, İbn Kesir ve İbn Abdî'l-Hadî gibi öğrencilerinin ona dair övgü dolu sözlerini ayrıca kaydetmedim. Çünkü bunlar pekçok ve bilinen şeylerdir.

Ondan hayırla söz edip, onu öven ve müslümanlar arasındaki konumunu açıklığa çıkartanların bazıları:

1- "Uyûnu'l-Eser fi'l-Meğâzîl ve's-Şemaili ve's-Siyer" adlı eserin müellifi olan İbn Seyyidî'n-Nas (v. 734 h.) onun hakkında şunları söylemektedir:

"Ben onu bütün ilimlerde pay sahibi gördüm. Nerdeyse

¹³ Burada bu değerli imamın hakkını verebilmek ve gazezkârların şüphelerini reddetmek için sözü biraz uzatmış oldum.

sünnete dair bütün rivayetleri ezberlemişti. Tefsire dair söz söyledi mi bu işin sancağını yüklenmiş olduğu görülürdü. Fıkha dair fetva verdi mi en ileri noktaya ulaşmış olduğu, hadise dair konuştu mu hadis ilim ve rivayetinde oldukça ehil olduğu, mezheb ve fırkalar hakkında konuştu mu bu hususta ondan daha etraflı bilgi sahibi kimsenin görülemediği, onun ilerisinde bu hususların kimse tarafından idrâk edilemediği anlaşıldı. Kısacası bütün ilim dallarında akranlarından ileri idi. Onu gören hiçbir göz onun benzerini görmemiştir. Hatta kendisi bile kendisi gibisini görmüş değildir.”

2- “Siyer-u A’lami’n-Nubelâ”nın müellifi Şemsu’d-Din ez-Zehebî (v. 748) der ki:

“O, benim gibi bir kimsenin onun niteliklerine dair söz söylemesinden çok daha büyüktür. Eğer Kâbe’de Hacer-i Esved’in bulunduğu rükün ile Makam-ı İbrahim arasında bana yemin ettirilecek olsa, hiç şüphesiz benim gözüm onun gibisini görmemiştir, diye yemin ederim. Allah’a yemin ederim bizzat kendisi bile ilim bakımından kendi benzerini görmüş değildir.”

Bir başka yerde de şunları söylemektedir:

“Henüz buluşa ermeden Kur’an ve fıkıh okudu, tartıştı, delilleriyle, görüşlerini ortaya koydu. Yirmi yaşlarında iken ilim ve tefsirde oldukça ileri dereceye ulaştı, fetva verdi ve ders okuttu. Pek çok eserler yazdı, daha hocaları hayatta iken büyük ilim adamları arasında sayılır oldu. Develere yük teşkil edecek kadar pek büyük eserler yazdı. Bu sırada onun yazdığı eserler belki dörtbin defter, belki de daha fazla tutar. Cuma günlerinde seneler boyunca herhangi bir kitaba başvurmaya gerek görmeksizin Yüce Allah’ın kitabını tefsir

etti. Fıskıran bir zeka idi, pekçok hadis dinlemiştir. Kendilerinden ilim bellediği hocalarının sayısı ikiyüzü aşkındır. Tefsire dair bilgisi en ileri noktadadır. Hadis, hadis ravileri (Ricâli), hadisin sahih olup olmamasına dair bilgisine hiçbir kimse ulaşamaz. Fıkhi, nakli -dört mezheb imamının da ötesinde- ashab ve tabiîn'in görüşlerini bilmekte eşsizdi. Mezheb ve fırkalara dair, usul ve kelâma dair bilgisine gelince, bu hususta onun seviyesinde bir kimse bilmiyorum. Dile dair geniş bir bilgisi vardı, Arapçası oldukça güçlü idi. Tarih ve siyere dair bilgisi şaşırtıcı idi. Kahramanlık, cihad ve atılganlığı ise nitelendirilemeyecek kadar, anlatılamayacak kadar ileri idi. Örnek gösterilecek derecede çok cömert idi. Yemekte ve içmekte az ile yetinir, zühd ve kanaat sahibi bir kimse idi."

3- "Tabakatu'ş Şafiyye el-Kübrâ" adlı eserin müellifi Tacu'd-Din'in babası Takıyu'd-Din es-Subkî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şunları söylemektedir:

"Aklî ve şer'î ilimlerdeki geniş bilgisi, üstün kadri ve kaynayıp coşan denizi andıran hali ile ileri zekası, içtihi ile bütün bu alanlarda anlatılamayacak ileri dereceye ulaşmıştı..." dedikten sonra şunları söylemektedir: "Bana göre o bütün bunlardan daha büyük, daha üstündür. Bununla birlikte Yüce Allah ona zühd, vera, dindarlık, hakka yardımcı olmak, hakkı yerine getirmek gibi özellikleri vermişti; bütün bunları da yalnızca Allah için yapardı. Bu hususta selef-i salihin izlediği yolu izlerdi. Bu konuda çok büyük bir pay sahibi idi. Bu dönemde hatta uzun dönemlerden beri onun benzeri görülmuş değildir."

4- Muhammed b. Abdi'l-Berr eş-Şafiî es-Sübki (v. 777)'de şunları söylemektedir: "İbni Teymiyye'ye cahil bir

kimse ile yanlış kanaat ve görüşlere sahip bir kimseden başkası buğzetmez. Cahil bir kimse ne söylediğini bilmez, yanlış kanaat sahibi kimseyi ise sahip olduğu yanlış kanaat onu bilip tanıdıktan sonra hakkı söylemekten alıkoyar.”

5- Hasımlarından birisi olan Kemalu'd-Din b. ez-Zemelkanî eş-Şafiî (v. 727) Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye hakkında şunları söylemektedir:

“Herhangi bir ilim dalına dair kendisine soru sorulacak olursa, onu gören ve onu dinleyen bir kimse, onun bu ilim dalından başka bir şey bilmediğini zanneder ve bu seviyede kimsenin o ilmi bilmediğine hükmederdi. Diğer mezheblere mensub fukaha onunla birlikte oturduklarında kendi mezhepleri ile ilgili olarak daha önceden bilmedikleri şeyleri ondan öğrenirlerdi. Herhangi bir kimse ile tartışıp da hasmı tarafından susturulduğu bilinmemektedir. İster şer'î ilimler olsun, ister başkaları olsun herhangi bir ilim hakkında söz söyledi mi mutlaka o ilim dalının uzmanlarından ve o ilmi bilmekle tanınanlardan üstün olduğu ortaya çıkardı. Beşyüz yıldan bu yana ondan daha ileri derecede hadis hıfzetmiş kimse görülüşü değildir.”

6- Mâlikî ve (sonraları) Şafiî mezhebine mensub İbn Dakîk el-İyd (v. 702 h.) onun hakkında şöyle demektedir:

“İbn Teymiyye ile biraraya geldiğimde bütün ilimlerin onun gözü önünde bulunduğunu, bu ilimlerden istediğini alıp, istediğini bırakan bir kişi olduğunu gördüm.”

7- Aslen İşbiliyeli, Dimaşk'lı (v. 738 h.) el-Birzâlî Ebu Muhammed el-Kasım b. Muhammed, İbn Teymiyye hakkında şunları söylemektedir:

“Hiçbir hususta arkasından yetişilemeyecek bir imamdı. İctihad mertebesine ulaşmış ve müçtehidlerin şartları

kendisinde toplanmıştı. Tefsirden söz etti mi aşırı derecedeki ezberleri dolayısıyla, güzel sunması ile herbir görüşe tercih zayıflık ve çürütmek gibi layık olduğu hükmü vermesiyle ve herbir ilme dalabildiğine dalması ile insanları hayrete düşürdü. Huzurunda bulunanlar onun bu haline şaşırırlardı. Bununla birlikte o zühd, ibadet, Yüce Allah'a yönelmek, dünya esbabından uzak kalıp, insanları Yüce Allah'a davet etmeye de kendisini büsbütün vermiş bir kimse idi."

8- Şafiî mezhebine mensub Dımaşk'lı ve Tehzibu'l-Ke-mâl adlı eserin sahibi Ebu Haccac el-Mizzî de (v. 742 h.) Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye hakkında şunları söylemektedir:

"Onun benzerini görmedim, kendisi de kendi benzerini görmüş değildir. Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünneti hakkında ondan daha bilgisini, her ikisine ondan daha çok tabi olanı görmüş değilim." Bir seferinde de şöyle demiştir: "Dört yüz yıldan bu yana onun benzeri görülmemiştir."

9- Fethu'l-Bârî adlı eserin müellifi İbn Hacer el-Aska-lânî (v. 852 h.) onun hakkında şunları söylemektedir:

"En hayret edilecek hususlardan birisi de şudur: Bu adam Rafizî, Hulûlcüler, ittihatçılar gibi bid'at ehline karşı bütün insanlar arasında en ileri derecede duran bir kimse idi. Bu husustaki eserleri pekçok ve ünlüdür. Onlara dair verdiği fetvaların sınırı yoktur."

Yine onun hakkında şunları söylemektedir:

"Şeyhu'l-İslam Takıyyu'd-Din'in, kanaatlerini kabul edenin de, etmeyenin de çokça istifade ettiği ve herbir yana dağılmış eserlerin müellifi ünlü öğrencisi Şemsuddin İbn Kayyim el-Cevziyye dışında eğer, hiçbir eseri bulunmasaydı dahi, bu bile İbn Teymiyye'nin ne kadar yüksek bir konuma sahip olduğunu en ileri derecede ortaya koyardı. Durum

böyle iken bir de gerek akli, gerek nakli ilimlerde Hanbelî mezhebine mensup ilim adamları şöyle dursun, çağdaşı olan Şafîî ve diğer mezheblere mensup en ilerideki önder ilim adamları akli ve nakli ilimlerde oldukça ileri ve benzersiz olduğuna da tanıklık etmişlerdir.”

10- “Umdetu’l-Karî Şerhu Sahihî’l-Buharî” adlı eserin müellifi Hanefî Bedru’d-Din el-Aynî (v. 855 h.) Şeyhu’l-İslam hakkında şunları söylemektedir:

“O, faziletli, maharetli, takvâli, tertemiz, vera’ sahibi, hadis ve tefsir ilimlerinin süvarisi, fıkıh ve hadis usûlü ve fıkıh usûlü ilimlerinde gerek anlatımı ve gerek yazımı itibarıyla ileri derecede idi. Bid’atçilere karşı çekilmiş yalın kılıçtı. Dinin emirlerini uygulayan büyük ilim adamı, marufu çokça emreden, münkerden çokça alıkoyandı. Son derece gayretli, kahraman ve korku ve dehşete düşüren yerlerde atılğan, çokça zikreden, oruç tutan, namaz kılan, ibadet eden bir kimse idi. Geçiminde kanaatkarlığı seçmiş, fazlasını istemeyen bir kimse idi. Oldukça güzel ve üstün şekilde sözlerine bağlı kalır, çok güzel ve değerli işleriyle vaktini değerlendirirdi. Bununla birlikte aşağılık dünyalıktan da uzak kalırdı. Meşhur, kabul görmüş ve tenkid edilebilecek bir kusuru bulunmayan, nihaî sözü kestirip atan fetvaları vardır.”

Onun şan ve şerefine dil uzatan kimselere karşı savunarak ve bu gibi kimseleri yeren bir üslubla da şunları söylemektedir: “Ona dil uzatan kimse ancak gülleri koklamakla birlikte hemen ölen pislik böceği gibidir. Gözünün zayıflığı dolayısıyla ışık parıltısından rahatsız olan yarasaya benzer. Ona dil uzatanların tenkid edebilme özellikleri de yoktur, ışık saçıcı, dikkate değer düşünceleri de yoktur. Bunlar önemsiz şahsiyetlerdir. Bunlar arasından onu tekfir edenlerin ise

ilim adamı olarak kimlikleri belirsizdir, adları, sanları yoktur.

En yaygın bilinen hususlardan birisi de şeyh, imam, büyük ilim adamı Takıyü'd-Din İbn Teymiyye'nin en faziletli ve üstün şahsiyetlerden, eşsiz ve pek kapsamlı belge ve delillerden birisi olduğudur. Onun sahib olduğu edep ve terbiye, ruhlari besleyen bir ziyafeti andırırdı. Onun seçkin sözleri adeta duyguları harekete getiren hoş bir içkiyi andırırdı. Oldukça ileri derecede düşünürlerin olgun meyveleri gibi idi. Onun bu alandaki tabiatı çığlıktan ve çirkinlikten son derece uzaktı. Üzerleri örtülü pekçok hususun örtüsünü açan kişi idi ve böylelikle kapalılıkları gideren zındıkların, inkârcıların dine dil uzatmalarına karşı dinin savunucusu, peygamberlerin efendisinden gelen rivayetleri ilmi tenkide tabi tutan ashab ve tabiinden gelen rivayetleri de tenkid süzgeçinden geçiren bir şahsiyet idi."

Ona Yapılan İftiralar:

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye'ye çağdaşı, mutasavvıf, kelamcı ve bid'atçı düşmanlarından çokça iftiralarda bulunduğu gibi, çağından sonra günümüze kadar da (bu durum) devam etmiştir. Ancak bu iftiralar arasında en şaşırtıcı olan ve hasım bid'atçıların dayanak kabul ettikleri iftira gezgin İbn Batuta'nın, "Rihletu İbn Batuta (İbn Batuta Seyehatnamesi)" diye tanınır meşhur olmuş "Tuhfetu'l-Enzar..." adını taşıyan eserinde -Allah'tan layık ile muamele görmesini dileriz- söylediği şu sözlerdir:

"726 yılı muazzam ramazan ayı 9'una tesadüf eden perşembe günü Şam'ın Dımaşk şehrine vardım... Dımaşk'ta Hanbelî fukahasının büyüklerinden Şam'ın büyüğü ve çeşitli

ilim dalları hakkında söz söyleyen Takıyü'd-Din İbn Teymiyye vardı. Ancak akli pek yerinde değildi. Dimaşk'lılar onu çokça ta'zim eder, o da minbere çıkıp, onlara vaazlar verirdi..." diye sözlerini sürdürür ve daha sonra şunları söyler:

"Caminin minberinde insanlara vaaz ederken cuma gününde huzurunda bulundum. Onlara öğüt veriyordu, söylediği sözler arasında şu da vardı: Allah dünya semasına benim şu inişim gibi iner, dedi ve minberin basamaklarından bir basamak indi. İbnu'z-Zehra diye bilinen Malikî mezhebine mensup bir fakih ona karşı çıktı ve onun söylediği bu sözü reddetti. Fakat herkes bu fakihe karşı çıktı, elleriyle, ayaklarıyla onu alabildiğine vurdular ve nihayet sarığı da düştü..." Ve daha başka yalan ve iftiraları bunların akabinde sıralamaya devam etmektedir.¹⁴

İbn Batuta'nın sözleri bunlar, iftirası bu. Bundan dolayı Şeyh Ahmed b. İbrahim b. İsa "el-Kasidetü'l-Nuniyye"¹⁵ye yazdığı şerhinde şu sözleri söylemektedir: "Böyle bir yalandan Allah'a sığınırız. Bu yalanı söyleyen Allah'tan korkmaz, bu iftirada bulunan utanmaz mı? Nitekim hadis-i şerif'te: "Eğer utanmazsan dilediğini yapabilirsin"¹⁶ buyurulmuştur.

Bu yalan o kadar açıktır ki ayrıca bunu uzun boylu reddetmeye gerek yoktur. Bu iftiracı ve yalancıya karşı Allah yeter. Çünkü bu şahıs Dimaşk'a 726 yılı 9 Ramazan tarihinde girdiğini söylemektedir. Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye ise o sırada el-Kal'a'da hapsedilmişti. Nitekim onun öğrencisi Hafız Muhammed b. Ahmed b. Abdu'l-Hadi "Tabakatu'l-Hanâbile" adlı eserinde ve Hafız Ebu'l-Ferac Abdu'r-Rahman b. Ahmed b. Receb'in belirttikleri gibi güvenilir ilim adamları

14 bk. *er-Rihle*, I, 102, 109, 110, Tahkik: Dr. Ali el-Muntasır el-Kettanî, Müessesetu'r-Risale baskısı.

böylece zikretmişlerdir. Hafız Ebu'l-Ferac sözü geçen "Tabakat"ında İbn Teymiyye'nin biyografisini yazarken şunları söylemektedir: "Şeyh (İbn Teymiyye) 726 yılı, Şa'ban ayından, Zü'l-kade'nin 28. gününe kadar el-Kal'a'da (hapis) kaldı."¹⁷

İbn Abdi'l-Hadî ayrıca onun oraya altı Şa'ban'da girdiğini de ekler.¹⁸

Şimdi bu iftiraya bir bakalım. Bu şahıs onun huzurunda bulunduğundan ve bu sırada minberde insanlara vaz-u nasihatte bulunduğundan söz etmektedir. Bunun gerçekte ilgisini bir bilebilseydik! Acaba caminin minberi Dimaşk Kal'asının içlerine mi intikal etti? Halbuki İbn Teymiyye belirtilen tarihte sözü edilen kaleye girdiğinde ancak naşı üzerinde dışarı çıkmıştı. Hafız İmadu'd-Din İbn Kesir *Tarih*'inde¹⁹ bunu böylece kaydetmektedir. Böylelikle bu hususta yapılacak açıklamalar nihaî maksadına ulaşmıştır.

İbn Batuta'nın çokça yalan söylediğinin delillerinden birisi de onun bu seyahatnamesinde naklettiği çok acaib hikâyeleridir. O kadar ki İbn Haldun bu seyahatnameden bir

15 Bk. *Şerhu'l-Kasidetü'n-Nuniyye*, I, 497.

16 Sahih'tir. *Buharî*, Edeb Babu iza lem testehi... da rivayet etmiştir. *Fet-hu'l-Barî*, X, 523. Hadisin başarafları da şöyledir: "Nubuvvet kelâmından insanlara erişenlerden birisi de şudur..."

17 Bk. *ez-Zeyl alâ Tabakati'l-Hanâbile*, II, 405.

18 Bk. İbn Abdi'l-Hadî, *el-Ukudu'd-Dürriyye*, s. 218.

19 Bk. *el-Bidaye*, XIV, 123.

İbn Kesir'in el-Birzâlî'den naklen zikrettiğine göre İbn Teymiyye'nin ikinci sonrası 16 Şaban Pazartesi günü girdiği şeklindedir. Böylece anlaşılmaktadır ki tüm tarihi verilere göre, bu Mağrib'li yalancının Şam'a girişinden önce onun hapse girdiği muhakkaktır. O ise 9 Ramazan'da Şam'a girmiştir. el-Birzâlî ile İbn Kesir'in ondan naklen zikrettiğine göre İbn Teymiyye'nin Kal'a hapsine girişi ile İbn Batuta'nın Dimaşk'a girişi arasında yirmiüç gün, İbn Abdu'l-Hadî'ye göre ise ikisinin girişi arasında otuzüçgünlük bir fark vardır.

miktar nakillerde bulunduktan sonra şunları söylemektedir:

"...Onun anlattığı şeylerin çoğunluğu Hint ülkesinin hükümdarı ile ilgili olup onu dinleyenlerin çokça garip karışılacağı halleri ile ilgili anlattıklarıdır... Nihayet o bu kabil-den hikayeler anlattı, bu sefer insanlar kendi aralarında onun yalancı olduğunu söylemeye koyuldular. O günlerde Sultan Faris b. Vardar'ın veziri ile karşılaştım. Bu hususta onunla konuştum ve bu adamın insanlar tarafından yaygın bir şekilde yalanlanmış olması dolayısıyla vermiş olduğu haberleri kabul etmediğini gördüm."²⁰

O halde İbn Haldun rivayet ettiği haberlerin çokça garip oluşları sebebiyle İbn Batuta'nın doğruluğunda şüphe etmektedir. İbn Teymiyye'ye dair naklettiği rivayetten daha garibi de yoktur.

İbn Batuta'nın Hindistan'ı ziyareti esnasında naklettiği garip hadiselerden birisi de şu sözleriyle anlattıklarıdır:

"Nihayet Beşay dağına vardık, orada salih Şeyh Ata Evliya'nın zaviyesi de vardır. "Ata" türkçede baba demektir, "evliya"da Arapça bir kelimedir. Anlamı evliyaların babası demek olur. Aynı şekilde ona "si sad sale" de denilir. Farsça'da "si sad" üçyüz "sale" de yıl anlamındadır. Onların belirttiklerine göre o üçyüzelli yaşında imiş. Onlar bu kişi hakkında güzel inançlara sahiptirler..."

Daha sonra şunları söyleyinceye kadar sözlerini sürdürür:

"Yanına girdik, ona selam verdim, boynuma sarıldı. Cismi nemli idi, ondan daha yumuşak bir cisim görmedim. Onu gören kişi elli yaşında olduğunu zanneder. Bana naklet-

---

20 İbn Haldun, *Mukaddime*, II, 565, Tahkik: Ali Abdu'l-Vahid Vafi

tiğine göre herbir yüz yaşında saçları ve dişleri (yeniden) çıkarmış...”²¹

Bu seyahatnamede ne kadar uydurma, yalan ve iftira bulunduğunu ancak Allah bilir.

Allah, İbn Teymiyye’ye geniş geniş rahmetini ihsan etsin, zalimlerin tuzakları mutlaka boşa çıkar.

Mihneti ve Vefatı:

İbn Teymiyye’nin hasımları onun birçok mihnetlere düşmesine sebep olmuşlardır ki; bunlar fetvalarına ve görüşlerine muhalefet etmesi kendilerine çokça ağır gelen fukaha, mutasavvıf ve kelimciler arasındandır.

Defalarca hapse atıldı. Bunlardan birisi de 26 Ramazan cuma gününe tesadüf eden 705 h. yılındadır. Bayram gecesi el-Cub’de bir başka yere nakledildi ve tam bir yıl orada mahpus kaldı. Daha sonra 23 Rebiulevvel 707 hicri yılında hapisten çıktı.

Arkasından bir başka sefer sufilerden birisinin davası dolayısıyla bir daha hapse atıldı ve ramazan bayramı günü 709 yılında çıktı. 726 yılında bir defa daha mihnete uğradı, fetva vermesi yasaklandı ve tutuklandı. Bu da 10 Şaban Cuma gününe tesadüf ediyordu. İki yıl ve birkaç ay hapiste kaldı. Pazartesi gecesi de 20 Zülkade 728 yılında vefat etti. Cenazesine gelenlerin haddi hesabı yoktu. İmam Ahmed’in şu sözlerine canlı bir örnekti.

“Bid’at ehline deyiniz ki: Bizim ve sizin aranızda fark cenazelerde bulunmalar olsun.”

İşte bu şekilde davet, cihad, ders vermek, fetva, te’lif,

---

²¹ Rihle, I, 466

tartışma, selef'in metodunu savunmakla dopdolu bir hayat-tan sonra vefat etti. Ne evlendi, ne cariye edindi, ne de geriye mal mülk bıraktı.

Yüce Allah ona bol bol rahmetini ihsan etsin, cennetin geniş yerleri makamı olsun. Bize, İslam'a ve müslümanlara yaptığı hizmetlerin karşılığında Allah onu en hayırlı şekilde mükâfatlandırsın.

Biyografisinin Bulunabileceği Yerler:²²

a- Genel Kaynaklar:

1- İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (XIV, 4, 7-23, 36-39, 44, 48, 53-55, 67, 97, 123, 135-140, 143)

2- İbn Hacer, *ed-Duraru'l-Kâmine*, I, 144

3- eş-Şevkanî, *el-Bedru't-Talî*, I, 63

4- ez-Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffâz*, IV, 1496

5- İbn Receb, *ez-Zeylu alâ Tabakati'l-Hanabile*, II, 387

6- *Tabakatu'l-Müfessirîn*, I, 45.

7- Suyutî, *Tabakatu'l-Huffâz*, 520

8- el-Kütübî, *Fevâtu'l-Vefeyât*, I, 74

9- es-Seh'avî, *el-I'lânu bi't-Tevbih limen Zemme't-Tarih*, Tahkik Rovental, Kontrol Salih el-Ali, s. 111, 136, 137, 294, 307, 352.

10- Sıddiyk Hasen Han, *et-Tacu'l-Mükellel*, s. 420, 431.

b- Özel Kitaplar:

Eskiden de, günümüzde de onun için özel biyografiler de yazılmıştır. Bunların en önemlileri:

²² Burada zikrettiklerimiz, biyografisinin bulunduğu en önemli yerlerdir. Bunları Şeyhu'l-İslam'ın biyografisini inceleme işini ilim talebele-rine teşvik olsun ve bu hususta onlara kolaylık olsun diye kaydettim.

- 1- İbn Nasıru'd-Din ed-Dimaşkî, *er-Reddu'l-Vâfir*.
- 2- İbn Abdi'l-Hadî, *el-Ukudu'd-Durriyye fi Menakibi İbn Teymiyye*.
- 3- Mer'î el-Keramî, *el-Kevakihlu'd-Durriyye fi Menakibi İbn Teymiyye*.
- 4- Mer'î el-Keramî, *eş-Şehâdetu'z-Zekiyye fi Senai'l-Eimmeti ale'bni Teymiyye*.
- 5- el-İstanbulî, *İbn Teymiyye Batalu'l-İslahi'd-Dinî*.
- 6- Selim el-Hilalî, *İbn Teymiyye el-Müfterâ aleyh*.
- 7- Muhammed Ebu Zehra, *İbn Teymiyye Hayatuhu ve Asruhu*.
- 8- Ebu'l-Hasen en-Nedvî, *Ricalu'l-Fikr* adlı dizinin İbn Teymiyye'nin biyografisine ait bölümü.
- 9- Abdu'r-Rahman Abdu'l-Halik, *Lemahatun min Hayati İbn Teymiyye*.
- 10- Sâlih b. Fevzân el-Fevzan, *Min Alami'l-Müceddidin: Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye*.
- 11- eş-Şeybanî, *Evraku'n-Mecmuatun min Hayati Şeyhi'l-İslam İbn Teymiyye*.

KALBİN HASTALIKLARI VE TEDAVİ YOLLARI

Bir olan Allah’a hamd ve kendisinden sonra bir daha peygamber gelmeyecek olana salât ve selam olsun.

Allah’a hamd olsun. Ondan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüklerinden Allah’a sığınırız. Allah’ın doğru yola ilettiğini hiçbir kimse saptıramaz ve saptırdığını da hiçbir kimse doğru yola getiremez. Allah’tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed’in onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederiz.²³

Bunlar; “Makamlar ve Haller” diye adlandırılabilir kalbin amelleri ile ilgili kısa bazı açıklamalardır. Bu ameller, imanın temellerinden ve dinin esaslarındandır. Allah’ı ve Rasûlünü sevmek, Allah’a tevekkül etmek, dini ona halis kılmak, ona şükretmek, hükmüne karşı sabretmek, ondan korkmak, ümitsizliğe düşmemek vb. Müminlerden üzerimizde hakkı olan kimi kardeşlerim bunları hemen yazmamızı istedi. Öyle ya hepimiz aceleciyiz.

İnsanların Dereceleri

Bütün bu ameller, alimlerin ittifakı ile, ilke olarak mükellef bütün insanlara farzdır. İnsanlar bedenî ameller

---

23 “Hutbetu’l-Hâce” ismiyle meşhur olan bu duayı cuma hutbelerinde ve sair konuşmalarında okuyan Rasûlullah *Sallallahu aleyhi ve sellem* biz-zat sahabilerine öğretmiştir. Ebû Dâvûd (2188) Tirmizî (1892) Dârimi (2202).

konusunda üç sınıf oldukları gibi, bu ameller konusunda da üç sınıftır. Kendisine zulmedenler/zalim, Adaletli olanlar/muktasid ve hayırlarda önde/sâbık olanlar.²⁴

Kendisine zulmeden; emredilen şeyi terketmek veya yasaklanan şeyi işlemek suretiyle itaatsizlik yapandır.

Muktasid; Vacipleri yerine getiren ve haramları terkedendir.

Hayırlarda önde olan/sabık ise; gücü yettiği kadar vacip ve müstehap amelleri işleyen, haram ve mekruh şeyleri terkedendir.

Muktasid ve sabık olan kişinin silinecek günahları olabilir. Bunlar ya tevbe ile -Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever- ya işlenen iyiliklerle veya başa gelen musibetlerle yahut başka şeylerle silinir.

Hem muktasid olanlar, hem hayırlarda önde/sabık olanlar, Allah'ın şu ayette belirttiği veli kullarındandır.

“İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar Allah'a iman eden ve O'na karşı gelmekten sakınanlardır.” (10

Yunus/61-62).

Allah'ın velilerinin tanımı, mümin ve takva sahibi olmalarıdır. Bu da genel (umumi) ve özel (hususî) kısımlarına ayrılır. Genel olanlar, muktasid olanlardır. Özel olanlar da, sabık olanlardır. Sabık olanların dereceleri daha üstündür. Peygamberler ve siddıklar gibi.

24 “Sonra biz o Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan da nefislerine zulmeden var, muktesid giden var ve Allah'ın izniyle hayırlarda öncü olanlar var. İşte o, büyük fazl” (35 Fatır/32) ayetine işaret etmektedir.

Nebi *Sallallahu aleyhi ve sellem* Buhârî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu hadiste bu iki sınıftan bahsederek şöyle buyurur: "Yüce Allah şöyle buyurur: Kim benim bir velime düşmanlık yaparsa, ben ona savaş açarım. Kulum, kendisine farz kıldıklarımla bana yaklaştığı kadar başka hiçbir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum bana nafilelerle yaklaşmaya devam eder ve ben de kendisini severim. Onu seversem işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benimle işitir, benimle görür, benimle tutar ve benimle yürür.²⁵ Benden isterse veririm, bana sığınırса korurum. Ölmek istemeyen mümin kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar başka bir şeyde tereddüt etmedim. Ölmek istemez, ben de onu incitmek istemem, ama ölüm kaçınılmazdır."²⁶

---

25 Yani görmesi, işitmesi, tutması ve yürümesinde hep benimledir, benim rızamı düşünür.

26 Buhârî (6502) Ahmed; (6/256) buna yakın lafızlar ile Aişe'den

İMAN-AMEL İLİŞKİSİ

Müminlerden kendi kendine zulmeden ise, iman ve takvası oranında Allah'ın velisi olduğu gibi, günahkarlığı (fucuru) oranında da bunun aksidir. Çünkü bir kişide ceza ve mükafat görebilecek şekilde hem sevabı gerektiren iyilikler, hem cezayı gerektiren günahlar bulunabilir. Bu, bütün ashabın, imamların, ehli sünnet ve cemaatin görüşüdür. Bunlar, kalbinde zerre kadar iman olan kişinin cehennemde ebedi kalmayacağını söylerler.

Hariciler ve Mutezile gibileri ise, kible ehlinde cehenneme giren kişinin orada ebedi kalacağını ve çıkmayacağını söylerler. Büyük günahları (kebair) işleyenler hakkında cehenneme girmeden önce veya girdikten sonra ne peygamberin, ne başkasının şefaati olur, derler. Onlara göre bir kişide sevap ve ceza, iyilikler ve kötülükler birarada bulunamaz. Mükafatlandırılan kişi ceza görmez ve cezalandırılan kişi de mükafat görmez, derler. Bu konuda onların görüşlerinin batıllığına delâlet eden Kur'an, Sünnet ve icma'dan deliller çoktur. Onları ilgili yerlerinde belirttik.

Bu ilkeden birtakım hükümler çıkar. Şöyle ki; hakiki iman sahibi olanların bu imanları oranında amellerinin de olması gerekir. Bu kişilerin günahları da olabilir. Buhârî, Ömer b. el-Hattab'dan şöyle rivayet eder: "Eşek diye anılan bir adam vardı. Rasûlullah'ı güldürürdü. Bu adam içki içerdi, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onu cezalandırırdı. Bir gün içtiği için getirildiğinde, adamın biri ona "Allah lanet etsin,

Rasûlullah'a ne kadar çok getiriliyor!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "Lanet etme, o, Allah'ı ve Rasûlünü sever" buyurdu.²⁷

Bu da gösteriyor ki içki içme günahı işleyen bir kişi Allah'ı ve Rasûlünü seviyor olabilir. Allah'ı ve Rasûlünü sevmek, imanın en sağlam temelleridir. Aynı şekilde, zahid olan bir kişi de, içindeki nifak ve bid'at sebebiyle Allah ve Rasûlü tarafından nefret edilen kişi olabilir. Nitekim Sahih ve diğer kitaplarda Ali, Ebu Said el-Hudri ve başkalarından Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Haricilerle ilgili şöyle dediği rivayet edilir: "Biriniz onların namazı yanında namazını, orucu yanında orucunu ve Kur'an okuması yanında okumasını azımsar. Kur'an'ı okurlar ama onların gırtlaklarından aşağı gitmez. Ok yaydan çıkar gibi İslam'dan çıkarlar. Onları nerede görürseniz, öldürün. Onları kim öldürürse kıyamet günü ecirini alır. Onlara yetişirsem, Âd kavminin öldürüldüğü gibi onları öldürürüm".²⁸ Ashab, Emiru'l-Mu'minin Ali b. Ebi Talib'in yanında bunlara karşı savaştılar.

Sahih hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunlarla ilgili olarak şöyle buyurur: "Müslümanların bölündüğü bir sırada dinden çıkan bir fırka ortaya çıkar. Hakka en yakın olan iki gruptan biri onları öldürür".²⁹

Onun için Sufyan-ı Sevrî ve başka birçok imam şöyle der: "İblis, gûnahtan çok, bid'atı sever. Çünkü gûnahtan tevbe edilir ama bid'attan tevbe edilmez. Çünkü Allah'ın ve Rasûlününün teşri etmediği bir şeyi din edinen bid'atçı, yaptığı amel kendisine süslü geldiğinden onu güzel görür. Güzel

27 Buhârî (6780)

28 Buhârî (3344); Müslim (1/1064)

29 Müslim (1/1065)

gördüğü sürece de ondan tevbe etmez. Çünkü tevbe etmenin sebebi, kişinin yaptığı işin tevbe edilmesi gereken kötü bir iş olduğunu bilmesi veya emredilen vacip yahut müstehap bir amelî terkettiğinden tevbe etmek gerektiğini anlamasıdır. Yaptığı iş kötü olduğu halde onu güzel görmeye devam ettiği sürece ondan tevbe etmez.”

Ne var ki ondan tevbe etmesi de mümkündür ve olmuştur. Çünkü Allah ona doğru yolu gösterebilir ve kendisi de hakkı görebilir. Tıpkı kafirlerden, münafıklardan, bid’at ve sapıklık ehlinde zümrelere yol gösterip hidayet verdiği gibi. Bu da bildiği hakka uyması ile olur. Kim bildiği şeylerle amel edese, Allah ona bilmediklerini öğretir. Yüce Allah buyuruyor:

“Doğru yolu bulanların ise Allah doğruluklarını artırır, onların karşı gelmekten sakınmalarını sağlar.” (47 Muhammed/17).

“Şayet onlara “Kendinizi öldürün” yahut “Memleketinizden çıkın” diye emretmiş olsaydık, pek azından başkaları bunu yapmazlardı. Kendilerine verilen öğüdü yerine getirmiş olsalardı, onlar için daha iyi ve daha sağlam olurdu. O zaman onlara kendi katımızdan büyük bir ecir verir ve onları doğru yola erıştırirdik.” (4 Nisa/66-68).

“Ey iman edenler! Allah’tan sakının, peygambere inanın ki, Allah size rahmetini iki kat versin; size ışığında yürüyeceğiniz bir ışık var etsin; sizi bağışlasın; Allah bağışlayandır, acıyandır.” (57 Hadid/28).

“Allah inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.” (2 Bakara/257).

“Ey Kitap ehli! Kitaptan gizleyip durduğunuzun çoğunu size açıkça anlatan ve çoğundan da geçiveren peygamberimiz gelmiştir. Şüphesiz size Allah’tan bir nur ve apaçık bir Kitap gelmiştir. Allah, rızasını gözetenleri onunla, selamet yollarına eriştirir ve onları, izni ile, karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Onları doğru yola iletir.” (5

Maide/15-16).

Kitap ve Sünnette bunun delilleri çoktur.

Hevesine uyarak bildiği haktan yüz çevirenin durumu da aynı şekildedir. Yüz çevirmesi, ona cehalet ve sapıklık verir ve apaçık hakkı görmeyecek derecede kalbini köreltir. Yüce Allah buyuruyor:

“...Ama onlar yoldan sapınca, Allah da onların kalplerini saptırmıştı. Allah, yoldan çıkan milleti doğru yola eriştirmez.” (Saf/5).

“Kalplerinde hastalık vardır. Allah onların hastalığını artırmıştır” (2 Bakara/10).

“Kendilerine bir mucize gösterilirse, mutlaka ona inanacaklarına dair bütün güçleriyle Allah’a yemin ederler. De ki: “Mucizeler, ancak Allah katındadır.” Onların, mucize geldiği zaman da inanmayacaklarını anlamıyor musunuz? Onların kalplerini, gözlerini, ona ilk defa inanmadıkları gibi çeviririz; onları taşkınlıkları içinde şaşkın şaşkın bırakırız.” (6 Enam/109-110).

Bu, olumsuzlaştırma ve kınama sorusudur. Yani o mucize geldiğinde onların inanmayacaklarını ne biliyorsunuz?! Daha önce ona inanmadıkları halde sonra onların

bakışını ve kalplerini değiştiririz de inanırlar. Ayette ‘İnne’ okuyanların okumasına göre ise kendilerine mucize geldiği takdirde bile kesin olarak ona inanmayacaklardır ve önce inanmadıkları gibi şimdi de onların bakışını ve kalplerini değiştiririz, böylece inanmazlar, anlamında olur. Onun için Said b. Cubeyr gibi seleften kimileri şöyle der: “İyilikten sonra iyilik işlemek, iyiliğin bir mükafatıdır ve kötülükten sonra kötülük işlemek, kötülüğün bir cezasıdır”.

SİDK (DOĞRULUK) VE FAZİLETİ

Buhârî ve Müslim, İbni Mesud'dan Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Doğruluktan şaşmayın. Çünkü doğruluk iyiliğe götürür. İyilik de cennete götürür. Kişi doğru söylediği ve söylemeye devam ettiği sürece Allah'ın yanında siddik olarak yazılır. Yalandan da sakının. Çünkü yalan söylemek, kötülüğe (fucura) götürür. Kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söylediği ve söylemeye devam ettiği sürece Allah'ın yanında yalancı olarak yazılır."³⁰ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bu sözyle doğru söylemenin iyilik işlemeyi gerektiren ve yalan söylemenin de kötülük işlemeyi gerektiren bir etken olduğunu belirtir.

Yüce Allah şöyle buyurur:

"İyiler (ebrar) şüphesiz nimet içindedirler.
Allah'ın buyruğundan çıkanlar (fuccar) cehennemdedirler." (82 İnfitar/13-14).

Onun için alimlerden biri, etrafında olan kişilere tevbe etmelerini söylerken, ürkütmemek ve nefret ettirmemek için daima doğru söylemesini emrederdi. Onun için alimler ve şeyhler konuşmalarında ihlas ve doğru olmaktan çokça söz eder ve "Doğru söylemeyen kişi bana uymasın." derlerdi. Doğru söylemek, Allah'ın yer yüzünde kılıcıdır, hangi şeye vurulursa keser, derler. Seyf b. Esbat ve başkaları şöyle der: "Kim Allah'a karşı doğru olursa, mutlaka kendisine de doğru davranılır". Bunun örnekleri çoktur.

---

30 Buhârî (6094); Müslim (105/607)

Doğruluk ve ihlas, gerçekte imanın ve İslam'ın netleşmesidir. Bilindiği gibi müslüman olduğunu söyleyenler mümin ve münafık olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Mümin ile münafık arasındaki fark, doğruluktur. Münafıklığın üzerinde bina edildiği temel ise, yalancılıktır. Onun için Allah, gerçek imanı anarken onu doğrulukla niteler.

“Bedeviler: “İman ettik” dediler, de ki: “İman etmiş değilsiniz ama İslam olduk deyin; iman henüz gönüllerinize yerleşmedi; eğer Allah’a ve peygamberine itaat ederseniz, işlediklerinizden bir şey eksilmez; şüphesiz Allah, bağışlar, merhamet eder. İman edenler, ancak Allah’a ve peygamberine inanmış, sonra şüpheye düşmemiş; Allah uğrunda mallarıyla, canlarıyla cihad etmiş olanlardır. İşte onlar doğru olanlardır.” (49 Hucurat/14-15).

“Allah’ın verdiği bu ganimet malları bilhassa; yurtlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah’tan bir lutuf ve rıza dileyen, Allah’ın dinine ve peygamberine yardım eden muhacir fakirleridir. İşte doğru olanlar bunlardır.” (59 Haşır/8).

Yüce Allah, imanlarında doğru olanların içlerinde şüphe taşımadıklarını, mal ve canlarıyla onun yolunda cihad ettiklerini belirtir. Çünkü öncekilerden ve sonrakilerden alınan söz budur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Allah peygamberlerden söz almıştı: “And olsun ki size Kitap, hikmet verdim; sizde olanı tasdik eden bir peygamber gelecek, ona mutlaka inacaksınız ve ona mutlaka yardım edeceksiniz, ikrar edip bu ahdi kabul ettiniz mi?” demişti.

“İkrar ettik” demişlerdi de: “Şahid olun, Ben de sizinle beraber şahitlerdenim” buyurmuştu.” (3)

Âl-i İmran/81).

İbni Abbas *radiyallahu anh* şöyle der: “Allah, gönderdiği her peygamberden şu sözü almıştır: Hayatta iken Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* peygamber olarak gönderilirse, ona iman edeceksin ve destekleyeceksin, Muhammed peygamber olarak gönderilirse ona iman edeceklerine ve destekleyeceklerine dair kendi ümmetinden de söz alacaksın”.³¹

Yüce Allah buyuruyor:

“And olsun ki peygamberlerimizi belgelerle gönderdik; insanların doğru hareket etmeleri için peygamberlere kitap ve ölçü indirdik; pek sert olan ve insanlara bir çok faydası bulunan demiri de indirdik. Bu, Allah’ın dinine ve peygamberlerine görmeksizin yardım edenleri meydana çıkarması içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, güçlüdür.” (57 Hadid/25).

Allah kitabı ve mizanı indirdiğini, kendisine ve peygamberlerine kimin yardım ettiğini ortaya çıkarması ve adaletin yerine gelmesi için de demiri indirdiğini belirtmiştir. Onun için din, yol gösteren kitap ve yardım eden kılıçla ayakta durur. Yol gösterici ve yardımcı olarak da olarak Allah yeter.

Kitap ve demir, indirilişte ortak olsa da, birinin inmediği yerden diğerinin inmesine engel değildir. Çünkü Kitap, Allah’tan indirilmiştir. “Aziz ve hakim olan Allah’tan Kitab’ın indirilmesidir”, “Elif Lam Ra. Bu, ayetleri muhkem

---

31 İbn Kesîr Tefsiri (1/378)

olan, sonra hakim ve habir olan tarafından tafsil edilen bir kitaptır", "Şüphesiz Kur'an sana hakim ve alim olan tarafından veriliyor" ayetlerinde belirtildiği gibi. Demir de içinde yaratıldığı dağlardan çıkarılmakta/indirilmektedir.

Dinin temellerini içeren iyilik iddiasında doğru olanları nitelemesi de bu şekildedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir; lakin iyi olan, Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, Kitaba, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle, yakın-lara, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğruna mal veren, namaz kılan, zekat veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır." (2 Bakara/177).

Münafıkları ise, Allah değişik ayetlerde yalancılıkla nitelemiştir. Şöyle buyurur:

"Kalplerinde hastalık vardır, Allah hastalıklarını artırmıştır. Yalan söyleye geldikleri için onlara elem verici azab vardır." (2 Bakara/10).

"İkiyüzlüler sana gelince: "Senin şüphesiz Allah'ın peygamberi olduğuna şahadet ederiz" derler. Allah, senin kendisinin peygamberi olduğunu bilir; bunun yanında Allah, ikiyüzlülerin yalancı olduklarını da bilir." (63 Munafikun/1).

"Allah'a verdikleri sözden caydıkları ve yalancı oldukları için O'nunla karşılaşacakları güne kadar Allah kalplerine nifak soktu." (9 Tevbe/77).

Kur'an'da bunu belirten ayetler çoktur.

Bilinmesi gereken şeylerden biri de, doğru söylemek ve tasdik etmek, hem söylemde hem amellerde olur. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sahih hadiste şöyle buyurur: "İnsan oğluna zinadan payı yazılmıştır ve onu mutlaka yapar. Gözler zina eder ve onların zinası bakmaktır, kulaklar zina eder ve onların zinası dinlemektir, eller zina eder ve onların zinası dokunmaktır, ayaklar zina eder ve onların zinası yürümektir, kalp arzu eder ve canı çeker, tenasül organı da bunu ya doğrular veya yalanlar".³²

Düşmanla savaşmakta kararlı olanların saldırıları için "düşmana doğru/gerçekten bir saldırı yaptılar" denir. Falan kişi sevgi ve dostluğunda doğrudur, denir. Bunun benzerleri çoktur. Bütün bunlarla iradesi, amacı ve isteğinde doğru olan kişiler kastedilir. Mümin amelinde, haber ve konuşmasında doğru/samimi olan kişidir. Münafık, doğru olan müminin zıttıdır. O da sözünde veya amelinde yalancı olan kişidir. Amelini gösteriş için yapan kişi gibi. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Şüphesiz münafıklar Allah'a hile yapmaya çalışırlar, Allah da onların hilelerini bozar. Onlar namaza tembel tembel kalkar, insanlara gösteriş yaparlar, ne onlarla, ne de bunlarla olur, ikisi arasında bocalarlar. Allah'ı da pek az anarlar. Allah'ın saptırdığı kimseye yol bulamayacak-sın." (4 Nisa/142-143).

---

32 Buhârî (6243); Müslim (2657)

İHLAS İSLAM'IN GERÇEĞİDİR

İhlas ise, İslam'ın gerçeğidir. Çünkü İslam, başkasına değil, sadece Allah'a teslim olmaktır. Yüce Allah buyuruyor:

“Allah, geçimsiz efendileri olan bir adamla, yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Övülmek Allah içindir, fakat çoğu bilmezler. Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler.” (39 Zümer/29-30).

Allah'a teslim olmayanlar, büyüklenenlerdir. Hem Allah'a hem başkasına teslim olanlar ise müşriklerdir. Hem büyüklenmek, hem ortak koşmak/şirk, İslam'ın zıttıdır. İslam ise şirk ve büyüklenmenin zıttıdır. İstislam formu, hem lazım hem müteaddi olarak kullanılır.

“Rabbi ona: “Teslim ol” buyurduğunda, “Alemlerin Rabbine teslim oldum” demişti. İbrahim bunu oğullarına vasiyet etti. Yakup da: “Oğullarım! Allah dini size seçti, siz de ancak O'na teslim olmuş olarak can verin” dedi.” (2 Bakara/131-132).

“Evet, iyilik yaparak Allah'a teslim olanın eciri Rabbi'nin katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.” (2 Bakara/112).

Kur'an'da bunun örnekleri çoktur.

Onun için İslam'ın başı, Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık etmektir. Bu da yalnız Allah'a ibadet etmeyi ve onun dışında hiçbir şeye ibadet etmemeyi içerir. O da, Allah'ın

öncekilerden ve sonrakilerden başka bir dini kabul etmeyeceği genel İslam'dır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kim İslam'dan başka bir dine yönelirse, onun ki kabul edilmeyecektir. O âhirette de kaybedenlerdendir.” (3 Âli İmran/85).

“Allah, melekler ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri, O'ndan başka hak ilah olmadığına şahitlik etmişlerdir. O'ndan başka hak ilah yoktur, O güçlüdür, Hakîm'dir. Allah katında din, şüphesiz İslam'dır....” (3 Âli İmran/18-19).

DİNİN TEMELİ

Belirttiğimiz bu şeyler, gerçekte dinin temelini kalpteki bilgi ve ameller olduğunu ve bunlar olmadan zahir amellerin bir işe yaramadığını gösterir. İmam Ahmed'in Müsned'inde rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "İslam, açık olandır, iman ise kalptedir."³³ Onun için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Numan b. Beşir'den ittifakla rivayet edilen hadiste şöyle buyurur: "Helal açıktır, haram da açıktır. İkisi arasında birçok insanın bilmediği şüpheli şeyler vardır. Şüpheli şeylerden kim sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur, kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşer. Tıpkı korunun etrafında koyunlarını otlatan çoban gibi. Her an korunun içine girebilir. Dikkat edin, her kralın bir koruluğu vardır, Allah'ın koruluğu da haramlarıdır. Vucutta bir parça et vardır, o düzelerse vucut düzelir, bozulursa, vucut da bozulur, O da kalptir."³⁴

Ebu Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Kalp, hükümdardır, organlar da onun askerleridir, hükümdar iyi olursa, askerleri de iyi olur, hükümdar kötü olursa, askerleri de kötü olur."³⁵

---

33 Ahmed (3/134-135)

34 Buhârî (52); Müslim (107/1599)

35 Suyuti, el-Camiu's-Sağîr; el-Elbânî, Daifu Camiu's-Sağîr (4/131)

BATINÎ AMELLER

Allah'ı sevmek, ihlaslı olmak, ona tevekkül etmek, hoşnutluk gibi iç amellerin tümü kişisel ve toplumsal olarak herkese emredilen amellerdir. Kişi hangi makamda olursa olsun, onları terketmesi hiçbir şekilde iyi olmaz.

Hüzün:

Hüznü, Allah veya Rasûlü emretmiş değildir. Aksine, dinî kimi meselelerle ilgili de olsa, bazı yerlerde mahzun olmak yasaklanmıştır. Yüce Allah buyuruyor:

“Gevşemeyin, üzülmeyin, inanmışsanız, mutlaka siz en üstünsünüzdür.” (3 Âli İmran/139).

“Arkadaşına (Ebu Bekir’e) “Üzülme, Allah bizimledir” diyordu; ...” (9 Tevbe/39),

“Küfredenlerin sözleri seni üzmesin, çünkü bütün kudret Allah’ındır. O, iştir ve bilir.” (10 Yunus/65),

“Bu, kaybettiğinize üzülmemeniz ve Allah’ın size verdiği nimetlerle şırmamamanız içindir. Allah, kendini beğenip öğünen hiç kimseyi sevmez.” (57 Hadid/23).

Mahzun olmak, bir yarar sağlamadığı gibi bir zararı da önlemez. Onun için bir yararı yoktur. Yararı olmayan bir şeyi de Allah emretmez. Evet, hüznle beraber bir haram işlenmiyorsa, başına gelenlere üzülme gibi, mahzun olmak

kişiyi günah sayılmaz. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: “Şüphesiz Allah, kalbin mahzun olması veya gözün yaşarmasından dolayı sorumlu tutmaz, (dilini göstererek) sadece bundan sorumlu tutar veya merhamet eder”,³⁶ “Göz yaşarır, kalp mahzun olur, ama Allah’ın hoşuna gidecek şeyler dışında bir şey söylemeyiz”.³⁷

“Onlara sırt çevirdi, “Vah, Yusuf’a yazık oldu!” dedi ve üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık acısını içinde saklıyordu.” (12 *Yusuf*/84) ayetindeki hüznün de bu türdendir.

Bazan hüznle beraber kişinin sevap kazandığı ve övüldüğü bir olay olur. Sevap kazanmak ve övülmek, hüznünden dolayı değil, o olaydan dolayıdır. Dininden dolayı kendi başına veya bütün müslümanların başına gelen musibetlerden dolayı kişinin mahzun olması gibi. Kalbindeki hayır sevgisi, kötülüğe düşmanlık ve bunun sonuçlarından dolayı kişi hüznlenerek sevap kazanır. Ancak bundan dolayı üzülmek; eğer sabretmek, cihad etmek, yararı sağlamak ve zararı önlemek gibi emredilen bir şeye engel olursa, o zaman hüzn yasak olur. Olmazsa, mahzun olduğu için kişi günah işlemiş olmaz. Ama kalbin zayıflığına, Allah ve Rasûlünün emrettiği şeyleri yerine getirmekten alıkoymasına yol açıyorsa, başka yönden övülmesine karşın, bu yönden kötü olur.

Allah sevgisi, ona tevekkül etmek (güvenmek) ve ihlaslı olmak gibi şeyler salt iyiliktir. Bütün peygamberler, şehitler, sıddikler ve salihler için güzel ve iyi şeylerdir. Bu makamların havas/özel kişiler için değil de, avam/genel için olduğunu söyleyenler, özel kişileri bunun dışında tutuyorlarsa,

36 Buhârî (1304) Müslim (2/636)

37 Buhârî (1303) Müslim (6/1707)

yanılmaktadırlar. Çünkü bu şeylerin hiçbirinden hiçbir mümin muaf değildir. Bunlardan ancak münafık ve kafirler hariç olurlar. Bazıları bu konuda birtakım şeyler söylemiştir. Söylediklerinin yanlışlığını ve bu makamlar konusunda bilgisinin yetersiz olduğunu başka yerlerde geniş bir şekilde belirttik. Sadece şu kadarını belirtelim; bu makamlarda insanlar, özel/havas ve genel/avam şeklinde ikiye ayrılırlar. Özel kişiler için bunlardan özel makam, genel kişiler için de genel makam vardır. Mesela bu adamlar şöyle derler:

“Tevekkül, rızık istemede kendini savunmaktır. Özel/havas olan kişi ise kendini savunmaz. Tevekkül eden kişi tevekkülü ile herhangi bir işi ister. Arif olan kişi ise, işlerin ayrıntılarını bildiği için hiçbir şey istemez.”

Denilebilir ki tevekkül, dünya çıkarları için tevekkül etmekten daha geneldir. Çünkü tevekkül eden kişi kalbinin, dininin düzgün olması, dilinin ve iradesinin korunması gibi şeylerde Allah’a tevekkül eder. Bunlar onun için en önemli şeylerdir. Onun için her namazda rabbine “Sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım isteriz.” diye seslenir. Nitekim ayetlerde şöyle denir:

“O’na ibadet et ve O’na tevekkül et” (11 Hud/123),

“....De ki: O benim Rabbim’dir, O’ndan başka hak ilah yoktur, yalnız O’na güvenirim, dönüşüm de O’nadır.” (13 Ra’d/30)

Allah, birçok yerde ibadeti ve tevekkülü bir arada belirtmiştir. Çünkü bu ikisi, dinin tümünü içine alır. Onun için seleften biri şöyle der: “Allah, indirdiği kitapları Kur’an’da, Kur’an ilmini Mufasssal (uzun sureler) de, Mufasssal bilgilerini Fatiha’da ve Fatiha bilgilerini de “Sadece sana

ibadet eder ve sadece senden yardım isteriz" ifadesinde toplamıştır."³⁸

"Sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım isteriz" de hem rabb, hem kulu için olan şeyler biraraya toplanmıştır. Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "Allah şöyle buyurmuştur: Namazı benimle kulum arasında iki kısma böldüm, yarısı benim, yarısı onundur, kuluma istediğini veririm. Kul "Alemlerin rabbine hamd olsun" deyince, Allah, "Kulum bana hamdetti" der. Kul "Rahman ve Rahimdir" deyince, Allah "Kulum beni övdü" der. Kul "Din gününün malikidir" deyince, Allah "Kulum beni yüceltti" der. Kul "Sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım isteriz" deyince, Allah "Bu benimle kulum arasında iki kısımdır, kuluma istediği verilecektir" der. Kul "Bizi doğru yola erıştır. Nimete erdirdiğin kimselerin yoluna; gazaba uğrayanların, ya da sapıtanların yoluna değil." deyince, "Hepsi kulumundur ve kulum ne isterse vereceğim, der."³⁹

Görüldüğü gibi Fatihâ'nın yarısı Allah'ı övmekten ve vereceği hayırdan oluşurken, diğer yarısı da kulun istemesi ve dua etmesinden oluşur. Her ikisi hem Rabbin hem kulun olan şeyleri bir araya getirmiştir. Kulluğu yalnız Allah'a ayırmak Allah'ın hakkı, yardımı yalnız Allah'tan istemek de kulun görevidir.

Buhârî ve Müslim, Muaz b. Cebel'den şöyle rivayet eder: "Bir merkebe binmiş olan Rasûlullah'ın terkisinde idim. Ey Muaz, kullar üzerinde Allah'ın hakkının ne olduğunu

38 Şeyhulislam İbn Teymiyye başka bir yerde bu sözün Hasan el-Basrî'ye ait olduğunu belirtmiştir. (Bk. Mecmû'u'l-Fetâvâ 16/17)

39 Müslim (1/38) Malik (1/84) Nesâî (2/136) Tirmizî (4/270).

biliyor musun? dedi. Allah ve Rasûlü bilir, dedim. Şöyle dedi: Allah'ın kullar üzerinde hakkı, O'na ibâdet etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Bunu yaptıkları taktirde kulların Allah üzerinde hakkının ne olduğunu biliyor musun? dedi. Allah ve Rasûlü bilir, dedim. Onun üzerindeki hakları, onlara azap etmemesidir, dedi".⁴⁰

İbadetin Mahiyeti

Allah'ın emri, sevgisi ve rızası açısından ibadet, kendisi için kulları yarattığı amaçtır.

"İnsanları ve cinleri bana ibadet etmekten başka bir şey için yaratmadım" (51 Zariyat/56) buyurur.

Peygamberler bunun için görevlendirilmiş ve kitaplar onun için indirilmiştir. İbadet, Allah sevgisinin tamamını ve en mükemmelini, ona karşı hiçliğin ve alçalmanın zirvesini içeren bir isimdir. Allah'a karşı küçülmeden yoksun bir sevgi ve sevgiden yoksun alçalma, ibadet olmaz. İbadet, ancak her ikisini bir arada bulundurandır. Onun için yalnız Allah'a yapılır. İbadetten kulun kendisi yarar görmesine rağmen -ki Allah'ın alemlere ihtiyacı yoktur- ibadeti sevmesi ve ondan hoşnut olması açısından, ibadet Allah'a aittir. Onun için Yüce Allah kulun günahlardan tevbe etmesine, ıssız ve yırtıcıların kol gezdiği bir yerde yiyeceği ve içeceği üzerinde bulunan binitini yitirip araya araya bulmaktan ümidini kesmiş yorgun bir şekilde uyuyan kişinin uyandığında onu bulmasına sevinmesinden daha çok sevinir.⁴¹ Bununla ilgili önemli bir takım meseleleri başka yerlerde detaylı açıkladık.⁴²

40 Buhârî (2706) Müslim (1/58) Ahmed (5/228) İbn Mâce (2/1435)

41 Müslim (2744)

42 Bk. Mecmû'u'l-Fetâvâ (10/304)

Tevekkül etmek ve Allah'tan yardım istemek, kul içindir. Çünkü kulun amacına ulaştığı ve yaptığı ibadetten elde ettiği maksadı için yol ve araç odur. Allah'tan yardım istemek, dua ve istekte bulunmak gibidir. Taberânî, "Kitabu'd-Dua"da Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Yüce Allah şöyle buyurur: "Ey insanoğlu, dört şey vardır, biri benim, biri senindir, biri de benimle senin, diğeri de seninle kullarım arasındadır. Benim olan, bana ibadet etmen ve hiçbir şeyi bana ortak koşmamandır. Senin olan ise, amelindir, onunla seni ödüllendiririm, onun için sen en çok ona muhtaçsın. İkimiz arasında olan da, duanın senden, kabul etmenin benden olmasıdır. Seninle kullarım arasında olan ise, insanların sana nasıl davranmasını istiyorsan, senin de onlara öyle davranmandır".⁴³

Bunun Allah'ın, şunun da kulun olması, başlangıçta sevgi ve hoşnutluğun onunla ilgili olması açısından. Çünkü kul başta kendisine uygun ve yararlı gördüğü şeyi sever ve ister. Allah ise, hoşnutluğundan amaç olanı sever ve ondan hoşnut olur. Böylece ona bağlı olarak vesileyi sever. Yoksa, emredilen her şeyin yararı kula dönüktür. Hepsini de Allah sever ve hoşnut olur. Bütün bunlardan dolayı tevekkülün umumi/avâmî makamlardan olduğunu sananlar, tevekkül ile sadece dünya lezzetlerinin istendiğini sanırlar. Bu ise yanlıştır. Çünkü din işlerinde tevekkül etmek, ondan daha büyüktür.

Tevekkül, vacip ve müstehap şeylerin ancak kendisiyle

---

43 Hadisi Camiu's-Sağîr'de Suyûtî rivayet etmiş ve hasen görmüştür. Hafız el-Heysemî "Senedinde Humeyd İbnu'r-rabi' vardır. O tedlis yapardı." demiştir. el-Elbânî hadisi "Daifu Camii's-Sağîr'de ve "Silsiletu'l-Ehadisu'd-Daife"de zikretmiştir.

tamamlandığı dinin esaslarındandır. Tevekkülü olmayanlar, Allah'ın emredip hoşnut olduğu şeylere iltifat etmeyenlerdir.

Zühd:

Meşru olan zühd, âhiret yurdunda yarar sağlamayan şeyleri arzu etmemek, mübahlardan Allah'a itaat etmeye katkısı olmayan fuzuli şeyleri bırakmaktır. Meşru olan vera da, âhiret yurdunda zarar verebilecek olan şeyleri terketmektir. O da haram ve şüpheli şeyleri bırakmaktır. Onları terketmek, yapılması iyi olan şeyleri terketmeyi gerektirmemelidir.

Ahiret yurdunda bizzat kendisi yarar sağlayan veya yarar sağlayacak şeylere katkısı olan şeylere iltifat etmemek, din değildir. Aksine bunu terkedenler, Yüce Allah'ın şu ayette söz konusu ettiği yasağın kapsamına girer:

“Ey iman edenler! Allah'ın size helal ettiği temiz şeyleri haram kılmayın, hududu da aşmayın, şüphesiz Allah aşırı gidenleri sevmez.” (5)

Maide/87)

Mübahların fuzulileriyle meşgul olmak da meşru züh-dün zıttıdır. Kişi vacip olan bir işi yapmak veya haram olan bir şeyi terketmek yerine onlarla meşgul olursa, Allah'a itaat-sizlik etmiş olur. Ama vacibi yapma veya haramı işleme söz-konusu olmadan sadece fuzuli mübahları işlerse, mukarrebın derecesinden muktasidin derecesine iner.

Tevekkül, Allah'ın sevdiği, emrettiği ve hoşnut olduğu bir esastır. Allah'ın sevdiği, hoşnut olduğu ve her zaman emrettiği şey, sadece mukarrebinden olanların değil, mukta-sid olanların da yaptığı şey olur. Bunlar, “tevekkül sahibi, nasibini arar” sözü ile ilgili üç cevaptır.

Dua ve Kader:

“İşler bitmiştir.” sözüne gelince; Bu da “dua’ya ihtiyaç yoktur, çünkü istenen şey takdir edilmişse, zaten duaya ihtiyaç kalmaz, takdir edilmemişse, dua etmenin yararı yoktur.” diyenlerin sözüne benzer. Bu söz, din ve akıl açısından en saçma sözlerdendir.

Yine, “Tevvekkül ve dua bir yarar sağlamaz ve bir zararı önlemez, bunlar salt bir ibadettir, tevekkülün gerçeği, işleri Allah’a bırakmaktan başka bir şey değildir.” sözü de bunun gibidir. Bunu şeyhlerden bir grup da söylemiş olsa, yanlıştır. Duanın salt ibadet olduğunu söylemek de böyledir.

Bu sözler ve benzerleri bir noktada düğümlenmektedir. O da, bu sözleri söyleyenlerin, işlerin takdir edilmiş ve hükme bağlanmış olmasının, kuldan meydana gelen sebeplere bağlı olmasına engel olduğunu sanmalarıdır. Halbuki Allah’ın işleri takdir etmesinin ve karara bağlamasının, kulların işlediği fiillere ve başkasına bağlı olduğunu anlamazlar. Onun için söylediklerini kural olarak kabul etmek, bütün işlerin tümünden aksamasını gerektirir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e bu konu defalarca sorulmuş ve İmran b. Husayn’dan Buhârî ve Müslim’de rivayet edilen şu cevabı vermiştir: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e soruldu: Ey Allah’ın Rasûlü! Cennet ehli ile cehennem ehli belli midir? Evet, buyurdu. O zaman amel etmek neyedir? denildi. Herkes, yaratıldığı şey için amel etmesi kolaylaştırılır/müeyyessendir, buyurdu”.⁴⁴ Ali b. Ebî Talib’den de şöyle dediği Buhârî ve Müslim’de rivayet edilir: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in katıldığı bir cenaze töreninde bulun-

44 Buhârî (6596) Müslim (4/2041) Ebû Dâvûd (5/83).

yorduk. Rasûlullah oturdu ve elindeki bir çomakla yeri çizmeye başladı. Sonra başını kaldırdı ve şöyle dedi: “Yaşayan hiçbir kimse yoktur ki cennet veya cehennemde yeri belli olmasın, mutlu veya bedbaht yazılmış olmasın.” Bunun üzerine adamlardan biri şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasûlü! O zaman yazgımıza güvenip çalışmayı bırakmamız gerekmez mi? Nasıl olsa saadet ehlinde olan mutlulardan olacak, bedbaht olan da bedbahtlardan olacaktır.” Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: Çalışınız, herkes neye yaratılmışsa onun için çalışması kolaylaştırılır/müeyesser olur. Saadet ehli mutluluğa müeyesser olurlar, bedbahtlık ehli de bedbahtlığa müeyesser olurlar.”

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sonra şu ayetleri okudu:

“Elinde bulunandan verene, Allah’a karşı gelmekten sakınana, en güzel söz olan Allah’ın birliğini doğrulayana en kolayı kolaylaştırırız. Ama, cimrilik edene, kendini Allah’tan müstağni sayana, en güzel sözü yalanlayan kimseye güçlüğe uğramayı kolaylaştırırız.” (92 Leyl/5-10).

Bu haberi Sahih, Müsned ve Sünen sahipleri rivayet etmiştir.⁴⁵

Tirmizî, rivayet eder: “Ey Allah’ın Rasûlü! Kimi ilaçlarla ve dualarla tedavi oluyoruz, bazı şeylerle kendimizi koruyoruz, bunlar Allah’ın kaderinden bir şeye engel olur mu?” diye soruldu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* “Bunlar da Allah’ın kaderindendir.” buyurdu.⁴⁶

Rasûlullah’ın bu anlamda söyledikleri birçok hadiste geçmektedir.

45 Buhârî (1362) Müslim (4/2039) Ahmed (1/129) Tirmizî (5/69) İbn Mâce (1/30)

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Levh-i Mahfuz'da kişilerin mutlu veya bedbaht olarak yazılmış olması, kişinin mutluluğunun salih amellerle ve bedbahtlığının kötü amellerle olmasına aykırı olmadığını böylece belirtmiştir. Çünkü Allah, bütün olayları ve işleri olduğu gibi bilir ve yazar. Mutlu olanın salih amellerle mutlu olacağını ve bedbaht olanın da kötü amellerle bedbaht olacağını bilir. Mutlu olana, mutlu kılacak salih ameller işlemesi kolaylaştırılır. Bedbaht olana da kötü amellerle bedbaht olması kolaylaştırılır. Her ikisi de yaratıldıkları şeye müyesser olur. O da Allah'ın evreni kuşatan genel iradesine uygun olur. Yüce Allah bu iradeyi "Fakat, Rabbinin merhamet ettikleri bir yana, hala ayrılıktadırlar, esasen onları bunun için yaratmıştır." (11 Hud/119) şeklinde belirtir.*

46 Tirmizî (3/270) "Hadis hasendir" demiştir. Ahmed (3/421) İbn Mâce (2/1137)

* Kur'an ve sahih sünnetin işaret ettiği şekilde "kadere iman etmek" kişinin inancının sahih olması ve Allah katında geçerli olması için şarttır. "Kadere iman etmek" ise şu dört esası ihtiva eder. Bu dört esasa dosdoğru bir şekilde iman etmedikçe "Allah'a iman" da geçersiz olur. Çünkü kadere iman etmek" doğrudan "Allah'ın Rububiyyetine" yani varlıklar/eşya ve olaylar/ahval üzerinde mutlak güç, tasarruf ve otoritenin Allah'a ait olduğuna iman etmekle birebir aynı şeydir. "Allah'a iman" ile "kadere iman" birbirlerinin ayrılmaz parçası olduğundan dolaydır ki Yüce Allah'ın kitabında; bazı ayetlerde iman esasları sayılırken beş esasın sıralanması ile yetinilmiştir. Kur'an ve sahih sünnet şu dört esasa iman etmemizi gerekli kılmaktadır:

1. Yüce Allah'ın herşeyi bildiğine iman etmek. O azze ve celle gizli ve aşikar herşeyi en ince ayrıntısı ile bilir. Mahlukatı yaratmadan önce rızıklarını, ecellerini, sözlerini ve amellerini kimlerin cennete, kimlerinde ateşe gireceklerini bilmiştir. Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca veya ondan daha küçük hiçbirşey onun ilminden hariçte değildir. "Ve muhakkak Allah ilmi ile herşeyi kuşatmış olandır." (et-Talak 65/12)

2- Yüce Allah'ın bunları levh-ı mahfuz da yazdığına iman etmek. "Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca bir şey (bile) O'na gizli kalmaz. Bundan küçük veya büyük her ne varsa muhakkak apaçık bir kitapta-

İnsanların “Allah sevgisi ve hoşnutluğu” için yaratılmış olması ve dini iradesi gereği bununla memur olmaları da “İnsanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” ayetinde belirtilmiştir.

Allah, Kur’an’da kelimeler, emir, irade, izin, kitap, hüküm, kada’, tahrir vb. terimlerle Allah’ın sevgisi, hoşnutluğu ve şeri emrine uygun olanı ile kevnî iradesine uygun olanı belirtmiştir. Bunların dinî olan ve dinî olmayan boyutları olduğunu ifade etmektedir.

Mesela, dinî emirle ilgili olarak şöyle buyurur:

“Şüphesiz Allah adaleti, ihsanı ve akrabalara vermeyi emreder” (16 Nahl/90),

“Emanetleri sahiplerine vermenizi emreder” (4

Nisa/58)

---

dır” (Sebe 34/3) “Onun ilmi dışında hiçbir dişi ne hamile kalır, ne de doğurur. Uzun yaşatılanın ömrünün uzatılmasında ömrünün eksiltilmesinde ancak bir kitaptadır. Şüphesiz ki bu, Allah’a göre pek kolaydır” (Fatır 35/11)

3- Olmuş-olacak herşeyin Yüce Allah’ın iradesi ile olduğuna iman etmek. O azze ve celle irade etmedikçe hiçbirşey olmaz. Bütün evrende meydana gelen her hareket ve sukûn O’nun iradesi ile olur. “O her ne dilerse yapar” (el-Buruc 85/16) “Hiçbirşey hakkında sakın ‘ben bunu yarın mutlaka yapacağım’ deme. Meğer Allah dilemiş ola.” (el-Kehf 18/23-24) “Allah dilemeyince siz dileyemezsiniz” (el-İnsan 76/30)

4- Bütün eşya/varlıklar ve ahval/olaylar Allah tarafından yaratılırlar. Onun yaratması dışında hiçbirşey oluşmaz. Herbir yaratılmışın hareketleri ve sukûnu da O’nun yaratmasıyla meydana gelir. “Halbuki sizde yapıp ettiklerinizde Allah yaratmıştır.” (es-Saffat 37/96) “Allah herşeyin yaratıcısıdır” (ez-Zümer 39/62)

Konunun genişçe açıklaması için burası uygun olmadığından okuyucuya delillerle bu konuyu arzeden Hafız b. Ahmed el-Hakemî’ye ait “İslam Akaidi” isimli eseri tavsiye ediyoruz. Burada yapılan kısa açıklamadan “kadere iman etme”yi ilim ve kitabet/bilgi ve yazmak ile sınırlandıran Allah’ın Kitabının tahrifçileri çağdaş mutezilîlerin bozuk inançlarına dikkat çekilmek istenmiştir. (Yayıncı)

Kevnî emirle ilgili olarak şöyle buyurur:

“Bir şeyi dilediği zaman, O’nun emri sadece, o şeye “Ol” demektir, hemen olur.” (36 Yasin/82).

“Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımārık varlıklılarına emrederiz, fasıklık yaparlar. Artık o şehir yok olmayı hak eder. Biz de onu yerle bir ederiz.” (17 İsra/16). (Bu ayetle ilgili iki görüşten birine göre durum böyledir).

Dinî irade ile ilgili olarak şöyle der:

“Allah size kolaylık ister, zorluk istemez.” (2 Bakara/185).

“Allah size açıklamak ve sizden öncekilerin yollarını göstermek ve tevbenizi kabul etmek ister. Allah Bilen’dir, Hakim’dir.” (4 Nisa/26).

“...Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.” (5 Maide/6).

Kevnî irade ile ilgili olarak şöyle der:

“...Allah dileseydi, belgeler kendilerine geldikten sonra, peygamberlerin ardından birbirlerini öldürmezlerdi...” (2 Bakara/253),

“Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslamiyet’e açar, kimi de saptırmak isterse, göğē yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı kılar.” (6 Enam/125),

“Nuh şöyle der: “..Allah sizi azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz...”

(11 Hud/34),

“Bir şeyi dilediği zaman, O’nun buyruğu sadece, o şeye “Ol” demektir, hemen olur.” (36 Yasin/82)

Dinî izinle ilgili olarak şöyle buyurur:

“İnkarcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah’ın izniyledir. Allah yoldan çıkanları böylece rezil eder” (59 Haşır/5).

Kevnî izinle ilgili olarak şöyle buyurur:

“...Oysa Allah’ın izni olmadıkça onlar kimseye zarar veremezlerdi...” (2 Bakara/102).

Dinî kada’ (hüküm, kararlaştırma) ile ilgili olarak şöyle buyurur:

“Rabbin, yalnız kendisine tapmanıza ve ana babaya iyilik etmenize karar vermiştir...” (17 İsra/23).

Kevnî kada’ ile ilgili olarak şöyle der:

“Allah, bunun üzerine, iki gün içinde yedi gök var etti ” (41 Fussilet/12).

Dinî hükümle ilgili olarak şöyle der:

“...İhramda iken avlanmayı helal görmeksizin, size bildirilecek olanlar dışında, hayvanlar helal kılındı; Allah dilediği hükmü verir.” (5 Maide/1).

“...Allah’ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakimdir.” (60 Mumtehine/10).

Kevnî hükümle ilgili olarak Yakub’un oğlundan söz ederken şöyle der:

“...Artık babam bana izin verene veya Allah

hakkımda hüküm verene kadar ki O, hükmedenlerin en iyisidir, bu yerden ayrılmayacağım.”

(12 Yusuf/80),

“Peygamber: Rabbim! Aramızda gerçekle hükmet, anlattıklarınıza karşı ancak Rahman olan Rabbimizden yardım istenir” dedi.” (21 Enbiya/112).

Dinî haram kılma ile ilgili olarak şöyle buyurur:

“Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına kesilenler, canları çıkmadan önce kesmemişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından süsülmüş, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanları dikili taşlar üzerine boğazlananlar ile fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı; bunlar fasıklıktır.” (5 Maide/3),

“Sizlere, analarınız; kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur, öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek, -geçmişte olanlar artık geçmiştir- haram kılındı. Şüphesiz Allah bağışlar ve merhamet eder.” (Nisa/23).

Kevnî haram kılma ile ilgili olarak şöyle buyurur:

“Allah: Orası onlara kırk yıl haram kılındı; yer-yüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Sen, yoldan çıkmış millet için tasalanma” dedi.” (5 Maide/26).

“Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için belirli bir hak vardır” (51 Zariyat/19)

Dinî kelimeler için şöyle der:

“İbrahim’i Rabbi bir takım kelimelerle denemiş, o da onları yerine getirmişti...” (2 Bakara/124)

Kevnî kelimelerle ilgili olarak şöyle der:

“...Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz, sabırlarına karşılık yerine geldi...” (7 Araf/137).

Peygamberin *sallallahu aleyhi ve sellem* Sahih, Sunen ve Musned hadis kitaplarında çok yaygın olarak rivayet edilen Allah’a sığınma ile ilgili “Allah’ım, iyi ve kötü kimsenin aşamadığı tastamam kelimelerine sığınırım”⁴⁷ buyruğu da bu türdendir: Bilindiği gibi bu türden olan şeylerin hiçbirisi onun irade ve tekvini dışında olamaz. Dini kelimelere ise, Allah’a itaatsizlikleriyle facir olanlar muhalefet etmişlerdir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, burada insanların yaratılmış oldukları saadet ve bedbahtlığa işleyecekleri amellerle ulaşacaklarını belirtmektedir. Yüce Allah’ın buradaki kanunu tıpkı diğer yaratıklarında olduğu gibidir. Mesela Allah, rahimlerde çocuğu ve hayvanları anne ile babanın evlenmesini ve birleşmesini takdir ederek yaratır. Kişi “Ben tevekkül ediyorum ve eşimle çiftleşmiyorum, benim için çocuk takdir edilmişse, olur, takdir edilmemişse olmaz, benim çiftleşmeye ihtiyacım yoktur” derse, o bir ahmaktır. Ama çiftleşir ve birleşme anında azil yaparsa, Allah dilerse, çocuk olmaz. Allah dilerse, dedik, çünkü erlik suyu elde olmadan da rahme ulaşabilir.

47 Ahmed (3/419) Malik (2/951) Nesâî, Amelu’l-Yevmi ve’l-Leyl 5830) İbnu’s-Sunni, Amelu’l-Yevmu ve’l-Leyl (185).

Buhârî ve Müslim, bu konuda Ebu Said el-Hudrî'den şöyle rivayet eder: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le beraber Beni Mustalik g azvesine çıktık, Araplardan esirler aldık, canımız kadın çekti, uzun zamandır evlerimizden uzakta idik, azil yapmak istedik, bunu Rasûlullah'a sorduk, yapmanızda bir sakınca yoktur, Allah kıyamet gününe kadar yaratacaklarını yazmıştır, dedi"⁴⁸

Müslim de Cabir'den şöyle rivayet eder: "Bir adam Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve şöyle dedi: Bir cariyemiz var, bize hizmet ediyor ve hurmalarımızı topluyor, bazan onunla yatıyorum ama gebe kalmasını da istemiyorum. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, istersen azil yaparsın, onun için ne takdir edilmişse o olur, dedi".

Şüphesiz Allah, insanı başka bir şekilde yaratmaya da kadirdir.  dem'i anasız babasız yarattı, Havva'yı babasız  dem'in kısa kaburgasından yarattı, İsa'yı babasız sadece anneden yarattı. İ te bunlar gibi, alışık olmayan başka sebeplerle yaratabilir.

Ancak zındık inkarcıların inkar ettiği kader konusuna hatırı sayılır  eyhlerden de kendisine emredilen ve yasaklananları inceleyip anlamadan takılanlar olmuş ve i i tevekkül, kader ve Allah'a bırakma şeklinde anlamıştır. Bunlar "Allah'a karşı kul, yıkayıcının elindeki cenaze gibi olmalıdır." sözünün emir ve yasakları içerdiğini sanarak kendilerine emredilenleri terkederken, yasaklananları i ler, böylece Allah'ın sevdiği, hoşnut olduğu ve emrettiği şeyler ile sevmediği, çirkin g rd  u ve yasaklad ı şeyleri birbirinden ayıramayacak

---

48 Buhârî, Kitab 't-Tevhid, Müslim (2/1061) Eb  Dâvûd (2/624) Malik (1/620) Dârimî (2/147) Ahmed (3/68)

kadar ışığı ve furkanı zayıflar ve Allah'ın ayırdığı şeyleri bir gibi tutarlar. Yüce Allah onların bu çarpık mantığını şöyle belirtir:

“Yoksa, kötülük işleyen kimseler, ölümlerinde ve diriliklerinde kendilerini, inanıp yararlı iş işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!” (45 Casiye/21),

“Müslüman olanları hiç suçlular gibi tutar mıyız? Ne oluyorsunuz? Ne biçim hükmediyorsunuz?” (68 Kalem/35-36).

“Yoksa, inanıp yararlı iş işleyenleri, yeryüzünde, bozguncular gibi mi tutarız? Yoksa, Allah'a karşı gelmekten sakınanları yoldan çıkanlar gibi mi tutarız?” (38 Sâd/28).

“De ki: “Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Şüphesiz ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.” (39 Zümer/9),

“Kör ile gören, karanlıklar ile ışık ve gölgelikle sıcaklık bir değildir. Dirilerle ölümler de bir değildir. Doğrusu Allah, dilediği kimseye işittirir. Sen, kabirlerde olanlara işittiremezsin.” (35 Fatır/19-22).

Kur'an'da bunun örnekleri çoktur.

Bunların aşırıları, Kur'an ve Sünnetin delalet ettiği ve Allah'ın Peygamber yolu ile emrettiği dinsel emirler ile tabiatta kafirler ve facirler eliyle meydana gelen halleri birbirinden ayıramayacak duruma gelirler. Böylece ortak (cem') yönünü, yani hepsinin Allah'ın takdiri, hükmü, rablığı, genel iradesi ile olduğu ve hükmü kapsamına girdiğini görürler,

ama Allah'ın velilerini düşmanlarından, iyileri kötülerden, müminleri kafirlerden, dini emirlerine itaat edenleri itaat etmeyenlerden ayıran farkı görmezler ve kimi şeyhlerden nakledilen mücmel bazı sözleri yahut yanlışları delil olarak gösterirler.

Bu, Allah yolunun sahiplerinin, onun rızasını kazanmak isteyenlerin girdiği yoldan gidenlerin çokça özen göstermesi gereken önemli bir konudur. Bu konuyu ihmal etmeleri sebebiyle o yoldan gidenlerden kimlerin içine düştükleri küfür, isyan ve fasıklığı ancak Allah bilir. Bunlar yer yüzünde musallat olan zalim ve azgınlara yanında yer alıyorlar ve onlara yardım ediyorlar. Yer yüzünde bozgunculuk çıkaran ve haksız üstünlük taslayan kişilere kalpleriyle sempati duyuyorlar ve etkili olabileceklerini sandıkları hallere sahip oldukları taktirde Allah'ın evliyasından olacaklarını sanıyorlar. Şüphesiz kalplerin bedenlerden daha büyük etkisi olur. Ama kalpler iyi ise, etkisi de iyi olur, bozuk ise, etkisi de bozuk olur.

Allah hallerin bazısını sever, bazısını sevmez. Fakihler, gizlide başkasını öldüren kişinin öldürülmesi gerektiğinden söz ederler, iç dünyalarında ve kalplerinde olana kevni emri delil gösterirler. Birinin bir keşifle yahut iradesine uygun düşen bir tevafukla gösterdiği olağanüstülüğü Allah'ın ona bir kerameti sayarlar. Ama gerçekte bunun aşagılama olduğunu, kerametın istikamet üzere olmak demek olduğunu ve Allah'ın sevdiği, hoşnut olduğu şeye kişinin muvaffak olmasından daha üstün bir keramet/ikram bulunmadığını bilmezler. Allah'ın kişiye en üstün ikramının Allah'a ve Rasûlüne itaat etmek, dostlarına dost ve düşmanlarına düşman olduğunu anlamazlar. Allah'ın velileri ancak Allah'a ve Rasûlüne itaat eden, dostlarına dost ve düşmanlarına düşman olanlardır. Allah bunlar için

“İyi bilin ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar Allah’a inanmış ve O’na karşı gelmekten sakınmışlardır. Dünya hayatında da, âhirette de müjde onlarıdır. Allah’ın sözlerinde hiçbir değişme yoktur. Bu büyük başarıdır.” (10 Yunus/62) buyurur.

Allah’ın vacip kıldığı şeylere uyanlar, muktasid olurlar. Vacip kıldığı ve sevdiği şeylere uyanlar, mukarrebın olurlar. Unutmayalım ki her vacip sevilir ama her sevilen vacip değildir. Allah’ın, olağanüstülükle, darlık veya bollukla kulunu imtihan etmesi, o kulun Allah’ın yanında değerli veya değersiz oluşundan dolayı değildir. Bilakis o konuda Allah’a itaat eden bir kesim ondan dolayı mutlu olabilirken, isyan eden başka bir kavim bedbaht olabiliyor. Yüce Allah buyurur:

“Rabbın denemek için bir insana iyilik edip nimet verdiği zaman, o: “Rabbim beni şerefli kıldı.” der. Ama onu sınamak için rızkını daraltıp bir ölçüye göre verdiği zaman: “Rabbim bana hor baktı.” der.” (89 Fecir/15-16).

Onun için insanlar bu konuda üç sınıfa ayrılır:

a- Olağanüstü hali Allah yolunda kullandıklarında dereceleri yükselenler.

b- Bel’am ve benzerleri gibi Allah’a isyan yolunda kullandıklarından Allah’ın azabına uğrayanlar.

c- Kendileri için mübah derecesinde olanlar.

Birinci kısımda olanlar, gerçek müminlerdir. Bunlar, bütün olağanüstülükleri, ademoğlunun efendisi olan şerefli Nebi’ye uyarak Allah’ın dinini desteklemek veya Allah’a itaat etmek için kullananlardır. Bu konuda çok yanlış yapıldığın-

dan Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kula yarar sağlayacak şeyleri işlemeye özen göstermeksizin kader konusuna dalmayı yasaklamıştır. Müslim, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet eder: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: Kuvvetli müminde de, zayıf müminde de hayır vardır, ancak kuvvetli müminin zayıf müminden daha hayırlıdır ve Allah'a daha sevimlidir. Sana yararlı olan şeyleri yapmaya gayret et, Allah'tan yardım dile ve mahzun olma. Başına bir şey gelirse, şunu şöyle yapsaydım şöyle olurdu, deme. Onun yerine, Allah takdir etti ve dilediğini yaptı, de. Şüphesiz "lev=keşke" sözü şeytanın işine yarar".⁴⁹

Ebû Dâvûd, Sünen'inde şöyle rivayet eder: "İki adam, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e muhakeme olmak üzere geldiler. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlardan birinin aleyhine hüküm verdi. Aleyhine hüküm verilen kişi, "Allah bana yeter, o ne güzel vekildir." dedi. Rasûlullah, "Allah, acizliği ayıplar, ama sen güzel olanı yap. Bir işin üstesinden gelemediğin zaman "Allah bana yeter, o ne güzel vekildir, de." buyurdu.⁵⁰

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, müminin yararlı olan şeyde ısrarcı olmasını ve başarmak için Allah'tan yardım istemesini emretmiştir. Bu da "Sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım dileriz", "Ona ibadet et ve kendisine tevekkül et" ayetlerine uygundur. Kişiye yarar sağlayan şey üzerinde ısrarcı olmak ve özen göstermek, Allah'a itaat ve ibadet etmektir. Çünkü kişiye yarar sağlayan iş, aynı zamanda Allah'a itaattir ve kendisi için ondan daha yararlı yoktur. Mübah türüden birşeyi istemek bile olsa, Allah'a itaat etmek için ondan yardım istemek, itaat olur.

49 Müslim (4/2052) Ahmed (2/366) İbn Mâce (1/13)

50 Ebû Dâvûd (4/44) Ahmed (6/24)

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, sahih hadiste Sa'd'a şöyle buyurmuştur: "Allah'ın vechini isteyerek yaptığın her harcama ile, hatta eşinin ağzına verdiği her lokma için mutlaka bir üstünlük kazanır ve bir derece yükselirsin."⁵¹ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, güzel olanın zıttı olan acizlikten hoşnut olmadığını belirtmiştir. Bu da yapılması emredilen şeyin terkedilmesi demektir. Çünkü ihmal etmek, emir ve yasağın dayanağı olan ve önce bulunan kudrete aykırı değilse de, eylemle beraber bulunan güce aykırıdır.

Eylemi gerektiren güç yetirme, onunla birlikte bulunur ve ancak güç yetirdiği şey için elverişli olur. Yüce Allah, onu "İşitmeye güç yetiremezlerdi", "İşitme güçleri yoktu" ifadelelerinde bunu dile getirmiştir. Emir ve yasağın taalluk ettiği güç yetirme ise, eylemle beraber olabilir, olmayabilir de.

"...Oraya yol bulabilen insana Allah için Kabe'yi hacetmesi gereklidir..." (3 Âli İmran/97)

Ayetinde olduğu ve Peygamberin İmran b. Husayn'a "Ayakta namaz kıl, yapamıyorsan oturarak, buna da gücün yetmiyorsa, yatarak kıl" buyurduğu gibi. Bu konuda insanlar dört gruba ayrılmışlardır:

a- Kendisine ibadet etmeleri emredilen Rabbin ilahlığına tanıklık ederek itaat, ibadet, emir ve yasak tarafına bakıp, kaza, kader, tevekkül ve yardım isteme tarafına bakmayanlar. Fıkıhçı ve âbidlerin çoğunun durumu budur. İyi niyetlerine ve Allah'ın kurallarını gözetmelerine rağmen genelde zayıflık, acizlik ve eziklik içindedirler. Çünkü Allah'tan yardım istemek, ona sığınmak, kendisine dua etmek kişiyi güçlendirir ve işlerini kolaylaştırır.

---

51 Buhârî (7/269) Müslim (3/1251) Ebû Dâvûd (3/286) Tirmizî (3/291) Ahmed (1/172)

Onun için seleften biri “Kim insanların en güçlüsü olmaktan hoşlanıyorsa, Allah’a tevekkül etsin.” demiştir. Buhârî ve Müslim, Abdullah b. Amr’dan şöyle rivayet eder: “Rasûlullah’ın Tevratta nitelemesi şöyledir: Biz seni şahit, müjdeleyici, uyarıcı, ümmileri koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve elçimsin, adını mütevekkil koydum, kaba saba değilsin, sokaklarda şamatacı değilsin. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, bilakis kötülüğe iyilikle karşılık verir, bağışlar ve affedersin. Bozulmuş olan yolu kendisiyle düzeltmedikçe canını almayacağım, onunla “Allah’tan başka hak ilah yoktur.” diyecek kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı kalpleri açacağım.”⁵²

Onun için Arş’ı taşıyan meleklerin onu “la havle ve la kuvvete illa billah” diyerek taşımaya güc yetirdikleri rivayet edilmiştir.⁵³ Buhârî ve Müslim’de Rasûlullah’ın “O, cennetin hazinelerinden bir hazinedir” buyurduğu sabit olmuştur.⁵⁴ Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kim Allah’a tevekkül ederse, o kendisine yeterlidir” (65 Talak/3),

“İnsanlar onlara: “Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun” dediler. Bu, onların imanını artırdı ve Allah bize yeter. O ne güzel Vekil’dir, dediler. Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah’tan nimet ve bollukla geri döndüler; Allah’ın rızasına uydular. Allah büyük, bol nimet sahibi-

52 Buhârî (8/575) Dârimî (1/5) Ahmed (2/174)

53 İbn Cerîr et-Taberî; Tefsir (10/29)

54 Buhârî (11/187) Müslim (4/2077) Ahmed (5/156) Tirmizî (5/230) Tirmizî hadis için “hasen-sahih” demiştir. İbn Mâce (2/1256)

dir. İşte o şeytan ancak kendi dostlarını korkutur, inanmışsanız onlardan korkmayın, Benden korkun.” (3 Âli İmran/173-175).

Buhârî, İbni Abbas’ın “Allah bize yeter.” sözü hakkında şöyle dediğini rivayet eder: “İbrahim *aleyhisselam* ateşe atılınca onu söyledi, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* ise insanlar: “İnsanlar size karşı bir ordu topladılar.” deyinci onu söyledi”.⁵⁵

b- Bunlar, Allah’ın rablığını, ona ihtiyaçlarını kabul eder ve kendisinden yardım isterler ama onun emir, yasak, rıza, gazap ve sevgisine bakmadan kendi zevkleri ve hevesleri doğrultusunda hareket ederler. Tasavvufçu ve fukara geçinenlerden birçoğunun durumu budur. Onun için tabiatla kendisiyle tasarruf edecekleri hallere sahip olmak için çalışıyorlar, ama Allah’ı hoşnut edecek ve sevgisini kazandıracak şeylere bakmıyorlar. Çoğu zaman da yanılıp ona isyan olan bir şeyi razı olduğu şey olarak sanıyorlar, bunun için emir ve yasağı işlevsiz kılıyor, buna da hakikat diyorlar. Allah’ın açıkta ve gizlide rızasını, sevgisini, emir ve yasağını içeren dinsel emir gerçeğini anlamadan bu kader hakikate ayak uydurmak gerektiğini sanıyorlar.

Çoğu zaman bunlar sahip oldukları hallerini yitirirler ve bir şekilde günah ve itaatsizliğe dönerler. Hatta bir çokları İslam’dan döner. Çünkü akibet, takvanıdır. Allah’ın emir ve yasaklarını gözetmeyen kişi, takvalılardan değildir. Bunlar bazan bid’atı şeriat sanarak, bazan emre karşı kaderi gerekçe göstererek müşriklerin içine düştüğü duruma düşerler. Allah, müşriklerin kötülüklerini kınarken din diye çıkar-

55 Buhârî (8/229), Hâkim (2/298), Nesâî, Sunenu’l-Kubrâ, İbn Kesîr (1/430)

dıkları bid'atları ve şariat saydıkları şeyleri belirterek şöyle buyurur:

“Onlar bir fenalık yaptıkları zaman, “Babalarımızı bu yolda bulduk, Allah da bize bunu emretti” derler. De ki: “Allah fenalığı emretmez. Bilmediğiniz şeyi Allah’a iftira mı ediyorsunuz?” (7

Araf/28).

Allah, haram etmediğini haram etmeleri ve teşri etmediğini teşri etmeleri ve gerekçe olarak da kaderi göstermeleri sebebiyle onları kötüleyerek şöyle dediklerini belirtir:

“Put a tapanlar, “Allah dileyeydi babalarımız ve biz puta tapmaz ve hiçbir şeyi haram kılmazdık” diyecekler;...” (6 *Enam/148).*

Aynı söylemlerini Nahl, Yasin, Zuhurif surelerinde de anlatır. Bunlar, hem onlara hem bunlara benziyorlar.

c- Allah’a ibadet etmekten ve kendisinden yardım istemekten yüz çevirenler. Bunlar da sayılan kısımların en kötüleridirler.

d- Övülecek durumda bulunanlar: Bunlar da “Sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım dileriz”, “Ona ibadet et ve kendisine tevekkül et” ayetlerinin gereğini yapanlardır. Bunlar, Allah’a itaat etmek için Allah’tan yardım isterler ve hem kendisine, hem Rasûlüne itaat ederek kendisinden başkasına ibadet ve itaat etmelerinin caiz olmadığına, rab olarak yalnız onu bildiklerine tanıklık ettiler.

“O’ndan başka bir dost ve aracıları yoktur.” (6

Enam/51),

“Allah’ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek yoktur. O’nun önlediğini de ardından salı-

verecek yoktur. O, güçlüdür, Hakim'dir." (35 *Fatır/2*),

"Allah sana bir sıkıntı verirse, O'ndan başkası gideremez. Sana bir iyilik verirse başkası onu engelleyemez. O, her şeye Kadir'dir." (6 *Enam/17*),

"And olsun ki, onlara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan: "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin, Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı yanısıra taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilerse, O'nun rahmetini önleyebilir mi?" De ki: "Allah bana yeter; güvenenler O'na güvenir." (39 *Zümer/38*).

Onun için kimi alimler, yalnız sebeplere bakmanın tevhidi bozan şirk, sebepleri sebep olarak görmemenin akılda eksiklik, sebeplerden tamamen yüz çevirmenin şeriata hakaret olduğunu söylerler. Çünkü emredilen tevekkül, tevhidin, aklın ve şeriatin gereğinin birleştiği noktadır.

Bütün bunlar gösteriyor ki tevekkülün, avam tarikat ehlinin makamlarından olduğunu sananlar, "İlelu'l-Makamât"ın sahibi⁵⁶ gibi meşhur şeyhlerden de olsa, büyük bir yanılgı içindedirler. Bu anlayışı "Mehasinu'l-Mecalis" sahibi de⁵⁷ ondan almıştır.

Böylece tevekkülün sadece avam tarikat ehlinin makamlarından olduğu ve istenen şeyi elde etmede bir yara-

56 O, Şeyhu'l-İslâm Ebu İsmail el-Ensarî, Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Herevî es-Sûfî el-Hanbelî'dir. 397 h.'de doğmuş 481 h.'de ölmüştür. (Şezeratu'z-Zehab 3/365)

57 O, Ebu'l-Abbâs İbn Arif Ahmed b. Muhammed el-Endulusî'dir. İbn Arif diye bilinir. 536 h.'de Merakeş'te ölmüştür. Doğumu 481'dir. (Keşfu'z-Zunnûn 2/1609)

rının olmadığını sananların delillerinin de zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Dua'nın da bu şekilde olduğunu söyleyenlerin durumu da böyledir. Bütün bunlar, emredilen amelleri bu şekilde sanmak gibidir. Tıpkı üzerine vacip olan ibadet ve emredilen itaat sebeplerini yerine getirmeden tevekkülle meşgul olmak gibidir. Çünkü "Ona ibadet et ve kendisine tevekkül et" ayetinin kapsamında olan ve emredilen sebepleri terkederek yanlış yapmak, "Ona ibadet et ve kendisine tevekkül et" kapsamında bulunan ve emredilen tevekkülü terkederek yanlış yapmak gibidir.

Mübah şeyleri elde etmek için dua edenler ve bunun için Allah'a tevekkül edenler avamdandır, ama müstehap ve vacip şeyleri elde etmek için yapanlar havastandır, derler. Nitekim haram şeyleri elde etmek için Allah'a dua eden ve tevekkül edenler de kendilerine zulmedenlerdir. Tevekkül etmeyenler de Allah'a ve Rasûlüne isyan edenler, daha doğrusu imanın dışına çıkanlardır. Durum böyle olunca, bu makam nasıl havas için olabilir? Yüce Allah buyuruyor:

"Mûsâ: Ey milletim! Allah'a inanıyorsanız ve teslim olmuşsanız O'na güvenin, dedi." (10

Yunus/84),

"Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur; eğer sizi yardımsız bırakırsa, O'ndan başka size yardım edecek kimdir? İnananlar yalnız Allah'a güvensinler." (3 Âli İmran/160).

"Müminler Allah'a tevekkül etsinler" (9 Tevbe/51),

"And olsun ki, onlara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan: "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin, Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız,

O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilerse, O'nun rahmetini önleyebilir mi?" De ki: "Allah bana yeter; güvenenler O'na güvenir." (39 Zümer/38).

Yüce Allah "Allah bana yeter" ifadesini bazan yararı sağlamak için, bazan da zararı önlemek için kullanmıştır. Yararı sağlamak için kullanmasına örnek:

"Eğer onlar, Allah ve peygamberinin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve "Allah bize yeter, O ve peygamberi bol nimetinden bize verecektir; şüphesiz biz Allah'a gönül bağlayanlardanız" deselerdi, daha hayırlı olurdu." (9 Tevbe/59)

Zararı önlemek için kullanmasına örnek:

"İnsanlar onlara: "Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun" dediler. Bu, onların imanını artırdı da: "Allah bize yeter. O ne güzel Vekil'dir" dediler." (3 Âli İmran/173),

"Seni aldatmak isterlerse, bil ki şüphesiz Allah sana kafidir. Seni ve inananları yardımıyla destekleyen, kalplerini uzlaştıran O'dur." (8 Enfal/62).

"Eğer onlar, Allah ve peygamberinin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve "Allah bize yeter, O ve peygamberi bol nimetinden bize verecektir; doğrusu biz Allah'a gönül bağlayanlardanız" deselerdi daha hayırlı olurdu." (9 Tevbe/59).

Bu ayetler Allah'ın vereceğine razı olma ve ona tevekkül etme emrini içerir.

Rıza ve Tevekkül

Razı olmak ve tevekkül etmek, gücün dahilinde olan şeyleri kapsar. Tevekkül, olay meydana gelmeden önce olurken, razı olmak, olay meydana geldikten sonra olur. Onun için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda şöyle derdi: "Allah'ım, ğaybı bildiğin ve yaratmaya gücün yettiği için; hayat bana hayırlı olduğu sürece yaşat, ölüm bana hayırlı ise beni öldür. Allah'ım, görünürde ve görünmezde (ğaybde ve müşahadede) senden korkmayı nasip et. Gazap ve rıza (hoşnutluk) halinde doğruyu söylemeyi nasip et, fakirlik ve zenginlikte adaletli/tutumlu olmayı nasip et, tükenmeyen nimet ve kesilmeyen göz aydınlığı ver. Allah'ım, verdiğin hüküm/kada'dan sonra razı olmayı ve ölümden sonra mutlu yaşamayı nasip et. Sapma fitnesi olmadan ve sıkıntıya düşmeden yüzüne bakma lezzetini ve sana kavuşmayı nasip et. Allah'ım, bizi iman süsü ile süsle ve doğru yolu gösterenler olarak hidayet üzere kıl". (Ammar b. Yasir hadisinden Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.)⁵⁸

Kada'dan önce olan ise, razı olmanın kendisi değil, razı olmaya azmetmek olur. Onun için şeyhlerden bir kesim, bela gelmeden önce razı olmaya çalışırlardı. Bela geldikten sonra onların azimleri bozulur. Aynı şey sabır ve başkasında da meydana gelir. Yüce Allah buyuruyor:

"And olsun ki, ölümle karşılaşmadan önce onu temenni ediyordunuz; işte o, şimdi bakıp duruyorsunuz." (3 Âl-i İmran/143)

"Ey inananlar! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylersiniz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz,

---

58 Nesâî (2/54-55) Ahmed (4/264)

Allah katında büyük gazaba sebep olur. Şüphesiz Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, sıra halinde savaşılanları sever.” (61 Saf/2-4).

Bu ayetler, Allah’ın en çok sevdiği amelin hangisi olduğunu bilseydik onu işlerdik, demeleri üzerine inmiştir. Allah cihad ayetini indirince, hoşlarına gitmedi.

Onun için kişinin adak, söz verme, emirlik isteme veya bulaşıcı hastalık bulunan bir yere girme gibi Allah’ın kendisine vacip kılmadığı şeyleri kendisine vacip kılarak başını belaya sokması hoş görülmemiştir. Birden çok yolla yapılan rivayette Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adak adamayı yasaklayarak şöyle buyurmuştur: “Hiçbir yararı yoktur. Sadece cimrinin malını azaltır”.⁵⁹ Buhârî ve Müslim’de, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in Abdurrahman b. Semura’ya şöyle dediği belirtilmiştir: “Emir olmayı isteme, isteğin üzerine sana verildiğinde sen onun vekili olursun, ama istemediğin halde sana verilirse, yerine getirilmesinde yardım görürsün. Bir şeye yemin ettikten sonra onu bozmanın daha hayırlı olduğunu görürsen yeminini boz ve kefareti ver.”⁶⁰

Veba hastalığı konusunda da şöyle buyurduğu yine Buhârî ve Müslim’de rivayet edilir: “Bir yerde veba olduğunu duyarsanız, oraya yaklaşmayın, ama bulunduğunuz yerde meydana gelirse, ondan kaçarak oradan çıkmayın”.⁶¹ Yine Buhârî ve Müslim’de şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin ve Allah’tan afiyet

59 Buhârî (11/575) Müslim (3/1260) Ebû Dâvûd (3/591) Nesâî (7/15) İbn Mâce (1/676) Tirmizî (3/47) Dârimî (2/175) Ahmed (2/117)

60 Buhârî (11/608) Müslim (3/1273) Ebu Dâvûd (3/574) Tirmizî (3/42) Nesâî (7/225) Darimî (2/176) Ahmed (5/62)

61 Buhârî (10/178) Müslim (4/1838)

dileyin. Ama düşmanla karşı karşıya gelirsenez, direniniz (sabrediniz) ve cennetin kılıçların gölgesinde olduğunu biliniz"⁶² Bunlar ve benzerleri, kişinin yerine getirmekten kaçınacağı kendisine birtakım şeyleri vacip kılacak, birtakım şeyleri de haram kılacak, çaba göstermesinin doğru olmadığını gösterir. Bilindiği gibi birçokları bazı işler için Allah'a sözler vermekte, ama çoğu da yerine getirmemektedir.

İnsanın başına bir şey geldiği zaman sabır ve sebat göstermesi, vacipleri yerine getiren kesin inanç sahiplerinden olması için ceza verme yoluna gitmemesi gerekir. Bütün bunlar sabrı gerektirir. Onun için bütün müslümanların ittifakı ile vaciplerin yerine getirilmesinde sabretmek vaciptir. Musibetler karşısında çileden çıkmamak ve Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak durmak konusunda sabretmek de bunun içindir.

Kur'an'da sabır, doksandan fazla yerde geçmektedir. Şu ayetlerde de namazla birlikte geçmektedir:

"Sabır ve namazla Allah'a sığınıp yardım isteyin; Rablerine kavuşacak ve O'na döneceklerini umanlar ve huşu duyanlardan başkasına namaz elbette ağır gelir." (2 Bakara/46),

"Ey İnananlar! Sabır ve namazla yardım dileyin. Allah, muhakkak ki sabredenlerle beraberdir." (2 Bakara/153),

"Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür. Sabret, Allah iyi davrananların

---

62 Buhârî (6/120) Müslim (3/1362) Ebu Dâvûd (3/95) Ahmed (4/353)

ecrini elbette zayı etmez." (11 Hud/114-115),

"Onların dediklerine sabret; güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et; gece saatlerinde ve gündüzleri de tesbih et ki Rabbinin rızasına eresin." (20 Taha/130),

"Sabret, Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir. Suçunun bağışlanmasını dile; Rabbini akşam, sabah, överek tesbih et." (40 Mumin/55).

Allah, dinde önderliğin sabır ve kesin inanç sonucu verilen bir şey olduğunu belirterek şöyle buyurur:

"Sabredip ayetlerimize kesin olarak inanmalarından ötürü, aralarından, onları buyruğumuzla doğru yola götüren önderler yaptık." (32 Secde/24).

Şüphe yok ki dinin tümü, hakkı bilmek ve onunla amel etmektir. Onunla amel etmek için de sabretmek gerekir. Hatta dini öğrenmek de sabrı gerektirir. Muaz b.Cebel, "İlim öğrenin, onu Allah için öğrenmek ibadettir, bilmek Allah korkusudur, araştırmak cihaddır, bilmeyenlere öğretmek sadakadır, müzakere etmek Allah'ı tesbih etmektir, ilimle Allah bilinir ve ona ibadet edilir, onunla Allah yüceltilir ve birlenir, Allah ilimle milletleri yüceltir ve onları ilimle insanlara doğru yolu gösteren liderler ve önderler yapar ve başkaları onların görüşlerine başvurur." der.⁶³

Muaz, ilmi öğrenmek için araştırmayı cihad saymaktadır. Cihad için de sabır kaçınılmazdır. Onun için Yüce Allah şöyle buyurur:

"İkinci vaktine and olsun ki, insan hiç şüphesiz

---

63 İbn Abdilberr, Camiü beyani'l-İlm 1/55.

hüsran içindedir. Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, birbirlerine gerçeği tavsiye edenler ve sabırlı olmayı tavsiye edenler bunun dışında-
dır.” (103 Asr suresi),

“Güçlü ve anlayışlı olan kullarımız İbrahim, İshak ve Yakup’u da an. Biz onları âhiret yurdu-
nu düşünen, içten bağlı kimseler kıldık. Şüphesiz onlar katımızda seçkin, iyi kimselerdendir-
ler.” (38 Sâd/45-47).

Yararlı ilim, hidayetin kaynağıdır. Hak ile amel etmek, doğru yolun kendisidir. Birincinin zıddı sapıklık, ikincinin zıddı da şaşkınlıktır. Sapıklık, bilgisizce amel etmektir, şaşkınlık da, hevese uymaktır. Yüce Allah buyuruyor:

“Batmakta olan yıldız and olsun ki, Arkadaşınız (Muhammed) sapmamış ve azmamıştır. O, kendiliğinden konuşmamaktadır. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahy iledir.” (53

Necm/1-4).

Hidayet, ancak ilimle elde edilir, doğru yol da ancak sabırla bilinir. Onun için Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* şöyle der: “İmana göre sabır, vucuda göre baş konumundadır. Baş kesilirse, vucut ortada kalır.” Sonra sesini yükselterek: “Sabrı olmayanın imanı da olmaz.” dedi.

Rıza/hoşnutluğa gelince; İmam Ahmed’in ashabından alimler ile şeyhler ve başkaları Allah’ın hükmüne razı olma konusunda tartışarak vacip veya müstehap olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Ortaya çıkan iki görüşten birincisine göre rıza, muktasid kişilerin amellerinden iken, ikinci görüşe göre mukarreb olanların amellerindendir. Ömer b. Abdulaziz şöyle der: “Razı olmak zordur, ama sabretmek mümin kişi-

nin dayanağıdır.”⁶⁴ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in de İbni Abbas’a şöyle dediği rivayet edilir: “Kesin inanç (yakîn) ile beraber razı olarak amel edebiliyorsen, yap. Ama buna gücün yetmezse, hoşuna gitmeyen şeylere sabretmekte büyük hayır vardır”⁶⁵

Onun için Kur’an’da, vacip şeklinde değil, razı olanlar sadece övülmüştür. Bu da Allah’ın kulun başına getireceği hastalık, fakirlik, deprem gibi musibetlere razı olmakla olur. Yüce Allah buyuruyor:

“...zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.” (2 Bakara/177).

“Sizden önce gelenlerin durumu sizin başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Peygamber ve onunla beraber müminler: “Allah’ın yardımı ne zaman?” diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki Allah’ın yardımı şüphesiz yakındır.”

(2 Bakara/214).

Böyle durumlarda zorluk canlarda, darlık mallarda ve deprem kalplerde olur.

“Allah’ın emrettiği şeylere razı olmak” ise, vaciptir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in sahih hadiste belirttiği gibi imanın bir parçasıdır. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor: “Allah’a rab olarak, İslama din olarak, Muhammed’e

64 Ebu Nuaym, Hilyetu’l-Evliya 1/342. Yanımızda bulunan nüshada bu söz el-Hasen el-Basrî’ye nisbet edilmiştir. Hilyetu’l-Evliya’da da böyle geçmektedir. Ancak İmam Ahmed’in Kitabü’z-Zuhd’ünde Ömer b. Abdulaziz’in sözü olarak geçmektedir.

65 Ahmed (1/308)

peygamber olarak srazı olan kişi imanının lezzetini alır"⁶⁶ Rıza da, belirteceğımız gibi sevmenin tabilerindendir. Yüce Allah buyuruyor:

"Hayır; Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğın hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar." (4 Nisa/65).

"Eğer onlar, Allah ve peygamberinin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve "Allah bize yeter, O ve peygamberi bol nimetinden bize verecektir; doğrusu biz Allah'a gönöl bağılayanlardanız" deselerdi daha hayırlı olurdu." (9 Tevbe/59).

"Bu, Allah'ı gazaplandıran şeye uymaları ve O'nun rızasından hoşnut olmamalarından ötürüdür. Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır." (47 Muhammed/28).

"Verdiklerinin kabul olunmasına engel olan, Allah'a ve peygamberine küfretmeleri, namaza tembel tembel gelmeleri, istemeye istemeye vermeleridir." (9 Tevbe/54).

Rıza'nın birinci türü ile ilgili olarak Ahmed, Tirmizi ve başkaları Sa'd'dan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "İnsanın Allah'tan hayır dilemesi ve kendisine verdiğıne razı olması, mutluluğundandır. Allah'tan hayır dilemeyi terketmesi ve Allah'ın kendisine verdiğıne razı olmaması da onun bedbahtlığındandır".⁶⁷

66 Müslim (1/62) Ahmed (6/208) Tirmizi (4/126)

67 Ahmed (1/168) Tirmizi (3/309) bu hadis "ğarib"dir, demiştir.

Yasaklanan şeylere razı olmak ise, küfür, isyan ve fasıklıktır. Alimlerin çoğu, bunları sevmek meşru olmadığı gibi, onlara razı olmanın da meşru olmadığını söylerler. Çünkü Allah onları takdir etmiş ve belirlemiş ise de, onları ne sever ne de onlardan razı olur. Şöyle buyurur:

“Dünya hayatına dair konuşması senin hoşuna giden, pek azılı düşman iken, kalbinde olana Allah’ı şahid tutan, işbaşına geçince, yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çabalayan insanlar vardır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.” (2 Bakara/204-205),

“Eğer küfrederseniz bilin ki Allah sizden müstağnidir. Kullarının küfretmesinden hoşnut olmaz. Eğer şükrederseniz sizden hoşnut olur...”

(39 Zümer/7),

“Allah’ın razı olmadığı sözü gece kurarlarken, onu, insanlardan gizliyorlar da kendileriyle beraber olan Allah’dan gizlemiyorlar. Allah işlediklerinin hepsini bilmektedir.” (4 Nisa/108),

“Bu, Allah’ı gazaplandıran şeye uymaları ve O’nun rızasından hoşnut olmamalarından ötürüdür. Allah da onların işlerini boşa çıkar-mıştır.” (47 Muhammed/28).

Alimlerden bir grup, Allah tarafından yasaklanmış olması yönü ile razı olunur, ama kullar tarafından işlenmesi yönü ile razı olunmaz, demişlerdir. Bu da önceki görüşe aykırı olmayıp ikisi aynı ilkeye döner. O da, Allah’ın eşyayı bir hikmet için takdir ettiği ve bizzat kendisi çirkin ve nefret edilen bir şey olsa da o hikmet yönü ile sevilen ve razı olunan bir şey olduğu düşüncesidir. Çünkü bir şeyde iki nitelik bulu-

nur, biri açısından sevilir diğeri açısından sevilmez. Sahih bir hadiste şöyle buyrulur: “Ölümünden nefret eden mümin kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar başka bir işte tereddüt etmedim, onu üzmem istemem ama ölümünden kurtuluş yoktur”.⁶⁸

Kararlaştırılan/verilen hükme değil de, Allah'ın vasfı ve fiili olan kada'ya razı olmak gerektiğini söyleyenlere gelince; bu, maksadını aşan ve yerini bulmayan bir sözdür. Çünkü söz konusu olan, Allah'ın zatı ve sıfatlarıyla kaim olan değil, sadece yapmış olduğu şeylerle ilgilidir. Bununla ilgili söylecekleri de başka yerde belirttik.

Rıza ve Hamd:

Kalbin amellerinden bir diğeri de, rızanın kemali olan hamd etmektir. Hatta bazıları rıza'yı hamd ile açıklar. Onun için Kur'an ve sünnette her halü kârda Allah'a hamd etmek geçmektedir. Bu da Allah'ın hükmüne razı olmayı içerir. Hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Cennete ilk çağrılanlar, sıkıntıda ve sevinçte Allah'a hamd edenlerdir”.⁶⁹

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavrı ile ilgili şöyle rivayet edilir: “Sevindirici bir şey olduğu zaman, nimeti ile bütün iyiliklerin tamamlandığı Allah'a hamd olsun, derdi.

68 Buhârî (11/340) Ahmed (6/256)

69 Taberani üç Mu'cem'inde değişik senetlerle rivayet etmiştir. Bu senetlerden birinde Kays b. Rabi' vardır. Onu Şu'be, Sevrî gibileri tevşik ederken, Yahya el-Kattan tadif etmiştir. Diğer ricali ise sahih'in ricalidir. Bezzar da hasen bir senetle rivayet eder. Bkz.: Mecmau'z-Zevaid (1/95) Hakim (1/502): “Müslim'in şartına göre hadis sahihtir” der. Zehebi de buna muvafakat eder. Beyhakî “Şuab”da İbn Abbas'dan rivayet edip hasendir, der. Alleme el-Elbânî ise hadisi şiddet gösterek tadif eder. (Daifu'l-Camiu's-Sağîr ve ziyadetuh 2/240 hadis no: 2146)

Hoş olmayan bir şey olduğu zaman da her durum için Allah'a hamd olsun, derdi"⁷⁰

İmam Ahmed, Ebu Musa el-Eşarî'den Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Kişinin çocuğu öldüğü zaman Allah meleklerle, kulumun çocuğunun canını mı aldınız? der. Onlar da evet, derler. Kalbinin meyvesini mi aldınız? der. Onlar da evet, derler. Kulum ne dedi? der. Sana hamd etti ve 'inna lillahi ve inna ileyhi raciun (Bizler Allah'ınız ve ona döneceğiz)' dedi, derler. Kulum için cennette bir ev yapın ve adını hamd evi koyun, buyurur."⁷¹ Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hamd sancağının sahibidir.⁷² Ümmeti de sevinçte ve tasada Allah'a hamd edenlerdir. Şu iki şey tasa için hamd etmeyi gerektirir:

a- Allah'ın hamd edilmeyi hak ettiğini ve ona layık olduğunu kulum bilmesi. Çünkü Allah her şeyi en güzel, en mükemmel şekilde yaratmıştır. O her şeyi bilen, her yaptığı yerinde olan, rahîm ve habîr olandır.

b- Allah'ın mümin kulu için yaptığı seçimin kendisinin kendine yaptığı seçimden daha iyi olduğunu bilmesi. Müslim ve başkaları, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Allah'a yemin ederim ki Allah'ın kulu için verdiği her karar, mutlaka onun yararına-dır. Bu da sadece mümin içindir. Sevindiği zaman şükreder ve hayır kazanır, tasalandığı zaman da sabreder ve hayır kazanır".⁷³

70 İbn Mâce (2/1250) Mecmau'z-Zevaid'de: "İsnadı sahih, ricali sika'dır" denilmiştir. Hakim (1/499), Zehebî hadis hakkında sukut etmiştir.

71 Ahmed (4/515) Tirmizî (2/243): Hadis hasen-ğaribdir, der.

72 Ahmed (1/281) Tirmizî (5/245): Hadis hasen-ğaribdir, der. İbn Mâce (2/1440) Hakim (1/30): Hadis sahihtir, der. Zehebî de muvafakât eder.

73 Müslim (4/2290) Ahmed (4/332)

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, sevindirici şeylere şükreden ve belalara sabreden mümin kulu için Allah'ın vereceği her karar, onun için hayır olduğunu belirtmiştir. Yüce Allah buyuruyor:

“...Bunlarda, pek sabırlı ve çok şükreden herkes için dersler vardır.” (31 Lokman/31)

Kur'an'da dört yerde bu şekilde geçmektedir.

Belaya karşı sabretmeyenler ve sevindirici şeylere şükretmeyenler için Allah'ın verdiği hükmün (kada)nın hayır olması gerekmez. Onun için mümin hakkında kararlaştırılan/kada edilen günahlarla ilgili sorulan soruya iki şekilde cevap verilir:

a- Bunlar, kulun işlediklerini değil, başına gelenleri içerir. Yüce Allah şöyle buyurur:

“Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük dokunursa kendindendir. Seni insanlara peygamber gönderdik, şahid olarak Allah yeter.” (4 Nisa/79).

Yani sevindirici şeyler Allah'tandır, ama üzücü şeyler kişinin kendisindendir.

“Biz onları yeryüzünde iyiler ve aşağılıklar olarak bölük bölük ayırdık; iyiliğe dönerler diye onları güzellikler ve kötülüklerle sınadık.” (7 Araf/168)

Yani sevindirici ve üzücü şeylerle onları sınadık. Tıpkı

“Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veriyoruz.” (21 Enbiya/35) buyurduğu gibi.

“Size bir iyilik gelse, onların fenasına gider; başınıza bir kötülük gelse buna sevinirler. Sab-

reder ve sakınırsanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Allah işlediklerinin hepsini ilmiyle kuşatmıştır.” (3 Âli İmran/120).

İyi ve kötü şeylerden maksat, sevindirici ve üzücü şeyler olup onlardan maksat da itaat ve isyan olan şeylerdir.

b- Bu, sabreden ve şükreden mümin kişi ile ilgilidir. Günahlar imanı azaltır. Kul tevbe ederse, Allah onu sever ve tevbe ile derecesi yükselebilir de. Seleften biri şöyle der: “Tevbeden sonra Dâvûd’un durumu, tevbeden öncekinden daha iyi oldu”. Kimin tevbe etmesini Allah kararlaştırmış /kada etmişse, Said b. Cubeyr’in dediği şekilde olur: “Kul, iyilik işler ve onunla cehenneme girer, yine kul kötülük işler ve onunla cennete girer. Şöyle ki: İşlediği iyiliği gözönünde bulundurup onunla mağrur olur, ama işlediği kötülük gözünün önünden gitmeyip ondan sürekli Allah’a tevbe edip istiğfar eder.” Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in de şöyle dediği sahih hadiste belirtilmiştir: “Amellerin son hali önemlidir”.⁷⁴ Bir mümin kötülük işlediği zaman onun sonucundan on sebeple kurtulur:

Tevbe etmesi ve Allah’ın tevbesini kabul etmesi. Çünkü günahı tevbe eden kişi, hiç günah işlememiş gibi olur. Veya Allah’a istiğfar eder ve Allah onu bağışlar. Veya işlediği iyilikler o günahı siler. Çünkü iyilikler günahları yok eder. Veya sağlığında veya öldükten sonra mümin kardeşleri onun için dua ve istiğfar ederler. Veya amellerinin sevabından Allah’ın kendisini yararlandıracağı bağışta bulunurlar. Veya Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in onun hakkında şefaati kabul olur. Veya Allah, dünya hayatında başına musibetler

---

74 Buhârî (11/499) Ahmed (5/335)

getirir ve onlara karşılık günahlarını siler. Veya kıyametten sonra hesap anına kadar geçen süre içinde günahlarını silecek şeylere müptela eder. Veya merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah ona merhamet eder.

Kim bu on şeyden yararlanamıyorsa, artık sadece kendini kınasın. Kutsi hadiste şöyle denir: “Ey kullarım, hepsi sizin amellerinizdir, onları sayarım ve gereğini yaparım. Hayır bulanlar Allah’a hamd etsinler. Başka şeyler bulanlar da sadece kendilerini kınasınlar”.⁷⁵

Mümin, sabredip şükrediyorsa veya Allah’ın verdiği- nin hayırlı olduğuna inanıyor ve Allah’ın kendisine verdiği- nin en hayırlı olduğunu bilip razı oluyorsa, o zaman kendisi için en hayırlı olana razı olmuş demektir. Sahih hadiste Ali *radıyallahu anh*’den şöyle rivayet edilir: “Allah karar verir, ona razı olandan Allah’da razı olur, razı olmayandan da Allah razı olmaz”. Burada razı olmak ve olmamak belirtilmektedir. Razı olmak, Allah’ın hükmü/kada’sından sonra olur, hayırlı görmek ise, karardan önce olur. Bu da başa gelen belaya karşı sabırdan daha mükemmeldir. Bundan dolayı önceki için rıza, bunun için ise sabır zikredilmiştir.

Allah’ın hükmü/kada, sabırla beraber hayırlı ise, rıza ile beraber nasıl hayırlı olmasın! Onun için hadiste “Musibettede, sevaptan yoksun kalandır” buyrulmuştur. İmam Şafiî’nin Müsned’inde rivayet ettiği haberde şöyle denir: “Rasûlullah öldüğü zaman birinin şöyle dediği duyuldu: Ey Rasûlullah’ın ailesi, her türlü musibet için Allah yeter, gide- nin yerini o doldurur, yitirilenin yerine o verir, Allah’a güveni- niz, ona dönünüz, esas musibettede, sevaptan yoksun olan-

---

75 Müslim (4/1995)

dır".⁷⁶ Onun için rızaya aykırı olan matem hiçbir zaman emredilmemiştir. Zaten matem bir yararı olmadığı gibi, zararı da olabilir. Ancak matemle beraber Allah'ın sevmediği şeyler işlenmediği takdirde Allah onu affeder.

Ağlamak Rızaya Aykırı Değildir

Acıma ve rahmet kabilinden ölüye ağlamak ise müstehaptır. Rıza'ya da aykırı değildir. Ama kendisine yararı kesildiği için ölüye ağlamak böyle değildir. Bu anlaşılınca, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ölen kişiye ağlarken söylediği şu sözlerin anlamı da anlaşılır: "Bu, kulların kalplerine Allah'ın verdiği bir rahmet/acımadır. Allah, kullarından ancak merhametli olanlara rahmet eder".⁷⁷ Şüphesiz bu, ölüye acımak için değil de, kendi kayıpları için ağlayanın ağlaması gibi değildir. Fudayl b. İyaz, oğlu Ali öldüğü zaman gülmüş ve "Allah hükmünü vermiş, ben de verdiği hükme razı oldum" demiştir.⁷⁸ Onun bu durumu, feryat ve figan edenlerin durumu karşısında güzel durumdur. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi, Allah'ın hükmüne razı olarak ve ona hamd ederek ölüye acımak ise daha mükemmeldir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Sonra, inanıp birbirlerine sabır tavsiye edenlerden, merhametlilerden olmayı tavsiye edenlerden olmaktır." (90 Beled/17).

⁷⁶ Şafii (361)

⁷⁷ Buhârî (3/151), Müslim (2/636), Ebû Dâvûd (3/492), Nesai (3/22), İbn Mâce (1/506), Ahmed (5/204)

⁷⁸ Hilyetu'l-Evliya (4/100) Risaletu'l-Kuşeyriyye (1/64)

Musibetler Karşısında İnsan Sınıfları

İnsanlar dört sınıftır; kimileri katılıkla beraber sabrederler, kimileri feryatla beraber merhamet ederler, kimileri hem katıdır, hem de feryat eder. Övülen mümin ise, başına gelenlere sabreder ve insanlara merhamet eder.

Bu alanda yazanlardan biri, Allah'tan razı olmanın Allah sevgisinin sonucu olduğunu sanmıştır. Bu ise, kişinin kendi payını gözardı ederek onu hak ettiği için ancak kendisinden razı olduğu birinci durumla ilgili olabilir. Ama verilen hükmün kendisi için hayırlı olduğunu bildiği için razı olması durumu bunun aksidir. Sevmek, ona bağlı iken, rıza onun hükmü/kada'sına bağlıdır. Bu yazarın ve başkaların yazdıkları için şöyle denilebilir:

Sevmek iki türlüdür; bir şeyin bizzat kendisini sevmek ve içerdği ihsan sebebiyle onu sevmek. Hamd de iki türlüdür; bir kimseye bizzat kendisi layık olduğu için hamd etmek, bir de yaptığı iyilikten dolayı ona hamd etmek. Rıza'nın iki durumu da, sevmenin iki durumu gibidir.

Allah'ı ve Rasûlünü Sevmek

Allah'ı ve Rasûlünü sevmek, imanın en önemli temel ve gereklerindendir. Hatta din ve iman amellerinden her amelin esasıdır. Nitekim bunu doğrulamak, din ve iman sözlerinden her sözün de esasıdır. Alemdeki her hareket ancak sevginin sonucu olarak meydana gelir. Bu sevgi, ya övülen ya da yerilen bir sevgidir. Bu konuyu "büyük kaideler" başlığı altında yerinde detaylı olarak açıkladık.

Dinsel imanla ilgili bütün ameller ancak övülen sevginin ürünü olarak meydana gelir. Övülen sevginin aslı da,

Allah'ı sevmektir. Çünkü yerilen sevmenin ürünü olarak meydana gelen ameli Allah salih amel olarak saymaz. Onun için din ve imanla ilgili bütün ameller ancak Allah sevginin ürünü olarak meydana gelir. Zaten Allah ancak rızası için yapılan amelleri kabul eder. Sahih hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu belirtilir: "Yüce Allah şöyle buyurur: Benim ortaklığa hiçbir ihtiyacım yoktur, kim işlediği bir amele benden başkasını ortak ederse, ben ondan beriyim ve bütün ameli ortak ettiği kişi için olur".⁷⁹ Cehen-nemde yakılacak ilk üç kişinin gösteriş için Kur'an okuyan, gösteriş için cihad yapan ve gösteriş için sadaka veren kişiler olduğu sahih hadiste belirtilmiştir.⁸⁰

Kur'an'ın Ekseni

Dini Allah'a halis kılmak, Allah'ın başkasını kabul etmediği tek alternatiftir. Önceki ve sonraki bütün peygamberler bunu bildirmek ve sağlamak için gönderilmiş, bütün kitaplar bununla indirilmiş, iman ehlinin bütün alimleri bunun üzerinde ittifak etmişlerdir. Peygamber davetinin özeti budur, Kur'an'ın üzerinde döndüğü eksendir bu. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Biz sana Kitabı gerçekte indirdik. Öyle ise dini Allah için halis kılarak yalnız O'na kulluk et. Dikkat edin, halis din Allah'ındır; O'nu bırakıp da putlardan dostlar edinenler: "Onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler. Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Allah şüphesiz

---

79 Müslim (4/2985), İbn Mâce (2/1405)

80 Müslim (3/1905) Ahmed (2/322)

yalancı ve inkarcı kimseyi doğru yola erdirmez" (39 Zümer/2-3).

"De ki: "Dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmekle emrolundum." "Müslümanların ilki olmakla emrolundum. De ki: Rabbime karşı gelirim, doğrusu büyük günün azabından korkarım. De ki: Ben, dinimi Allah'a halis kılarak O'na kulluk ederim." (39 Zümer/11-14),

"Allah, kuluna yetmez mi? Seni O'ndan başka şeylerle korkutuyorlar. Allah'ın, saptırdığını doğru yola koyacak yoktur." (39 Zümer/36).

"And olsun ki, onlara, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan: "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin, Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut bana bir rahmet dilerse, O'nun rahmetini önleyebilir mi?" De ki: "Allah bana yeter; güvenenler O'na güvenir." (39 Zümer/38),

"Yoksa putperestler Allah'tan başka şefaathiler mi edindiler? De ki: "Onlar bir şeye sahip olmadıkları, akıl da edemedikleri halde mi şefaath edecekler?" De ki: "Bütün şefaath Allah'ın iznine bağlıdır. Göklerin ve yerin hükümlerine O'nundur. Sonra O'na döneceksiniz. Allah tek olarak anıldığı zaman, âhirete inanmayanların kalpleri nefretle çarpar, ama Allah'tan başka putlar anıldığı zaman hemen yüzleri güler. De ki: "Ey göklerin, yerin yaratıcı, görülmeveni ve görüleni bilen Allah! Kullarının ayrılığa düştük-

leri şeyler hakkında aralarında Sen hükmedeceksin." (39 Zümer/43-46),

"De ki: "Ey cahiller! Bana, Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emredersiniz?" And olsun ki sana da, senden önceki peygamberlere de vahyolunmuştur: "And olsun, eğer Allah'a ortak koşarsan amellerin şüphesiz boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun. Hayır; yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol." (39 Zümer/64-66).

Zümer suresi başından sonuna kadar dini Allah'a halis kılma konusunu işlemektedir.

Yüce Allah, Adem ile İblis kıssasını anlatırken şöyle buyurur:

"İblis: "Senin kudretine and olsun ki, onlardan, sana içten bağlı olan kulların bir yana, hepsini azdıracağım" dedi." (38 Sad/82-83),

"Allah şöyle dedi: "Benim gerekli kıldığım dosdoğru yol budur; "kullarımın üzerinde senin bir nüfuzun olamaz. Ancak sana uyan sapıklar bunun dışındadır." (15 Hicr/41-42),

"Şüphesiz şeytanın, inananlar ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfuzu yoktur. O'nun nüfuzu sadece, O'nu dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerindedir." (16 Nahl/99-100).

Allah, ancak ihlası olmayanlar üzerinde nüfuz kurabileceğini ve ancak onları saptıracağını belirtmektedir. Onun için Yusuf kıssasında şöyle buyurur:

"...İşte ondan kötülüğü ve fenalığı böylece engel-

ledik. Şüphesiz o bizim çok samimi kullarımızdandır.” (12 Yusuf/24).

Şeytana uyanlar, cehennemlik olanlardır. Şöyle buyurur:

“Allah: “Doğrudur; işte Ben hakikati söylüyorum, sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım” dedi.” (38 Sad/84-85).

Yüce Allah şöyle buyurur:

“Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar.” (4

Nisa/48, 116)

Ayet, şirkten tevbe etmeyenlerle ilgilidir. Onu için şirk özellikle belirtilmiş ve diğer günahların bağışlanması Allah’ın isteğine bırakılmıştır. Yüce Allah şirkten tevbe etmeyenleri bağışlamayacağını, bunun dışındaki günahları dilediği kişiler için bağışlayacağını bildirmiştir.

“De ki: “Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir.” (39 Zümer/53)

Bu ayet ise, tevbe edenler içindir. Onun için hüküm genel ve mutlaktır. Ayetin bağlamı ve iniş sebebi bunun böyle olduğunu gösterir.

Yüce Allah, Kur’an’ın pekçok yerinde öncekilerin ve sonrakilerin dini Allah’a halis kılmakla emredildiklerini belirtir. Rasûlullah’ın tebliğ ederek özellikle Ubey’ye okumasını Allah’ın emrettiği Beyyine suresinde bu durum açıkça görülmektedir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ama, kendilerine kitap verilenler, onlara apa-
çık belge geldikten sonra ayrılığa düştüler. Oysa
onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah’a has
kılarak O’na ibadet etmek, namazı kılmak ve
zekatı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru
olan din de budur.” (98 Beyyine/4-5).

“Lailahe illallah” sözünün anlamı ve gerçeğİ de budur.
Bütün peygamberler bununla gönderilmiştir. Yüce Allah
şöyle buyuruyor:

“Senden önce gönderdiğimiz her peygambere:
“Benden başka hak ilah yoktur, Bana kulluk
edin” diye vahyetmişizdir.” (21 Enbiya/25).

“Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor,
Biz, Rahman olan Allah’tan başka, kulluk edile-
cek tanrılar meşru kılmış mıyız?” (43 Zuhruf/45).

“And olsun ki, her ümmete: “Allah’a kulluk
edin, tağutdan kaçının” diyen peygamber gön-
dermişizdir...” (16 Nahl/36).

Bütün peygamberler çağrılarına bu ilke ile başlamışlar-
dır. Nuh *aleyhisselam* şöyle buyurmuştur: “Allah’a ibadet ediniz,
ondan başka bir tanrınız yoktur”. Hud, Salih, Şuayb ve diğer-
leri böyledir. Hepsİ de “Allah’a ibadet ediniz, ondan başka bir
tanrınız yoktur” demişlerdir. Şüphesiz bu peygamberlerin
başında Allah’ın dost edindiğİ İbrahim ve Muhammed gelir.
Bu ilkeyi onlar eliyle Allah belirtmiş, onların çağrısı ile vur-
gulamış ve yaymıştır. İbrahim, Allah’ın kendisi hakkında
“Ben seni insanlara önder/imam yapıyorum” buyurduğİ kişi-
dir. Onun soyundan gelenlere peygamberlik, ve kitap vermiş
ve Rasûller göndermiştir. Bu risalet ve nübüvvetin ehli,

Allah'ın mübarek kıldığı onun ailesinden gelenlerdir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“İbrahim, babasına ve milletine demişti ki: “Beni yaratan hariç, sizin taptığınız şeylerden uzağım. Beni doğru yola eriştirecek olan şüphesiz O’dur. İbrahim ardından geleceklere bu sözü, devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı. Artık belki doğru yola dönerler.” (43 Zuhruf/26-28).

Bazı gezegenleri Allah'ın dışında tapılacak tanrılar edenlerin sapıklığını belirttikten sonra İbrahim kıssasında şöyle buyurur:

“Güneşi doğarken görünce “İşte bu benim Rabbim, bu daha büyük” dedi; batınca, “Ey milletim! Şüphesiz ben ortak koştuklarınızdan uzağım” dedi. “Şüphesiz ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, doğruya yönelerek çevirdim, ben puta tapanlardan değilim.”

Milleti onunla tartışmaya girişti. “Beni doğru yola eriştirmişken, Allah hakkında benimle mi tartışıyorsunuz? O’na ortak koştuklarınızdan korkmuyorum, meğer ki Rabbim bir şeyi dilemiş ola. Rabbim ilimce her şeyi kuşatmıştır; hala öğüt kabul etmez misiniz?” dedi.

“Allah’a koştüğunuz ortaklardan nasıl korkarım? Oysa siz, Allah'ın hakkında hiç bir delil indirmedığı bir şeyi O’na ortak koştuktan korkmuyorsunuz. İki taraftan hangisine güvenmek daha gereklidir, bir bilseniz.” (6 Enam/78-81).

“İbrahim: “Eski atalarınızın ve sizin nelere tap-

tıklarınızı görüyor musunuz? Doğrusu onlar benim düşmanımdır. Dostum ancak alemlerin Rabbidir. Beni yaratan da, doğru yola erıştiren de O'dur. Beni yediren de, içiren de O'dur. Hasta olduğumda bana O şifa verir. Beni öldürecek, sonra da diriltecek O'dur. Âhiret gününde yanılmalarımı bana bağışlamasını umduğum O'dur. Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat." (26 Şuara/75-83).

"İbrahim ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır. Onlar milletlerine şöyle demişlerdi: "Biz sizden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız; sizin dininizi inkar ediyoruz; bizimle sizin aranızda yalnız Allah'a inanmanıza kadar ebedi düşmanlık ve öfke baş göstermiştir...." (60 Mumtehine/4).

Yüce Allah, Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* ile halis tevhidi ve din olarak yalnız Allah'ın dinini insanlara öğretmiştir. Hem Kureyş müşriklerini, hem kitap ehlinden daha sonra müşrik olanları onunla dize getirmiştir. İmam Ahmed ve başkaların rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Kıyametten hemen önce ortağı olmayan tek Allah'a ibadet edilmesi için kılıçla gönderildim, rızkım kılıç ve mızrağımın gölgesinde kılındı, getirdiğim dine muhalefet edenler aşağılık ve zelil olmuştur, kim bir topluluğa benzerse, onlardan olur".⁸¹

Tevhidle ilgili olarak Allah'ın Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e indirdiğini belirttiğimiz ayetlerden başka yine şöyle buyurmaktadır:

"Sıra sıra duran ve önlerindeki sürdürükçe

süren ve Allah'ı andıkça anan meleklerle and olsun ki, sizin Tanrınız birdir; göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Şüphesiz Biz, yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik. Onu, inatçı her türlü şeytandan koruduk. Onlar yüce alemin asla dinleyemezler. Her yönden kovularak atılırlar. Onlara sürekli bir azap vardır. Hele bir tek söz kapan olsun; delici bir alev onun peşine düşüverir.

Allah'a eş koşanlara sor: Kendilerini yaratmak mı daha zordur, yoksa Bizim yarattığımız gökleri yaratmak mı? Aslında Biz kendilerini özlü ve yapışkan çamurdan yaratmışızdır. Evet; sen onlara şaşıyorsun, onlar da seni alaya alıyorlar. Onlara öğüt verildiğinde öğüt dinlemezler. Bir mucize gördüklerinde onu eğlenceye alırlar. "Bu apaçık bir sihirdir; öldüğümüz, bir yığın toprak ve kemik olduğumuz zaman, önceki babalarımız yahut biz mi dirileceğiz?" derler. De ki: "Evet hem de zelil ve hakir olarak." Tek bir çığlık. Hemen bakıp kalırlar. Şöyle derler: "Vay bize! İşte bu ceza günüdür." Onlara: "İşte bu, yalanladığınız hüküm günüdür" denir.

İlgililere şöyle emredilir: "Zulmedenleri, onlarla işbirliği edenleri ve Allah'ı bırakıp da taptıklarını derleyin. Onları cehennem yoluna koyun.". "Onları durdurun; çünkü kendilerinden daha da sorulacaktır." Şöyle sorulur: "Size ne oldu ki birbirinizle yardımlaşmıyorsunuz?" Hayır; bugün onların hepsi teslim olmuşlardır. Birbirlerine dönüp soruşurlar.

İleri gelenlerine: “Şüphesiz siz bize sureti hak-
tan görünürdünüz” derler. Onlar da şöyle der-
ler: “Hayır; siz inanmış kimseler değildiniz.”
“Bizim sizin üstünüzde bir nüfuzumuz yoktu.
Bilakis, azmış bir millettiniz. “Bu sebeple, Rab-
bimizin sözü aleyhimizde gerçekleşti. Şüphesiz
azabı tadacağız. Sizi biz azdırmıştık, çünkü
kendimiz azgındık”. O gün hepsi azapta birle-
şirler. Şüphesiz suçlulara böyle yaparız. Onlara:
“Allah’tan başka tanrı yoktur” denildiği zaman
şüphesiz büyüklenirler. “Deli bir şair yüzünden
tanrılarımızı mı bırakalım?” derlerdi. Hayır; o,
gerçeği getirmiş ve peygamberleri doğrulamıştı.
Şüphesiz siz can yakıcı azabı tadacaksınız. Yap-
tığınızdan başka bir şeyle cezalanmıyacaksınız.
Ancak Allah’a içten bağlı kullar bunun dışındadır.
İşte bildirilen rızık ve meyveler onlardır.
Nimet cennetlerinde, karşılıklı tahtlar üzerinde
kendilerine ikram olunur.” (37 Saffat/1-42).

Ondan sonra Allah’ın birliği ve dini ona halis kılmakla
ilgili peygamberlerin kıssalarını anlatır ve şöyle buyurur:

“Allah onların nitelemelerinden uzaktır.
Allah’ın içten bağlı kulları bunların dışındadır.”
(37 Saffat/159-160).

Yüce Allah yine şöyle buyurur:

“Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt taba-
kasındadırlar. Onlara yardımcı bulamayacak-
sın. Ancak tevbe edenler, nefislerini ıslah eden-
ler, Allah’ın Kitabına sarılanlar ve dinlerine
Allah için candan bağlananlar müstesnadır.

Onlar inananlarla beraberdirler. Allah müminlere büyük ecir verecektir." (4 Nisa/145-146).

Sonuç olarak, tevhid ve dini Allah'a halis kılma konusu Kur'an'ın ve özellikle Mekke'de inen surelerin birçoğunda sık sık vurgulanmış ve üzerinde ısrarla durulmuştur. Çünkü tevhid temellerin temeli ve dinin direğidir. Hatta Kafirun ve ihlas surelerinde tek konu budur:

"De ki: "Ey kafirler!" "Ben sizin taptıklarınıza tapmam." "Benim taptığıma da sizler tapmazsınız." "Ben de sizin taptığınıza tapacak değilim." "Benim taptığıma da sizler tapmıyorsunuz." "Sizin dininiz size, benim dinim banadır." (Kafirun suresi).

"De ki: O Allah bir tektir. Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir." (ihlas suresi).

Bu iki sureyi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sabah namazının iki rekat sünnetinde ve tavaf sünneti olarak kıldığı iki rekatta okurdu. Her iki sure de tevhidi içerir.

Kafirun suresi iradî ve amelî tevhidi içerir. Bu da irade ve istekle ilgili dini Allah'a halis kılmaktır. Tasavvuf şeyhlerinin genellikle dile getirdikleri budur.

İhlas suresi ise, sözlü ve haberî tevhidi içerir. Buhârî ve Müslim'de Aişe'den şöyle rivayet edilir: "Bir adam namazda ihlas suresini okurdu. Rasûllulah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu niçin okuduğunu sorun, dedi. Adam, Rahman'ın sıfatı olduğu için okuyorum, onu okumayı severim, dedi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona söyleyin, Allah da kendisini seviyor, buyurdu".

Bu sure Allah'ın sıfatlarını işlevsiz kılan ve onu başka varlıklara benzetenlerin söylediklerini iptal etmekte ve Allah'ın zatı konusunda ölçü ve temeli teşkil etmektedir. Allah'ın zatı ile ilgili konularda bu sure temeli oluşturur. Bu konuyu ve Allah'ın Samed oluşu konusunda gerek Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, gerekse ashabın ve alimlerin söylediklerini başka yerde ayrıntılı olarak açıkladık.

Burada kastedilen, amelî tevhiddir. Tevhidin iki yönü birbirine bağlı da olsa, dini Allah'a halis kılma tevhididir. Yüce Allah'ın sıfatlarını işlevsiz kılan Cehmiyye ve onu başka varıklara benzeten Müşebbihe ehlinden hiç kimse yoktur ki bir tür amelî şirk içinde bulunmasın. Çünkü onların bu konuda söylediklerinde Allah'ı başka varlıklara yahut yokluk olan şeylere benzetme ve eşitleme şirki bulunmaktadır. Çünkü Allah'ın sıfatlarını reddederek işlevsiz kılanlar onu, övgü ve kemal nitelikleri bulunmayan olumsuzlama/selbi sıfatları bakımından onu başka varıklara benzetirken, varlıklardan eksiklik sıfatları yönünden eksik olan varlıklara benzetirler. Sıfatları kabul ettikleri taktirde de bu sıfatların hakikati yönünden yaratıklara benzetirler. Öyle ki o tür varlıklara ibadet ederek onları kendisine denk sayabiliyorlar ve yaratıklara rab adını verebiliyorlar.

Yahudiler çok zaman yaratana yaratılanı benzetir ve Allah'ı acizlik, fakirlik ve cimrilik gibi Allah'ın tenzih edilmesi gereken eksikliklerle nitelerler. Çünkü bu olumsuz nitelikler onun değil, yaratıkların nitelikleridir. Hristiyanlar da çok zaman yaratılanı yaratana benzetirler ve onlara rububiyetin niteliklerini ve uluhiyetin sıfatlarını verirler. Ancak Allah için caiz olan şeyleri, yaratılanlar için caiz görürler. Allah hepsinin söylediklerinden yüce ve münezzehtir.

Yüce Allah, kendisinden bizi dosdoğru yola iletmesini istememizi emretmiştir. Kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler, salihlerin yoluna, kendilerine ğazap ettiği kişiler ve sapıtanlar dışında olanların yoluna iletmesini istememizi emretmiştir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "Kendilerine ğazap edilenlerin yahudiler ve sapıtanların hırıstıyanlar" olduğunu belirtmiştir.⁸² Bu ümmetin içinde de hem onlara hem bunlara benzer yönleri olanlar vardır. Buhârî ve Müslim Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Sizden öncekilerin yolunu karış karış izleyeceksiniz ve bir kelerin deliğine de girseler siz de gireceksiniz. Ey Allah'ın Rasûlü, bizden öncekiler yahudiler ve hırıstıyanlar mıdır? dediler. Başka kim olabilir! buyurdu."

Dinî amelin temeli, dini Allah'a halis kılmak, yani amelleri sadece Allah için yapmak ise, o taktirde bizzat istenen şey, bizzat sevilen demektir. Bu da sevmenin zirvesidir. Ne var ki istenen şeyler daha çok "ibadet" adıyla adlandırılmıştır. Yüce Allah buyuruyor: "Ben, insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım", "Ey insanlar! Sizi ve sizde öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz" vb.

İbadet, sevmenin zirvesini ve tamamını, boyun eğmenin tümünü ve zirvesini içerir. Yüceltilmeyen ve kendisine boyun eğilmeyen sevgili, mabud olamaz. Yüceltilip sevilmeyen de mabud olamaz. Onun için Yüce Allah şöyle buyurur:

"İnsanlar arasında, Allah'a bir takım benzerler edinenler ve onları, Allah'ı severcesine sevenler vardır. Müminlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir..." (2 Bakara/165).

---

81 Ahmed (2/50), Ebû Dâvûd (4/314)

82 Tirmizî (4/271), Ahmed (4/387)

Allah, kendisinden başka tanrılar edinen müşriklerin Allah'ı sever gibi tanrılarını sevdiklerini belirtirken, putları ve tanrı dedikleri şeyleri sevmelerinden daha çok müminlerin Allah'ı sevdiklerini belirtmiştir. Çünkü müminler Allah'ı daha çok bilirler. Sevmek, bilgiye tabidir. Müminler bütün sevgilerini Allah'a ayırırlar. Müşrikler ise, sevgilerinin birazını Allah'a, birazını da tanrılaştırdıkları şeylere ayırırlar. Sevgiyi yalnız bir şeye ayırmak elbette daha mükemmeldir. Yüce Allah buyuruyor:

"Allah, geçimsiz efendileri olan bir adamla, yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Övülmek Allah içindir, fakat çoğu bilmezler. Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler." (39 Zümer/30).

Sevmek, sözcüğü genel ve mutlaktır. Mümin, Allah'ı, peygamberlerini ve mümin kullarını sever. Ancak Allah'a olan sevgiye başkası hiçbir zaman layık ve ehil olamaz. Onun için Allah sevgisi, kendisine mahsus ibadet, yöneliş, yakarma gibi şeylerle birlikte geçmektedir. Bütün bu isimler, Allah sevgisini içerir.

Allah'ı sevmenin dinin temeli ve aslı olduğunu belirttiği gibi, dinin kemalinin de sevginin kemaline, eksikliğinin de onun eksikliğine bağlı olduğunu belirtmiştir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "İşin başı İslamdır, direği namazdır, zirvesi de Allah yolunda cihaddır".⁸³ Cihadın, amelin zirvesi, yücesi ve en üstünü olduğunu belirtmiştir. Yüce Allah buyuruyor:

"Hacca gelenlere su vermeyi, Mescidi Haramı

83 Tirmizî (5/124): Hadis hasen-sahihtir, der. İbn Mâce (2/1314) Ahmed (5/231)

onarmayı, Allah'a ve âhiret gününe inanmak ve Allah yolunda cihad etmekle bir mi tuttunuz? Bunlar Allah katında bir olmazlar; Allah zulmeden milleti doğru yola erdirmez. İnanan, hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselere Allah katında en büyük dereceler vardır. İşte kurtulanlar onlardır. Rable-ri onlara katından bir rahmet, hoşnutluk ve içinde tükenmez nimetler bulunan cennetleri müjdedler. Şüphesiz büyük ecir Allah katındadır." (9 Tevbe/19-22).

Cihadın ve mücahitlerin üstünlüğüne ilişkin ayetler ve hadisler pek çoktur.

Kulun yaptığı en üstün ibadetin cihad olduğu sabit olmuştur. Cihad tam bir sevginin delilidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"De ki: "Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler size Allah'tan peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allah'ın azap buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fasık kimselere yol göstericilik yapmaz." (9 Tevbe/24).

Allah'ı seven ve Allah'ın kendilerini sevdiği kişilerle ilgili olarak da şöyle buyurur:

"Ey İnananlar! Aranızda dininden kim dönerse bilsin ki, Allah, sevdiği ve onların O'nu sevdiği, inananlara karşı alçak gönüllü, inkarcılara karşı güçlü, Allah yolunda cihat eden, yerenin yerme-

sinden korkmayan bir millet getirir. Bu, Allah'ın dilediğine verdiği bol nimetidir. Allah her şeyi kuşatır ve bilir" (5 Maide /54).

Yüce Allah Allah'ı seven ve Allah'ın da kendilerini sevdiği kişilerin müminlere karşı merhametli, kafirlere karşı amansız olduğunu, Allah yolunda cihad ettiklerini ve kınayanların kınamasından korkmadıklarını belirtmiştir.

Allah'ı sevmek, onun yolunda cihad etmeyi gerektirir. Çünkü seven kişi, sevdiğinin sevdiğini de sever ve yerdiğini de yerer, ona dost olanlara dost ve düşman olanlara düşman olur, razı olduğundan kendisi de razı olur ve kızdıklarına kendisi de kızar, emrettiklerini emreder ve yasakladıklarını yasaklar. Bütün bu şeylerde sevdiği kişiye uyar. İşte bunların razı olmalarından Allah razı olur ve kızdıklarına kızar. Çünkü bunlar ancak Allah'ın razı olduklarından razı olurlar ve kızdıklarına kızarlar. Bilal ve Suhayb'ın bulunduğu bir grub için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Bekir'e şöyle buyurmuştur: "Onları kızdırmış olabilirsin, onları kızdırırsan, Rabbini kızdırmış olursun. Bunun üzerine Ebu bekir: Ey kardeşlerim, sizleri kızdırdım mı? dedi, hayır, Allah seni bağışlasın ey Ebu Bekir, dediler".⁸⁴

Bir ara Ebu Sufyan b. Harb onların yanından geçerken, "Kılıçlar Allah'ın düşmanından alacağını almadı" dediler. Ebu Bekir onlara, Kureyş'in büyüğü için mi böyle dersiniz? dedi ve bunu daha sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlattı. Rasûlullah da kendisine yukarıda verdiğimiz sözleri söyledi. Çünkü bunlar sadece Allah için kızdıklarından, Allah'a ve Rasûlüne besledikleri sevgi ve dostluktan, düşman-

---

84 Müslim (4/1948) Ahmed (5/64)

larına besledikleri düşmanlıktan dolayı bunu Ebu Sufyan'a söylemişlerdi.

Onun için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kutsi hadiste şöyle buyurmuştur: "Kulum bana nafile ibadetlerle yakınlaşır, durur nihayet onu severim. Onu sevince kendisiyle işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli ve yürüdüğü ayağı olurum. Benimle iştir, benimle görür, benimle tutar ve benimle yürür. Benden isterse veririm, bana sığınırsa korurum. Mümin kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar başka hiç bir şeyde tereddüt etmem. O ölmek istemiyor, ben de kendisini üzmem istemiyorum, ama ölümden acı yoktur".⁸⁵ Yüce Allah tereddüt ettiğini belirtir.

Tereddüt etmek ise iki iradenin çatışmasıdır. Allah, kulunun sevdiğini seviyor ve yerdiğini yiyor. Kulu ölümü kerih gördüğü gibi, Allah da onu öldürmeyi kerih görmekte ve şöyle buyurmakta: "Onu üzmem istemem". Ölüm hükmünü Allah vermiştir ve kulunun ölmesini irade etmiş. Bunun adına da tereddüt demiştir. Ölümün kaçınılmaz olduğunu da belirtmiştir.

Bu da sevilen, razı olunan ve emredilen ile buğzedilen, nefret edilen ve yasaklananın uyumu ve ittihtadıdır. Tür ve nitelik ittihtadı da denilebilir. Yoksa iki zatın ittihtadı değildir. Çünkü böyle bir şey muhal ve imkansızdır. Böyle diyen, kafir olur. Hristiyanların, Hallac ve benzeri sapık tasavvufçu ve Rafizîlerin ekserisinin söylediğidir. Bu belli bir şeyde sınırlı ittihtadır.*

85 Buhârî (11/340) Ahmed /6/256) Beyhakî (623)

* Yani, hem yaratan hem yaratılan için ortak olarak kullanılan kimi isimlerin kullanılmasından ibaret olan bir birlikteliktir. Örneğin, hem Allah için hem insan için işiten, gören, konuşan, kızan, seven, cezalandıran, ödüllendiren vb. sözcüklerin kullanılması gibi. (Çeviren).

Ama yaratanın varlığı ile yaratılanın varlığının birliği- ni iddia eden vahdeti vucutçuların söylediği mutlak ittihad, yaratıcıyı işlevsiz kılmak ve inkar etmek demektir. Buysa her türlü şirki içerir. İttihad iki türlü olduğu gibi, hulul da iki türüdür. Kimileri bazı kişilerde mukayyed (sınırlı) ittihadı savunurken, kimileri Allah'ın her şeye hulul ettiğini söylerler. Allah'ın zatı her yerededir, diyen Cehmiyye bunlardan- dır.⁸⁶

Sevgide fena bulup tutuşanlardan kimileri hem sevgili- sinin sevgisinde zikrettiği kişinin zikrinde, bildiği kişinin bilgisinde ve varlığını bildiği kişinin varlığında kendisini kaybedebilir.O kadar ki sadece sevdiğini görür de ayırım yapma bilincini yitirdiği, aklının gittiği ve kendinden geçtiği bir sırada kendisini sevdiği kişi sanır. Şöyle anlatılır; Bir sevgili nehre düşmüş, seven kişi de arkasından kendini atmış,

---

86 Yüce Allah ilmi ile işitme ve görmesi ile herbirşeyi çepeçevre kuşat- mıştır. Yüce zatı ise Kur'an ve Sünnet nasslarının apaçık bir şekilde ortaya koyduğu gibi göktedir. O yedi kat göklerin üzerinde bulunan azim/oldukça büyük arş'a istiva buyurmuştur. Onun bu istivası gerçek bir istiva olmakla birlikte keyfiyeti/nasıllığı, bizce bilinmemektedir. Ehl-i sünnetten ayrılmış birçok sapık fırka ve bu fırkaların davetlerin- den etkilenmiş halk tabakası alemlerin Rabbi'nin "hakiki bir varlığı" ve "kemal sıfatları" olduğunu inkar etmekte, Kur'an ve Sünnette Yüce Allah için sabit olan sıfatları akli gerekçeler ile reddetmektedirler. Ehl-i Sünnet der ki: Yüce Allah'ın nasıl başka zatlara benzemeyen bir zatı varsa başkasına ait sıfatlara benzemeyen hakiki sıfatları vardır. O'nun subhanehu ve teala "inme"si, "gelme"si "istiva"sı, "sevme"si, "kıзма"sı, "gülme"si, "hayret etme"si, "el"i, "göz"ü, "kadem"i ve Kur'an ve sahih sünnet ile bize ulaşmış sıfatların hepsi gerçektir. Ama zatının keyfiyetini/nasıl oduğunu bilmediğimiz gibi "sevme"sinin, "kıзма"sının, "gülme"sinin "el"in "göz"ünün, "ayak"ının keyfiyetini/ nasıl olduğunda bilemeyiz. Kur'an ve Sünnet ile sabit olmuş sıfatlara herhangi bir ekleme de yapamayız. O'nun yüce zatı hakkında ise akıl ile konuşulamaz. Ancak kalplerinde hastalık olanlar onun te'vilini/ nasıllığını araştırır fitne çıkarmaya uğraşırlar.

sevgili “ben düştüm, seni kim düşürdü?” demiş, kendini atan kişi de “kendimi sende kaybettim, seni ben sandım”, demiş. şüphesiz bu yanlıştır ve bir sapmadır.

Ama böyle bir şey, akılı gideren yasak bir sebepten kaynaklanmadan güçlü sevgi ve anmaktan ileri geliyorsa, sahibinin akılı başından gittiği için mazur sayılır ve yasak olmayan bir sebepten aklının gittiği bu durumda söylediği şeylerden sorumlu olmaz. Tıpkı akılı başından giden deliler için “Allah onlara akıllar ve haller verdikten sonra akıllarını almış ve hallerini bırakmış, böylece üzerlerine farz olan şeyleri düşürmüş” denildiği gibi.

Ama akıl, yasak/caiz olmayan bir sebepten veya şeyden dolayı baştan gitmişse, o zaman sarhoş olan kişi, iki görüşten en sahih olanına göre küfrüne hüküm verilmiyor ve eşinden boşanmış sayılmıyorsa da, mazur sayılmaz. Gerçi bu konuda verilen hüküm hakkındaki tartışma çok meşhurdur. Bu ve benzeri konuda söylenecekleri detaylı olarak ilgili yerde belirttik.

Ne olursa olsun, sahibini bu duruma düşüren “fani olmak” hali, sahibi mükellef olmayan biri olsa da, anormallik ve eksiklik halidir. Onun için bu ümmetin en faziletli olan aşıptan böyle bir şey nakledilmediği gibi, Rasûllerin en faziletlisi Rasûlullah’ın kendisinden de nakledilmiş değildir. Kendinden geçme halini temellendirmek için bu gibiler Musa *aleyhisselam*’ın dağa baktığında kendinden geçip bayılmasını delil olarak gösteriyorlarsa da, ilahî varidatın gelmesi durumunda tabiinden ve onlardan sonra gelenlerden bazılarının aklının başından gitmesiyle bunun bir ilgisi yoktur. Tam sevgi, sevgiliyle sevdiğinde, yerdide, dostluğunda ve düşmanlığında muvafakat etmeyi gerektirir. Bilindiği gibi

Allah'ı vacip olan tam sevgi ile seven kişi, Allah'ın düşmanlarına düşman olmalı ve onlarla cihad etmesi gerektiğini de sevmelidir. Yüce Allah buyuruyor:

“Şüphesiz Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, sıra halinde savaşanları sever.”

(61 Saf/4).

Tam seven kişiyi, kınayanın kınaması ve kötöleyenin kötölemesi etkilemez. Aksine, şairlerin çoğunun bu konuda söyledikleri gibi, onu daha çok sevmesine teşvik eder. Bunlar, övülen kınamayı hak eden kişilerdir ki Allah'ın, düşmanlarına karşı sevdiği ve hoşnut olduğu cihadı yapmalarından dolayı kendilerini kınayanların kınamasından korkmazlar. Şüphesiz bundan dolayı kınama çok olur. Ama asıl kınama, Allah'ın sevmediği bir şeyi işlemek veya sevdiği bir şeyi terketmekten dolayı yapılan kınamadır. Böyle kınamalara karşı sabretmemek, övülen bir şey olmayıp hakka dönmek, batıl üzerinde devam etmekten daha iyidir. Böylece Allah'ın ve Rasûlünün sevdiği şeyleri yapan ve bundan dolayı kınayanların kınamasından korkmayanlar ile, Allah'ın ve Rasûlünün nefret ettiği şeyleri yapan ve bundan dolayı kınamalara karşı sabreden Melamîler arasındaki fark ortaya çıkmaktadır.

Havf ve Reca

Sevgi, dinî her türlü amelin kaynağı olduğu gibi, Allah'tan korkmak ve ümitvar olmak (havf ve reca) ve benzerleri de sevmeyi gerektirir. Şüphesiz arzu/tamah ederek ümit besleyen kişi, Allah'ı kızdıran şeyleri değil, sevdiği şeyleri umar. Korkan kişi de sevdiğine kavuşmak için korkudan kaçır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Onların yalvarıp durdukları, Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar. O’nun rahmetini umar, azabından korkarlar. Zira Rabbinin azabı korkmağa değer.” (17 İsra/57).

“İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler Allah’ın rahmetini umarlar. Allah bağışlar ve merhamet eder.” (2 Bakara/218).

“Allah’ın rahmeti”, her türlü iyiliği içeren genel bir isimdir. “Azabı” da, her türlü kötülüğü içeren genel bir isimdir. Katıksız rahmet yurdu, cennettir ve katıksız azap yurdu da cehennemdir. Dünya ise, ikisinin karıştığı yerdir. Reca (ummak), Cennete girme ile ilgili olup cennet her türlü nimeti içeren bir isimdir. Bu nimetlerin zirvesi de, Yüce Allah’ın yüzüne bakmaktır. Müslim, Sahih’inde şöyle rivayet eder: “Cennetlikler cennete girdikleri zaman biri şöyle seslenir: Ey cennetlikler, Allah’ın size bir sözü vardır ve onu yerine getirmek ister. Nedir bu? Yüzlerimizi ağartmadı mı? Tartılarımızı ağırlaştırmadı mı? Cennete koymadı mı ve cehennemden kurtarmadı mı? derler. O zaman perde açılır ve Allah’ın yüzüne bakarlar. Onlara, kendisine bakmaktan daha sevimli hiç bir şey vermemiştir.”⁸⁷

“İyi davrananlara; daima daha iyisi ve üstünü verilir. Onların yüzlerine ne bir karalık, ne de zillet bulaşır. İşte onlar cennetliklerdir, orada temelli kalırlar.” (10 Yunus/ 26)

ayetinde geçen “daha iyisi=ziyade” budur.

“Cennetini arzu ettiğim veya cehenneminden korktığım için sana ibadet etmedim, sadece seni görmek için sana

87 Müslim (1/163), Tirmizî (4/349), İbn Mâce (1/67), Ahmed (6/15)

ibadet ettim" diyenlerin (Rabiatu'l-Adeviyye ve Yunus Emre gibi-çeviren.) yanlışlığı burada ortaya çıkmaktadır. Bunu söyleyen kişiler, cennette sadece yemek, içmek, giyinmek, evlenmek, güzel şeyler dinlemek vb. dünyadaki eğlendirici şeyler için girildiğini sanıyorlar. Cennette Allah'ın görülmesini inkar eden Cehmiyye ve benzerleri de onlara muvafakat ediyorlar ve kimi fakihlerin söylediği şekilde Allah'ın görülmesi zevkinin olmadığını iddia ediyorlar. Bunlar, cennet ve âhiret isimleri kapsamına yaratılmışlardan zevk almanın dışında şeylerin girmediğinde ittifak ediyorlar. Onun için şeyhlerden

"Kiminiz dünyayı, kiminiz de âhireti istiyor" (3

Âli İmran/152)

Ayetini duyunca, "Nerede Allah'ı isteyenler?" diyenler yanlışlık yapmıştır. Bir başkası da

"Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp, öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kuran'da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık satın almıştır..." (9 Tev-

be/111)

Ayetini duyunca, cennet malların ve canların karşılığı ise, Allah'a bakmanın karşılığı nerede? demiştir. Bütün bunlar, Allah'a bakmanın cennet kapsamına girmediğini sanmalarından dolayıdır.

Gerçek şu ki cennet her türlü nimeti içeren yerin adıdır. Cennette olan şeylerin en üstünü de Allah'ın yüzüne bakmaktır. O da cennette müminlerin elde edeceği nimetlerdendir. Naslar bunu bildirmektedir. (Örneğin:)

"O gün aydın yüzler Rabbine bakar" (75 Kıyame/22-

23).

Cehennemlikler ise ateşe girecek ve bundan (Yüce Allah'ı görmekten) yoksun olacaklardır.

Bu sözü söyleyen kişi, eğer ne söylediğinin farkında ise, "Allah'ım, cennet veya cehennem yaratmasaydın, yine de sana ibadet etmek, sana yakın olmak, sana bakmak gerekirdi" anlamında söylemiş olur. Burada cennetten maksadı da, yaratıkların zevk alıp eğlendiği şeylerdir.

Sofulardan bazıları yanlış yaparak vehme kapılmış ve kulun kemale ermesinin iradesini tamamen yitirmesinde olduğunu sanmış olsa da, kişinin sevgi ve istek olmadan amel etmesi, mümkün değildir. Bu gibiler fena'dan söz ediyorlar. Habuki fena derecesine ulaşan, yani sevdiğinde fena bulan kişi, irade ve sevgi sahibidir. Ama bunun farkında değildir. Sevginin ve iradenin varlığı başkadır, farkında olmak başkadır. Onların farkında olmayınca, yok olduğunu sanmışlardır. Halbuki bu yanlıştır. Çünkü kul, irade, sevgi ve nefret olmadan hareket edemez. Onun için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "İsimlerin en doğrusu, Haris ve Hemmam isimleridir"⁸⁸ buyurmuştur. Her insanın tarlası vardır ve o da ameldir. Herkesin gayreti vardır ve o da iradedir. Ama bazan kalpte öyle bir durum olur ki Allah'a itaat etmeye sevkeder ve ondan öyle utanma ve yüceltme bulunur ki kendisine isyan etmekten alıkoyar. Ömer şöyle buyurur: "Suhayb ne iyi adamdır, Allah'tan korkmasaydı, yine itaatsizlik etmezdi".⁸⁹ Korkmadığı halde Allah'a itaatsizlik etmiyorsa, korkması halinde asla itaatsizlik etmez. Allah'ı yüceltmesi ve büyükleme, ona isyan etmekten kendisini alıkoymaktadır.

88 Ebû Dâvûd (5/237), Nesâî (7/252)

89 et-Tearuf li mezhebi Ehli't-Tasavvuf (92), Kutu'l-Kulub (1/224) Makasidu'l-hasene (449))

Havf ve reca sahibi kişinin korkusu, Allah'ın kendisinden saklı olmasından, ümidi de Allah'ın ona tecelli/görünmesinden ileri geliyorsa, bu da Allah'ı sevmesinin sonuçlarından sayılır. Sevginin kendisi, görünme/tecelli sevgisini ve örtülü olma korkusunu doğurmuştur. Ama havf ve recası bir yaratığın saklı veya açık olmasına bağlı ise, böyle bir durum ancak Allah'ı sevmeyi gerektiren Allah'a ibadetle elde edilir. Allah'ı sevmenin zevkini yaşıyorsa, onu her sevgiden daha tatlı bulur. Onun için cennet ehlinin bununla meşgul olması her şeyden daha büyük olmaktadır. Hadiste şöyle belirtilir: "Cennet ehli nefes alıp vermeye ilham olundukları gibi tesbih etmeye ilham olunurlar."⁹⁰ Bu da Allah'ı sevmek ve anmak-tan ne büyük zevk aldıklarını gösterir. Bir yaratıktan eziyet görmekten korkmak veya ona umut bağlamak, kişiyi asıl olan Allah sevgisine götürür.

Bütün bunlar sevgi esasına bağlıdır. Kur'an ve Sünnet ibadet eden mümin kulların sevgisinden söz eder. Yüce Allah şöyle buyurur:

"İman edenler, Allah'ı daha çok severler"."Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler", "Sizin için Allah'tan ve Rasûlünden ve onun yolunda cihad etmekten daha sevimli ise..." gibi. Buhârî ve Müslim de, Rasûlullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Üç şey kimde varsa imanın zevkini alır; Allah'ı ve Rasûlünü başka herkesten daha çok sevmek, sevdiği kişiyi sadece Allah için sevmek, ateşte atılmaktan nefret ettiği gibi Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar ona dönmekten nefret etmek".⁹¹

Allah'ı sevmekten dolayı Rasûlünü sevmek de vacip

90 Müslim (4/2181), Darimi (2/335), Ahmed (3/349)

91 Buhârî (1/60), Müslim (1/66), Tirmizî (4/127) İbn Mâce (2/1338)

olmuştur. Yüce Allah'ın "Allah'tan ve Rasûlünden sizin için daha sevimli ise.." buyruğu bunu belirtir. Yine Buhârî ve Müslim Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle rivayet eder: "Allah'a yemin ederim ki biriniz beni oğlu, babası ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz".⁹² Buhârî, Ömer *radiyallahu anh*'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'a yemin ederim ki kendimden başka seni herkesten daha çok seviyorum. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "Hayır, ey Ömer, canından daha çok sevmedikçe, olmaz" dedi. Ömer, Allah'a yemin ederim ki canımdan da daha çok severim, dedi. Rasûlullah, ey Ömer şimdi oldu, dedi".⁹³

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını ve yakınlarını sevmek de böyledir. Sahih hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Ensar'ı sevmek, imanın alametidir, Ensar'a buğzetmek de münafıklığın alametidir."⁹⁴ "Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir insan Ensara buğzetmez".⁹⁵ Ali de şöyle dedi: "Rasûlullah'ın bana buyruğudur; Beni ancak mümin olan kişi sever ve ancak münafık olan kişi bana buğzeder".⁹⁶ Sunen kitaplarında Abbas için şöyle dediği rivayet edilir: "Allah'a yemin ederim ki sizleri ve akrabalarım-Haşımoğullarını-sevmedikçe cennete giremezler".⁹⁷ İbni Abbas'tan da merfu olarak şöyle riva-

---

92 Buhârî (1/58), Müslim (1/67)

93 Buhârî (11/523), Ahmed (4/233)

94 Buhârî (1/62), Müslim (1/85), Ahmed (2/501)

95 Müslim (1/86), Ahmed (1/309), Tirmizî (5/383): hadis hasen-sahihtir, der.

96 Müslim (1/86), İbn Mâce (1/42), Tirmizî (5/299): Hadis hasen-ğarîbdir, der.

97 İbn Mâce (1/50): seneddeki ricali sikadır. Ancak Muhammed b. Ka'b'ın Abbas'tan rivayetinin mürsel olduğu söylenmiştir, der. Ahmed (1/208)

yet edilir: “Size nimetler verdiği için Allah’ı seviniz, Allah’ı sevdiğiniz için beni de seviniz ve beni sevdiğiniz için ehli beytimi seviniz”.⁹⁸

Allah’ın kulu sevmesi konusunda da Yüce Allah şöyle buyurur:

“Allah, İbrahim’i dost edindi”, “Onları sever, onlar da onu severler”, “Muhsin olunuz, şüphesiz Allah muhsin olanları sever”, “Adaletli olunuz, şüphesiz Allah adaletli olanları sever”. “Verilen sürenin sonuna kadar onlarla yaptığınız antlaşmayı yerine getirin”, “Onlar sizin için dürüst davrandıkça siz de onlar karşı dürüst davranın, şüphesiz Allah muttakileri sever”, “Şüphesiz Allah, birbirine kenetlenmiş bir bina gibi sıra sıra olup yolunda savaşanları sever”, “Evet, Kim verdiği sözü tutar ve Allah’tan korkarsa, şüphesiz Allah muttaki olanları sever” gibi.

Allah’ın sevdiği açık ve gizli ameller ise, çok olup bilinmektedir. Allah’ın, salih amel işleyen mümin muttaki dostlarını sevdiği de açıktır.

Bu sevgi, Kur’an ve sünnetin anlatımı ile gerçektir. Ümmetin selefi, imamları, sünnet ve hadis ehli, sözleri tutulan imamlar ve doğru yolda olan bütün şeyhler, Allah’ın zat olarak hakikaten sevildiğini kabul ederler ve bunun en büyük sevgi olduğunu söylerler. Bu sevgi, “Müminler, Allah’ı daha çok severler” buyruğunda geçtiği gibidir. Allah da mümin kullarını hakikaten sever.

Cehmiyye, iki tarafın da sevmesini inkar eder. Çünkü

---

98 Tirmizî (5/329): hadis hasen-ğaribdir, biz onu ancak bu sened bilebiliyoruz, der. Hakim (3/150): Hadis sahihtir, ancak Buhârî ve Müslim tahrîc etmemiştir, der. Zehebî de ona muvafakat eder.

sevmenin ancak seven ile sevilen arasındaki bir münasebetle olabileceğini ve yaratan ile yaratılan arasında sevmeyi gerektirecek bir münasebetin bulunmadığını söylerler. İslam tarihinde bunu ilk kez Cad b. Dirhem hicri ikinci yüzyılın başlarında ortaya attı. Vasıt kentinde oturan Irak valisi Halid b. Abdullah el-Kasrî⁹⁹ Kurban Bayramı sabahında onu kurban ederek boğazlamıştır. Bayram sabahında halka yaptığı konuşmasında “Ey insanlar, kurban kesiniz, ben Cad b. Dirhem’i kurban kesiyorum, Allah’ın, İbrahim’i dost edinmediği ve Musa ile konuşmadığını iddia ediyor” dedi ve indikten sonra boğazladı.¹⁰⁰ Cad’ın bu düşüncesini Cehm b. Safvan aldı. Bu görüşü yaydı ve tartıştı. Cehmiyye’nin görüşü ona nisbet edilir. Horasan valisi Silm b. Ahvez de Cehm b. Safvan’ı öldürdü. Bu görüş daha sonra Amr b. Ubeyd’in tabileri olan Mutezile’ye geçti. Memun zamanında bunların görüşleri yaygınlaştı. İmamların ona muvafakat etmeleri istendi ve kabul etmeyenlere baskı ve işkenceler uygulandı.

Onlar bu düşüncüyü müşriklerden, Sabiilerden, Bira-manist ve felsefecilerden ve Allah’ın subutî bir sıfatının olmadığını iddia eden bid’atçı kitap ehlinde almışlardır. Bütün bunlar İbrahim’in düşmanıdırlar. Gezegenlere taparlar, yıldızlar ve akıllar için tapınaklar, heykeller yaparlar. İbrahim’in gerçekten Allah’ın halili/dostu olmasını ve Musa ile Allah’ın gerçekte konuşmuş olmasını inkar ederler. Çünkü, hillet, sevenin kendini yitirmesini gerektiren muhabbetin son noktasıdır.

99 Hakkında bilgi için bakınız: Mizanu’l-İ’tidal (1/633) Lisānu’l-Mizan (2/391), el-Bidaye ve’n-Nihaye (10/17) Tehzibu’t-Tehzib (3/102)

100Bu olayı İmam Buhârî “Halku Ef’ali’l-İbad” isimli kitabında nakletmiştir.

Bedenimi tıpkı ruhun işgal edişi gibi işgal etti (tehallet).

Bunun içindir ki halile halil denilmiştir.

Beyitinde bu dile getirilir.

Sahih hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyruğu bunu gösterir: "İnsanlardan bir halil edinseydim, Ebu Bekir'i edinirdim, ama arkadaşınızın halili Allah'tır".¹⁰¹ Başka bir rivayette şöyle denir: "Ben hiçbir kimsenin halili değilim, yeryüzünde yaşayanlardan birini halil edinseydim, Ebu Bekr'i halil edinirdim".¹⁰² Başka bir rivayette "Allah, İbrahimi halil edindiği gibi beni de halil edindi"¹⁰³ denir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisi için yaratıklardan halil edinmesinin uygun olmadığını ve böyle bir şey mümkün olsaydı halilinin Ebu Bekir olacağını belirtmiştir.

Diğer taraftan, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, birtakım kişileri sevdiğini de belirtir. Muaz'a "Vallahi, seni seviyorum" buyurmuştur.¹⁰⁴ Ensarı sevdiğini belirtmesi de bu türdendir. Zeyd b. Harise, oğlu Üsâme ve başkaları Rasûlullah'ın sevdiği kişilerdi. Amr b. Âs Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sorar: "İnsanlardan en çok kimi seversiniz? Aişe'yi, der. Adamlardan en çok kimi seversiniz? deyince, onun babasını, der.¹⁰⁵ Kızı Fatıma'ya şöyle buyurur: "Benim sevdiğimi sevmez misin? Severim, dedi. O zaman Aişe'yi sev.¹⁰⁶ Hasan

101 Müslim (4/1855), Tirmizî (5/271): Hadis hasen-ğarîbdir. Der. İbn Mâce (1/36) Ahmed (1/377)

102 Müslim (4/1856), Tirmizî (5/267), Ahmed (1/389) Nesâî (Fedailu's-Sahabe/4)

103 Müslim (1/532), Fethu'l-Bârî (7/23)

104 Ebû Dâvûd (2/181), Malik (2/954), Ahmed (5/228)

105 Buhârî (7/18), Müslim (4/1856), İbn Mâce (1/38)

106 Müslim (4/1891)

için de “Allah’ım ben onu seviyorum, sen de sev ve onu sevenleri sev” buyurmuştur. Bunun örnekleri çoktur.

Rasûlullah, bazı kişileri sevdiğini belirtmiş ve “İnsanlardan halil edinseydim, Ebu Bekir’i edinirdim..” demiştir. Bu da gösteriyor ki halil edinmek, mutlak sevmekten daha özel bir şeydir. Halillik, sevginin kemalindendir. Halillikte kişi başka bir şey için değil, sadece kendisi için sevilir. Çünkü başka bir şey için sevilen kişi, o şeyden sonra gelir, demektir. Sevginin kemali olan hillet ise, ortaklık ve katılım kabul etmez. Çünkü başkası, sevilen kişinin önüne geçmiş olur. Onun için Allah’a hillet, tevhidin ve sevginin kemalini içerir.

Hillet, ortaklığa aykırıdır. Sevilen kişinin bizzat şahsı için sevilmesi, başkasının ortak olmamasını gerektirir. Bu da ancak Allah için olabilecek bir sevgidir. Allah’ın sevgisinde kişilerin ortak yapılması caiz olmaz. Çünkü Allah, bizzat kendisi için sevilir. Gerçek sevgi ile başkasını bir şeyden dolayı sevmek, o şey için sevmek demektir. Başkası için sevilen her şeyin sevgisi de batıldır. Dünya, Allah için olanlar dışında, hem kendisi, hem içindekileri lanetlenmiştir.

Halillik böyle olunca, Allah’ın bizzat kendisinin sevilmesini inkar edenler, Allah’ı sevmeyi de inkar etmiş olurlar. Kullarından birini sevdiğini inkar eden, o zaman kulun onu sevmesi ve kendisinin kulu sevmesi anlamında Allah’ın onu dost edinmesini de inkar ediyor, demektir.

Yüce Allah’ın Musa ile hakikaten konuşmuş olduğunu inkar etmeleri de bu şekildedir. Onlara göre Allah’ın bir sıfatı veya bir fiilî olmaz. Hayat, ilim, kudret, istiva, gelme gibi sıfatlarının olmasını inkar ettikleri gibi, biriyle konuşmasını veya kendisinin konuşmasını da inkar ederler. Söyledikleri budur.

“Bilmeyenler: “Allah bizimle konuşmalı veya bize bir ayet gelmeli değil miydi?” dediler. Onlardan öncekiler de onların söylediklerinin tıpkısını söylemişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi. Kesinlikle inanan kimseler için ayetleri açıklamışlardır.” (2 Bakara/118).

Ne var ki İslam, apaçık ve Kur’an, müslümanım diyen kişiler tarafından inkar edilemez olduğundan, bunu göze almayanlar Allah’ın isimlerini inkar etmeye ve kelimelerin yerlerini değiştirmeye başladılar. Kulların Allah’ı sevmesini, salt ona itaat ve yakınlık kazanma sevgisiyle tevil ettiler. Bu ise büyük bir cehalettir. Çünkü yakın olmak isteyen yaklaşıp istediği kişiye sevgisi, onun sevgisine tabi ve bağlıdır. Bir şeyi sevmeyen kişi, ona yakın olmayı da sevmez. Çünkü yakın olmak vesiledir. Vesileyi sevmek, maksudu sevmeye tabidir. Onun için sevilene vesile olan şeyin o vesile ile kastedilen şey dışında bizzat sevgili olması mümkün değildir.

İbadet ve itaat da böyledir. İtaat edilip ibadet edilen için “Bu ona itaat ve ibadet etmeyi seviyor” denildiğinde, onun sevmesi bunu sevmesine tabidir, demektir. Değilse, sevilmeyen kişiye itaat ve ibadet etmek de sevilmez. Kim bir karşılığı almak veya bir cezadan kurtulmak amacıyla biri için amel ediyorsa, o kişiyi sevdiği için değil, alacağını almak veya cezadan kurtulmak için amel ediyor demektir. Onun için bu, onu seviyor denilemez ve itaatini ve ibadetini seviyor, şeklinde de açıklanamaz. Vesileyi sevmeyi içersin veya içermesin, maksudu sevmenin, karşılık ve amelden kurtuluş sözcükleriyle ifade edilmesini gerektirir.

Allah sevgisinin ise, karşılık olan şeyi sevmekle bir ilgisi yoktur. Nitekim bir bedel karşılığında birini ücretle

tutan kişinin sırf o ücretten dolayı ücretlinin adamı sevdiği söylenemez. Hatta adam, hiç sevmediği ve kendisine buğzeden birini bile ücretle tutabilir. Azaptan kendini bir amelle kurtaran kişi için de o ameli seviyor veya ondan nefret ediyor, denilemez. Böylece anlaşılıyor ki Allah'ın kendisini kulların sevmesiyle nitelemesinin, sadece yaratılan kimi yararları sağlamak için onu sevmeleri anlamında anlamak ve Allah sevgisiyle bir ilişkisinin olmadığını söylemek mümkün değildir.

İbadet sözcüğü de, yukarıda belirtildiği gibi, boyun eğme ile beraber sevgi anlamını da içerir. Onun için insanların birbirlerini sevmeleri farklı derecelerde olmaktadır. Şöyle ki;

Alaka: Kalbin sevdiği kişiye bağlanması. Sabâbe: Kalbin ona yönelmesi. Üaram: Aralıksız sevgi. Sonra Aşk gelir. Bunların son aşaması da Teteyyum'dur ki sevgiliye tapınmaktır. Muteyyem de tapılan/ma'buddur. Teymullah: Allah'ın kulu, demektir. Bu aşamada seven kişi, sevdiğini sürekli anar, ona kul köle olur ve boyun eğer.

Allah'a inabe (yöneliş) adı da sevgiyi gerektirir. Buna benzer başka isimler de böyledir.

Cehmiyye ve benzerlerinin Allah'ı sevmenin veya Allah'ın kullarını sevmesi, anlatımında hazif olduğunu söylerler. Anlatımda hazif olması sebebiyle, söyledikleri gibi mecaz olamaz. Çünkü mecaz olabilmesi için maksadı açıklayan bir karinenin olması gerekir. Halbuki Allah'ı ve Rasûlünü sevmeyi engeleyecek Kur'an'da ve sünnette bir şey olmadığı gibi, muttasıl, munfasıl, hatta aklî delalette sevilen şeyin amellerden başkasının olmasını engelleyecek bir şey de yoktur.

Mecazın doğru olmasının ölçülerinden biri, olumsuzlaştırmanın doğru olmasıdır. Bu anlatım mecaz olsaydı, o zaman Allah'ın sevmediğini ve sevilmediğini söylemek de doğru olurdu. Tıpkı Cehmiyyenin imamı Cad b. Dirhem'in Allah'ın İbrahim'i dost edinmediğini ve Musa ile konuşmadığını söylediği gibi. Halbuki böyle demek, bütün müslümanların icma ile imkansızdır. Böylece Allah ile müminler arasındaki karşılıklı sevginin mecaz değil, hakikat olduğu anlaşılmış olur.

Yine, Allah kendisini sevmek ile amelî sevmeyi birbirinden ayırarak şöyle buyurmuştur: "Sizin için Allah'tan, Rasûlünden ve Allah yolunda bir cihaddan daha sevimli ise..." Kendi sevgisi ile Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sevgisini de birbirinden ayırarak şöyle der: "Allah'tan ve Rasûlünden sizin için daha sevimli ise". Bundan maksat, sadece ameli sevmek olsaydı, o zaman anlatımda tekrar veya özel olanı genel olana atfetmek türünden olurdu. Her ikisi de zahir anlatıma aykırıdır ve ancak gösteren bir karine ile buna gidilebilir. Allah'ı sevmek, sadece Rasûlünü sevmekle açıklanamayacağı gibi, sadece Allah için amel etmeyi sevmekle de açıklanamaz. Allah'ı sevmek, kendisi için amel etmeyi ve Rasûlünü sevmeyi gerektiriyorsa da, Allah'ı sevmeyi salt bunlarla açıklamak doğru olmaz.

Bir şeyi sevmeyi, bizzat kendisini değil de, ona itaat etmeyi sevmekle açıklamak, dilde ne hakikat, ne de mecaz olarak bilinen bir şeydir. Sözü bu şekilde anlamak, açıkça tahrif etmektir. Temel kurallardan birkaç yerde belirttiğimiz gibi, bizzat zatı kastedilerek Allah'tan başka bir şeyin sevilmesi caiz olmadığı gibi, Allah'tan bağımsız bir şeyin kendisinin var olması da caiz değildir. Çünkü Allah'tan başka rab

yoktur, onun dışında bir tapılan hak mabud yoktur. Tam sevgi ve yüceltme ile bizzat sevilmeğe ve yüceltmeye layık olan ancak O'dur.

Doğan her çocuk fitrat üzere doğar. Allah, arzuladıkları ve sevdikleri arasında kalplerin mutmain olacağı ve huzur bulacağı kendisinden başka bir şey olmayacak şekilde kalpleri yaratmıştır. Sevilenin sevdiği yiyecek, içecek, giyecek, bakacak, duyacak, dokunacak ne kadar şey varsa, kalp hepsinin dışında başka bir şeyi arar. Bütün bunların dışında kalp, tanrı (ilah) olacak, kendi kendine kaim (samed) olacak, kendisinde huzur bulacak ve bu türden ona benzeyen şeyleri sever. Onun için Yüce Allah, Kur'an'da "Haberiniz olsun, Allah'ı anmakla kalpler huzur bulur" buyurur. Sahih hadiste İyad b. Hımar'ın Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğu belirtilir: "Yüce Allah şöyle buyurdu: Ben kullarımı hanifler (tertemiz muvahhidler) olarak yarattım, şeytanlar onları sürüklediler, kendilerine helal kıldığım şeyleri haram ettiler ve izin vermediğim şeyleri bana ortak koşmalarını emrettiler".¹⁰⁷ Buhârî ve Müslim, Ebu Hureyre'den Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Doğan herkes fitrat üzere doğar, sonra annesi babası onu yahudi, hristiyan veya mecusi yapar. Tıpkı hayvan yavrusunun organları tam olarak dünyaya geldiği gibi, onlarda herhangi bir organ eksikliği görüyor musunuz?!" Sonra Ebu Hureyre, isterseniz şu ayeti okuyun, dedi:

"Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği fitrata/dine ver. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur; işte dosdoğru din

---

107 Müslim (4/2197), Ahmed (4/162)

budur, fakat insanların çoğu bilmezler.” (30
Rum/30).¹⁰⁸

Kalplerin sevdiği bütün mükemmellik nitelemelerinin en mükemmeline Allah layıktır. Onun dışında varlıkların sevilen nesi varsa hepsi Allah tarafındandır. Onun için hakikat ve kemal üzere sevmeye O layıktır. Kulun rabbini sevmesinin hakiki olmadığını söylemek, gerçekte onun tapılan/mabud bir ilah olduğunu inkar etmektir. Kendisinin de kulu-nu sevdiğini inkar etmek, onun irade ve dilemesini inkar etmeyi gerektirir. Bu da Allah’ın yaratıcı rab olmasını inkar etmeyi doğurur. Onun için bunu inkar etmek, alemlerin rabbi ve ilahı olduğunu inkar etmeyi gerektirir. Allah’ın sıfatlarını işlevsiz kılan anlayış ve inkar ehlinin söylediği budur.

Onun için bizden önceki iki ümmet, Musa *aleyhisselam* ve İsa *aleyhisselam*’ın Vasiyetlerinin en büyüğünün, “Allah’ı bütün kalbinle, aklınla ve kastınla sev” olduğu konusunda ittifak etmiştir. Bu da Tevrat, İncil ve Kur’anın aslı olan İbrahim’in Hanif dininin hakikatidir. Bunu inkar etmek, müşriklerden, İbrahim’in düşmanı Sabiilerden ve onlara muvafakat eden felsefeci, kelamcı, fıkıhçı ve bid’atçılardan gelmiştir. Sonra İsmailiyye Batıniyye mezhebinde olan Karmatilerden ortaya çıkmıştır. Onun için Haniflerin imamı İbrahim *aleyhisselam* şöyle demiştir:

“İbrahim: Eski atalarınızın ve sizin nelere tap-tıklarınızı görüyor musunuz? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Dostum ancak alemlerin Rabbidir. Beni yaratan da, doğru yola erıştiren

108Buhârî (3/235), Müslim (4/2047), Ahmed (2/233), Ebû Dâvûd (5/86) Malik (1/241) Tirmizî (3/303)

de O'dur. Beni yediren de, içiren de O'dur. Hasta olduğumda bana O şifa verir. Beni öldürecek, sonra da diriltecek O'dur. âhiret gününde yanılmalarımı bana bağışlamasını umduğum O'dur. Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat." (26 Şuara/75-83).

"Gece basınca bir yıldız gördü, "işte bu benim Rabbim" dedi; yıldız batınca, "batanları sevmem" dedi. Ayı doğarken görünce, "işte bu benim Rabbim" dedi, batınca, "Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi and olsun ki sapıklardan olurdum" dedi. Güneşi doğarken görünce "işte bu benim Rabbim, bu daha büyük" dedi; batınca, "Ey milletim! Doğrusu ben ortak koştuklarınızdan uzağım" dedi. "Şüphesiz ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, doğruya yönelerek çevirdim, ben puta tapanlardan değilim."

(6 Enam/76-79).

"..İnsanların diriltileceği gün, Allah'a temiz bir kalple gelenden başka kimseye malın ve oğulların fayda vermeyeceği gün, beni rezil etme" demişti." (26 Şuara/88).

O da şirkten uzak olan kalptir.

"Kadim olan ile yaratılan arasında onu sevmesini ve kendisine bakmaktan zevk almasını gerektirecek bir münasebet yoktur" sözleri ise, kapalı bir sözdür. Münasebetten maksatları, aralarında babalık oğulluk ilişkisinin olmadığı ise, bu doğrudur. Karı ile koca, yiye ve yenilen ve benzeri şeyler arasındaki ilişkinin bulunmadığı anlamında ise, bu da doğrudur. Ama birinin seven ve ibadet eden, diğerinin de

sevilen ve kendisine ibadet edilen olmasını gerektirecek bir münasebetin olmadığını söylemek istiyorlarsa, işte esas mesele budur. Bunu delil göstermek, istenen şeye ambargo koymak olup bunu sağlamak için yasaklamak yeterlidir.

Yaratan ile yaratılan arasındaki münasebet dışında tam sevmeyi gerektirecek bir münasebet olmadığını söylerler. Yaratan Allah'tan başka ilah yoktur. Yerde ve gökte ilah odur. Yerde ve göklerde en yüce örnek O'nundur. Bunların söyledikleri aslında Allah'ın mabud olmasını inkar etmektir. Onun için bu meseleye kelamla uğraşan kimi tasavvufçular muvafakat etmiştir ki bunlar da Allah'ın gerçekte sevilen olmasını kabul ederken, seven olmasını inkar ederler. Çünkü beraber oldukları o kelimcilerin görüşlerini benimseyerek tasavvufçu olmuşlardır. Tasavvufçuların sevgi konusunda söylediklerini almışlar ama onu da karıştırmışlardır. İnkâr etmeleri, aslında Mutezilenin ve benzerleri olan Cehmiyyenin görüşüdür. Allah'ın kulunu sevmesini ise daha çok inkar ederler. Bunu inkar edenler iki kısımdır:

a- Bir kısım, kulun sevgisini, belirttiği kelimelerle tevîl ederler ve Allah'ın sevmesini yaratması anlamında alırlar.

b- Bir kısım da, o işleri irade etmesi anlamında alırlar. Bu konuyu "Sıfatlar ve kader kaideleri" bölümünde detaylı olarak açıkladık. Burada detaylarını anlatamayacağız.

Allah'ın yapılmasını emrettiği vacip ve müstehap şeyleri, mevcut olmasalar da, sevdiğini ve bundan razı olduğunu, maddi ve manevi fasıklık, küfür gibi şeyleri sevmediği ve nefret ettiği, kimi şeylerin varlığını isteyebileceğini Kitap, sünnet ve ümmetin selef alimleri belirtmiştir. "Allah, bozgunculuğu sevmez", "Kulları için küfürden razı olmaz"

buyurmuştur. Burada söylenmek istenen, kulların Allah'ı sevmelerini belirtmektir.

Bunun da iman amellerinin aslı olduğu anlaşılmıştır artık. Bu konuda ümmetin selefi, ashab, tabiin ve yolundan gidenler arasında bir anlaşmazlık olmadığı da ortaya çıkmıştır. Bu sevgiyi onlar, Allah'ın iman bilgileri ve Kur'an ibadetleri gibi yapılmasını emrettiği ibadetlerle yerine getirirlerdi. Yüce Allah buyurur:

“İşte sana da buyruğumuzla Cebrail'i gönderdik; Sen Kitap nedir, iman nedir önceleri bilmezdin, fakat Biz onu, kullarımızdan dilediğimizi onunla doğru yola erıştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de insanlara göklerde olanlar, yerde olanlar kendisinin olan Allah'ın yolunu, doğru yolu göstermektesin. İyi bilin ki işler sonunda Allah'a döner.” (42 Şura/52-53).

Aradan uzun zaman geçince kalamcılar ve Mutezile arasından bu sevgiyi inkar edenler çıktı.

Tasavvufçular arasından da sema/meşk, ısıklık çalmak ve el çırpma suretiyle bunları hareketlendirmek isteyenler çıktı. Kalpte bulunan her türlü sevgiyi tahrik edip hareketlendirecek şiirler ve müzikaller dinliyorlar. Böylece kalpleri ile putları, haçları, kardeşleri, vatanları, taze gençleri ve kadınları sevdiği gibi Rahman'ı da sevmeğe elverişli duruma geliyorlar. Halbuki şeyhlerden bunu gündeme getirenler, onun için yer, zaman ve imkan şartını koşarlardı. Hatta onun için şeytandan korunmak için bir şeyhin olmasını şart koşarlardı. Sonra başkaları bu işte gevşeklik göstererek günahlara, hatta ahlaksızlıklara düştüler. Hatta onlardan kimileri işi apaçık küfre kadar götürdüler. Bunlar küfür ve

ilhad içeren şiirlerle coşuyorlar ki bu da en büyük fesad şekillerindendir. Tıpkı kitap ehline ve müşriklere ibadetlerinin oluşturduğu birtakım haller gibi, onlar için de bu durumlar o biçim haller oluşturuyor.

Cuneyd'in dediği gibi tahkik ehli şeyhler, meşk yapmaya çalışanlar, onunla baştan çıkarlar, ama tesadüfen dinleyenler için dinlendirici olur, derlerdi. Yani bu uydurma sema (müzik, meşk) ayinlerini dinlemek için bir araya gelmek meşru olmadığı gibi, emredilmesi de, din ve Allah'a yaklaştıran bir şey kabul edilmesi de caiz olmaz. Çünkü ibadetler ve Allah'a yaklaştıran şeyler ancak Peygamberlerden öğrenilir. Çünkü haram, ancak Allah'ın haram kıldıklarıdır ve din, ancak Allah'ın bildirdiğidir. Yüce Allah buyuruyor:

"Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara meşru kılacak ortakları mı vardır? Eğer kesin karar bulunmayacak olsaydı aralarında hemen hükmedilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı azap vardır." (42 Sura/21).

"Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlar ve merhamet eder. De ki: Allah'a ve peygambere itaat edin". Yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah kafirleri sevmez." (3 Âli İmran/31).

Yüce Allah onlara, Allah'ı sevmelerinin Peygamberi sevmelerini de gerektirdiğini belirtmiş, Peygambere uymanın da Allah'ı sevmeyi gerektirdiğini söylemiştir.

Ubey b.Ka'b şöyle der: "Allah'ın yoluna ve Sünnete sarılınız. Allah'ın yolunda ve sünnet üzere olup Allah'ı andığı zaman Allah korkusundan tüyleri ürperen hiçbir kul yoktur ki ağaçtan kuru yaprakların döküldüğü gibi günahları

dökülmüş olmasın. Allah yolunda ve sünnet üzere olan hiçbir kul yoktur ki tenhada Allah'ı andığında Allah korkusundan gözleri yaşarsın da ateşten kesin olarak kurtulmuş olmasın. Allah yolunda ve sünnet üzere olmakla yetinmek, ona ve sünnete aykırı düşmeğe çalışmaktan daha iyidir. Amellerinizin peygamberlerin yolu ve sünneti üzere ve onunla sınırlı olmasına gayret ediniz.”¹⁰⁹ Bunlar başka yerlerde detaylı olarak anlatılmıştır.

Sema'/meşk, emredilen ve sevilen bir şey olsaydı, sevilen ve ibadet edilen Allah'a karşı kalpler onunla salah bulsaydı, şeri deliller ona delalet ederdi. Bilindiği gibi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in “Kuşakların en hayırlısı, içinde bulunduğum kuşaktır, sonra ikinci ve üçüncü kuşaktır”¹¹⁰ dediği en hayırlı kuşaklarda Hicaz, Şam, Yemen, Irak, Mısır ve Horasan'da iyilik ve din ehlinde kalplerin salah bulması için bid'at olan sema/meşk için bir araya gelen kimse yoktur. Onun için İmam Ahmed ve başka imamlar sema'/meşki mekruh görmüştür. Hatta Şafii, semaı zındıkların uydurduğunu söyleyerek şöyle der: “Bağdad'ta zındıklar sema diye bir şey uydurmuşlar, onunla insanları Kur'an'dan alıkoyuyorlar”.¹¹¹

Ama insanın kastı olmaksızın dinlediği şeylere, imamların ittifakı ile, ne kötüleme, ne yasak terettüp eder. Onun için kötülen ve yasaklanan şey, salt dinlemek değil, dinlemek için gayret ve kastetmektir. Kur'an dinleyen kişi sevap kazanır, ama kast ve gayret etmeden Kur'an dinlemenin bir

109Hilye (1/250), Sıfatu's-Safne (1/446) Kitabu'z-Zuhd Li'bnu'l-Mubarek (4/21)

110 Buhârî (7/3), Müslim (4/1926), Tirmizî (3/376), İbn Mâce (2/791) Ahmed (1/378)

111 Telbisu İblis Li'İbnu'l-Cevzî (230)

sevabı olmaz. Çünkü ameller, niyetlere göredir. Dinlemenin yasaklandığı eğlenceli şeyler de böyledir. Kişi elinde omadan ve kastetmeden dinlerse, ona zarar vermez. Kişi bir beyit dinlese ve bu da onun iç dünyasının övülen boyutunu tahrik etse veya benzeri bir beyiti örnek verse, yasak bir şey yapmış olmaz. Övülen ve güzel olan şey, Allah ve Rasûlünün sevdiği şeyler için kalbinin hareket etmesidir ki bu da Allah'ın sevdiğini işleme ve yerdiğini terketme sevgisini içerir. Örneğin, adamın biri bir yerden geçerken birinin "Hergün okuyorsun, bunu değiştirsen iyi olur" sözünü söylediğini duyar ve bundan kendi durumuna uygun bir işaret alır. Çünkü işaretler, kıyas, ders çıkarma ve atasözleri türündendir. Sema'/meşk, meselesi büyük ve yaygın bir meseledir. Başka yerde detaylı olarak açıkladık.

Belirtmek istediğimiz şudur; Müridler için arzu edilen şeyler, Peygamberlerin, alimlerin, müminlerin ve ariflerin dinlediği şer'î, dinî, nebevî, imanî ve Kur'anî dinleme ile gerçekleşir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kitapta İbrahim'e dair anlattıklarımızı da an, o şüphesiz dosdoğru bir peygamberdi. Babasına şöyle demişti: "Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" "Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni doğru yola eristireyim." "Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan Rahman'a baş kaldırmıştır." "Babacığım! Doğrusu sana Rahman katından bir azabın gelmesinden korkuyorum ki böylece şeytanın dostu olarak kalırsın." Babası: "Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımdan yüz çevirmek mi istiyor-

sun? Bundan vazgeçmezsen mutlaka seni taşılarım; uzun bir süre benden uzaklaş git.” dedi. İbrahim şöyle cevap verdi: “Sana selam olsun. Senin için Rabbim’den mağfiret dileyeceğim, çünkü O, bana karşı çok lutufkardır.” “Sizi Allah’tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilir, Rabbime yalvarırım. Rabbime yalvarışında mahrum kalmayacağımı umarım.” İbrahim onları Allah’tan başka taptıklarıyla başbaşa bırakıp çekilince ona İshak ve Yakup’u bahşettik ve her birini peygamber yaptık. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onların her dilde üstün şekilde anılmalarını sağladık.

Kitapta Musa’ya dair anlattıklarımızı da an. O seçkin kılınmış bir insan, tarafımızdan gönderilmiş bir peygamberdi. Ona Tur’un sağ yanından seslenmiş ve konuşmak için onu yaklaştırmıştık. Rahmetimizden, kardeşi Harun’u bir peygamber olarak ona bağışladık.

Kitapta İsmail’e dair anlattıklarımızı da an. Çünkü o sözünde doğru bir kimse idi, tarafımızdan gönderilmiş bir peygamberdi. Çevresinde bulunanlara namaz kılmalarını, zekat vermelerini emrederdi. Rabbinin katında hoşnutluğa ermişti.

Kitapta İdris’i de zikret, çünkü o dosdoğru bir peygamberdi. Biz onu yüce bir yere yükselttik.

İşte bunlar Allah’ın kendilerine nimetler sunduğu peygamberler; Adem’in soyundan, Nuh ile beraber taşıdıklarımızdan; İbrahim ve İsmail’in

neslinden ve doğru yola erdirdiğimizden, seçip beğendiklerimizdendirler. Rahman'ın ayetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı." (19 Meryem/41-58).

"De ki: "Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın, O'ndan önceki bilginlere o okunduğu zaman, yüzleri üzerine secdeye varırlar" ve "Rabbimiz münezzehtir. Rabbimiz'in sözü şüphesiz yerine gelecektir" derler. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar; bu, onların gönüllerindeki saygıyı artırır." (17 İsra/107-109).

"İnananlara en şiddetli düşman olarak, insanlardan yahudileri ve Allah'a eş koşanları bulursun. Onlardan, inananlara sevgice en yakın "Biz hristiyanız" diyenleri bulursun. Bu, onların içinde bilginler ve rahipler bulunmasından ve büyüklük taslamamalarındandır. Peygambere indirilen Kur'an'ı işittiklerinde, gerçeği öğrenmelerinden gözlerinin yaşla dolarak, "Rabbimiz! İnadık, bizi de şahitlerden yaz. Rabbimizin bizi iyi milletle birlikte bulundurmasını umarken niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe inanmayalım?" dediklerini görürsün. Allah onlara, dediklerine karşılık, temelli kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler verdi. Bu, iyi davrananların mükafatıdır." (5 Maide/82-85).

"İnananlar ancak, o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer ayetleri okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır. Ve Rablerine güvenirler; namaz kılarlar; kendilerine ver-

diğimiz rızıktan yerli yerince sarf ederler. İşte gerçekten inanmış olanlar bunlardır. Onlara Rablerinin katında mertebeler, mağfiret ve cömertçe verilmiş rızıklar vardır." (8 Enfal/2-4).

"Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitabı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların, bu Kitaptan tûyleri ürperir, sonra hem derileri ve hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatıştır. İşte bu Kitap, Allah'ın doğruluk rehberidir, onunla istediğini doğru yola eriştirir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren bulunmaz." (39 Zümer/23).

Allah, şerî, dinî, nebevî, imanî ve Kur'anî dinleme yapan Peygamberleri, alimleri, müminleri ve arifleri övmesine karşın, bundan yüz çevirenleri de yermiştir. Şöyle buyurur:

"İnsanlar arasında, bir bilgisi olmadığı halde Allah yolundan saptırmak için gerçeği boş sözlerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azap bunlar içindir. Ayetlerimiz sapık kimseye okunduğu zaman sanki kulaklarında ağırlık var da işitmiyormuş gibi büyülenerek sırt çevirir. İşte ona can yakıcı azabı müjde et." (31 Lokman/6-7).

"Kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman, onlara karşı kör ve sağır davranmazlar."

(25 Furkan/73).

"Öyleyken, bunlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar? Aslandan ürkerek kaçan yabani

merkeplere benzerler." (74 Müddessir/49-51).

"Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü gerçeği akıl etmeyen sağırlar ve dilsizlerdir. Allah onlarda bir iyilik görseydi onlara işittirirdi. Onlara işittirmiş olsaydı yine de yüz çevirirlerdi, zaten dönektirler." (8 Enfal/22-23).

"İnkâr edenler: "Bu Kuran'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki bastırırsınız" dediler. İnkâr edenlere çetin bir azap tattıracağız. İşledikleri en kötü işlere karşılık onların cezasını vereceğiz." (41 Fussilet/26-27).

Kur'an'da bunun örnekleri çoktur.

Ümmetin selefinin, ashabın, tabiin imamlarının, İbrahim b.Edhem, Fudayl b. İyaz, Ebu Süleyman ed-Daranî, Maruf el-Kerhî, Yusuf b. Ebsat, Huzeyfe el-Meraşi ve benzeri önde gelen şeyhlerin dinlediği budur.

Yine Ömer *radıyallahu anh*, Ebu Musa el-Eşarî'ye "Ey Ebu Musa, bize rabbimizi hatırlat" derdi. O da Kur'an okur, kendileri de dinler ve ağarlardı. Ashap bir araya geldikleri zaman içlerinden birine Kur'an okumasını söyler, okur, onlar da dinlerlerdi.

Sahih hadiste şöyle sabit olmuştur: "Ebu Musa el-Eşarî Kur'an okurken Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oradan geçti ve okumasını dinlemeye koyuldu ve 'Bu adama Dâvûdî bir ses verilmiştir" buyurdu."¹¹² Yine, "Dün sana uğradım, Kur'an okuyordun, ben de seni dinlemeye başladım, buyurdu. Bunun üzerine Ebû Mûsâ: Dinlediğini bilseydim senin

112 Buhârî (9/92), Müslim (1/546), Tirmizî (5/356): Hadis ğarîb hasen-sahihtir, der. Nesai (2/18), Darimi (1/349), Ahmed (2/261)

için daha güzel okurdum, dedi.”¹¹³ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “Seslerinize Kur’an’ı süsleyiniz”,¹¹⁴ “Allah, güzel sesle Kur’an okuyan kişinin sesini, şarkıcı kadının sesini dinleyen kişinin dinlediğinden daha çok dinler”.¹¹⁵ “Allah, Kur’an’ı güzel sesle okuyan Peygamberinin okumasına kulak verip dinlediği kadar başka hiçbir şeyi dinlememiştir”.¹¹⁶ “Kur’an’ı güzel okumayan, bizden değildir”.¹¹⁷

Bu okuma insana güzel coşkular, değerli zevkler ve anlatılamayacak kadar geniş bilgiler ve büyük haller verir. Bunları bir kitapta anlatmak zordur. Kur’an’ı anlamaya çalışmak ve üzerinde düşünmek kişiye anlatılamayacak kadar büyük ilim ve iman kazandırır.

Bilinmesi gereken şeylerden biri de, Yüce Allah’ın şu buyruğudur: “De ki, Allah’ı seviyorsanız, bana uyunuz, işte o zaman Allah da sizi sever”. Seleften bir grup şöyle derler: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında bir topluluk Allah’ı sevdiklerini iddia ettiler, bunun üzerine Allah bu ayeti indirdi. Allah, kendisini sevmenin Peygamberi sevmeyi gerektirdiğini ve peygambere uymanın Allah’ın kulu sevmesini gerektirdiğini belirtmiştir. Bu sevgi, Yüce Allah’ın kendisini sevdiğini iddia eden kişileri imtihan ettiği bir sevgidir. Şüphesiz bu konuda şüpheler ve iddialar çok olur. Onun için Zin-

113 İbn Sa’d (4/107) Fethu’l-Bârî (9/93) İbn hacer: İbn Sa’d bunu Müslimin şartına uygun sahih bir isnad ile rivayet etti, der. Hakim (3/466)

114 Ebû Dâvûd (2/155), Nesâî (2/179), İbn Mâce (1/426) Darimî (2/474), Ahmed (4/283).

115 Ahmed (6/19), İbn Mâce (1/425) Hakim (1/571): Hadis Buhârî ve Müslim’in şartına göre hasen-sahihtir ancak onlar tahrir etmedi, der. Zehebî: Bilakis hadis munkatı’dır, der. Mecmau’z-Zevaid’de: İsnadı hasendir, denilir.

116 Buhârî (9/68), Müslim (1/545), Ebû Dâvûd (2/157), Darimî (1/350) Ahmed (2/271)

117 Buhârî (3/501), Ebû Dâvûd (2/156), Darimi (1/349), Ahmed (1/172)

nun Mısır'nın, yanında Allah'ı sevmekten söz edenlere "Bu konuyu kapatınız ki insanlar duymasınlar ve iddia etmesinler" dediği rivayet edilir.¹¹⁸

Bazıları şöyle der: Yalnız sevgi ile Allah'a ibadet eden zındık olur, yalnız korku ile ibadet eden Haricilerden olur, yalnız reca' ile ibadet eden Mürcie'den olur, sevgi, korku ve reca' ile ibadet eden, muvahhit mümin olur. Çünkü Allah korkusu yönlendirmezse, soyut sevgide nefisler alabildiğine açılır ve heveslerine daldıkça dalar. Onun için yahudiler ve hıristiyanlar "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. Sevgi iddia edenlerin şeriata muhalefetleri, sadece korku ile ibadet edenlerin muhalefetinden çok daha fazladır. Onun için şu ayetlerde sevgi ve korku bir arada yer almıştır:

"Onlara: "İşte bu cennet, Allah'a yönelen, O'nun buyruklarına riayet eden; görmediği Rahman'dan korkan, Allah'a yönelmiş bir kalple gelen sizlere, hepinize söz verilen yerdir. Oraya esenlikle girin; işte sonsuzluk günü budur" denir." (50 Kâf/32-34).

Sünnet konusunda kitap yazan şeyhler, Allah korkusu olmadan sadece sevgiden çokça söz eden ve ona dalan kişilerden uzak durmayı inançları arasında sayarlardı. Çünkü bu, tasavvufçulardan kitlelerin içine düştüğü bir bozukluktur. Bunlarda meydana gelen inanç ve amel bozukluğu, kitlelerin tasavvuf yolunu tümünden inkar etmesini gerektirmiştir. Böylece insanlar iki sınıf olmuştur: Bir sınıf, fıkıh ve kelam ehlinde bazılarında olduğu gibi, tasavvuf yolunun hak ve batıl yönlerinin bulunduğunu itiraf eder, bir sınıf da hak ve batıl olarak tümünü birden inkar eder.

---

118 Risaletu'l-Kuşeyriyye (2/622)

Doğru olan, tasavvufta olsun, başkasında olsun, Kur'an'a ve sünnete uygun olanı kabul etmek, tasavvufta olsun, başkasında olsun Kur'an'a ve sünnete aykırı olanı inkar etmektir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: “De ki, Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın”. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şeriatına ve sünnetine zahirde ve batında uymak, Allah'ın sevmesini gerektirir. Nitekim onun yolunda cihad etmek, dostlarına dost ve düşmanlarına düşman olmak, bu sevginin hakikatidir. Hadiste şöyle belirtilir: “İman kulplarının en sağlamı, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir”.¹¹⁹ Yine “Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir, Allah için vermezse, imanını tamamlamış olur” buyurdu.¹²⁰

Muhabbet davasında bulunanların birçoğu, sünnete uyma, iyiliği emretme, kötülüğü yasaklama ve Allah yolunda cihad etme konusunda başkalarından daha uzaktır. Bununla beraber sevgi tarikatı için, onun başkasından daha mükemmel olduğunu iddia ederler. Çünkü iddiasına göre sevgi tarikatında gayrete gelmek ve Allah için kızmak yoktur. Halbuki bu, Kur'an ve sünnetin söylediğine aykırıdır. Hadiste şöyle gelmiştir: “Kıyamet günü Allah şöyle buyurur: “Benim yüceliğim için birbirini sevenler nerededir, gölgemin dışında gölgenin bulunmadığı bugün onları gölgemde gölgelendireceğim”.¹²¹ “Benim yüceliğim için birbirini sevenler” sözü, o kişilerin Allah karşısında kalplerinde besledikleri yüceliği, onun için

119 Ahmed (1/89), Mecmau'z-Zevaid'de: Senedinde Leys b. Ebî Selim vardır ve çoğunluğa göre zayıftır, denilir. Hakim (3/79) Bkz: Sahihu Camiu's-Sağır (2/343), Silsiletu'l-Ehadisu's-Sahîha (1728)

120 Ebû Dâvûd (5/60), Ahmed (3/438) Tirmizî (4/87)

121 Müslim (4/1988), Darimî (2/312), Malik (2/952) Ahmed (2/237)

birbirlerini sevmesini, kalplerinde iman zayıf olduğu için Allah'ın ölçülerini gözetmeyenlerin aksine, Allah'ın ölçülerini koruduklarını belirtir. Bunlarla ilgili hadiste şöyle denir: "Benim için birbirini sevenleri sevmem hak oldu, benim için bir araya gelenleri sevmem hak oldu, benim için birbirini ziyaret edenleri sevmem hak oldu, benim için mallarını sarfedenleri sevmem hak oldu".¹²² Birbirini Allah için sevenlerle ilgili hadisler çoktur.

Buhârî ve Müslim, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet eder: "Gölgesi dışında hiçbir gölgenin bulunmadığı günde Allah yedi kişiyi gölgesinde gölgelendirir; Bunlar adaletli devlet başkanı, Allah'a ibadet ederek yetişen genç, camiden çıktıktan sonra tekrar camiye gelinceye kadar kalbi camilere bağlı olan adam, birbirini Allah için seven, onun için bir araya gelen ve ayrılan iki adam, sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak kadar verdiği sadakayı gizli veren kişi, tenhada Allah'ı anarak gözleri yaşaran adam, makam/asalet ve güzellik sahibi bir kadın kendisine beraber olmayı teklif ettiğinde "Ben alemlerin Rabbi Allah'tan korkarım" diye red eden adam".¹²³

Sevginin temeli Allah'ı bilmektir. Bunun da iki temeli vardır:

a- Kullarına iyiliğinden dolayı herkesin sevmesi anlamında avamın sevgisi. Böyle bir sevgiyi kimse inkar etmez. Çünkü kalpler, kendisine iyilik eden kişiyi sevmeğe ve kötülük eden kişiden nefret etmeye yatkındır. Allah, gerçekten kullarına iyilik eden ve nimet verendir. Dolaylı olarak

---

122 Malik (954), Ahmed (5/229), Hakim (4/169), Şeyhayn'ın şartları üzerine sahihtir, der.

123 Buhârî (2/142), Müslim (2/715), Tirmizî (4/24): Hadis hasen-sahihtir, der. Malik (2/952), Nesâî (8/222), Ahmed (2/439).

gelmiş olsa bile, bütün nimetleri veren O'dur. Çünkü vasıtaları müyesser eden ve sebepleri yaratan O'dur. Ancak gerçekte bu sevgi, kalbi Allah sevgisine götürmüyorsa, o zaman kul gerçekte kendinden başkasını sevmemiş olur. Kendisine iyiliğinden dolayı bir şeyi seven herkes böyle olup gerçekte kendinden başkasını sevmiş olmaz. Aslında bu da kötü değil, övülen bir şeydir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in "Size verdiği nimetlerden dolayı Allah'ı seviniz, Allah sevgisi için beni seviniz ve beni sevdiğiniz için ailemi seviniz"¹²⁴ sözü, bu sevgiye işarettir. Sadece bu sevgi ile yetinen kişi, Allah açısından, yaptığı iyilik dışında kendisini sevmeyi gerektirecek şeyleri bilmeyen kişidir. Onun için hamd iki türlüdür, demişlerdir. Biri şükür hamdî'dir. Bu da sadece Allah'ın verdiği nimetler için olur. Diğeri de Allah'ı övmek, yüceltmek ve sevmek hamdî'dir. Buna da Allah bizatihi layıktır. Sevgi de böyledir.

b- Sevginin ikinci türü ise, ehli ve layık olduğu için Allah'ı sevmektir. Bu da, kendisi için Allah'ın sevilmesini bilen kişilerin sevgisidir. İsim ve sıfatlarının delalet ettiği hiçbir yön yoktur ki Allah o yönden dolayı, hatta bütün yaptıklarından dolayı tam sevgiye layık olmasın. Çünkü onun verdiği her nimet bir iyiliktir ve her ceza adelettir. Onun için her durumda övülmeyi hak etmiştir. Sevinçte ve tasada bunun için kendisine hamd edilmesine layıktır. İşte bu, daha üstün ve daha mükemmel olup havassın sevmesidir.

Yüce Allah'ın yüzüne bakmayı arzu edenler, ona yakarmaktan ve anmaktan zevk alanlar bunlardır. Onlar için bu, suyun balık için öneminden daha çok önemlidir. Öyleki bun-

124 Tirmizî (5/329): Hadis hasen-ğarîbdir, der. Hakim (3/150): Hadisin senedi sahihtir, der. Zehebhi de ona muvafıktır.

dan yoksun kalırlarsa, son derece acı ve ızdırap çekerler. Bunlar, Müslim'in sahih'inde Ebu Hureyre'den yaptığı rivayette belirtildiği gibi Sabikun olanlardır. "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cemdan denilen bir dağın yanından geçti, bu Cemdan'dır, devam ediniz, tekçiler (müfridun) geçtiler, dedi. Kimdir tekçiler, denilince, Allah'ı çokça anan kadın ve erkeklerdir, buyurdu."¹²⁵ Başka bir rivayette "Allah'ı çokça ananlar, anmak onların ağırlıklarını giderir ve kıyamet günü yükleri hafif olarak gelirler" denilir.¹²⁶

Harun b. Antera'nın babasından, onun da Abdullah b. Abbas'tan rivayet ettiği hadiste şöyle buyrulur: "Musa, Ey Rabbim, hangi kullarını daha çok seversin? dedi. Beni anan ve unutmayanı, dedi. Kullarından hangisi daha alimdir? dedi. Bir doğruyu gösterecek veya bir yanlıştan koruyacak bir kelimeyi bilgilerine katmak için insanlardan bilgi öğrenen kişidir, dedi. Kullarından hangisi daha hikmetlidir? dedi. Başkasının aleyhine hüküm verdiği gibi kendisi aleyhine de hüküm veren ve kendi lehine hüküm verdiği gibi başkasının lehine de hüküm veren kişidir, dedi"¹²⁷ Hadiste sevgi, ilim ve adalet belirtilmiştir ki bunlar hayrın odağıdır.

Allah sevgisi konusunda haksızlık, yüzüstü bırakmak, sebepsiz terketmek gibi kulların sevgisinde olabilecek şeylerin olduğunu sanmamak gerekir. Bu konuda insanlardan bazı kesimler yanılmakta ve sevgilisini yüzüstü bırakan, suçsuz sebepsiz terkeden veya yakınlık kazanmaya çalıştığı kişiden uzaklaşanların aşkını Allah'ın sevgisine örnek vermekte-

125 Müslim (4/2062)

126 Tirmizî (5/235): Bu hadis hasen-garîbdir, der.

127 Bu hadisi İbn Abbas'dan rivayet edildiği şekli ile bulamadım. Ancak Darimî'de (1/102) az bir farklılık ile geçmektedir. İbnu'l-Mubarek'de "Zuhd"de aynı senet ve lafızlar ile rivayet etmiştir (188).

dirler. Bu konuda yazarların kimileri yanılmakta ve neredeyse Allah'ı haksız ve suçlu göstermeye çalışmaktadır. Halbuki haklı ve doğru olan Allah'tır.

Buhârî ve Müslim'de Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Allah şöyle buyurur: içinde kim beni anarsa, ben de onu içimde anarım, kim beni bir toplulukta anarsa, onu daha hayırlı bir toplulukta anarım, bana bir karış yaklaştırmaya çalışana bir arşın yaklaştırım, bir arşın yaklaştırmaya çalışana bir kulaç yaklaştırım, bana yürüyerek gelene koşarak gelirim".¹²⁸ Yine bir haberde Allah'ın şöyle buyurduğu belirtilir: "Beni ananlar, meclisimde olurlar, bana şükredenleri ben de ziyaret ederim, bana itaat edenlere ben de ikram ederim, bana itaatsizlik edenlerin rahmetimden ümitlerini kesmem, tevbe ederlerse, onları severim, çünkü Allah tevbe edenleri sever, tevbe etmezlerse, onları tedavi ederim, ayıplardan temizlemek için başlarına musibetler getiririm".¹²⁹

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İnanmış olarak, yararlı işler işleyen kimse, haksızlıktan ve hakkının yeneceğinden korkmaz." (20 Taha/112).

Haksızlıktan maksat, başkaların günahlarının kendisine yüklenmesi, hakkının yenilmesinden maksat da kendi iyiliklerinin eksiltilmesi olduğu söylenir.

"...Biz onlara zulmetmedik, onlar kendilerine zulmediyorlardı." (16 Nahl/ 118).

128 Buhârî (13/384), Müslim (4/2061), Tirmizî (5/238). Hadis hasen-sahihtir, der. İbn Mâce (2/1255) Ahmed (2/251)

129 Bu haberi İbn Kayyim "Medaricu's-Salikin"de (1/194) İmam Ahmed'in Müsned'ine nisbet ederek nakleder. Ancak biz bunu Müsned'de bulamadık.

Sahih hadiste, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu Ebu Zer'den rivayet edilir: "Yüce Allah şöyle der: Ey kullarım! Ben zulmetmeyi kendime yasakladım, aranızda da haram kıldım, onun için zulmetmeyin. Ey kullarım! Hidayet yolunu gösterdiklerim dışında hepiniz sapıklık içindesiniz, benden hidayet dileyiniz, size hidayet vereyim. Ey Kullarım! Benim doyurduklarım dışında hepiniz açsınız, doyurmamı isteyiniz, sizi doyurayım. Ey Kullarım! Giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız, giydirmemi isteyiniz, sizi giydireyim. Ey kullarım! Sizler gece gündüz günah işliyorsunuz, ben de günahları bağışlarım ve aldırış etmem, benden bağışlanma isteyiniz, sizi bağışlayım. Ey kullarım! Önce gelenleriniz ve sonra gelenleriniz, insanların ve cinleriniz, hepsi en takvalı adamınız gibi de olsalar, bu benim mülküme hiçbir şey katmaz. Ey kullarım! Önce gelenleriniz ve sonra gelenleriniz, insanların ve cinleriniz, hepsi en facir adamınız gibi de olsalar, benim mülkümden bu hiçbir şey eksilmez. Ey kullarım! Önce gelenleriniz ve sonra gelenleriniz, insanların ve cinleriniz, hepsi bir düzlükte toplansalar ve benden isteseler, ben de onların her birine istediğini versem, bu, denize düşen iğnenin denizden eksilttiği kadar benim mülkümden ancak eksiltebilir. Ey kullarım! Hepsi sizin amel-lerinizdir, onları sayarım vce karşılığını size veririm. Kim iyilik bulursa Allah'a hamdetsin, ama bundan başkasını bulursa, kendinden başkasını kınamasın".¹³⁰

Buhârî de Şeddad b.Evs'ten şöyle rivayet eder: "İstiğfârın en büyüğü, kişinin şöyle demesidir: Allah'ım, sen benim rabbimsin, senden başka ilah yoktur, beni sen yarattın, ben de senin kulunum, elimden geldiği kadar sana verdiğim sözü

tutacağım, yaptığım kötülüklerden sana sığınırım, bana verdiğin nimetlerine şükrederim, günahlarımı itiraf ederim, beni bağışla, senden başka kimse günahları bağışlamaz. Kim sabahladığında içten inanarak bunları söyler ve o gün ölürse, cennete girer, kim akşamladığında içten inanarak bunları söyler ve o gece ölürse, cennete girer”.¹³¹

Kul, her zaman Allah’ın nimetleri içindedir. O nimetleri için şükretmeye muhtaçtır. Aynı şekilde günah işlemektedir ve ondan istiğfar etmeye muhtaçtır. Her iki durum, kul için her zaman sözkonusudur. Her zaman Allah’ın nimetleri ve bollukları içinde yaşamakta, her zaman tevbe ve istiğfar etmeye muhtaç bulunmaktadır.

Onun için Ademoğlunun efendisi, muttakilerin imamı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* bütün durumlarda istiğfar ederdi. Buhârî’nin rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: “Ey insanlar, rabbiniz Allah’a tevbe ediniz, ben günde yetmiş kezden fazla Allah’a tevbe ve istiğfar ederim”.¹³² Müslim de şöyle rivayet eder: “Şüphesiz kalbime birşeyler olur ve günde yüz kez istiğfar ederim”.¹³³ Abdullah b. Ömer şöyle der: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bir oturumda yüz kez “Rabbim beni bağışla, tevbemi kabul et, sen tevbeleri çok kabul eden ve çok bağışlayansın” dediğini sayardık.”¹³⁴

Onun için yapılan amellerin sonunda istiğfar etmek,

131 Buhârî (11/98), Tirmizî (5/135): Hadis hasen-ğarîbdir, der. İbn Mâce (2/1274), Nesâî (8/279)

132 Buhârî (11/101)

133 Müslim (4/2075), Ebû Dâvûd (2/177), İbn Mâce (2/1254) Ahmed (4/260)

134 Ahmed (2/21), Ebû Dâvûd (2/178), İbn Mâce (2/1253) Tirmizî (5/158): Hadis hasen-sahih-ğarîbdir, der.

şerî bir uygulama olmuştur. Yüce Allah “seher vakitlerinde istiğfar edenler” buyurur. Bu ayet hakkında bazıları “Hem gece namazı kıldılar, hem de seher vaktinde istiğfar etmekle emrolundular” dedi.¹³⁵ Sahih rivayette şöyle denir: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı bitirince üç kez istiğfar ederek “Allahumme ente’s-selam ve minke’s-selam, tebarekte ya zelcelali ve’l-ikram” derdi.¹³⁶ Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Arafat’tan indiğinizde, Allah’ı Meş’aril Haram’da anın; O’nu, size gösterdiği şekilde zikredin. Nitekim siz önceleri hiç şüphesiz sapıklardandınız. Sonra, insanların toplu olarak akın ettiği yerden, siz de akın edin. Allah’tan mağfiret dileyin. Allah bağışlar ve merhamet eder.” (2 Bakara/198-199).

Risaleti tebliğ eden, Allah yolunda gereği gibi cihad eden ve başka hiçbir kişinin yapamadığını yaparak Allah’ın emrini yerine getiren Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’a en sonunda Allah şöyle emretmiştir:

“Allah’ın yardımı ve zafer gelip, insanların Allah’ın dinine akın akın girdiklerini görünce, Rabbini överek tesbih et; O’ndan bağışlanma dile, çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir.”

(110 Nasr Suresi).

Onun için din, tevhid ve istiğfara dayanır. Yüce Allah buyuruyor:

“Elif, Lam, Ra. Bu Kitap, hakîm ve haberdar

135 Camiu’l-Beyan fi Tefsiru’l-Kur’an lit-Taberî (3/139), Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azîm Li’bnu Kesîr (1/353)

136 Müslim (1/414), Ebû Dâvûd (2/176), Tirmizî (1/184) Nesâî (3/68), İbn Mâce (1/298), Darimî (1/311), Ahmed (5/275)

olan Allah tarafından, Allah'tan başkasına ibadet etmeyesiniz diye ayetleri kesin kılınmış, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir Kitap'dır. Ben size, O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeciyim. Rabbinizden mağfiret dileyin ve O'na tevbe edin ki, belli bir süreye kadar sizi güzelce geçindirsın ve her fazilet sahibine faziletinin karşılığını versin. Eğer yüz çevirerseniz o zaman ben doğrusu hakkınızda büyük günün azabından korkarım." (11 Hud/1-3).

"Onlara söyle: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana, tanrınızın tek bir Tanrı olduğu vahyolunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan bağışlanma dileyin; vay ortak koşanlara!" (41 Fussilet/6).

"Bil ki, Allah'tan başka tanrı yoktur; kendinin, inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile. Allah, gezip dolaştığınız ve duracağınız yerleri bilir." (47 Muhammed/19).

Onun için hadiste şöyle denir: "Şeytan, insanları günahlarla mahvettim, onlar da beni lailahe illallah ve istiğfarla mahvettiler, der".¹³⁷ Yunus hakkında şöyle buyurmuştur:

"Zünnun (Yunus) hakkında söylediğimizi de an. O, öfkelenerek giderken, kendisini sıkıntıya sokmayacağımızı sanmıştı; fakat sonunda karanlıklar içinde: "Senden başka hak ilah yoktur, Sen münezzehsin, doğrusu ben haksızlık

---

137 Ebu Ya'la (1/123), Ebu âsım (1/9-10) Mecmau'z-Zevaid'de şöyle denilir: Senesinde Osman b. Matar vardır. O ise zayıftır. İmam Şevkanî'de Tuhfetü'z-Zakirîn'de hadise zayıf der.

edenlerdenim" diye seslenmişti." (21 Enbiya/87).

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* binitine bindiği zaman Allah'a üç kez hamd ederek ve tekbir getirerek şöyle derdi: "Senden başka ilah yoktur, münezzehsin, kendime yazık ettim, beni bağışla".¹³⁸ Oturumun sonunda söylenenlerin kefareti olarak son söz şöyle denir: "Sübhanেকে Allahumme ve bi hamdike, eşhedu en lailahe illa ente, estağfiruke ve etubu ileyke".¹³⁹ En iyi Allah bilir. Muhammed'e selat ve selam olsun.

---

138 Tirmizî (5/164): Hadis hasen-sahihtir, der. Ebû Dâvûd (3/77) Ahmed (1/97)

139 Tirmizî (/158): Hadis hasen-sahihtir, der. Ahmed (2/369)

KALPLERİN HASTALIKLARI VE TEDAVİSİ

Allah’a hamd olsun, ondan yardım dileriz ve kendisine istiğfar ederiz. Günahlarımızdan ve kötülüklerimizden ona sığınırız. Allah’ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz ve saptırdığını kimse doğru yola getiremez. Allah’tan başka ilah olmadığına, bir olup ortağının bulunmadığına, Muhammed’in onun kulu ve Rasûlü olduğuna tanıklık ederiz. Allah’ın salat ve selamı onun üzerine, aile fertlerine ve ashabına olsun!

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kalplerinde hastalık vardır, Allah da hastalıklarını artırmıştır. Yalan söyleyegeldikleri için onlara elem verici bir azab vardır.” (2 Bakara/10).

“Allah şeytanın karıştırdığını, kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri kaskatı olan kimseleri sınamayı vesile kılar. Zalimler şüphesiz derin bir ayrılık içindedirler.” (22 Hac/53).

“İkiyüzlüler, kalplerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, and olsun ki, seni onlarla mücadeleye davet ederiz; sonra çevrende az bir zamandan fazla kalamazlar.” (33 Ahzab/60).

“Cehennemin bekçilerini yalnız meleklerden kılmışızdır. Sayılarını bildirmekle de, ancak inkar edenlerin denenmesini ve kendilerine kitap verilenlerin kesin bilgi edinmesini ve ina-

nanların da imanlarının artmasını sağladık. Kendilerine kitap verilenler ve inananlar şüpheye düşmesinler. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve inkarcılar: “Allah bu misalle neyi murat etti?” desinler. İşte Allah, böylece, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez. Bu, insanoğluna bir öğütten ibarettir.” (74 Müddesir/31).

“Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde olana şifa, inananlara doğruyu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir.” (10 Yunus/57).

“Kuran’dan inananlara rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz. O, zalimlerin ise sadece kaybını artırır.” (17 İsra/82).

“Onlarla savaşın ki Allah sizin elinizle onları azaplandırınsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de müminlerin gönüllerini ferahlandırınsın, kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah Bilendir, Hakimdir.” (9 Tevbe/14-15).

Vucudun hasta olması, sağlıklı ve iyi olmasının zıttıdır. Hastalık, normal hareketini ve idrakini bozan bir bozulma ile olur. İdrak etmesi ya kör ve sağır olmak gibi bir şekilde kaybolur veya tatlıyı acı algılaması veya halüsinasyonlar görmesi gibi eşyayı başka şekilde algılaması ile olur.

Doğal hareketinin bozulması da, sindirim gücünün zayıflaması veya muhtaç olduğu yiyeceklerden hoşlanmaması ve zarar verecek şeyleri canının çekmesi ve bundan dolayı ağrılar duyması gibi sebeplerle vucut kimyasının bozulması-

dır. Bu hastalığa rağmen vucut yine de helak olup ölmemekte ve genel olarak iradeli hareket etmeyi kavrama gücüne sahip bulunmaktadır. Bu da vucutta ya nitelik yahut nicelik sebebiyle meydana gelen bir ağrıya yolaçmaktadır.

Birincisi, ya besin yetersizliğindendir ki besine ihtiyaç duyar veya besin fazlalığıındandır ki kusmaya ihtiyaç duyar. İkincisi de normalin üstünde veya altında ateşin olmasına yolaçar ki tedaviye ihtiyaç gösterir.

Kalbin hastalığı da bu şekildedir. Bir tür bozulma olup ondan dolayı tasavvur etme ve irade gücü bozulur. Hakkı göremeyecek yahut olduğundan başka bir şekilde görecektir şekilde bozuk tasavvur etmesi bozulma olduğu gibi, yararlı haktan nefret edecek ve zararlı batılı sevecek şekilde iradeye sahip olması da bir bozulmadır. Onun için kalbin hastalığı bazan şek ve şüphelenme ile açıklanır. Mücahid ve Katade'nin "Kalplerinde hastalık vardır" ayetini, "Şüphe" ile açıkladığı gibi. Bazan da zina şehveti ile açıklanır. "Kalbinde hastalık olan kişi kötü şeyler umar" ayetinde açıklandığı gibi.

Bundan dolayı el-Haraiti "Kitabu İ'tidali'l-Kulub", yani kalplerin hastalıkları kitabını yazmış ve şehvet hastalığının kastedildiğini belirtmiştir. Sağlıklı kişiye eziyet vermeyen bir şey, hasta kişiye eziyet verir. Örneğin vucudu hastalıktan zayıf düştüğü için hafif sıcak veya soğuk, çalışma gibi şeyler onu rahatsız edebilir.

Hastalık genel olarak hastayı zayıflatır ve sağlıklı kişinin yaptığını yapamaz duruma düşürür. Sağlık ise, vucudu olduğu gibi korur ve zıddı ile bozulur. Hastalık benzer sebeplerle artar ve zıddı ile yok olur. Hasta kişide benzer sebepler çoğalır, hastalığı artar, kuvveti daha da azalır ve belki de

ölür. Ama gücü artıracak ve hastalığı yok edecek sebepler olursa, sağlığı ve gücü artar.

Kalbin hastalığı, saldıran düşmana karşı öfke duymak gibi kalpte meydana gelen bir ağrıdır. İşte bu durum kalbe eziyet verir. Yüce Allah şöyle buyurur:

“Onlarla savaşın ki Allah sizin elinizle onları cezalandırsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de müminlerin gönüllerini ferahlandırınsın, kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah Bilendir, Hakîmdir.” (9 Tevbe/14-15).

Müminlerin gönüllerini ferahlandırınsın ve kalplerindeki öfkeyi gidersin, der. Şifa bulmaları, içlerinde meydana gelen öfkenin kaybolması ile olur. Falan kişi öfkesini giderdi, denir. Kısas, öldürülen kişinin yakınlarının öfkesini giderir.. Bu gam, keder, öfke ve hüzünden şifadır. Bütün bunlar insanın içinde meydana gelen hastalıklardır.

Cehalet ve şüphe de kalbi rahatsız eder. Rasûlullah *salallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: “Bilmiyorlarsa, sormaları gerekmez miydi? Sormak, aciz olanın şifasıdır”.¹⁴⁰ Bir şeyden şüphelenen kişinin kalbi ızdırap çeker ve hakkında kesin bilgiye sahip oluncaya kadar bu ızdırap sürer. Hakkı açıklayan şeyler söyleyen alimin açıklaması için “Cevabı ile iyileştirdi” denir.

Hastalık, ölümden alt bir durumdur. Kalp, mutlak cehaletle ölür ama biraz cehaletle hastalanır. Kalbin hastalanması, ölmesi, yaşaması, şifa bulması gibi durumları var-

---

140Ebû Dâvûd (1/240) ibn Mâce (1/179) Mecmau'z-Zevaid'de: Senedi munkatı'dır, denilir.

dır. Yaşaması, hastalanması, ölümü ve şifa bulması, vücudun yaşamasından, ölmesinden, hastalanmasından ve iyileşmesinden daha büyüktür. Onun için kalbin hastalığına bir şüphe veya şehvet eklenirse, hastalığını artırır, ama bir bilgi ve öğüt gelirse, iyileşmesinin ve salah bulmasının sebeplerinden olur. Yüce Allah,

“Allah şeytanın karıştırdığını, kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri kaskatı olan kimseleri sınamayı vesile kılar. Zalimler şüphesiz derin bir ayrılık içindedirler.” (22 Hac/53)

buyurur. Çünkü bu, onlarda şüphe meydana getirmiştir. Kalpleri katılaşmış olanlar, bu hastalıktan dolayı kuruduğu için kalpleri zayıf ve hastadır. Onun için şeytanın verdiği vesvese onlar için fitne olur. Bunların kalpleri imana karşı katılaşmış ve vesvese onlar için fitne olmuştur.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“İkiyüzlüler, kalplerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, and olsun ki, seni onlara musallat ederiz; sonra çevrende az bir zamandan fazla kalamazlar.” (33 Ahzab/60).

“...Kalplerinde hastalık bulunanlar...” (74 Müddesir/31).

Bunların kalpleri kafir ve münafıkların kalpleri gibi ölmemiştir ama müminlerin kalpleri gibi sağlam da değildir. Belki içinde şüpheler ve şehvetler hastalığı vardır. “Kalbinde hastalık bulunan kişi kötü şeyler umar” ayetinde belirtildiği gibi şehvet hastalığı vardır. Sağlam olan kalb yabancı bir kadın görse ona dönüp bakmaz. Ama şehvet hastalığına

tutulmuş olan, hastalığın ve zayıflığın derecesine göre karşısına çıkan yabancı kadına döner ve bakar. Kadın işveli veya cilveli konuşacak olursa bu sefer kötü şeyler ummaya başlar.

Kur'an, kalplerde olan hastalıklara şifadır. Kalbinde şehvet ve şüphe hastalıkları bulunan kişiler için Kur'anda batılı hakla yok eden ve hastalıkları gideren açık ayetler vardır. Bilmeyi, algılamayı ve kavramayı bozan şüphe hastalıklarını yok eder ve kişi eşyayı olduğu gibi görür. Teşvik ve sakındırma ile, güzel öğüt ve hikmetle ve ibret dolu kıssalarla kalbi iyileştirir. Yarar sağlayacak şeylere kalbi teşvik ederken, zarar verecek şeylerden de sakındırır. Böylece yanlış yolu seven ve doğru yoldan nefret eden kalp, doğru yolu sevmeye ve yanlış yoldan nefret etmeye başlar ve buna alışır.

Kur'an, iradenin bozulmasına yolaçan hastalıkları da yok eder. Böylece kişinin kalbi iyi olur ve iradesi de düzelir. İyileşen vücudun ilk sağlıklı şekline döndüğü gibi, kalp de üzerinde yaratıldığı ilk temiz şekline/fıtratına döner. Vucut, güçlendirip besleyecek şeylerle güçlenip sağlıklı olduğu gibi kalp de iman ve Kur'an'dan tezkiye edip güçlendirecek besinleri alır. Kalbin tezkiye olması, vücudun gelişmesi gibidir.

Dilde tezkiye, gelişme ve iyileşmede ilerleme demektir. Bir şey iyiliğe doğru geliştiği zaman, tezkiye oldu denir. Vucut gelişme ve büyümesi için nasıl ki iyileştirecek besinlerle beslenmesi gerekiyorsa, tam iyi ve salih oluncaya kadar kalbin de beslenmeye ve gelişmeye ihtiyacı vardır. Bu arada zarar verecek şeyleri de ona yasaklamak gerekir. Çünkü vucut, ancak yarar verecek şeyler verilerek ve zararlı şeylerden alıkonarak gelişir. Kalp de böyledir. Ancak yarar verecek şeyler vermekle ve zarar verecek şeylerden alıkoymakla gelişip iyileşir. Ekin de böyledir.

Sadaka da, suyun ateşi söndürdüğü gibi günahı söndürdüğü için, kalp onunla tezkiye olur/gelişir. Tezkiye olup gelişmesi, günahlardan arınmasının üstünde bir anlamdır. Yüce Allah şöyle buyurur:

“Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et; senin duan onlar için bir güvendir. Allah iştir ve bilir.” (9 Tevbe/103).

Ahlaksızlık olan şeyleri terketmek de kalbi tezkiye eder/geliştirir. Günahları terketmek de böyledir. Çünkü bunlar vucut içinde çirkin karışımlar mesabesindedir. Ekin arasında bulunan yabancı otlar gibidir. Tarladaki yabancı otların ayıklanması gibi vucut, içindeki çirkin şeyleri dışarı atarsa, doğal gücü kurtulur ve rahatlar, böylece gelişir. Kalp de böyledir. Günahlardan tevbe etmesi, içindeki çirkin karışımları kusup dışarı atması gibidir. Çünkü iyi ile kötü amelleri karıştırmıştır. Günahlardan tevbe ederse, kalbin kuvveti ve salih ameller işleme iradesi de kurtulur, içinde bulunduğu kötü ve bozucu olaylardan rahat eder. Onun için kalbin gelişmesi ve tam olması, zekatı/gelişmesi ile olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ey İnananlar! Şeytana ayak uydurmayın. Kim şeytanın ardına takılırsa, bilsin ki, o, hayasızlığı ve fenalığı emreder. Allah’ın size lütuf ve merhameti bulunmasaydı, hiçbiriniz ebediyen temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini temiz çıkarır. Allah iştir ve bilir.” (24 Nur/21).

“Eğer evde kimseyi bulamazsanız, yine de size izin verilmedikçe içeriye girmeyiniz. Size “dönün” denirse dönün. Bu, sizi daha çok temi-

ze çıkarır. Allah yaptıklarınızı bilir.” (24 Nur/28).

“Mümin erkeklere söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini, korusunlar. Bu, onların arınmasını daha iyi sağlar. Allah yaptıklarından şüphesiz haberdardır. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar...” (24 Nur/30-31).

“Arınmış olan, Rabbinin adını anıp namaz kılan, saadete erişecektir.” (87 Ala’/14-15).

“Kendini arıtan saadete ermiştir. Kendini fenalıklara gömen kimse de ziyana uğramıştır.” (91 Şems/9-10).

“Ona de ki: Arınmağa niyetin var mı?” “Rabbine giden yolu göstereyim ki O’na saygı duyup korkasın.” (91 Naziat/18-19).

Temel anlamı gelişme, bereket ve hayrın artması da olsa, tezkiye ancak kötülüğü gidermekle olur. Onun için tezkiye olmak hem bunu hem onu içermektedir.

Yüce Allah şöyle buyurur:

“Zekatı vermeyen müşriklere yazıklar/azap olsun” (41 Fussilet/7).

Bu da tevhit ve kalbi tezkiye eden imandır. Çünkü iman ve tevhit, Allah’ın dışında kalpte olan her türlü ilahlığı silmeyi ve Allah’ın ilahlığını yerleştirmeyi gerektirir. Şahadet kelimesinin hakikati de budur. Kalpleri tezkiye eden şeylerin aslı budur.

Tezkiye etmek, ya kendisinde veya inanç ve haberde bir şeyi zeki/arınmış, gelişmiş kılmak demektir. Bir kişiyi kendi

içinde veya halkın inancında adaletli kılmamız bu anlatımla dile getirilir. Yüce Allah “ Kendinizi tezkiye etmeyin” buyurur. Yani tezkiye olduğunuzu bildirmeyin. Bu, “Kendisini tezkiye eden kurtulmuştur” sözünden başkadır. Onun için “Kimin takvalı olduğunu O daha iyili bilir” buyurur. Zeyneb’in asıl adının Berre olup kendisini tezkiye ettiği belirtilince, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in onun adını Zeyneb’e çevirmiştir.

“Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi?

Allah dilediğini temize çıkarır ve kendilerine

kıl kadar haksızlık yapmaz.” (4 Nisa/49)

Ayetinde kişiyi Allah’ın zeki/arınmış, gelişmiş yaptığını ve tezkiye eden kişinin şahitleri tezkiye ederek adaletli olduklarını söylemesi gibi kimin tezkiye olduğunu Allah’ın bildiğini anlatır.

Adalet, itidal demektir. İtidal de, kalbin iyileşmesidir. Zulüm de kalbin bozulmasıdır. Onun için bütün günahlar aslında kişinin kendi kendine zulmetmesidir. Zulüm, adaletin zıttıdır. Günah işleyenler kendilerine adaletle davranmayıp zulmetmiş olurlar. Kalbin iyileşmesi adaletle, bozulması da zulümle olur. Kişi kendine zulmederse, aynı zamanda zalim ve mazlum olur. Adaletli olduğunda da kendisi hem adaletle davranmış, hem kendisi adil olmuş olur. Amel etmesi de böyledir. Çünkü iyilik veya kötülük olarak amelin sonucu ona döner. Yüce Allah

“Kazandığı iyilik lehine, ettiği kötülük de aleyhinedir...” (2 Bakara/286) buyurur.

Amelin dış etkisinden daha önce yarar, zarar, düzelme şeklinde kalp üzerinde etkisi vardır. Kişinin salah bulması/

düzelmesi, kendisine adalet yapması, bozulması da zulümdür. Yüce Allah

“Kim yararlı iş işlerse kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Rabbin, kullara karşı zalim değildir.” (41 Fussilet/46),

“İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz o da kendinizdir.” (17 İsra/7) buyurur.

Seleften bazıları şöyle der: İyilik işlemek, kalbe ışık, yüze aydınlık, rızıkta bolluk, bedene güç verir ve halkın gönlünde sevilme sağlar. Kötülük işlemek de kalbe karanlık, yüzde kararma, bedende gevşeme, rızıkta daralma verir ve halkın gönlünde nefretle karşılaşma sağlar.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“...Herkes kazancına bağlı bir rehin’dir.” (52 Tûr/21, Müddessir/38),

“Dinlerini oyun ve eğlenceye alanları, dünya hayatının aldattığı kimseleri bırak. Kur’an ile öğüt ver ki, bir kimse kazandığıyla helake düşmeye görsün, o takdirde Allah’dan başka ona ne bir yardımcı, ne de bir kurtarıcı bulunur; her türlü fidyeyi de verse kabul olunmaz. Kazandıklarından ötürü yok olanlar işte bunlardır. İnkâr etmelerinden dolayı kızgın içecek ve can yakıcı azap onlarıdır.” (6 Enam/70).

Ayette geçen “Tubsele” fiili, rehin kalması, alıkonulması ve esir alınması anlamındadır.

Vucut hastalığından iyileştiği zaman, morali düzelmiş ve kendine gelmiş denir. Hastalık da moralin ve dengenin

bozulmasıdır. Halbuki salt ve katışıksız itidali elde etmek mümkün değildir. Onun için derece derece itidal vardır. Kalbin dengeli ve sağlıklı olması, adaletli olmasında olduğu gibi, hastalıklı olması da zulüm, sapma ve bozulmasındadır. Her şeyde katışıksız salt adalet, bilgi ve pratik olarak çok zor olup derece derece olur. Onun için bu daha iyidir, denir. Selefin yoluna da en iyi/ideal yol denir. Allah buyuruyor:

“Adil hareket etmeye ne kadar uğraşsanız, kadınlar arasında eşitlik yapamayacaksınız, bari bir tarafa tamamen meyletmeyin ki diğerini askıdaymış gibi bırakmış olmayasınız. İşleri düzeltir ve haksızlıktan sakınırsanız bilin ki Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder.” (4 Nisa/129).

“Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuzda, akraba bile olsa sözünüzde adil olun. Allah’ın ahdini yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır” (6 Enam/152).

Allah, insanlar adaleti yerine getirsin diye peygamberleri göndermiş ve kitapları indirmiştir. En büyük adalet, hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnız Allah’a ibadet etmektir, insanların haklarına riayet etmektir, kişinin kendisine karşı adaletli olmasıdır.

Zulüm, üç çeşittir; Hepsi de kabin hastalıklarındandır. Adalet, kalbin sağlıklı ve iyi olmasıdır. Ahmed b. Hanbel halktan birine “Sağlam olursan, hiçbir kimseden korkmaz-

sın" der. Yani yaratılışından duyduğu korku, şirk ve günahlar gibi kalbindeki hastalıktan dolayıdır.

Kalbin salih olmasının temeli, yaşaması ve aydınlanmasıdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ölü iken kalbini diriltip, insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiği-miz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kafir-lere de, işledikleri güzel gösterilmiştir." (6

Enam/122).

Onun için Allah, kalplerin hayatını, aydınlığını, ölümünü ve karanlığını birçok yerde belirtmiştir. Mesela şöyle buyurur:

"Biz ona şiiir öğretmedik, zaten ona gerekmezdi. Bu, diri olan kimseyi uyarması ve kafirlerin cezayı hak etmesi için bir öğüt ve apaçık Kuran'dır." (36 *Yasin/69-70*).

"Ey inananlar! Allah ve Peygamber, sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin. Allah'ın kişi ile kalbi arasına girdiğini ve sonunda O'nun katında toplanacağınızı bilin." (8

Enfal/24).

"Diriyi ölüden ve ölüyü diriden çıkarır" (6

Enam/95).

Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkarma şekillerinden biri de kafirden mümin ve mümininden kafir çıkarmasıdır. Yani kişi kafir iken mümin ve mümin iken kafir olabiliyor. Sahih hadiste şöyle denir: "İçinde Allah'ın anıldığı ev ile içinde Allah'ın anılmadığı ev, ölü ve diriye benzer"¹⁴¹ Yine

“Namazlarınızın bir kısmını evlerinizde kılınız ve onları kabirlere çevirmeyiniz”¹⁴² denilmiştir.

Yüce Allah buyuruyor:

“Ayetlerimizi yalanlayanlar karanlıklarda kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu saptırır ve kimi dilerse onu doğru yola koyar.” (6

Enam/39).

“Allah göklerin ve yerin Nur’udur. O’nun nuru, içinde ışık bulunan bir kandil yuvasına benzer. O ışık bir cam içindedir, cam ise, sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır; bu ne yalnız doğuda ve ne de yalnız batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Ateş değmese bile, nerdeyse yağın kendisi aydınlatacak! Nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur. Allah insanlara misaller verir. O, her şeyi bilir.” (24

Nur/35).

Bu, müminlerin kalplerindeki iman örneğidir.

“İnkâr edenlerin işleri engin çöllerdeki serap gibidir. Susayan kimse onu su zanneder, fakat oraya geldiğinde hiçbir şey bulamaz. Orada Allah’ı bulur ve O da hesabını görür. Allah hesabı çabuk görendir. Veya engin denizin karanlıklarına benzer. Onu üstüste dalgalar ve dalgaların üstünde de bulutlar örter; karanlıklar üstünde karanlıklar; insan elini uzattığı zaman, nerdeyse onu bile göremez. Allah’ın nur vermediği kimsenin nuru olmaz.” (24 *Nur/39-40*).

---

142 Buhârî (1/538), Müslim (1/538), Malik (1/168), Ahmed (2/16)

Birincisi, bozuk inançlar ve onların ürünü olan bozuk ameller örneğidir. Sahibi onları yararlı şeyler sanır, ama yanına geldiğinde hiçbir şey olmadığını görür ve o inanç ve amellerden dolayı Allah onun cezasını verir.

İkincisi de imansızlığın, bilgisizliğin ve basit cehaletin örneğidir. Sahibi katmerli karanlıklar içinde olup hiçbir şey görmez. Çünkü görmek, ancak ilim ve iman nuru ile olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, şeytan tarafından bir dürtüye maruz kalınca, Allah’ı anarlar ve hemen gerçeği görürler.” (7 Araf/201)

“And olsun ki kadın Yusuf’a karşı istekli idi; Rabbin’den bir işaret görmeseydi Yusuf da onu isteyecekti. İşte ondan kötülüğü ve fenalığı böyle engelledik. Şüphesiz o bizim çok samimi kullarımızdandır.” (12 Yusuf/24).

Bu işaret, Yusuf’un kalbinde çakan iman işaretidir. Allah onu içinden geçen şeyden korumuş ve kendisine bir günah yazmak yerine, tam bir iyilik yazmıştır. Çünkü kötülük değil, iyilik işlemiştir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Elif, Lam, Ra; Bu, Allah’ın izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övülmeğe layık, göklerde ve yerde olanların sahibi Allah’ın yoluna çıkarman için, sana indirdiğimiz Kitaptır. Uğrayacakları çetin azaptan dolayı vay kafirlerin haline!” (14 İbrahim/1-2).

“Allah inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin ise

dostları azgın tağuttur. Onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliklerdir, onlar orada temelli kalacaklardır.” (2

Bakara/257).

“Ey inananlar! Allah’tan sakının, peygamberine inanın ki, Allah size rahmetini iki kat versin; size ışığında yürüyeceğiniz bir ışık var etsin; sizi bağışlasın; Allah bağışlayandır, acıyandır.”

(57 Hadid/28).

Onun için Allah iman için iki örnek vermiştir. Biri, hayatı sağlayan su ve suyun üzerinde oluşan çerçöp örneği. Diğeri de aydınlık veren ateş ve onun üzerinde yanan şeyin köpüğü örneği.

Münafıklık için de iki örnek vermiştir. Şöyle buyurur:

“Allah gökten su indirir, dereler onunla dolar taşar. Sel, üste çıkan köpüğü alır götürür. Süslenmek veya faydalanmak için ateşte erittiklerinizin üzerinde de buna benzer bir köpük vardır. Allah, hak ve batıl için şöyle misal verir: Köpük uçup gider, insanlara fayda veren ise yerde kalır. Allah bunun gibi daha nice misaller verir.” (13

Rad’d/17).

Münafıklarla ilgili olarak da şöyle buyurur:

“Onlar, çevresini aydınlatmak için ateş yakan kimseye benzerler ki, Allah ışıklarını yok edince, onları karanlıklar içinde görmez bir halde bırakmıştır. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden doğru yola dönmezler.

Bir kısmı da, karanlıklarda, gök gürlemeleri ve

şimşek arasında gökten boşanan sağanağa tutulup, yıldırımlardan ölmek korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer.

Şimşeğin çakması neredeyse gözlerini alır; onları aydınlattıkça ışığında yürürler ve üzerlerine karanlık basınca durakalırlar. Allah dileseydi işitme ve görmelerini de giderirdi. Doğrusu Allah her şeye Kadir'dir." (2 Bakara/18-20).

Onlar için ateş yakan biri örneğini veriyor. Ateş yandıkça, Allah onu söndürür. Su örneği de, gökten inen gibidir. İçinde karanlıklar, şimşekler ve gök gürültüsü vardır. Bu örnekler için söz söylemenin yeri burası değildir.

Burada belirtilmek istenen, kalplerin hayatı ve aydınlığıdır. Nakledilen bir duada şöyle denir: "Kur'an'ı kalplerimizin baharı ve gönüllerimizin aydınlığı yap"¹⁴³ Burada Kur'an, gökten inen ve bitkilerin yetişmesini sağlayan sağanak yağmurun indiği ilkbahara benzetilmiştir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "Baharın bitirdiği şeylerden bazısı yarayı iyileştirir veya onarır".¹⁴⁴ Yağmurun ilk yağmaya başladığı mevsime Araplar bahar adını verirler. Çünkü bitkiler o mevsimde biter. Başkaları ise, kışın ardından gelen ve meyvelerin çıktığı çiçeklerin ve dallarda yaprakların çıktığı mevsim odur.

Diri olan kalp, aydınlık olan kalptir. Aydınlık olduğu için işitir, görür ve akleder. Ölü kalp ise, ne işitir, ne görür. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İnkâr edenlerin durumu, çağırma ve bağırma-

143 Ahmed (1/391), Beyhakî (17)

144 Buhârî (6/49), Müslim (2/728), İbn Mâce (2/1323), Ahmed (3/21)

dan başkasını duymayarak haykıran gibidir. Sağdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden akıl edemezler." (2 Bakara/171).

"Aralarında sana kulak veren vardır. Sen, sağır-lara, üstelik akılları da almazsa, işittirebilir misin? Aralarında sana bakan vardır. Sen körle-ri, görmezlerken doğru yola iletebilir misin?" (10 Yunus/42-43).

"Kur'an'ı anlamalarını engelleyecek kalplerine örtüler ve kulaklarına da ağırlık koyduk. Kuran'da Rabbini bir tek olarak andığın zaman, onlar ürkeren ardına dönerler. Seni dinledik-leri zaman neye kulak verdiklerini ve gizli top-lantılarında zalimlerin: "Siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediklerini Biz çok iyi biliriz." (17 İsra/46-47).

Bunların, kalpleriyle kavramadıklarını, kulaklarıyla işitmediklerini ve gördükleri ateşe inanmadıklarını bildir-miştir. Şöyle dediklerini belirtir:

"Bu Kitap, merhametli olan Allah katından indirilmedi; bilen bir millet için müjdeci ve uyarıcı olmak üzere Arapça okunarak, ayetleri uzun uzun açıklanmıştır. Ama insanların çoğu yüz çevirmiştir, onlar işitmezler de: "Bizi çağır-dığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır, kulakla-rımızda ağırlık, bizimle senin aranda anlaşma-mıza engel vardır; istediğini yap, biz de yapaca-ğız" derler." (41 Fussilet/2-5).

Kalpler, gözler ve kulaklar üzerindeki engelleri belirt-

mişlerdir. Halbuki vucutları diri olup sesleri işitmekte ve eşyayı görmektedir. Ama kalplerin hayatı, hayvanların hayatı gibi diri olan vücudun hayatından farklıdır. Onların gözleri ve kulakları vardır, yer, içer ve evlenirler. Onun için Allah şöyle buyurur:

“İnkâr edenlerin durumu, çağırma ve bağırma-
dan başkasını duymayarak haykıran gibidir.
Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden
akıl edemezler.” (2 Bakara/171).

Yüce Allah onları çobanın seslendiği, ama sesi duy-
maktan başka bir şey anlamayan koyunlara benzetmiştir.
Nitekim şu ayetlerde de bu durum vurgulanmaktadır:

“Yoksa çocuklarının söz dinlediklerini veya akıl
ettiklerini mi sanırsın? Onlar şüphesiz davarlar
gibidir, belki daha da sapık yolludurlar.” (25 Fur-
kan/44).

“And olsun ki, cehennem için de bir çok cin ve
insan yarattık; onların kalpleri vardır ama anla-
mazlar; gözleri vardır ama görmezler; kulakları
vardır ama işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibi
hatta daha sapıktırlar. İşte bunlar gafillerdir.” (7
Araf/179).

Tefsircilerden bir grup yukarıdaki ayetlerle,

“İnsana bir darlık gelince, yan yatarken, oturur
veya ayakta iken bize yalvarıp yakarır; biz darlı-
ğını giderince, başına gelen darlıktan ötürü bize
hiç yalvarmamışa döner. İşlerinde tutumsuz
olanlara, yaptıkları böylece güzel görünür.” (10

Yunus/12)

Buna benzer, insanların olumsuzlukları ve kötülenmelerini içeren ayetlerin açıklamasında şöyle derler: “Bu ayetler kafirler içindir. Burada insandan maksat, kafirlerdir. Müslüman olduğunu söyleyen kişilerin bu tehdit ve kötülemeden payları olmayıp Arap müşrikleri veya yahudi, hristiyan, Hint, eski Türkler gibi Allah’ın indirdiği ayetlerden yararlanmayan ve müslüman olmayanlardan sözedilmektedir.”

Müslüman olduğunu söyleyenlerden kimileri mümin, kimleri de münafıktır. Münafıklar her zaman çoktur ve cehennemin en alt katındadırlar.

Yine, insanda iman olmasının yanında bir tür nifak ve küfür bulunabilir. Buhârî ve Müslim’in rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: “Dört şey kimde varsa, katışıksız münafık olur. Kimde onlardan bir tanesi varsa, terkedinceye kadar kendisinde münafıklıktan bir özellik bulunur. Bunlar, konuştuğu zaman yalan söyleyen, söz verdiği/antlaşma yaptığı zaman zaman sözünü tutmayan, hasımlaştığı zaman hukuku çiğneyen ve emanet aldığı şeye ihanet eden kişilerdir”.¹⁴⁵ Bu dört özellikten birini taşıyan kişide bir tür münafıklığın bulunduğunu bildirmiştir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in Ebu Zerr’e “Sende bir tür cahiliyye vardır” dediği sahih hadisle sabittir.¹⁴⁶ Bilindiği gibi, Ebu Zer, iman bakımından en doğru ve samimi kişilerdendir. Yine sahih hadiste şöyle denilmektedir: “Ümmetimde dört şey, cahiliyyeden kalmadır; Soyla övünmek, nesepleri kötülme, ölünün arkasından feryat ederek ağlamak ve yıl-

145 Buhârî (2/79), Müslim (1/78), Tirmizî (4/130): Hadis hasen-sahihtir, der. Nesâî (8/116), Ahmed 2/189)

146 Buhârî (1/84), Müslim (3/1282), Ebû Dâvûd (5/359), Ahmed (5/161)

dızların yağmur yağdırmasını istemek".¹⁴⁷

Yine sahih hadiste şöyle denilmektedir: "Sizden öncekilerin gittiği yolu karış karış izleyeceksiniz ve bir kelerin deliğine girseler siz de gireceksiniz. Bunlar yahudiler ve hıristiyanlar mıdır? dediler. Başka kimler olabilir ki! buyurdu."¹⁴⁸ Yine şöyle buyurmuştur: "Ümmetim, önceki ümmetlerin yolunu karış karış ve adım adım izleyecektir. Bunlar iranlılar ve Bizanslılar mı? dediler. Başka kimler olabilir ki! buyurdu".¹⁴⁹

İbnu Ebi Muleyke şöyle der: "Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından otuz kişiye yetiştirdim, her biri münafık olduğundan korkardı".¹⁵⁰ Ali veya Huzeyfe'den şöyle dediği rivayet edilir: "Kalpler dört çeşittir; Biri, yalın kalptir. İçinde ışık saçan bir kandil vardır. Biri, kılıflı kalptir. Bu da kafirin kalbidir. Biri de çarpık kalp olup münafığın kalbidir. Biri de içinde hem iman ve hem de münafıklık bulunan kalptir. Bunlar salih ameli kötü amelle karıştıranlardır".¹⁵¹

Durum böyle olunca, her kul, imanın şubelerini övmek ve küfrün şubelerini yermekle ilgili Yüce Allah'ın iman konusunda söylediklerinden yararlanabilir. Bu durum, bazıların "Bizi sıratı mustakim (dosdoğru yol)a ilet" sözü hakkında söyledikleri duruma benzer. Derler ki, mümin zaten dosdoğru yola (sıratı mustakime) iletilmiştir, tekrar hidayet istemenin ne yararı vardır? Bazıları buna şöyle cevap verir: Bu duanın anlamı, bizi hidayet üzerinde sabit kılmaktır. Tıpkı,

147 Buhârî (7/156), Müslim (2/644), Tirmizî (2/235), Ahmed (2/291)

148 Buhârî (13/300), Müslim (4/2054), Ahmed (2/327)

149 Buhârî (19/300), Ahmed (2/325)

150 Buhârî (1/109)

151 Ahmed (3/17)

yatan birine “Ben gelinceye kadar yat” demek gibidir. Yahut birinin “Kalplerimizi daima hidayet üzerinde tut” demesi gibidir. Kalplerimiz belirtilmemiştir. Kimileri de “Hidayeti-mi artır” anlamındadır, demiştir.

Böyle bir soruyu sormalarının sebebi, kulun iletilmesini istediği sıratı mustakimi tasavvur edememeleridir. Çünkü sıratı mustakimden maksat, Allah’ın emrettiği ameli işlemek ve Allah’ın yasakladığı her şeyden uzak durmaktır.

Kişi, genel olarak Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in Allah’ın Rasûlü olduğunu ve Kur’an’ın hak olduğunu kabul etse de, kendisine yarayacak ve zarar verecek şeyleri, emredilen ve yasaklanan şeylerin ayrıntılarını da bilmeye muhtaçtır. Birçok kişi de bildikleri ile amel etmez. Kur’an ve sünnetten her türlü emir ve yasağın kendisine ulaştığı varsayılsa bile, Kur’an ve sünnet ancak genel meseleleri belirtir ve herkesi ayrı ayrı ilgilendiren ayrıntıları anlatmaz. Onun için ayrıntının bilinmediği böyle bir durumda insanın sıratı mustakime iletilmeyi istemesi emredilmiştir.

Sıratı mustakime iletilmek, bunların tümünü içerir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in getirdiklerini ayrıntılı olarak açıklamayı, genel emirleri kapsamına giren şeyleri ve onunla amel etme duygusunu içerir. Çünkü kendisiyle amel edilmediği takdirde sadece hakkı bilmek, hidayeti sağlamaz. Onun için Hudeybiye antlaşmasından sonra Yüce Allah Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz Biz sana apaçık bir zafer verdik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola erdirtir.” (48 Fetih/1-2).

Musa ve Harun için de şöyle buyurur:

“Her ikisine de, apaçık anlaşılan bir Kitap vermiştik. Her ikisini de doğru yola erdirmiştik.”

(37 Saffât/117-118).

Müslümanlar, Kur'an'ın ve Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hak olduğunda ittifak etmiş olmalarına rağmen, Allah'ın ilim ve itikatla ilgili bildirdiklerinden kimi konularda ihtilaf etmişlerdir. İhtilaf ettikleri şeyler hakkında her biri sıratı mustakim üzerinde hidayet sahibi olsaydı, ihtilaf etmezlerdi. Kaldı ki Allah'ın emrettiklerini bilenler de onların çoğunda kendisine itaat etmiyorlar ve gösterdiği yoldan gitmiyorlar. Bu amellerde sıratı mustakim üzerinde olsalardı, emredilen şeyleri işler ve yasaklananları terkederlerdi. Ümmetin içinden Allah'ın hidayet verdiği ve veli kullarından olan kişilerin bu dereceye yükselmelerinin en büyük sebebi, her namazda ihtiyaçlarının bilincinde olarak Allah'ın kendilerini sıratı mustakime iletmesine muhtaç olduklarını bilerek bu duayı yapmalarıdır.

Bu duaya devam etmeleri ve Allah'ın sıratı mustakime iletmesine ihtiyaçlarını belirtmeleri sonunda Allah'ın muttaki veli kulu olmuşlardır. Sehl b. Abdullah et-Tusteri şöyle der: “Allah ile kul arasında en kısa yol, kulun Allah'a olan ihtiyacıdır. Geçmişte hangi yolla hidayet gerçekleşmişse, gelecekte de hidayet ancak o yolla olur”. Bu da “Bize sebat ver ve sıratıtan ayırma” diyenlerin söylediğinin hakikatidir.

“Hidayetimizi artır” sözü, geçmişi de kapsar. Ancak bütün bunlar gelecekte Allah'ın sıratı mustakime iletmesidir. Gelecekte bilgi ile amel etmek, henüz gerçekleşmiş değildir. Gelecekte bilgi ile amel etmedikçe de kişi hidayet üzere olmaz. Halbuki gelecekte bilgi meydana gelmeyebilir, hatta

kalpten silinebilir de. Kalpte meydana gelse bile, onunla amel gerçekleştirebilir. Onun için bütün insanlar bu duayı yapmaya muhtaçtır. Bu yüzden her namazda bu duayı okumalarını farz kılmıştır. İnsanlar bu duaya muhtaç oldukları kadar başka bir şeye ihtiyaçları yoktur. Sıratı mustakime hidayet gerçekleşirse, zafer, rızık ve insanların mutlu olmak için istediği diğer şeyler de olur.

Bilmeliyiz ki kalbin ve başkasının hayatı, salt hissetmek ve iradeli hareket etmek olmadığı gibi, Ebu Huseyin el-Basri gibi Allah'ın ilim ve kudreti hakkında söz söyleyen kişilerin sandığı tarzda salt bilgi ve kudret değildir. Bunlar, Allah'ın hay/diri olması, bilmesi ve kudretinin olmasıdır, derler. Halbuki hayat, mevsufun sahip olduğu bir sıfattır. Hayat, ilim ve irade için, ihtiyari fiilleri yapabilmek için şarttır. Hayat aynı zamanda bunların bulunmasını da gerektirir. Çünkü her canlı bilince, iradeye ve isteyerek amel etme kudretine sahiptir. Bilgisi, iradesi ve ihtiyari ameli olan her şey de canlıdır.

Haya, hayat sözcüğünden türemiştir. Sahibi diri olan diri kalpte, kötülük ve ahlaksızlıklardan alıkoyan haya (utanma duygusu) vardır. Onun için kalbi hayat sahibi (diri) olan kişiyi o kalp, fesada giden yollardan alıkoyar. Onun için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "Haya (utanmak) imandandır"¹⁵² buyurmuştur. Yine "Haya ve dilini tutmak imanın iki şubesi, müstehçen konuşmak ve yüzsüzlük münafıklıktan iki şubedir" buyurmuştur.¹⁵³

Canlı kişi, kendisine eziyet veren şeyi defeder. Ama

152 Buhârî (1/84), Müslim (1/63), Ebû Dâvûd (5/147), Tirmizî (3/247), Nesâî (8/121), İbn Mâce (1/22), Malik (2/9105) Ahmed (2/56)

153 Tirmizî (3/253): Hadis hasen-ğarîbdir, der. Ahmed (5/269)

yaşamayan ölü, böyle değildir. Böyle olanlara yüz­süz denir. Yüz­­süzlük, sertliktir. O da canlı olmanın yumuşaklığına karşı, sertlik ve katılıktır. Kişi yüz­­süz, kuru ve kızarmayan bir yüze sahip ise, kalbinde diri olmasını, ayıptan uzak durmasını gerektirecek bir hayatı yok demektir. Kuru sert toprak gibidir, üzerine ne kadar basılsa, ayak izi meydana gelmez. Halbuki yeşermiş toprak böyle değildir.

Onun için diri kişi, kötülüğün etkisinden etkilenir ve kötü işi yapmaktan alıkoyacak bir iradesi olur. Ama diri olmayan yüz­­süz kişi diri olmadığından haya (utanma) sı ve kötülük işlemekten alıkoyacak imanı da yoktur. Kalp diri ise, kişinin ölümü, sadece ruhun bedenden ayrılması olur. Yoksa, hayatı kendisinden yok olması anlamında ölü değildir. Onun için Yüce Allah şöyle buyurur:

“Allah yolunda öldürülenlere “Ölüler” demeyin, zira onlar diridirler, fakat siz farkında değilsiniz.” (2 Bakara/154).

“Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın, bilakis Rableri katında diridirler. Allah’ın bol nime­tinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar, arkalarından kendilerine ulaşamayan kimselere, kendilerine korku olmadığını ve kendilerinin üz­­lmeyeceklerini müjde etmek isterler.” (3 Ali İmran/169-170).

Halbuki herkes biliyor ki bunlar da “Her can ölümü tadacaktır”, “Sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir”, “Sizi diriltlen odur, sonra sizi öldürür, sonra tekrar diriltir” ayetlerinde belirtildiği gibi ölmüşlerdir. Müsbet (pozitif) ölüm, menfi (negatif) ölümden başkadır. Pozitif ölüm, ruhun vucut-

tan ayrılmasıdır. Negatif ölüm ise, vucuttan hem ruhun, hem hayatın tamamen yok olmasıdır.

Bu, uykunun ölümün kardeşi olmasına benzer. Uyku, hem ölüm, hem uyku diye adlandırılır. İster ölüm diyelim, ister uyku diyelim, uyuyan kişi diridir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır. Ölmelelerine hükmettiği kimselerinkini tutar, diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Şüphesiz bunda düşünen kimseler için dersler vardır.” (39

Zumer/42).

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uykudan uyandığı zaman şöyle derdi: “Bizi öldürdükten sonra diriltten Allah’a hamd olsun, dönüş O’nadır”.¹⁵⁴ Başka bir hadiste şöyle buyurur: “Ruhumu geri veren, vucuduma sıhhat veren, kendisini anmamı sağlayan ve yarattıklarının çoğundan kesin olarak üstün kılan Allah’a hamd olsun”.¹⁵⁵

Yatağa girdiğinde de şöyle derdi: “ Allah’ım, beni sen yarattın ve sen öldürürsün, yaşamam da, ölmem de senin içindir, yaşatırsan merhamet et, salıverirsen salih kullarını koruduğun gibi koru”.¹⁵⁶ Yine “Allah’ım, senin adına yaşar ve ölürüm” derdi.¹⁵⁷

154Buhârî (11/113), Müslim (4/2073), Ebû Dâvûd (5/300) İbn Mâce (2/1277), Darimî (2/291), Ahmed (4/294)

155Tirmizî (5/139): hadis hasendir, der. İbnu’s-Sunnî (6) Nevevî el-Ezkar’da (21) sahih olduğunu söyler.

156Buhârî (11/126), Tirmizî (5/139), Ebû Dâvûd (5/30), Darimî (2/290) İbn Mâce (2/1275), Ahmed (2/79)

157Buhârî (11/130) Müslim (4/2073), Tirmizî (5/146), Ebû Dâvûd (5/300) Ahmed (4/294)

Haset (Kıskançlık)

Kalbin hastalıklarından biri de hased (kıskançlık)tır. Bazıları, hased'i "zenginlerin iyi durumunu bilmenin sebep olduğu bir eziyettir" diye tanımlar. Erdemli insanın hased etmesi caiz değildir. Çünkü erdemli insan, güzel olan yolu izler. Kimileri de hasedi, kıskanılan kişiden nimetin yok olmasını arzu etmektir, diye tanımlar. Habuki kıskanan kişi, yok olmasını arzu ettiği nimetin benzerine sahip de olmaz. Ama imrenmek (gıpta) bunun zıttıdır. Çünkü gıpta edilen kişiden nimetin yok olmasını arzu etmeden benzer nimete sahip olmayı arzu etmektir. Gerçek şu ki, hased etmek, hased edilen kişinin sahip olduğunu gördüğü güzel durumunu çekememek ve buğzetmektir. İki türlü olur:

a- Hased edilen kişinin tümünden nimet sahibi olmasını çekememek. Kötü olan hased budur. Hased eden kişi bundan rahatsız olunca, kıskandığı kişinin sözkonusu şeylere sahip olmasından üzüntü ve eziyet duyar. Bu da kalbinde bir hastalık olur. Kıskandığı nimetin yok olmasıyla kendisi bir yarar sağlamasa da, o nimetin yok olmasından zevk alır. Kıskanmaktan bütün kazancı, eziyet veren hastalıktan kurtulmuş olmasıdır. Halbuki o hastalık, ancak kendisinin kıskançlığı terketmesiyle, yani bu durumdan rahatsızlık duymayı bırakmasıyla olur. Aksi halde ağrı kesici verilerek tedavi edilen hastaya benzer. Çünkü kulun üzerinde Allah'ın nimetinin varlığını çekememesi, bir hastalıktır. Haset edilen kişi, sahip olduğu nimeti yitirse bile, ondan daha büyüğüne tekrar sahip olabilir. Hatta benzerleri de o nimetin benzerlerine sahip olabilirler.

Haset eden kişinin belirli bir şeyde belli bir amacı yoktur. Ama kişilere nimetin verilmesinden rahatsız olmaktadır.

Onun için biri “ Haset, nimetin yok olmasını temenni etmek- tir, başkasında nimetin bulunmasından hoşlanmayan kişi, kalbi ile nimetin yok olmasını arzu ediyor demektir” der.

b- Haset eden kişi, haset ettiği kişinin kendisinden üstün olmasını çekememekte, kendisi onun gibi veya ondan üstün olmak istemektedir. Bu da bir haset olmakla beraber, ona gıpta (imrenme) denir. İbni Mes’ud ve İbni Ömer’den rivayet edilen hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buna da haset adını vermiştir: “Ancak iki şeyde haset olur; Birine Allah bilgi (hikmet) vermiş, onunla hüküm verir ve başkala- rına öğretir. birine de Allah’ın mal vermiş ve hak yolunda onu sarfetmesini sağlamıştır. Bu iki kişiye haset edilir.” İbni Mesud, bu lafızlarla rivayet eder.¹⁵⁸

İbn Ömer ise, şu lafızlarla rivayet eder: “Allah birine Kur’an’ı verir, o da gece gündüz onunla meşgul olur, birine de Allah mal verir, o da gece gündüz ondan hak yolunda infak eder”.¹⁵⁹ Buhârî bunu Ebu Hureyre’nin sözleriyle şöyle rivayet eder: “İki şey dışında haset olmaz; Birine Allah Kur’an’ı verir, o da gece gündüz onu okumakla meşgul olur. Bir adam bunu duyunca, keşke bu adama verildiği gibi bana verilseydi ve ben de onun amel ettiği gibi bununla amel etsey- dim, der. Allah birine de malı verir, o da hak yolunda harcar, bir adam bunu görünce, keşke bu adama verildiği gibi bana da verilseydi ve onun harcadığı gibi ben de harcasaydım, der.”¹⁶⁰ Haset, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bu iki yer dışında yasakladığıdır. Bu iki yerde olan kıskanmaya gıpta etmek (imrenmek) derler. O da başkasının durumunu beğen-

158 Buhârî (1/165), Müslim (1/559), İbn Mâce (2/1407) Ahmed (1/385)

159 Buhârî (13/502), Müslim (1/558), İbn Mâce (2/1408) Ahmed (2/9)

160 Buhârî (9/73), Ahmed (2/479)

mek ama kendisinden üstün olmasından hoşlanmamaktır.

Allah'ın nimet vermesini sevdiği halde buna niçin haset denilmiştir? denilebilir. Cevap olarak şöyle denilmiştir; Bu sevgide hareket noktası, nimetin başkasına verildiğini görmekle beraber başkasının kendisinden üstün olmasından hoşlanmamaktır. Başkası olmasaydı, bunu kendisi de sevmeyecekti. Bu işin hareket noktası, başkasının kendisinden üstün olmasından hoşlanmamak olunca, ona da haset denilmiştir. Çünkü ardından sevmenin geldiği bir hoşnutsuzuktur. Ama insanların sahip olduğu şeylere iltifat etmeden Allah'ın kendisine nimet vermesini istemek, hiçbir şekilde haset değildir.

Onun için genellikle insanlar gıpta diye adlandırılan bu ikinci tür haset hastalığına yakalanırlar. Buna rekabet de denilebilir ve iki taraf, biri diğerinin kendisinden üstün olmasını sevmediği için sevilen ve övülen bir şeyi elde etmekte rekabet edebilirler. Tıpkı iki yarışmacının diğerini geçmek istemesi gibi. Yarışmak, kötü bir şey değildir, aksine hayır işlerde övülen ve teşvik edilen bir şeydir. Yüce Allah buyurur:

“İyiler, şüpheşiz, nimet içinde ve tahtlar üzerinde etrafı seyrederek. Onları, yüzlerindeki nimet pırıltısından tanırırsın. Sonunda misk kokusu bırakan, ağzı kapalı saf bir içecekten içerler. İyi şeyler için yarışanlar, bunun için yarışsınlar.” (83

Mutaffifin/22-26).

Yarışan insanların, dünyanın yok olacak nimetleri yerine, bu nimetler için yarışması emredilmiştir. Bu, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisine de uygundur. Çünkü Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisi ile amel edilen ilme

sahip olanlar ve Allah yolunda infak edilen mala sahip olanlar dışında kimsenin haset edilmesini yasaklamıştır. Kendisine ilim verildiği halde onu başkalarına öğretmeyen ve onunla amel etmeyenler yahut kendisine mal verilip de onu Allah yolunda harcamayanlara imrenme olmaz ve kimse onların durumunda olmak istemez. Çünkü bunlar, arzu edilen iyi bir durum içinde olmayıp azap içinde olmaya adaydır. Kim üstlendiği bir görevi bilgi ve adaletle yerine getirirse, emanetleri sahiplerine/ehline verir ve insanlar arasında Kur'an ve Sünnetle hükmederse, onun derecesi büyük olur ve büyük bir cihad içinde sayılır. Allah yolunda cihad eden kişi de böyledir.

Allah yolunda cihad eden kişi, malı infak eden kişiden üstün olsa da, insanlar, büyük bir yorgunluk içinde olan kişileri kıskanmaz. Çünkü bunu kimse arzu etmez. Ama malı ve ilmi infak etmek böyle değildir. Bu ikisinin normalde dışarıdan düşmanı yoktur. Bunlara karşı dışarıdan mücadele edenlerin varlığı sözkonusu olsa bile, bu onların derecesinin yükselmesine sebep olur. Nitekim Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kılan, oruç tutan, hac yapanları saymamıştır. Çünkü ilim ve infakla meydana geldiği gibi, normalde bu amellerle başkalarını yüceltmek ve baştacı yapmak meydana gelmez. Yani bu ameller sahiplerine yarar sağladığı kadar, ilim ve infak gibi başkalarına yarar sağlamaz.

Aslında haset, başkaların işlerinin iyi gitmesi ve liderlik durumunda olmasından kaynaklanır. Değilse, yemesi, içmesi, evlenmesi başkalarından çok olsa da, amel eden kişi normalde haset edilmez. Ama ilim ve mal sahipleri çokça haset edilirler. Onun için öğrencileri ve taraftarları çok olan kimi alimler başkalarından çok haset edilirler. Aynı şekilde

malından infak edenler de böyledir. Biri kalplerin azığı ile isanlara yarar sağlarken, diğeri bedenlerin azığı ile onlara yarar sağlamaktadır. Bütün insanlar kendilerini ıslah edecek hem ilme hem mala muhtaçtırlar.

Onun için Allah bunlarla ilgili iki örnek vererek şöyle buyurur: "Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, kendisine verdiğimiz güzel nimetlerden gizlice ve açıkça sarf eden kimseyi örnek verir. "Hiç bunlar eşit olur mu? Övülmeğe layık olan Allah'tır, fakat çoğu bilmezler.

Allah iki adamı örnek veriyor:

"Biri hiçbir şeye gücü yetmeyen bir dilsiz -ki efendisine yüküdür, nereye gönderse bir hayır çıkmaz- bu, doğru yolda olan, adaletle emreden kimse ile bir olabilir mi?" (16 Nahl/75).

Her ki örneği Yüce Allah, kendisinden başkasına ibadet edilmediği halde kutsal zatı adına vermektedir. Çünkü putlar ne yarar sağlayan bir amel işlemeye, ne de bir konuşmaya güç yetirirler. Bir tarafta hiçbir şey yapmaya gücü olmayan bir köle, diğer tarafta Allah'ın kendisine verdiği güzel rızıktan açık ve gizli infak eden biri. İyilik yapmaktan aciz olan bu köle ile insanlara açık ve gizli ihsan eden köle eşit olur mu? Allah, kullarına iyilik ve ihsan etmeye kadirdir ve her zaman onlara iyilik etmektedir. Durum böyleyken, hiçbir şeye gücü yetmeyen köle ona nasıl benzetilip ortak koşulabilir?! İşte bu, Allah'ın kendisine mal verdiği ve gece gündüz ondan infak eden kişi örneğidir.

İkinci örnekte ise tablo şöyledir: İki adamdan biri dilsiz, ne aklı var, ne dili var, ne de bir iş yapamaya gücü yeter. Aynı zamanda sahibinin üzerinde de yüküdür. Ne tarafa gön-

derse elinden hiçbir iyilik gelmez. Hiçbir yararı olmaz. Aksi-ne, sahiplenene kişi üzerine her bakımdan bir yükür.

Diğeri ise, alimdir, adaletlidir, adaleti emreder, adaletle çalışır ve sıratı mustakim üzerindedir. Bu da Allah'ın bilgi (hikmet) verdiğı ve hem onunla amel eden, hem de onu başkalarına öğreten kişi örneğidir.

Allah, bunu kendisi için örnek verir. Çünkü O bilendir, gücü yetendir, adaleti emreder, adaletle iş yapar ve sıratı mustakim üzeredir. Kendisi şöyle buyurur:

“Allah, melekler ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri, O'ndan başka tanrı olmadığına şahitlik ederler. O'ndan başka tanrı yoktur, O güçlüdür, Hakim'dir” (Ali İmran/18).

Hud'un dilinden,

“Şüphesiz Rabbim, sıratı mustakim üzeredir” (11 Hud/56) buyurur.

Onun için insanlar Abbas'ın evine değer veriyordu. Çünkü oğlu Abdullah insanlara öğretiyor, diğeri oğlu da yediyordu. Halk bunu önemsiyordu. Muaviye, halkın İbni Abbas'tan hacıla ilgili şeyler sorduğunu ve kendisinin onlara cevap verdiğini görünce, “Vallahi şeref budur” demiştir.

Sahih hadiste belirtildiğı gibi, Ömer *radıyallahu anh*, Ebu Bekir'le infakta yarışmak istedi. Ömer bunu şöyle anlatır: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sadaka vermemizi emretti, bu da malım olduğı bir zamana rasladı, Ebu Bekr'i bir gün geçeceksem, bugün geçerim, dedim, malımın yarısını getirdim. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana “ailene ne bıraktın? dedi. Bunun kadar bıraktım, dedim. Ebu Bekir ise, bütün malını getirdi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona da ailene

ne bıraktın? deyince, Onlara Allah'ı ve Rasûlünü bıraktım, dedi. Ben de hiçbir şekilde artık seninle yarışmayacağım, dedim".¹⁶¹

Ömer'in yaptığı yarışma ve mübah rekabetti. Yani gıpta idi. Ebu Bekr'in durumu ondan daha üstündü, çünkü kendisi kesin olarak bir yarışma içinde olmadığı gibi kendini başkasının durumuna göre de ayarlamazdı.

Miraç hadisinde belirtildiği gibi, Musa *aleyhisselam*'nın durumu da böyledir. Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'le yarışma ve gıpta içinde olmuş ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onu geçtiğini görünce ağlamıştır. Niçin ağlıyorsun? denildiğinde şöyle demiştir: Ağlıyorum, çünkü benden sonra peygamber olan bir gencin ümmetinden cennete girenler, benim ümmetimden girenlerden fazladır".¹⁶² Başka bir rivayette ise şöyle geçer: "Bir adamın yanından geçtik, söyleniyor ve yüksek sesle "Ona ikram ettin ve üstün kıldın" diyordu. yanına yükseldik, ona selam verdik, selamı aldı ve ey Cebrail, yanındaki kimdir? dedi. Bu Ahmed'tir, dedi. Rabbinin risaletini tebliğ eden ve ümmetine samimi olan ümmi peygamber, merhaba, dedi. Sonra gittik. Bu kimdir ey Cebrail? dedim. Bu, İmran oğlu Musa'dır, dedi. Kime sitem ediyor? dedim. Senden dola-yı Allah'a sitem ediyor, dedi. Allah'a karşı sesini yükseltiyor, dedim. Allah onun doğruluğunu biliyor, dedi".¹⁶³

Ömer, Musa'ya benzetilirdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in durumu, Musa'nın durumundan üstündü. Zaten kendisinde böyle bir rekabet yoktu.

161 Tirmizî (5/277): hadis hasen-sahihtir. Der. Ebû Dâvûd (2/313), Darimî (1/391)

162 Müslim (1/150), Beyhakî (2/375)

163 Suyutî fi Hasaisu'l-Kubrâ (1/162)

Ashap arasında da örneğin Ebu Ubeyde b. Cerrah ve başkaları bu tür şeylerden uzaktılar. Mübah olmakla beraber, gıpta eden ve yarışan kimselerden çok çok üstündüler. Onun için Ebu Ubeyde, bu ümmetin emini (güvenilir) olmayı hak etmiştir. Kendisine emanet edilen bir şey hakkında mümin insanın içinde bir rekabet yoksa, o şey hakkında rekabet etmesinden endişe edilen kişiden daha güvenilir olur. Onun için kadınlar hakkında iğdiş edilmiş kişilere ve devlet başkanlığı için rekabet etmeyeceği bilinen kişilere velayet konusunda güvenilir. Bir şey almayacağı bilinen kişiye de mal konusunda güvenilir. İçinde hainlik bulunan kişiye bir şeyin emanet edilmesi, koyunların kurda emanet edilmesine benzetilir. Bu durumda emaneti yerine getirmeye gücü yetmez. Çünkü emanet edilen şeye karşı içinde istek bulunmaktır.

İmam Ahmed'in Müsned'inde rivayet ettiği hadiste şöyle denir: "Bir gün Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyorduk. Cennet ehlinde bir adam şuradan yanınıza geliyor, dedi. Ensar'dan bir adam çıkıp geldi. Ayakkabısını sol eline almış, abdestten sakalı damlıyordu, selam verdi. Ertesi gün olunca Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aynı şeyi söyledi ve aynı adam aynı minval üzere çıkıp geldi. Üçüncü gün olunca Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* söylediğini tekrarladi ve aynı adam aynı halde çıkıp geldi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kalktıktan sonra Abdullah b. Amr b. Âs'ın peşinden gitti ve kendisine "Babamla anlaşımadım ve evine üç gün gitmemeye yemin ettim, beni üçgün misafir edersen yanına gelirim, dedim. Olur, dedi. Enes der ki: Abdullah, yanında üç gün kaldığını ve gece namazı için kalktığını görmediğini söyledi. Sadece yatağa girdiğinde Allah'ı anardı ve

sabah namazına kadar yatardı. Abdullah der ki, hayır dışında bir şey söylediğini de görmedim. Üç gün sonunda adamın yaptıklarını neredeyse küçümsemeye başlamıştım. Ey Allah'ın kulu, babamla benim aramda bir ayrılık veya darınlık sözkonusu değildi, sadece Rasûlullah'ın üç kez cennet ehlinde bir adam yanınıza geliyor, dediğini işittim, üçünde de sen çıkıp geldin, ne amel işlediğini görmek ve sana uymak için yanında kalmak istedim, çok amel ettiğini de görmedim, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylediği dereceye nasıl geldin? dedim.

Şöyle dedi: Gördüğünden başka bir şey yoktur. Sadece, Allah'ın kendisine verdiği hayırdan dolayı hiçbir müslümana karşı içimde aldatma ve kıskanma duygusu taşımıyorum. Abdullah şöyle dedi: Seni bu dereceye yükselten ve bizim de yapamadığımız budur".¹⁶⁴

Abdullah b. Amr'ın ona "Seni bu dereceye yükselten ve bizim de yapamadığımız budur" demesi, adamın her türlü kıskançlıktan uzak olduğunu gösterir. Yüce Allah bu yüzden Ensar'ı överek şöyle buyurur:

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir." (59 Haşır/9).

Yani Muhacir kardeşlerine verilen şeylere karşı içlerin-

de bir kıskanma veya rahatsızlık duymazlar. Bazıları bunun, onlara verilen ganimet ve yardımlardan yahut onlara öncelik verilmesinden içlerinde haset veya öfke duymadıkları anlamında olduğunu söyler. Çünkü bu tür şeylerden dolayı kıskanma olur.

Evs ve Hazrec arasında din konusunda bir rekabet vardı. Bir taraf, Allah ve Rasûlü yanında daha üstün olacakları bir iş yaptığında diğer taraf da aynısını yapmak istiyordu. Bu da onları Allah'a yaklaştıran bir yarıştı. Onun için Yüce Allah

“Yarışanlar bunda yarışınlar” (83 *Mutaffifin/26*) buyurur.

Kötülenen kıskançlıkla ilgili olarak Yüce Allah yahudiler hakkında şöyle buyurur:

“Kitap ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi, inandıktan sonra küfre döndürmek isterler. Allah'ın emri gelene kadar onları affedin, geçin. Allah muhakkak her şeye Kadir'dir.” (2 *Bakara/109*).

Kıskançlıklarından sizlerin dinden dönmenizi arzu ederler. Açık gerçeği gördükleri halde bu şekilde arzu etmelerine kıskançlık yolaçmıştır. Çünkü size verilen nimeti görünce ve kendileri bu nimetten yoksun kalınca, çekememeye başladılar. Şu ayetlerde de Allah onların durumlarını şöyle belirtir:

“Yoksa Allah'ın bol nimetinden verdiği kimsele ri mi çekemiyorlar? Oysa İbrahim ailesine Kitap ve hikmet verdik, onlara büyük hükümrانlık bahsettik. Onlardan ona inananlar ve yüz çevirenler vardı. Çılgın bir alev olarak cehennem

yeter. Şüphesiz, ayetlerimizi inkar edenleri ateşe sokacağız; derilerinin her yanıında, azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz. Allah güçlüdür, Hakîm'dir." (4 Nisa/54-56).

"De ki: Yaratıkların şerrinden, bastırdığı zaman karanlığın şerrinden, düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden, hased ettiği zaman hasetçilerin şerrinden, tan yerini ağartan Rabbe sığınırım." (113 Felak suresi).

Tefsircilerden bir grup, surenin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yahudilerin çekememeleri ve kendisini büyü yapmaları üzerine indiğini belirtir. Yahudi Lebid b. A'sam ona büyü yapmıştır.¹⁶⁵

Allah'ın verdiği nimetten dolayı haset ederek kişilere buğzedenler haksız ve zalim kişilerdir. Allah'a yaklaştıran şeyler dışında sahip olduğu şeylerde başkasının kendisinden üstün olmasını hoş görmemek de doğru değildir. Allah'a yak-

¹⁶⁵Buhârî (10/221), Müslim (4/1719), Ahmed (6/57), Nesâî (7/112) İbn Mâce (9/31), İbn Ebi Şeybe (7/435), İbn Sa'd (2/196), Beyhakî (8/247), Taberânî (7/180), Abdurrezzak (11/14)

Bu hadisi hadis imamlarının daha pek çoğu değişik senetler ile rivayet etmişlerdir. Muhakkık alimler, hadisin mutevatir dereceye yükseldiğini ifade ederler. İmam İbn Kayyım şöyle der: "Bu hadis hadisçiler nezdinde sabit ve makbul bir hadistir. Sıhhati hususunda hiçbir ihtilaf yoktur. Bazı kelimeler ise felsefenin etkisi altında kaldıklarından hadisi inkar ederler. Onların bu inkarlarının ilim ehli nazarında hiçbir değeri yoktur. Hadis imamlarından ve fakihlerden hiçbir kimse hadisin sahihliği hakkında bir söz etmemiştir. Rasûlullah'ın yakalandığı sihir bir hastalık idi ve vücuduna isabet etmişti. Zaten Yüce Allah ona bu hastalıktan şifa verdi. Hastalık peygamberler içinde caizdir." (Bedaiu'l-Fevaid 2/250) Çağdaş araştırmacılardan Mevdudî ise şöyle der: "Bu hadis muhaddisler tarafından o kadar çeşitli senetler ile nakledilmiştir ki mutevatir seviyesine ulaşmıştır." (Tefhimu'l-Kur'an 7/320)

laştıracak şeylerin başkasına da verilmesini sevmekte bir sakınca olmaz. Nitekim başkasının durumuna bakmaksızın kalbin bu gibi şeylerden yüz çevirmesi daha iyi olur.

Haset eden kişi kıskançlığının gereğini yapacak olursa, tevbe etmedikçe cezayı hak eden zalim ve haksız biri olur. Haset edilen kişi de haksızlığa uğramış olup sabretmesi ve Allah'tan sakınması gerekir. Haset edenin hasedine karşı sabreder, bağışlar ve üzerinde durmaz. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Kitap ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi, inandıktan sonra küfre döndürmeyi isterler. Allah'ın emri gelene kadar onları affedin, geçin. Allah muhakkak her şeye Kadir'dir." (2 Bakara/109).

Yusuf'u da kardeşleri kıskandılar ve şöyle dediler:

"Kardeşleri: "Biz birbirimize bağlı bir topluluk olduğumuz halde, babamız, Yusuf'u ve biraderini daha çok sevmekte Yusuf'u öldürün veya onu ıssız bir yere bırakıverin ki babanız size kalsın; ondan sonra da iyi kimseler olursunuz" dediler." (12 Yusuf/8-9).

Onu ve kardeşini babasının el üstünde tutmasını çekemediler. Onun için Yakub, Yusuf'a şöyle dedi:

"Babası şunları söyledi: "Oğulcuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar; zira şeytan insanın apaçık düşmanıdır." (12 Yusuf/5).

Öldürmeyi, kuyuya atmayı planlayarak, küfür diyarına

götüren kişiye köle olarak satılıp kafirlerin elinde köle olmasına yol açarak haksızlık yaptılar. Bu yetmiyormuş gibi, gördüğü bütün haksızlıklardan sonra bir de fuhşa zorlayan kadınla başı belaya girdi. Kendisini bu kötü işten koruması için Allah'a sığındı, fuhuş yapmak yerine hapse girmeyi tercih etti, Allah'ın ğazabına uğramak yerine, dünya azabını yeğledi. Hevesini tatmin etmek ve çirkin amacına ulaşmak isteyen kadın tarafından da haksızlığa uğradı.

Kadın, aşık olduğu için onu baştan çıkarmaya çalıştı. Onun isteğini kabul etseydi, ikisi de işkence yaşamayacaktı. Kardeşleri de ona buğzederek kuyuya atılmasına ve elinde olmadan köle olarak satılmasına yol açtılar. Bunlar kendisini mutlak özgürlükten çıkardılar ve elinde olmadan Allah'tan başkasına kölelik esaretine düşürdüler. Kadın da, onu öyle bir duruma düşürdü ki kendi tercihi ile hapis yatmayı seçti. Bu onun için daha büyük bir çile oldu. Burada sabretmesi de takva ile beraber tercih edilen bir sabırdı. Halbuki onların zulmetmelerine karşı sabretmesi, başka idi. Çünkü bu duruma karşı onurlu insanlar gibi sabretmeyenler, hayvanlar gibi avunurlar. Halbuki musibetlere karşı onurlu bir şekilde sabretmek en üstünüdür. Onun için Yüce Allah

“Şüphesiz kim takvalı olur ve sabrederse, Allah iyi davrananların ecrini yok etmez” (12 Yusuf/90) buyurur.

Bu şekilde, mümin imanından dolayı eziyet görür veya küfür, fasıklık yahut Allah'a itaatsizlik yapmaya zorlanırsa, yapmasa bile, eziyet ve ceza çekmiş olur. Dinini bırakmak yerine, ya hapis ya da yurdu terkederek eziyet ve ceza çekmeyi tercih eder. Tıpkı eziyet çeken ve azap gören Muhacir müslümanların başına geldiği gibi. Vatanlarını terketmeyi dinlerini terketmeye tercih ettiler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e türlü eziyetler yapıldı. Hepsine karşı kendi iradesiyle sabretti. Zaten kendi tercihi ile yapacağını yapmaması için eziyet görüyordu. Bu da Yusuf'un sabrından daha büyüktü. Çünkü Yusuf'un fuhuş yapması istendi, ama yapmadığı için hapisle cezalandırıldı. Halbuki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı kafir olmaları istendi ve yapmadıkları taktirde öldürülerek cezalandırılacaklardı. Hapis, onlar için en hafif ceza idi. Müşrikler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i ve Haşimoğullarını Ebu Talib semtinde üç yıl ambargo uygulayarak hapsedtiler. Ebu Talip öldükten sonra da baskılarını artırdılar. Ensar'ın ona biat ettiklerini öğrenince, bu kez hem onun hem ashabının Mekke'den çıkmasına engel olmaya ve hapsetmeye kalkıştılar. Hicret edenler de, Ömer ve benzeri kişiler dışında, ancak gizlice kaçarak çıkabiliyordu. Bu şekilde yurtlarından çıkmaya mecbur ettiler. Nitekim birtakım kişileri de hicretten alıkoydular ve hapsedtiler.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve müminlerin çektikleri, Allah'a ve Rasûlune itaat etmek için kendi iradeleriyle katlandıkları şeylerdi. Yusuf'un hapsedilmesi veya babasından ayrı bırakılması gibi, kişinin kendi tercihi olmadan başına gelen semavi musibetler türünden değildi. Şüphesiz musibetlere uğrayan kişinin olanlara karşı rıza göstererek sabretmesinden dolayı sevap kazanıyor ve bundan dolayı günahları bağışlanıyorsa da, kendi iradesiyle musibetlere katlanmayı tercih etmesi daha üstündür ve böyle yapanların derecesi de daha yüksektir. Allah'a itaat etmek için eziyet gören ve haksızlıklara uğrayan kişi, bundan dolayı sevap kazanır ve salih amel işemiş olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Medine’lilere ve çevrelerinde bulunan bedevi-

lere, savaşta Allah'ın peygamberinden geri kalmak, kendilerini ona tercih etmek yaraşmaz. Çünkü Allah yolunda susuzluğa, yorgunluğa, açlığa uğramak, kafirleri kızdıracak bir yeri işgal etmek ve düşmana başarı kazanmak karşılığında, onların yararlı bir iş yaptıkları mutlaka yazılır. Şüphesiz Allah iyilik yapanların ecrini zayi etmez. Allah, yaptıklarının karşılığını en güzel şekilde kendilerine vermek üzere, az veya çok sarf ettikleri her şey, yürüdükleri her yol, onlar için yazılır." (9 Tevbe/120-121).

Ama hastalık, bir yakınının ölmesi, hırsızların malını çalması gibi kendi tercihi olmaksızın kişinin başına gelen musibetlere karşı kişi sadece sabrettiği için sevap kazanır. Yoksa musibetleri başka şeye tercih ettiğinden dolayı değil. Elinde olmadan başına gelen musibetlere sabrettiği için günahları silinir. Ama sevap, ancak kişinin kendi iradesi ve tercihi ile yaptığı ameller için yazılır.

Allah'a inandıkları, O'na ve Rasûlüne itaat ettikleri için ve bundan dolayı güçlük, hastalık, hapis, vatandan ayrılık, mal ve yakınlarını kaybetmek, işkence, hakaret, makamı ve malı yitirmek gibi zararlara uğrayanlar, peygamberlerin ve ilk muhacirler gibi hicret edenlerin yolundadırlar. Bunlar gördükleri eziyet karşılığında sevap kazanırlar ve bundan dolayı kendilerine salih amel yazılır. Tıpkı cihad eden kişinin açlık, susuzluk, yorgunluk çekmesi ve kafirlerin hucumuna direnmesi karşılığında sevap kazanması gibi. Bu sonuçlar, kişinin işlediği birer amel değilse de, kendi iradesiyle yaptıklarının sonucu şeylerdir. Bunlara sonuçlar da denir.

Bunların, sebebi işleyen kişinin fiilleri mi, Allah'ın fiil-

leri mi, yoksa faili olmayan fiiller mi konusunda kişiler ihtilaf etmişler. Doğrusu, sebebi işleyen ile diğer sebepler arasında ortak şeylerdir. Onun için işleyen kişilere sevap yazılmıştır.

Belirtmek istediğimiz, hased'in kalbin hastalıklarından biri olduğudur. Galip gelen bir hastalıktır. İnsanlardan ancak çok az kişi ondan kurtulabiliyor. Onun için "Hasesiz ceset yoktur" derler. Ancak kötü kişi, hasedi açıklar, ama iyi kişi gizler. Hasan Basri'ye biri "Mümin, hased eder mi?" diye sormuş, o da "Yusuf'un kardeşlerini ne zaman unuttun? Ne var ki onu içinde tut, eline ve diline vurmadığı sürece sana zarar vermez" demiştir.

Hasedin İlacı

Kim başkasına karşı kendi içinde bir kıskanma görürse, ona karşı sabretmeli ve takvaya sarılmalıdır. Böyle bir şeyden nefret etmeye çalışmalıdır. Dindar birçok insan, haset edilen kişiye haksızlık etmedikleri ve ona zulmeden kişiye yardımcı olmadıkları halde, ona karşı üzerlerine düşen sorumluluğu da yerine getirmezler. Biri onların yanında kötülediği zaman, kötülemesini onaylamazlar, ama kötülenen kişinin güzel yönlerini de dile getirmezler. Biri onu övdüğünde de kendileri susarlar. (Suya sabuna dokunmazlar). Bunlar o kişiye saldırmıyorlar ama, ona karşı görevlerini de yerine getirmiyorlar. Bunların cezası, haklarını yitirmeleridir. Şurada burada kendileri de gözetilmezler ve kendilerine zulmedenlere karşı destek görmezler. Hased edilen kişiye destek olmadıkları gibi onlar da destek görmezler. Kim söz veya fiille haksızlık yaparsa, o ceza görür.

Kim sabreder, takvaya sarılır ve zalimler arasına girmezse, Allah onu takvasından yararlandırır. Tıpkı Zeyneb b.

Cahş'ın başından geçtiği gibi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden Aîşe ile daha çok kendisi rekabet ederdi. Kadınların, özellikle kumaların birbirini kıskanması çoktur. Kuma, eşiyle beraber olduğu için diğer kumayı kıskanır. Çünkü ortaklıktan dolayı her zaman onun olmaz.

Haset de böyledir. Çoğu zaman ortaklardan biri mal veya yöneticilikte diğer tarafı kıskanır. Benzerler arasında da biri diğerinin üstün olmasından hoşlanmadığı zaman birbirini kıskanırlar. Kardeşlerinin Yusuf'u ve Adem'in iki oğlundan birinin diğerini kıskanması gibi. Allah, Habil'in kurbanını kabul ettiği halde Kabil'in kurbanını kabul etmeyince, Kabil iman ve takvasından dolayı Habil'i kıskanmış ve öldürmüştür. Yahudilerin müslümanları kıskanması da böyledir. Onun için Allah'a isyan edilen günahlar üç tanedir. Bunlar açgözlülük (hırs), büyükmek (kibir) ve haset (kıskançık) tır. Âdem, hırs gösterdi, İblis büyüklendi, Kabil de haset etti ve Habil'i öldürdü.

Ebu Hureyre'den İbnu Ebi'd-Dünya'nın rivayet ettiği hadiste şöyle buyrulur: "Üç şey vardır ki kimse onlardan kurtulamaz. Haset, zan ve uğursuzluk, bunlardan kurtaracak şeyi size bildireyim; haset ettiğin zaman buğzetme, zannettiğin zaman ardına düşme, uğursuzluk saydığın zaman kanma".¹⁶⁶

Sunen kitaplarında Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Sizden önceki milletlerin hastalığı size de geçti. Bunlar haset, buğzetmektir. İşte bunlar saçkırandır. Saçkıran gibi saçı biçtiğini söylemiyorum, bilakis onlar dini biçiyor". Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona

¹⁶⁶ Bkz: el-Fevaidu'l-Mecmua / İmam Şevkânî (227)

hastalık demİştir.¹⁶⁷

Cimrilik için de “Cimrilikten daha büyük hastalık mı olur?” buyurarak hastalık olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁸ Böylece cimrilİğın hastalık olduğunu anlıyoruz. Başka bir hadiste şöyle buyrulur: “Kötü ahlaktan, hevadan ve hastalıklardan sana sığınırım”¹⁶⁹ Kötü ahlak ve hevadan sonra hastalıkları belirtmiştir.

Şüphesiz bunlar ahlak, karakter ve huy haline gelen şeylerdir. Yüce Allah, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* için “Şüphesiz sen büyük bir ahlak sahibisin” buyurur. İbni Abbas, İbni Uyeyne ve Ahmed b. Hanbel bunun açıklamasında “Büyük bir din sahibisin” anlamında olduğunu söylerler. İbni Abbas’ın lafzında “İslam dini üzerindesin” geçmektedir. Aİşe de “Onun ahlakı Kur’an’dır” demİştir.¹⁷⁰ Hasan Basri de “Kur’an’ın edebi, en büyük ahlaktır” der.

Heva (heves), geçici hastalık olabilir. O da kalbin rahatsız olması ve bozulması demektir. Birinci hadiste haset ve buğzetmek birlikte yer almıştır. Çünkü haset eden kişi, Allah’ın başkasına verdiği lutfu çekemez ve kendisine buğzetmeye başlar. Çünkü lazım olana buğzetmek, gerektirdiğı şeye de buğzetmeyi gerektirir. Allah’ın nimeti biri üzerinde ise ve diğeri bu nimetin yok olmasını istiyorsa ve ancak o kişinin yok olmasıyla yok olacaksa, o zaman kendisine de buğzeder ve yok olmasını ister.

Haset etmek, haksızlığı gerektirir. Yüce Allah, bizden öncekilerin aralarında haksızlık yaparak kendilerine ilim gel-

167 Ahmed (1/165), Tirmizî (4/74), Suyutî (2/14)

168 Buhârî (8/95), Ahmed (3/308)

169 Tirmizî (5/233): Hadis hasen-ğarİbdir, der.

170 Ahmed (6/188), Taberî (14/18)

dikten sonra ihtilaf ettiklerini belirtir. İhtilaf etmeleri, bilgisizlikleri sebebiyle değildi. Aksine, onlar gerçeği biliyordu, ama haset eden kişinin haset ettiği kişiye haksızlık yaptığı gibi, birbirlerine karşı haksızlık yaptılar.

Buhârî ve Müslim, Enes b. Malik'ten Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Birbirinizi haset etmeyin, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinizle ilişkilerinizi kesmeyin, hepiniz Allah'ın kardeş kulları olun, müslümanların, karşılaştıklarında biri bu yoldan, diğeri şu yoldan giderek üç geceden fazla birbirine dargın kalması helal değildir, onların en iyisi, diğerine önce selam verendir".¹⁷¹

Yine sahih olduğunda ittifak edilen ve Enes'ten rivayet edilen hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin ederim ki biriniz kendisi için sevdiğini müslüman kardeşi için de sevmedikçe mümin olmaz"¹⁷² Yüce Allah bununla ilgili olarak şöyle buyurur: "Şüphesiz aranızda pek ağır davrananlar vardır; size bir musibet gelirse: "Allah bana iyilikte bulundu, çünkü onlarla beraber bulunmadım" der. Allah'tan size bir nimet erişse, and olsun ki, sizinle kendi arasında bir dostluk yokmuş gibi

"Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım der." (4 Nisa/72-73).

Bu ağırdan alanlar, kendileri için sevdiklerini mümin kardeşleri için de sevmemişlerdir. Hatta onlara bir musibet geldiğinde, sadece onların başına geldiği için sevindiler. Onlara bir nimet geldiği zaman da onlar adına sevinmediler. Aksine, kendilerine de ondan bir payın olmasını arzu ettiler.

171 Buhârî (10/471), Müslim (4/1973), Tirmizî (3/221), Ahmed (3/285), Ebû Dâvûd (5/213), Malik (2/907)

Bunlar ancak dünyalığın kendilerine gelmesine veya kötülüğün başkaların başına gelmemesine sevinirler. Çünkü bunlar Allah'ı, Rasûlünü ve âhiret yurdunu sevmeyizler. Sevse-lerdi, kardeşlerini de severlerdi ve Allah'ın onlara birşeyler vemesine kendileri de sevinir, onların başına gelen musibete kendileri de üzülürlerdi. Müminleri sevindiren şeylere sevin-meyen ve onları üzen şeylere üzülmeyen, onlardan değildir. Buhârî ve Müslim, Numan b. Beşir'in yaptığı bir konuşmada şöyle dediğini Amir'den rivayet eder:

“Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işit-tim: Birbirini sevmeye, acımadaya ve şefkat göstermeye müminler bir vucut gibidirler. Bir tarafı rahatsız olunca, vücudun bütün organları ateş ve uykusuzlukla onun acısına ortak olurlar”.¹⁷³ Yine Buhârî ve Müslim, Ebu Musa el-Eşâ-ri'den şöyle rivayet eder: “ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: Müminler birbirine kenetlenmiş bir bina gibidir. Parmaklarını birbirine geçirdi”.¹⁷⁴

Cimrilik ve açgözlülük, birer hastalıktır. Haset, cimri-likten daha büyük bir hastalıktır. Ebû Dâvûd'un rivayet etti-ği hadiste şöyle denir: “Haset, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, iyilikleri yer bitirir. Sadaka, suyun ateşi söndürdüğü gibi, günahları söndürür”.¹⁷⁵ Cimri, elindeki malı esirger, haset eden kişi ise, Allah'ın kullarına verdiği nimetin yok olmasını ister. Bir insan, emellerine hizmet eden kişilere malından verebilir, ama benzerlerini de kıskanabilir. Cimri

172 Buhârî (1/56), Müslim (1/67), Tirmizî (4/74), Nesâî (7/115), İbn Mâce (1/26), Daimî (2/307), Ahmed (3/176)

173 Buhârî (106437), Müslim (4/1999), Ahmed (4/270)

174 Buhârî (1/565), Müslim (4/1999), Tirmizî (3/1990), Ahmed (4/404)

175 Ebû Dâvûd (5/207), İbn Mâce (2/1407)

olduğu halde başkalarını kıskanmayabilir. Cimrilik ve açgözlük bunun temelidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekemezlilik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir.” (59 Haşır/9).

Buhârî ve Müslim’de şöyle rivayet edilir: “Cimrilikten sakının, sizden öncekileri cimrilik mahvetti. Onların cimri olmasını emretti, onlar da cimrilik yaptılar, zulmetmelerini emretti, onlar da zulmettiler, akrabalarına ilişkilerini kesmelerini emretti, onlar da kestiler”.¹⁷⁶

Abdurrahman b. Avf, tavaf esnasında çokça “Allah’ım, beni nefsimin cimriliğinden koru” diye dua ederdi. Bir adam ona “Bu duayı ne kadar çok yapıyorsun?” deyince, şöyle dedi: Nefsimin cimriliğinden korunursam, cimrilikten, zulümden ve akraba ile ilişkileri kesmekten kurtulurum. Haset etmek, zulmetmeyi doğurur”.

Cimrilik ve haset, kişinin kendisine yarayan şeye buğzetmesini, hatta zarar verecek şeyi sevmesini gerektiren bir hastalıktır. Onun için haset, kin ve gazapla beraber anılır. Şehvet ve aşk hastalığı ise, kişinin kendisine zarar verecek şeyi sevmesidir. Onunla beraber kendisine yarar sağlayacak şeye buğzetmesi de bulunabilir.

176 Ebû Dâvûd (2/324), Ahmed (2/159) Hadisi Buhârî ve Müslim de bula madım.

Aşk, psikolojik bir hastalıktır. Şiddetli olduğu zaman vucudu etkiler veya melankoli/karasevda gibi bedensel hastalık olur, bu yüzden aşk için melankolik bir hastalıktır, denir, ya da zayıflama, kansızlık gibi bedensel bir hastalık olur.

Burada kastedilen, şüphesiz kalbin hastalıklarından olan aşktır. Kişinin kendisine zarar verecek şeyi sevesinin kaynağıdır. Sahibi, tıpkı zarar veren şeyi canı çeken hasta gibidir. Ondan yemediği zaman acı çeker, yedirildiği zaman da hastalığı ilerler ve şiddetlenir.

Âşık da böyledir. Âşık olduğu kişiye kavuşması, görmesi, dokunması, dinlemesi ona zarar veriyor. Hatta onu düşünmesi, hayal etmesi bile zarar veriyor. Halbuki onun istediği de budur. Arzu ettiği şeyden alıkonursa, acı çeker ve ızdırap duyar. İsteddiği verilirse, hastalığı şiddetlenir ve daha çok acı çekmesine sebep olur.

Hadiste şöyle denir: "Allah, mümin kulunu, biriniz hastasını yemek ve içmekten koruduğu gibi dünyadan korur".¹⁷⁷ İmam Ahmed'in Kitabı'z-Zühd'de rivayet ettiği Vehb'den yapılan rivayette Musa'nın Allah'a yakarmasında şöyle geçer: "Allah şöyle buyurur: Koyunlarını esirgeyen çobanın helak olacakları yerlerden koruduğu gibi, ben de veli kullarımı dünya nimetlerinden korurum, çobanın koyunlarını helak olacakları dinlenme yerlerinden koruduğu gibi ben de onları dünyaya yaslanıp gönül vererek yaşamalarından korurum. Onları korumam, kendilerini değersiz gördüğüm için değildir. Belki dünyanın yerine getiremediği ve hevesin söndüremediği ikramımdan tam ve bolca paylarını almaları içindir".¹⁷⁸ Şüphesiz hastanın iyileşmesi, hastalığın gitmesiy-

177 Ahmed (5/42), Tirmizî (3/258), İbn Hıbban (2/64)

178 Ahmed, Kitabı'z-Zühd

le, hatta o kötü sevginin kalbinden çıkmasıyla olur.

Aşk konusunda insanlar iki sınıftır. Kimileri, aşkın irade kapsamında olan şeylerden olduğunu söyler. Meşhur olan anlayış budur. Kimileri tasavvurlar ve hayal bozukluğu olduğunu söyler. Çünkü aşık olduğu kişiyi, zihninde canlandırdığı şekilde tasavvur eder. Bunlara göre, bu yüzden Allah aşık veya maşuk diye nitelenemez, çünkü bu şeylerden münezzehtir. Nitekim kendisinde hayal bozukluğu olan kişi için “mükemmel kişidir” denilmez.

Öncekilerden, tam sevgi olduğundan, Allah için de aşk sözcüğünün kullanılabileceğini söyleyenler vardır. Çünkü Allah sever ve sevilir. Abdulvahid b. Zeyd’in şöyle dediği rivayet edilir: “Kulum bana yakınlaşmaya devam eder ve bir-birimize aşık oluruz”. Kimi tasavvufçuların görüşü budur.

Halbuki alimlerin büyük çoğunluğu/cumhur, Allah hakkında bu sözü kullanmazlar. Çünkü aşk, olması gereken-den çok olan aşırı sevgi demektir. Allah’ın sevgisinin sınırı yoktur ve aşılmaması gereken bir sınıra varması diye bir şey de olmaz.

Bunlar derler ki: Aşk, mutlak olarak yerilmiştir. Kulun ve Allah’ın sevilmesinde kullanılması iyi olmaz. Çünkü burada övülen, sınırı aşan taşkın bir sevgidir. Kaldı ki örfte aşk, bir kadını veya oğlanı sevmek için kullanılır. Aile, mal, vatan, makam, peygamberler ve salih kişiler gibi şeyleri sevmekte kullanılmaz. Çok zaman ya yabancı kadını ve çocuğu sevmekle beraber meydana gelen haram bakış ve dokunma ile beraber olur ya da başka türlü haram fiille birlikte meydana gelir.

Adamın, adaletsizliğe sevkedecek kadar kendisi için helal olmayan şeyleri yapacak yahut vacip olan şeyleri terke-

decek şekilde karısını sevmesi gibi. Bu durum çokça meydana gelir. Yeni karısını aşırı devede sevdiğinden eski karısına haksızlık eder. Hatta yeni karısı için kendi dinine ve dünyasına zarar verecek şeyleri yapar. Örneğin, hak etmediği halde ona mirastan özel pay ayırır veya Allah'ın belirlediği ölçüleri aşacak şekilde ona veya yakınlarına mal ve yetki tanır veya ona aşırı derecede harcama yapar yahut hem din hem dünyası açısından zarar verecek şekilde haram işler yapma yetkisi verir. Birlikte olması mübah olan bir kadının aşkı için bütün bunlar olagelmektedir.

Acaba birlikte olması haram olan yabancı kadın ve erkeklere beslediği aşk için hangi çamlar devriliyor?! Bu aşkta ancak Allah'ın bilebildiği kadar bozukluk ve kötülük bulunmaktadır. Bu aşk, sahibinin hem din, hem dünyasını bozacak her türlü hastalığı ve bozukluğu içerir. Hatta aklını ve vücudunu da bozabilir. Yüce Allah buyuruyor:

“Ey peygamberin hanımları! Sizler her hangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın, yoksa, kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümit eder; daima ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin.” (33 Ahzab/32).

Kalbinde şehvet hastalığı ve endam düşkünlüğü olan kişi, istediğinin cilvesi karşısında umutlanır. Umutlanma, bu istek ve arzuyu güçlendirir ve hastalık artar. Ama istediğinden ümidini kesmişse, elde etme umudunu öldürür, irade gevşer ve aşk da zayıflar. Çünkü insan, umutlanmadığı şeyi arzu etmek istemez ve iradeli olarak onun için davranmaz, belki kendi kendine konuşma olur. irade ile beraber konuşma, bakma ve benzeri bir şey olursa, o zaman kişi günah işlemiş olur.

Kişi aşık olduktan sonra sabredip iffetini korursa, takvasından dolayı sevap kazanır. Şöyle rivayet edilir: "Aşık olup iffetini koruyan, aşkını gizleyip sabreden kişi öldüğünde şehid olarak ölür" Aslında bu, Yahya el-Kattan'ın Mücahid'ten, onun da İbni Abbas'tan merfu olarak rivayet edilen tartışmalı ve delil kabul edilemeyen bir rivayettir.

Ancak şeriatın delilleriyle biliyoruz ki kişi bakış, söz ve fiil olarak haram şeylerden uzak durursa, haram bir şey söylememek için bunu gizleyip dillendirmese, kullara şikayet etmek, ahlaksızlık işlemek, sevgilisi ile ğayri meşru şekilde buluşmak gibi yollardan kaçınırsa, musibete uğrayan kişinin acılarına sabrettiği gibi Allah'a itaat eder, ona isyandan sakınır ve içindeki aşk ateşine katlanarak sabrederse, Allah'tan korkmuş ve sabretmiş olur. Yüce Allah buyuruyor:

"..Şüphesiz kim kötülükten sakınır ve sabrederse bilsin ki Allah iyi davrananların ecrini katilyen zayi etmez .." (12 Yusuf/90).

Haset ve kalbin diğer hastalıkları da bu şekidedir. Allah'ın nefret ettiği şeyi kişinin canı istediğinde Allah'tan korkarak ondan alıkoyuyorsa, şu ayetlerin kapsamına girenlerden olur:

"Ama kim Rabbinin azametinden korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir." (79 Naziat/40-41).

Kişinin canı bir şeyi sevdiği zaman onu mümkün olan yolla elde etmeye çalışır. Hatta tümü o amacın makamları olan birçok işler için gayret eder. Kim kötülenmiş şekilde sever veya yerilmiş şekilde buğzeder ve onu işlerse, günahkar olur. Örneğin, kendisine haset ettiği için birine buğzetmesi veya haklarını vermeyerek veya haksızlık yaparak onunla

ilgili kişilere eziyet ederse yahut aynı telden çaldığı için birini sever ve onun için haram bir işi işlerse veya Allah için emredilen bir şeyi Allah için değil de, o kişi için yaparsa günah işlemiş olur. Bu tür hastalıklar insanda çok olur. İnsan, bir şeye buğzettiği için sırf vehim ve hayalden hareketle birçok şeye buğzedebiliyor.

Aynı şekilde, bir şeyi sevebilir ve onu sevdiği için de sırf vehim ve hayalden hareketle birçok şeyi sevebiliyor. Şairin “O, siyahları sevdiği için ben de severim, hatta onun için siyah köpekleri bile severim” dediği gibi. Adam, kara kızı sevmiş, ondan dolayı da köpeklerin siyah rengini bile sevmiş! Bütün bunlar irade ve tasavvurunda kalbin hastalıklarındandır. Kalplerimizi her türü hastalıktan kurtarmasını Allah’tan dileriz, ahlakın, heveslerin ve tedavilerin kötülerinden O’na sığınırız.

Asıl olarak kalp, Allah’ı sevmek içindir. Allah, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Buhârî ve Müslim’in rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: “Doğan her çocuk fitrat üzere doğar, sonra annesi babası onu yahudi, hristiyan veya mecusi yapar. Tıpkı hayvanın organları tam bir yavru doğurması gibi, onda eksik bir taraf görüyor musunuz?”. Sonra Ebu Hureyre, isterseniz şu ayeti okuyun der:

“Hakka yönelerek kendini Allah’ın insanlara yaratılıştaki verdiği dine ver. Zira Allah’ın yaratışında değişme yoktur; işte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmezler.” (30 Rum/30).¹⁷⁹

Yüce Alah, insanları yalnız kendisine ibadet etmek ve

179 Tirmizî (4/124), İbn Mâce (2/1314), Ahmed (5/231)

sevmek üzere yaratmıştır. Fıtrat/ilk yaratılış değiştirilmezse, kalp Allah'ı bilir, onu sever ve yalnız ona ibadet eder. Ne varki anne babasının yahudi, hıristiyan veya mecusi yapması gibi zamanla onun fıtratı bozulur. Bütün bunlar, organın kesilmesiyle vucudun bozulduğu gibi, kalbin üzerinde yaratıldığı yaratılışı/fıtratı değiştirir. Ama daha sonra onu fıtrata döndürecek biri yol gösterirse, ilk yaratılışına dönebilir.

Peygamberler, fıtratı değiştirmek ve saptırmak için değil, pekiştirmek ve egemen kımak için gönderilmişlerdir. Kalp, yalnız Allah'ı seviyor ve dini ona halis kılıyorsa, aşk bir yana, hiçbir zaman başkasını sevme sevdasına tutulmaz. Allah'tan başkasına aşık olması, yalnız Allah'a olan sevgisinin azlığındandır.

Yusuf, yalnız Allah'ı sevdiği ve dini ona halis kıldığı için baştan çıkarmaya çalışan kadının aşkına boyun eğmedi. Onun hakkında Yüce Allah şöyle buyurur:

“And olsun ki kadın Yusuf’a karşı istekli idi; Rabbin’den bir işaret görmeseydi Yusuf da onu isteyecekti. İşte ondan kötülüğü ve fenalığı böylece engelledik. Şüphesiz o bizim çok samimi kullarımızdandır.” (12 Yusuf/24).

Vezirin karısı ve halkı ise, müşrikti. Onun için aşka müptela oldu. Kim aşka müptela olursa, iman ve tevhidinin eksikliğinden olur. Çünkü Allah'a yönelen ve aşk konusunda Allah'tan korkan kalbi aşık olmaktan şu iki etken alıkoyar:

İlk olarak, Allah'a yönelmesi ve onu sevmesi, kendisini aşktan alıkoyar. Çünkü bu, her şeyden daha lezzetli ve hoştur. Allah sevgisinin yanında onunla rekabet edecek veya devredışı bırakacak başka bir sevgi olamaz.

İkinci olarak, aşkla bağdaşmayan Allah korkusu, kendisini alıkoyar. Aşık olsun veya olmasın, kim bir şeyi severse, bu sevgi onu başka sevgiden alıkoyar ve onu kaybetme korkusuyla diğer sevgiden yüz çevirir. Kul için Allah başka her şeyden daha sevimli ise ve her şeyden daha çok ondan korkuyorsa, gaflet zamanı veya bu sevgi ve korkunun zayıflık anı dışında Allah sevgisi yanında aşk veya rekabet olmaz. Gaflet veya Allah sevgisi ve korkusunun zayıflaması da farzları yerine getirmemek ve haramları işlemek sebebiyle olur. Çünkü iman Allah'a itaatla artar ve isyanla eksilir. Allah'a itaat ederek ve ondan korkarak kul ne kadar itaat ederse, yine onu severek ve ondan korkarak itaatsizliği ne kadar terkederse, ona sevgisi artar ve ondan korkusu çoğalır. Böylece kalbindeki başkalarına olan sevgi ve korku kaybolur.

Vucudun hastalıklarında da durum böyledir. Vucudun sağlığı, benzeriyle korunur ve hastalığı zıddı ile önlenir. Kalbin sağlığı da imanla olur ve onunla korunur. Bu da kalbe iman kazandıran yararlı ilim ve salih amelle olur. Bunlar kalbin gıdalarıdır. İbni Mesud'dan merfu ve mevkuf olarak rivayet edilen hadiste şöyle buyrulur: "Ziyafet veren herkes, zıfayetine katılımların olmasını ister, Allah'ın ziyafeti de Kur'andır".¹⁸⁰ Ziyafet veren Allah'tır ve Kur'an kullarına verdiği ziyafettir.

Gecenin seherinde, ezan ve kaamet vakitlerinde, sucud anlarında ve namazların ardında Allah'a yapılan istiğfar ve tevbeli yönelişler neticesinde Allah insana ölünceye kadar güzel bir mükafat verir. Hem gündüz, hem uyumadan önce insanın Allah'ı anması (virdi) olmalıdır. Önüne çıkan engel-

---

180 Ebu Ubeyd el-Kasım ibnu Sellan "Fezailu'l-Kur'an"da rivayet etmiştir.

lere karşı sabretmelidir. Çünkü çok geçmeden Allah onu bir şekilde destekler ve kalbine imanı yazar.

Beş vakit namazı şekil ve içerik olarak tam yerine getirmeye çalışmak gerekir. Çünkü namaz dinin direğidir. La havle vela kuvvete illa billah (güç ve kuvvet ancak Allah'tandır), müminin sığınağı olmalıdır. Çünkü bu sözle ağırlıklara katlanılır, sıkıntılar çekilir ve üstün hallere ulaşılır.

Kul, Allah'a dua ve istekten usanmamalıdır. Acele etmediği sürece kulun dua ve isteği karşılık görür. Şu kadar zamandır dua ediyorum, duam kabul olmadı, dememeli, sabrın sonunda zaferin, sıkıntının ardında ferahın, zorluğun yanında kolaylığın olduğunu bilmelidir. Hiçbir kimse sabır göstermeden en büyük ve en küçük hayırdan bir şey elde edemez. Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun, İslama ve sünnete kavuşturduğu için hamd ve minnet onadır. Açık ve gizli nimetlerini kullarına veren odur. Yüceliğine ve büyüklüğüne yakışan şekilde ona sonsuz şükürler olsun. Allah'ın salatı ve selamı Muhammd'e, aile fertlerine ve ashabına, müminlerin anneleri temiz eşlerine ve kıyamet gününe kadar onlara ihsan ile uyanlara olsun.

ADALET VE ZULÜM

Defalarca belirttiğimiz gibi insanın durumunun düzelmesi adaletle, bozulması da zulümle olur. Yarattığı zaman Allah insanı düzenli ve adaletli bir şekilde yaratmıştır. Vucudun sağlık ve afiyeti, organlarının ve vucut bileşiminin adaletli olmasında olduğu gibi, hastalığı da bunun bozulması ile ve sapması ile olur.

Kalbin istikameti, itidalı, adaleti, sağlığı, afiyeti, düzelmesi ve bunlara bağlı kalması da bu şekildedir. Yüce Allah, kalplerin hastalıklarını ve şifasını Kur'an'ın birçok yerinde belirtmiş ve sünnet gündeme getirmiştir. Yüce Allah münafıklarla ilgili olarak şöyle der:

"Kalplerinde hastalık vardır, Allah onların hastalığını artırmıştır". "Kalplerinde hastalık olanların onlara koştüğünü görürsün", "Onlarla savaşın ki Allah sizin elinizle onları azaplandırınsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de müminlerin gönüllerini ferahlandırınsın, kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah Bilendir, Hakîmdir." (9 Tevbe/14-15).

"Şüphesiz size Rabbinizden bir öğüt ve kalplerde olanlara bir şifa gelmiştir". "Kur'andan müminlere rahmet ve şifa olan ayetleri indiririz." De ki, o, müminler için hidayet ve şifadır." "Ey peygamberin hanımları! Sizler her hangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakı-

niyorsanız edalı konuşmayın, yoksa, kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümit eder; daima ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin.” (33 Ahzab/32).

“İkiyüzlüler, kalplerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, and olsun ki, seni onlarla mücadeleye davet ederiz; sonra çevrende az bir zamandan fazla kalamazlar.” (33 Ahzab/60).

“İkiyüzlüler ve kalplerinde hastalık olanlar: “Allah ve peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular” diyorlardı.” (33 Ahzab/12).

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruyor: “Bilmiyorlarsa, sormaları gerekmez miydi? Şüphesiz imkanı olmayanın şifası, sormasıdır”.¹⁸¹ Reşid İmam Malik’e “Ey Malik, beni şimdi iyileştirdin” demiştir. Buhârî, İbni Mesud’dan şöyle rivayet eder: “ Allah’tan kortuğu sürece kişi hayır içindedir, bir şeyin tefsirinde şüpheye düşerse, birine sorar ve şifa bulur. Allah’a yemin ederim ki neredeyse onu da bulamayacaktır”.¹⁸²

Yüce Allah’ın kalperin hastalıklarından belirttiği şeyler, kalbin ölümü, yaşaması, işitmesi, görmesi, akletmesi, dilsizliği, sağırılığı ve körlüğü mesabesindedir. Amacımız kalbin hastalıklarını bilmektir. Bunlar da iki çeşittir; His (duyu) bozukluğu, doğal hareketin ve ona bağlı olarak iradenin bozukluğu.

Her ikisi de kişiye acı ve azap verir. His, iradeli ve doğal hareket zamanında kişi lezzet ve nimet tattığı gibi, bunun bozulması halinde de acı ve azap duyar. Onun için

¹⁸¹ Daha önce geçti.

¹⁸² Buhârî (6/119)

nimet, Allah'ın kuluna verdiği ve ona lezzet ve rahatlık veren naim'den gelmez. "O gün mutlaka naim (nimet) lerden sorulacaksınız" buyurmuştur. Yani nimetlere karşı şükredip etmediğiniz sorulacaktır.

Lezzet duymanın sebebi, uygun olanın hissedilmesi, acı duymanın sebebi de aykırı olanın hissedilmesidir. Lezzet ve elem, hissetme ve idrak etmenin kendisi değildir. Sadece ikisinin sonucu, ürünü, amaç ve gayesidir. Aykırı bir etkenle bazan ağrısı kesilirse de, hastalık acı verir. Hastalığı gereken şey, en ufak bir kışkırtıcı ile harekete geçer. Onun için hastalıkta mutlaka acı veren sebebin olması gerekir. Acı da, aykırı olan etkenin varlığı ile yok olur.

Kalbin manevi lezzet ve elemi, vücudun maddi lezzet ve eleminden daha büyüktür. Vücudun hastalanması sebebiyle bedenlerde meydana gelen acı türünden acı orada da meydana gelebiliyorsa da, bu başka bir şeydir.

Onun için kalbin hastalanması ve şifası, vücudun hastalanması ve şifasından daha önemlidir. Bu hastalık, bazan şüpheler türünden olur. "Kalbinde hastalık olan kişi ümid eder" dediği gibi. Haraiti'nin "Kitabu İ'tilali'l-Kulubi bi'l-Eh-vai" kitabında belirttiği gibi, münafıkların kalplerindeki hastalık bu türdendir, yani inancın ve iradelerin bozukluğu hastalığıdır.

Zulme uğrayan kişinin kalbinde hastalık vardır. O da başkasının kendisine zulmetmesinin yolaştığı elemidir. Hakını ondan aldığı zaman kalbi rahatlar. Yüce Allah'ın

"Onlarla savaşın ki Allah sizin elinizle onları azaplandırınsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de müminlerin gönüllerini ferahlandırınsın, kalplerindeki öfkeyi gidersin." (9 Tevbe/14)

Buyurduğu gibi. Kalbin öfkelenmesi, duyduğu elem ve eziyeti gidermek içindir. Eziyet gider ve elem yok olursa, hakkını alır ve öfkesi diner.

İnsanın kulağı ile işitmemesi, gözü ile görmemesi ve dili ile konuşmaması onun için yararlarının kaçmasına ve zararların gelmesine yolaçan bir hastalık olduğu gibi, kalbi ile işitmez, görmez ve hakkı batıldan, hayrı şerden, doğruyu yanlıştan ayıramaması da en büyük hastalıklarından olur. Oburca çok yemek veya toprak gibi şeyleri yemesi nasıl zarar veriyorsa, gittikçe acısını artıran bu bozukluğu kayboluncaya kadar yese de yemese de, bu acısı devam eder.

Bir yüze, başkanlığa veya mala aşık olması gibi, yararı olmayan bir aşka müptela olduğu zaman, arzusuna ulaşmadığı sürece kişi acı ve ızdırap çeken bir hasta olur. Halbuki arzu ettiğini elde etmesi ona daha çok hastalık ve ızdırap getirir. Tıpkı hastanın muhtaç olduğu yemek ve içmekten nefret etmesi, böylece acısının sürmesi ve yemek içmekten kaçınmasının acı ve ızdırabının da devam etmesine ve nihayet ölmesine yolaçması gibi. Kişi, kendisine yarar sağlayacak ve zarardan koruyacak şeylerden nefret etmeyi bırakıncaya kadar ızdırap çekmeye devam eder. Allah kendisine şifa vermedikçe de ızdırabı daha sonra gittikçe artacaktır.

Allah'ın verdiği nimeti başkasının üzerinde görmeyi çekemeyerek kişinin başkasını kıskanması da, sağlıklı kişilerin yeme içmelerine buğzetmesi ve yediklerini görmeye bile dayanamaması gibidir. Haset ettiği kişiye hakkını vermekten nefret etmesi de, hastanın kendisine yarayan yemek ve içmekten nefret etmesi gibidir. Kişide itidal ve sağlık sınırını aşan sevgi ve nefret, vucutta sağlık ve itidal sınırını aşan şehvet ve nefret gibidir. Kalbin körelmesi ve gerçekleri duymayacak

şekilde sağırlaşması, yarar ve zarar verecek şeyleri seçememesi, vücudun olayları görecektir, dile getirecek, yararlı ve zararlıyı birbirinden seçemeyecek kadar gözünün körelmesi, dilsizleşmesi ve sağırlaşması gibidir.

Gözü görmeyen kişinin gözü açıldığı zaman rahatlatma, afiyet ve sevinç duyması nasıl büyük bir olay ise, kalbin görmesi ve gerçekleri kavraması da o kadar büyüktür. Kaldı ki kalbin gerçekleri görüp kavraması ile başgözünün görmesi arasında ancak Allah'ın bildiği kadar büyük fark vardır. Burada söylenenlerden maksat, iki hastalığı birbirine benzeterek açıklamaktır. Çünkü dinlerin tıbbı, bedenlerin tıbbı ile paraleldir.

Süleyman, Ebu'd-Derda'ya şöyle yazmıştır: "Duyduğuma göre doktorluk yapıyormuşsun, sakın öldürme. Allah, göğüslerde olan hastalıklara Kur'an'ı şifa olarak indirirdi."Kur'an'dan inananlara rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz. O, zalimlerin ise sadece kaybını artırır" buyurdu. Biliyordun, şifa, deva arayan için olur. Bunlar da müminlerdir. Kalplerinin hastalığını Kur'an'la tedavi ettiler".

Vücudun hastalığı, şehvet ve nefretin normal sınırını aşmasıyla olur. Bu da elde edilemeyen yahut yarar sağlayan şehveti öldüren veya yarar sağlayandan nefrete yolaçan veya nefret edilmesi gerekenden nefret etmeyi öldüren, dolayısıyla idrak ve hareket gücünü zayıflatan şehvettir. Kalbin hastalanması da böyledir. O da sevme ve nefret duymanın itidal/nomal sınırını aşmasıyla olur. Bu da Yüce Allah'ın "Allah'tan bir yol gösterici olmadan hevesine uyandan daha sapık kim vardır? ..", "zalimler, bilgisizce heveslerine uyduklar" buyurduğu heveslerdir.

Vucut, doktorun tavsiyesine uymayarak canının çekti-

ğini yaptığı zaman itidalin dışına çıkmış olduğu gibi, kalp de kendisine yarar sağlayacak ve zarar verecek şeyleri bilmeyecek kadar idrak gücünü yitirebilir. Cahil hastalar, rahat ve lezzete bir an önce kavuşmak için canlarının çektiğini yerler, perhiz yapmazlar ve acı ilaçları içmezler, ama ondan sonra dayanılmaz acılar çekerler veya sonunda canları çıkar.

Cahil insanlar da kendilerine bu şekilde zulmederler. Lezzet duydukları ve zevk aldıkları şeyleri bir an önce elde etmek isterler ve hoşlarına gitmiyor, diye kendilerine yarar sağlayacak şeyleri terkederler. Bu da onlara dünyada veya âhirette ağır cezalar, acılar ve helak getirir.

Takva, yarar sağlayan işi yaparak zarar verecek şeyden sakınmak/perhiz yapmaktır. Zararlı şeyden sakınmak, yararlı olanı kullanmayı/işlemeyi gerektirir. Yararlı olanı kullanırken kişi aynı zamanda zararlı olanı da kullanmış olabilir. O takdirde sahibi takva sahiplerinden olmaz.(Yani bir insan hem iyi, hem kötü amel işlemiş olabilir).

Ama hem yararlıyı, hem zararlıyı terketmek olmaz. Kişi normal beslenmekten aciz ise, mahvoluncaya kadar ele geçirdiği zararlı maddelerle beslenmeye devam eder. Onun için akibet, takvanın ve muttakilerin olur. Çünkü kendilerine zarar veren şeylere karşı korunur/perhiz yaparlar. Onların sonu İslam ve ikramdır.

İlaç içmek ve perhiz yapmak gibi, zor gelen salih amelleri işlemekten dolayı başlangıçta bir acı duyabilirler. Yüce Allah buyurur:

“Savaş, hoşunuza gitmediği halde size farz kılındı. Olabilir ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinizdir ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey

sizin kötülüğünüzedir. Siz bilmezsiniz, Allah bilir.”(2 Bakara/216).

Canının çektiği batıl amellerin çokluğu karşısında kendini dizginlemekten dolayı acı duyabilirler. Yüce Allah buyurur:

“Ama kim Rabbinin azametinden korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir.” (79 Naziat 40-41).

“Allah bu iki taifeden birini size vadetmişti; siz, kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz.”

(8 Enfal)).

Kim perhiz yapmaz/korunmazsa, sonunda kendisine zarar verir. Hafiften başka şeyleri de karıştırarak yarar sağlayan şeyleri yapanların durumu, hiçbir şey yemeyerek ve gizlice bir şey almayarak tam perhiz yapmalarından daha iyidir. çünkü hiç beslenmeden tam perhiz yapmak, vücudu hasta eder. Kötülükleri terkedip iyilikleri işlemeyen kişinin durumu da böyledir.

“Kaidetun Kebiretun” bölümünde, tür olarak iyilikleri işlemenin, kötülükleri terketmekten daha yararlı ve tür olarak beslenmenin, hiç beslenmeyerek perhiz yapmaktan daha iyi olduğunu belirtmiştik. Birincisinin bizzat kendisi amaç olduğu halde ikincisi diğeriyle beraber dolaylı olarak amaçtır. Gerekli olan, meydana gelmeden önce hastalık sebeplerinden korunmak ve meydana geldikten sonra yok etmek olduğu gibi, kalbin hastalıkları da bu şekilde olup önce hastalanmaktan korunması ve hastalandıktan sonra da hastalıktan kurtarılması ve sürekli korunması gerekir. Sağlık, benzeriyle korunur ve hastalık zıddı ile yok edilir. Kalbin sağlığı, benzer şey-

ler kullanılarak korunur, yani Allah'ı anmak, tefekkür ve belirlenmiş ibadetleri yapmak gibi iman ve ilmi güçlendirecek şeylerle korunur. Zıddı ile de giderilir. Şüpheler, delillerle, batıl sevgisi de ondan nefret etmek ve hakkı sevmekle giderilir.

Onun için Yahya b. Ammar şöyle der: "İlimler beştir; Biri dünya hayatı olup tevhid ilmidir. Biri, dinin gıdasıdır. O da Kur'an ve sünnetin anlamını düşündürmektir. Biri, dinin ilacıdır. O da fetva bilgisidir ki, İbni Mesud'un dediği gibi, kulun başına bir musibet geldiği zaman ondan iyileştirecek birine ihtiyaç duyar. Biri de dinin hastalığı bilgisidir ki sonradan uydurulan şeylerdir. Biri de dinin ölümü bilgisidir ki büyü ve benzeri şeyler bilgisidir".

Sağlığın korunması, benzeriyle olur ve hastalığın giderilmesi de zıddı ile olur. Bu, hem vücudun biyolojik hastalığı, hem kalbin dinsel psikolojik hastalığı için aynıdır. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "Her çocuk fitrat üzere doğar. Sonra annesi babası onu yahudi, hristiyan veya mecusi yapar. Tıpkı hayvanın, vucut organları tam yavru doğurması gibi, onda herhangi bir organ eksikliği görüyor musunuz?". Ebu Hureyre, sonra "Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrat" ayetini okuyun, dedi.¹⁸³

Yüce Allah buyuruyor: "Göklerde ve yerde olanlar O'nundur; hepsi O'na boyun eğmiştir. Önce yaratan, ölümünden sonra tekrar diriltlen O'dur. Bu, O'nun için daha kolaydır. Göklerde ve yerde olan en üstün sıfatlar O'nundur. O, güçlüdür, Hakim'dir.

---

183 Daha önce geçti.

Allah size kendinizden bir misal vermektedir: Size verdiğimiz rızıklarda, emrinizde bulunan kölelerinizin de eşit surette hak sahibi olmalarına razı olur ve birbirinizi saydığınız gibi bu ortaklarınızı sayar mısınız? Düşünen millete ayetleri böylece uzun uzadıya açıklarız.

Hayır; zulmedenler, körü körüne kendi heveslerine uymuşlardır. Allah'ın saptırdığı kimseleri kim doğru yola eriştirebilir? Onların yardımcıları da yoktur.

Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışa verdiği dine ver.

“Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur; işte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmezler.”(30 Rum/26-30).

Yüce Allah, kullarını yalnız kendisine ibadet etmek ve başka hiçbir şeyi ortak koşturmak olan hanif yaratılış üzerinde yarattığını bildirmiştir. Bu, kalbin doğal, salim, doğru, dengeli hareket etme halidir. Bunu terketmek, büyük bir zulümdür ve böyle yapanlar bilgisizce heveslerine uyan kişilerdir. Kalbin sağlıklı olması demek olan bu fıtratın ve yaratılışın ilim ve amel olarak üzerinde yaratıldığı benzer şeylerle, yani azık ve besinlerle beslenmesi gerekir. Onun için dinin tamamı, indirilen şeriatla pekiştirilmiş fıtratla olur. O da Allah'ın sofrasıdır. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor: “Ziyafet veren herkes, ziyafetine katılımların olmasını ister, Allah'ın ziyafeti de Kur'andır”.¹⁸⁴ Bu, Allah'ın gökten indirdiği su gibidir. Kur'an ve sünnette gökten indirilen suya benzetilir. Fıtratı değiştiren ve kalbi istikametinden çıkaranlar, kalpleri hasta yapan ve öldürmeye çalışanlardır. Allah,

---

184 Daha önce geçti.

Kitab'ını kalplerde olan hastalıklara şifa olarak indirmiştir.

Dünyada müminin başına gelen musibetler, vücudun çektiği acılar gibidir. Vucut onlarla sağlığına kavuşur ve bozuk bileşimlerden kurtulur. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "Müslümanın çektiği acı, ızdırap, keder, hüzn, sıkıntı ve eziyet, hatta ayağına dikenin batması karşılığında mutlaka Allah onun günahlarını siler".¹⁸⁵ Bu da "Kim bir kötülük işlerse, karşılığını görür" ayetinin belirttiği gerçektir.

Kim dünyada bu hastalıklardan arınmaz ve sağlığına kavuşmazsa, âhirette Alahın azabı onu arındırır. Tıpkı vucut kimyası bozulan ve zararını azaltmak için ilaçlar kullanmayıp mahvolan kişinin durumu gibi. Onun için haberde şöyle denir: "Hasta için 'Allah'ım, ona acı" dediklerinde, Allah 'kendisine rahmet ettiğim bir şeyden dolayı ona nasıl acı- rım?" buyurur. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurur: "Hastalık, kuru ağacın yapraklarını döktüğü gibi, hasta kişinin günahlarını döker".¹⁸⁶

Salgın hastalık, karın ağrısı, göğüs ağrısı gibi hastalıklardan ölen kişiler, suda boğulan, yangında veya enkaz altında ölenler şehid sayıldığı gibi, kalbin hastalıkları da bu şekildedir. Hastalık durumlarında kişi rabbinden korkar ve ölünceye kadar sabrederse, şehid sayılır. Allah'tan korkan ve öldürülünceye kadar sabreden korkak kişi gibi. Çünkü korkaklık ve cimrilik, kalp hastalıklarındandır. Onlara kişi boyun eğerse, kendisine acı verir, boyun eğmezse vucut hastalıkları gibi acı çektirir.

185 Buhârî (10/103), Müslim (4/1992), Tirmizî (2/220)

186 Ahmed, Ebu Ya'la ve Bezzar rivayet etmiştir. Bak Mecmau'z-Zevaid (2/300)

Aşk da böyledir. "Aşık olup iffetini koruyan ve aşkını gizleyip sabreden kişi, ölürse şehid olur" diye söylenir. Aşk, psikolojik bir pastalıktır, tıpkı hastayı zarar verecek şeyleri yemeye sürüklediği gibi, kişiyi zarar verecek şeylere sürükler. Hevesine boyun eğerse, hem dünyada hem âhirette azabı katmerleşir. iffetini koruyarak ve aşkını gizleyerek hevesine boyun eğmezse, içten içe hastalanır ve acı çeker. Bu hastalıktan ölürse şehid olur. Aşk onu cehenneme çağırır, kendisi ise dizginlemeye çalışır. Cimri kişiyi de canı cennetten alıkoyar, ama kendisi onu sürükler.

Bu hastalıklarla beraber iman ve takva olursa, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibi olur: "Allah'ın mümin için vereceği her hüküm onun için hayırdır. Sevindirici bir şey olursa, şükreder ve hayır kazanır, üzücü bir şey olursa sabreder ve hayır kazanır".¹⁸⁷ Alemlerin rabbine hamd olsun, Muhammed'e, aile fertlerine ve ashabına selat ve selam olsun.

Cennetliklerin ve Cehennemliklerin Amelleri Nellerdir?

Cennetliklerin ameli, iman ve takvadır. Cehennemliklerin ameli de küfür, fasıklık ve itaatsizliktir. Cennetliklerin amelleri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, iyisi ve kötüsü ile kadere inanmaktır. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna inanmak, namazı kılmak, zekatı vermek, Ramazanda oruç tutmak, Kabeye hac etmek, Allah'a görüyor gibi ibadet etmek. Biz onu görmüyorsak bile, o bizi görür.

---

187 Müslim (4/2295), Ahmed (4/332)

Cennetliklerin diğ er amelleri de şöyle sıralanabilir: Konuşurken doğ ru söylemek, emaneti sahiplerine vermek, söz ve antlaşmaya bağlı kalmak, anne babaya iyi davranmak, akrabalık bağlarını kesmemek, komşuya, yetime, miskine, köleye ve hayvanlara iyilikle muamele etmek, Allah'a karşı samimi olmak, ona tevekkül etmek, onu ve Rasûlünü sevme , Allah'tan korkmak ve ümitvar olmak, ona yönelmek, hükmüne sabretmek ve nimatlerine şükretmek, Kur'an'ı okumak, Allah'ı anmak, ona dua etmek, kendisinden istemek ve ona sığınmak, iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak, kafir ve münafıklara karşı Allah yolunda cihad etmek, ilgiyi kesenlerle ilgi kurmak, vermeyene vermek, haksızlık yapanı bağışlamak. şüphesiz Allah cenneti muttakiler için hazırlamıştır. Bunlar da açık ve gizli infak edenler, öfkelerini yenenler, insanları bağışlayanlardır. Allah iyi olan ve iyilik yapanları sever. Bütün işlerde, mümin kafir ayırımı yapmadan, herkese karşı adaletli olmak.

Cehennemliklerin amelleri ise şöyle sıralanabilir: Allah'a ortak koşmak, peygamberleri yalanlamak, küfür, haset, yalan, hainlik, zulüm, ahlaksızlık, haksızlık, akraba ve müminlerden ilgiyi kesmek, cihad etmekten kaçınmak, cimrilik, iki yüzlü olmak, Allah'ın rahmetinden ümidi kesmek, O'nun cezasından kendini güvende sanmak, musibetler karşısında çileden çıkmak, övünmek, nimetler karşısında şımar-mak, Allah'ın farzlarını terketmek, saldırganlık, Allah'ın koyduğu ölçüleri çiğnemek, yasaklarını işlemek, Allah yerine kullardan korkmak, onun yerine kullara umut bağlamak, onlara tevekkül etmek, gösteriş ve şöhret için amel etmek, Kur'an ve Sünnete muhalefet etmek, Allah'a isyan ederek kullara itaat etmek, batıl üzerinde ısrar etmek, Allah'ın ayet-

leriyle alay etmek, hakkı inkar etmek, bilgi ve tanıklık gibi açıkça söylenmesi gereken şeyleri gizlemek, büyücülük, anne babaya kötü davranmak, Allah'ın yasakladığı canı haksızca öldürmek, faiz ve yetim malını yemek, düşmana karşı savaştan kaçmak, suçsuz mümin kadınlara zina iftirası yapmak.

Her iki kesimin amellerinin ayrıntılarını burada belirtmek mümkün değildir. Özet olarak söylersek, cennetliklerin bütün amelleri Allah'a ve Rasûlüne itaat etmek kapsamına girenlerdir. Cehennemliklerin bütün amelleri de, Allah'a ve Rasûlüne itaatsizlik kapsamına girenlerdir. Yüce Allah buyuruyor:

"Bunlar Allah'ın yasalarıdır. Allah'a ve Peygamberine kim itaat ederse onu içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada temellidirler, büyük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve Peygamberine başkaldırır ve yasalarını aşarsa, onu, temelli kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azap onadır." (4 Nisa/13-14).

Allah Yolunda Yükselmek isteyen Kişinin İnsanlar Arasında Olması mı, Uzlete Çekilmesi mi İyidir?

İnsanların söz ve uygulamalarıyla hakkında ihtilaf ettiği bu meselenin gerçeği şudur; insanlar arasında olmak (ihtilat), bazan vacip, bazan müstehap olur. Belirli bir kişinin de bazan insanlar arasında olması emredilir, bazan kendi başına kalmasının iyi olacağı söylenir. Bunun ölçüsü şudur:

İnsanlar arasında olmak (ihtilat), şayet iyilik ve takva üzerinde yardımlaşmak içinse, emredilen bir şey olur. Ama haksızlık ve kötülük üzerinde yardımlaşmak içinse, yasak

olur. Beş vakit namaz, cuma, bayram namazları, ay ve güneş tutulmaları anında kılınan namazlar gibi ibadetlerde müslümanlarla birlikte olmak, Allah'ın ve Rasûlünün emrettiği şeylerdendir.

Müslümanların başındaki devlet başkanları facir de olsa, müslümanlar arasında facir kişiler de bulunsa, hacda ve müslümanlarla savaşanlara karşı savaşta müslümanlarla birlikte olmak, ya ondan yararlandığı için veya yarar sağladığı için müslümanların toplantılarında beraber bulunmak, Allah ve Rasûlünün emrettiği bir şeydir.

Kişinin dua, Allah'ı anmak, namaz, düşünmek, özelleştiri/nefis muhasebesi yapmak, kendini düzeltmek/ıslah etmek ve başkaların ortak olmadığı benzer işler için belirli sürelerde kendisiyle başbaşa kalması gerekir. Kişi ya kendi evinde veya başka bir yerde dilini ve gözünü dizginleyeceği, kendisiyle başbaşa kalacağı vakte ihtiyacı olur.

Onun için mutlak olarak uzleti seçmek yanlış olduğu gibi, mutlak olarak ihtilatı seçmek de yanlıştır. Her ikisinden kişinin ihtiyaç miktarı ve kendisi için en elverişli hangisi ise, kişinin kendi durumu ile ilgili bir şeydir.

Sebebe sarılmak ve sebebi terketmek de böyledir. Çalışmaya gücü yeten ve çalışması daha yararlı bir şeyden kendisini alıkoymayan kişinin, Allah'a tevekkül ederek sebebe sarılması gerekir. Bu durum, insanlardan bizzat istemese bile, başkasından bir şeyler almaktan daha iyidir. Böyle bir çabayı göstermek, ibadettir. Kişi Allah'a ibadet etmek ve ona tevekkül etmekle yükümlüdür. Hem kazanmasında, hem tevekkül etmesinde niyeti iyi değilse, her iki durumda da Allah'a itaat etmiş olmaz, Peygamberlerin ve ashabın yolunu izlemiş olmaz.

Ama Allah yolunda muhasara altında tutulan, yer yüzünde çalışıp kazanma imkanı olmayan, utanmaktan istemedikleri için başkaların zengin sandığı kişiler, ya kazanma güçleri olmayan veya Allah'a daha çok itaat sayılan bir işi kazanmak için çalışmakla kaçırmak istemeyen kişilerdir. Böylelerin Allah'a daha çok itaat olan işi yapması elbette daha uygundur. Bu da insanların durumlarına göre değişir.

Belirttiğimiz gibi, daha iyi olan; ibadetlerin türlerine göre değişir. Mesela namaz kılmak, okumaktan faziletlidir, okumak, zikirden faziletlidir, zikir dua etmekten faziletlidir. Üstünlük, bazan da vakitlerin değişikliğine göre değişir. Örneğin, sabah ve ikindi namazlarından sonra, namazdan ayrı olarak meşru olan; Kur'an okumak, Allah'ı anmak ve duadır.

Bazan bu, kişinin açık ameline göre değişir. Mesela ruku ve suçuuda kıraat değil, Allah'ı anmak ve dua etmek meşrudur. Yine, tavaf sırasında ittifakla meşru olan, Allah'ı anmak ve dua etmektir. Tavafta kıraat konusundaki ihtilaf ise meşhurdur.

Bazan bu, yerlere göre de değişir. Mesela Arafat, Müzdelife, şeytan taşımala yerleri, Safa ve Merve'de meşru olan, namaz ve başka şeyler değil, dua ve Allah'ı anmaktır. Dışarıdan gelenler için Kabe'yi tavaf etmek, namaz kılmaktan, ama Mekke'de ikamet edenler için namaz kılmak tavaf etmekten daha faziletlidir.

Bazan da yapılan ibadetin derecesine göre değişir. Mesela erkekler için cihad etmek, hac yapmaktan daha üstündür, kadınların cihadı ise hac yapmaktır. Evli kadının eşine itaat etmesi, anne babasına itaat etmesinden daha faziletlidir. Ama kız, anne babasına itaat etmekle yükümlüdür.

Bazan, kulun gücüne veya güçsüzlüğüne göre değişir. Kişinin gücü yettiği ibadetleri yapması, gücü aşan şeyler daha üstün olsa da, güç yetiremediğini yapmasından daha faziletlidir. Bu, çok geniş bir konu olup insanlar onda aşırılığa kaçmakta ve heveslerine uymaktadırlar.

Kimileri, kendisi ile ilgili özel bir sebepten veya kalbi için daha yararlı ve rabbine karşı daha çok itaat gördüğünden dolayı, kendisi hakkında daha faziletli gördüğü bir ameli bütün insanlar için de daha faziletli görür ve herkese aynı şeyi emretmek ister.

Yüce Allah, Muhammed'i Kitap ve hikmetle gönderdi, kullar için rahmet ve hidayet yaptı. Herkese onun için en yararlı olanı emretti. Müslümanın müslümanlara karşı samimi olması ve herkes için daha yararlı olan şeyi öğütlemesi ve göstermesi gerekir.

Bütün bunlardan anlıyoruz ki kimilerin ilimle, kimilerin cihadla, kimilerin namaz ve oruç gibi bedeni ibadetlerle ibadet etmesi onun için daha faziletli olabilir. Mutlak üstünlük ise, zahirde ve batında Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uygulamasına en uygun olandır. Şüphesiz sözün en hayırlısı, Allah'ın kelimidir, hidayetin en iyisi de Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yoludur. En iyi Allah bilir.

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Uymak, Aklın Gereğidir

Alemlerin rabbi Allah'a hamd olsun. Allah'tan başka ilah olmadığına, ortağının bulunmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Rasûlü olduğuna tanıklık ederim. Ona salat ve selam olsun.

İnsanlardan ve cinlerden akıllı ve ergin herkesin Allah'tan başka ilahın olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik etmesi gerekir. Allah onu, dinin tümünü bildirmek üzere hidayet ve hak dinle gönderdi, buna şahit olarak Allah yeter. İnsanlar ve cinler, Araplar ve Arap olmayanlar, İranlı, Hintli, Rum, Serberi, Siyah, Beyaz, dilleri ve renkleri değişik olan bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir.

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* bütün insanlara ve cinlere, kitap ehlinden olan ve olmayanlara gönderildi.

Açık ve gizli dinle ilgili her şeyde, inançlar, hakikatler, tarikatlar ve şeriatlerle ilgili her konuda herkese peygamber olarak gönderildi. Onun akidesi ve hakikati dışında artık bir şeriat, bir tarikat yoktur. Kullardan hiçbir kişi sözlerde, açık ve gizli amellerde, kalplerin inanç ve sözlerinde, ahval ve hakikatlerinde, dille söylenen ve organlarla işlenen bütün şeylerde, zahir ve batında onun getirdiği şeylere uymadıkça Allah'ın velayetini, ikramını, rızasını ve cennetini kazanamaz.

Zahir ve batında ona uyanlar dışında Allah'ın dostu/velisi yoktur. Bildirdiği gaybî şeyleri tasdik eden, farz olduğunu söylediklerini yerine getirerek ve haram olduğunu bildirdiklerinden sakınarak ona itaat edenler dışında Allah'ın velisi yoktur. Onun bildirdiklerini tasdik etmeyenler, vacip olduğunu söylediklerine sarılmayan, gerek iç alemde gerekse organlarla yapılan amellerde emrettiklerini yapmayanlar, Allah'ın velisi olmak bir yana, mümin bile olamazlar. Olağanüstü olaylar gösterse bile, sıhhatinin şartlarına uyarak namazı kılmak gibi farz olanları yerine getirmedikçe ve yasaklardan kaçınmadıkça, olağanüstülükleri olsa olsa şeyta-

nın halleri olur, Allah'tan uzaklaştırır ve sahiplerine onun öfke ve nefretini artırır.

Aklı olmayanlar ve çocuklar mükellef/yükümlü değildirler. Bunlar ceza görmezler. Allah'ın muttaki velilerinden, kurtuluşa eren taraftarlarından ve galip olan erlerinden yapacak imanları ve gizli açık takvaları söz konusu değildir. Ancak babalarına tabi olarak müslüman sayılırlar. Yüce Allah buyurur:

"İnanan, soyları da inançta kendilerine uyan kimselere soylarını da katarız. Onların işlediklerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazan-cına bağlıdır."(52 Tûr/21).

Akılları olmadığından, kalpleri iman gerçeklerine, Allah'ın veli kullarının bilgilerine ve sevdiği kullarının hal-lerine sahip değildirler. Çünkü bütün bunlar aklın varlığı şartına bağlıdır. Delilik, aklın, tasdikin, bilginin, kesin ian-cın, hidayetin ve övgünün zıttıdır. Allah, ancak iman eden ve bilgiye sahip olan kullarını yüceltir. Allah, kendisine rahmet ederek âhirette ceza vermese bile, deli insan, Allah'ın derece-lerini yükselteceği muktasid ve mukarreb veli kullarından olmaz.

İster akıllı, ister deli, ister bunak, isterse ahmak olsun, farzları yerine getirmeyen ve haramlardan sakınmayan bir kişinin bu durumuna rağmen Allah'ın muttaki velilerinden, kurtuluşa eren taraftarlarından, başı çeken galip erlerinden mukkarabinden, Allah'ın iman ve ilimle derecelerini yükselttiği kişilerden, yani Allah'ın veli kullarından olduğunu kim düşünürse, İslam dininden dönmüş, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiklerini yalanlamış kafir olur. Çünkü Muham-

med *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah'ın velilerinin mümin muttaki kişiler olduğunu Allah'tan bildirmiştir.

"İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar Allah'a inanmış ve O'na karşı gelmekten sakınmışlardır. Dünya hayatında da, âhirette de müjde onlarıdır. Allah'ın sözlerinde hiçbir değişme yoktur. Bu büyük başarıdır." (10 Yunus/62-64).

"Ey insanlar! Şüphesiz Biz sizleri bir erkekle bir diğiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler hali-ne koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanızdır. Allah bilendir, haberdardır." (49 Hucurat/13).

Takva, Allah'ın rahmetini umarak onun verdiği nur ile Allah'a itaat etmek için kişinin amel etmesi, yine Allah'ın verdiği nur ile Allah'ın azabından korkarak Allah'a isyan etmekten kaçınmasıdır. Allah'ın veli kuları, ancak onun farz-larını yerine getirerek, nafileler işleyerek Allah'a yakınlık kazanırlar. Buhârî'nin rivayet ettiği kutsi hadiste şöyle denir: "Kulum, kedisine farz kıldıklarımı yaparak bana yakınlık kazandığı kadar başka hiçbir şeyle yakınlık kazanmaz. Kulum, bana nafilelerle yakınlık kazanmaya devam eder, ben de onu severim..."¹⁸⁸

Allah'ın en çok sevdiği ameller ve en önemli farzlardan biri, beş vakit namazın vakitlerinde kılınmasıdır. Kıyamet günü kulun sorguya çekileceği şeylerin başında namazlar gelir. Miraç gecesi Allah kendisi namazı müminlere farz kıl-

---

188 Daha önce geçti

miş ve kendi ile Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* arasında namaz konusunda aracı koymamıştır. Namaz, İslamın direğidir ve ancak onunla olur. İslamın en önemli temel farzıdır. Ömer, valilerine şöyle yazardı: “ Benim için en önemli işiniz, namazdır, kim namazı korursa, dinini korumuş olur, kim de yitirirse, başka amelleri daha çok yitirir”.

Sahih hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ın şöyle buyurduğu sabittir: “ Namazı terketmek, kişiyi ile şirk arasındadır perdedir”. “Bizimle onlar arasındaki söz, namazdır. Kim namazı terkederse, kafir olur”.¹⁸⁹ Hayızlı ve doğum yapmış kadın dışında, akıllı ve ergin her müslümana namazın farz olduğuna inanmayan herkes, müslümanların imamlarının ittifakı ile mürted kafir olur. Kişi, namazın her müslümana farz olduğuna inanmadan, salih bir amel olduğuna, Allah’ın sevdiğine ve onun için mükafatlandığına da inansa, geceyi namazla ve gündüzü ouçla da geçirse, akıllı olan ve erginlik yaşına giren her müslüman üzerine farz olduğuna inanıncaya kadar mürted kafir sayılır.

Ariflerden, erenlerden ve keşf sahibi şeyhlerden namaz borcunun düştüğünü veya Allah’ın kutlu huzuruna erdikleri veya ondan daha önemli yahut öncelikli şeylerle meşgul oldukları iddiasıyla kimi kulların namazdan muaf olduğuna inananlar, mürted kafir olurlar. Maksat, kalbin Allahla beraber olması veya kulun Allahla beraber olduktan sonra namaza ihtiyacının bulunmadığı ve namazın kişi ile Allah arasında ayrılık sebebi olduğu, hatta namazdan maksadın marifet olduğu ve bu marifet gerçekleştikten sonra namaza ihtiyaç kalmayacağı, kişinin havada uçmak, su üstünde yürümek veya

---

189 Ahmed (5/246), Tirmizî (5/15)

havada kapları su doldurmak veya suları yere batırmak veya yerin altındaki hazineleri çıkarmak, sevmediği kişileri şeytanca oyunlarla öldürtmek gibi gerekçelerle namazın farz olmaksızın çıktığını söyleyenler,mürted kafir olurlar.

Veya özel/havas kişilerin olduğu, Hızır'ın Musa'ya ihtiyacı kalmadığı gibi bunların da Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'e* uymaya ihtiyaçlarının olmadığı veya keşif ehli olup havada uçan veya su üstünde yürüyen herkesin namaz kılsın veya kılmasın veli olduğunu söyleyenler, mürted kafir olurlar.

Veya abdest ve gusul olmadan da namazın makbul olduğu veya meczupların, mezarlıklarda, çöplüklerde, tuvalet girişlerinde, dehlizlerde, karanlık ve başka kötü yerlerde barınan, abdest almayan ve namaz kılmayan delilerin Allah'ın velisi olduğuna inananlar, ne kadar zahid ve abid olursa olsun, alimlerin ittifakı ile mürted kafir olurlar. Çünkü hristiyan rahipler bunlardan daha zahid ve daha abittirler. Hatta peygamberin getirdiği pek çok şeye inanırlar. Büyük çoğunluğu peygamberi ve tabilerini yüceltirler. Ne var ki peygamberin getirdiklerinin hepsine inanmazlar. Aksine bir kısmına inanır, bir kısmını inkar ederler. Onun için kafir olmuşlardır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Allah'ı ve peygamberlerini inkar eden, Allah'la peygamberleri arasını ayırmak isteyen “Bir kısmına inanır bir kısmını inkar ederiz” diyerek ikisi arasında bir yol tutmak isteyenler, işte onlar gerçekten kafir olanlardır. Kafirlerle ağır bir azap hazırlamışızdır. Allah'a ve peygamberlerine inanıp, onlardan hiçbirini ayırmayanlara,

işte onlara Allah ecirlerini verecektir. O, bağış-
lar ve merhamet eder.” (4 Nisa/150-152).

Aklı olmayan veya deli olanlardan kalem kalktığı için, yükümlüğü olmaz, dolayısıyla cezası da olmaz. Bunların imanı, namazı, orucu veya başka amelleri sahih değildir. Çünkü bütün ameller ancak akıl olduğu zaman kabul olur. Aklı olmayanın farz veya nafil ibadetlerinden bir şey sahih olmaz. Farz ve nafil ibadeti olmayan kişilerin evliyalıkları da sözkonusu olmaz Onun için Yüce Allah “Şüphesiz bunda akıl sahipleri için deliller vardır”, “Bu, akıl sahipleri için bir yemindir”, “Ey akıl sahipleri, benden korkunuz”, “Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü, gerçeği akıl etmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.”, “Akletmeniz için biz onu Arapça bir Kur’an olarak indirdik” buyurur.

Allah, ancak akılı olanları över ve metheder. Aklı olmayanı Allah ne över, ne metheder, ne de hayırla yadeder. Onun için cehennelikler için şöyle der:

“And olsun ki, cehennem için de bir çok cin ve insan yarattık; onların kalpleri vardır ama anlamazlar; gözleri vardır ama görmezler; kulakları vardır ama işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha sapıktırlar. İşte bunlar gafillerdir.” (7 Araf/179).

“Yoksa çocuklarının söz dinlediklerini veya akıl ettiklerini mi sanırsın? Onlar şüphesiz davarlar gibidir, belki daha da sapık yolludurlar.” (25 Furkan/44).

Aklı olmayanın imanı, farz veya nafil ibadetleri geçersizdir. Yahudi ve hristiyan iken deli olduktan sonra müs-

luman olanın zahirde ve batında İslamı geçerli değildir. Mümin iken kafir olan, sonra deliren kişinin hükmü, kafirlerin hükmü gibidir. Mümin olup deliren kişi daha önceki imanının karşılığını alır. Deli olarak dünyaya gelen ve deliliği devam eden kişinin imanı veya küfrü geçerli olmaz. Delinin hükmü, çocuğun hükmü gibidir. Çocuğun anne babası müslüman ise, müslümanların ittifakı ile o da anne babasına tabi olur. Ebu Hanife, Şafiî ve İmam Ahmed'e göre sadece annesi müslüman olduğunda da durum aynıdır.

Müslüman iken deli olanlar da babalarına tabi olarak müslüman sayılırlar. Yine müslümanlar arasında doğan deli, imana sahip oldukları için değil, zahirde anne babasına bakılarak veya çocuklar hakkında hüküm verildiği gibi, bulunduğu ülkeye bakılarak müslüman sayılır. Müslümanların delileri ve çocukları kıyamet günü anne babalarına tabidirler. Bu İslam, onlar için başkalarına karşı bir üstünlük, ayrıcalık gerektirmediği gibi, farz ve nafilelerle Allah'a yakınlık kazanan Allah'ın muttaki veli kullarından olmalarını da gerektirmez. Yüce Allah buyuruyor:

“Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpkken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz yahut biriniz ayak yolundan gelmişseniz veya kadınlara yaklaşmışsanız ve bu durumlarda su bulamamışsanız tertemiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah affeder ve bağışlar.” (4 Nisa/43).

Yüce Allah, sarhoş olan kişilerin ne söylediklerinin

farkına varıncaya kadar namaza yaklaşmalarını yasaklamıştır.

Bu ayet, alimlerin ittifakı ile, Maide suresindeki içkiyi haram eden ayetten önce inmiştir. İnış sebebi olarak şu rivayet edilir: Ashaptan biri haram edilmeden önce içki içmiş olarak arkadaşlarına namaz kıldırıldı ve okuduğu ayetleri karıştırdı. Onun üzerine Allah bu ayeti indirdi. Henüz haram edilmeden içki içen ve ne dediğinin farkına varamayan kişilerin namaza yaklaşmalarının haram edilmesi, ne dediğinin farkına varıncaya kadar kişinin namaz kılmamasını gerektirir. Akli başka bir sebepten başından gitmiş olsa bile, ne dediğini bilmeyenlerin namaz kılması caiz değildir. Onun için alimler ne sebeple olursa olsun, akli başından gitmiş olanların kıldıkları namaz sahih olmaz, derler. Durum böyle iken, deli olanların namazı nasıl sahih olur?!

Tefsircilerden biri, Dahhak'tan rivayet ederek, uyku sarhoşluğu içinde iken namaza yaklaşmayın, der. Bu da ayetin dolaylı olarak ona delalet etmesi veya kapsamına girmesi açısından söylenebilir. Ancak ayetin inış sebebi kesin olarak içki sarhoşluğudur. Ayetin lafzı bu konuda açıktır. Diğer anlam da açıktır. Buhârî ve Müslim'de Peygamberin şöyle dediğini rivayet eder: "Biriniz gece namazına kalktığında Kur'anı düzgün okuyamıyorsa, tekrar uyusun. Çünkü istiğfar etmek isterken, kendine sövebilir". Başka bir rivayette 'Namaz kılmak için kalktığında uykusu gelirse, uyusun' denilmektedir".¹⁹⁰

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, uykulu olup okuduğunda yanlış yapan kişinin namaz kılmasını yasaklamıştır.

---

190 Buhârî (1/313), Müslim (2/412)

Alimler uykunun abdesti bozmadığına bunu delil gösterirler. Çünkü uyku abdesti bozacak olsaydı, namaz bozulurdu veya yeniden abdest almak için namazı bozmak vacip olurdu. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise bunu “Çünkü istiğfar etmek isterken, kendine sövebilir” sözleriyle gerekçelendirmiştir. Bundan da anlaşılıyor ki Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, uyku sebebiyle de olsa, söylediğinin farkında olmayan kişinin namaz kılmasını yasaklamıştır. Bunu kurallaştırdığı Sahih’te ki şu rivayetten anlaşılmaktadır: “Abdesti sıkışmış, uykusu gelmiş ve sofrası hazır olan kişi namaza durmasın”.¹⁹¹ Çünkü bu durumlar kalbi meşğul eder. Ebu’d-Derda da şöyle der: “Kişinin önce ihtiyacını gidermesi ve kalbi rahat bir şekilde namaza durması, onun akıllı olduğunu gösterir”.

Kişi ne dediğini anlayıncaya kadar, mübah bir sebeple de olsa akli başından gittiği zaman namaz kılması haram ise, meczup veya divane diye adlandırılrsa bile delinin veya deli gibi olanların namazı evleviyetle caiz olmaz.

Bilindiği gibi namaz ibadetlerin en üstünüdür. Buhârî ve Müslim’de İbni Mesud’dan şöyle dediği rivayet edilir: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’a sordum; Amellerin hangisini Allah daha çok sever? Vaktinde kılınan namazı, dedi. Sonra hangisi, dedim. Anne babaya iyilikle davranmak, dedi. Sonra hangisi, dedim, Cihad etmek, dedi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunları bana söyledi, sorsaydım, daha da söyleyecekti”.¹⁹² Buhârî ve Müslim’de yine en üstün amelin Allah’a iman, onun yolunda cihad etmek, sonra makbul olan hac şeklinde sıraladığı belirtilir.¹⁹³ Bunlar arasında çelişki yok-

---

191 Müslim (1/393)

192 Buhârî (9/2, Müslim (1/90)

193 Buhârî (1/77), Müslim (1/86)

tur. Çünkü namaz, “Allah imanınızı boşa götürecektir” ayetinde belirtildiği gibi, Allah’a iman adı kapsamına girmektedir. Bera b. Azib ve başkaları, bundan maksad’ın Kudüse doğru kılınan namaz olduğunu söylemişlerdir.

Onun için namaz, iman gibidir ve başkasının yerine yapılmaz. Kişi başkasının yerine iman etmediği gibi, farz veya nafil olarak kimse kimsenin yerine namaz kılamaz. Yine iman sakıt olmadığı gibi, namaz da hiçbir şekilde düşmez. Akli başında olduğu ve rükünlerinden bazısını yerine getirmeye imkanı bulunduğu sürece kişinin üzerine borçtur. Kişinin hiçbir şekilde davranamıyor ve bir şey okuyamıyor olması durumunda gözlerini açıp kapayarak ve fiilleri kalbinden geçirerek kılıp kılamayacağı konusunda iki görüş vardır. Galip olan görüşe göre, böyle yaparak kılması meşru değildir.

Durum böyle olunca, akli olmayan kişi, farz ve nafil olarak Allah’a yaklaştıracak şeylerden yoksun olur. Velilik, farz ve nafilelerle Allah’a yakınlaşmayı içeren iman ve takvadır. Akli olmayan kişi, Allah’ın veli kullarının ona yakınlık kazanmaya çalıştığı şeylerden yoksun kalır. Ancak çocuklar ve hayvanlar yükümlü olmadığı ve ceza görmediği gibi, deli olduğu için onun üzerinden teklif/sorumluluk kalkmış olup ceza görmesi sözkonusu değildir. Delirmeden önce kişi mümin olmuş ve salih ameller işleyerek farz ve nafilelerle Allah’a yakınlaşmaya çalışmışsa, o iman ve salih amelin mükafatını görür. Sahip olduğu iman ve takva derecesine göre de veli sayılır. Nitekim böyle olduğu ve henüz delirmediği sırada öldüğünde imanı, salih ameli ve veliliği kaybolmaz. Ancak bu durumda iken dinden dönerse, hepsi boşa gider. Çünkü dinden dönmek/irtidat, amelleri boşa çıkarır.

Dinden dönmekten başka salih amelleri hiçbir şey boşa çıkar-maz. Nitekim tevbe dışında bütün günahları yok eden başka bir iyilik yoktur. Kişi akıllı iken işledikleri iyilikler kendisine yazıldığı halde, delirdikten sonra işlediğinde yazılmadığı gibi, sarhoşluk ve uyku gibi bir sebeple akli başından gittiği durumlarda işlediği kötülükler de kendisine yazılmaz. Çünkü bu durumda makbul bir amacı yoktur. Ebu Musa'dan rivayet edilen sahih hadiste şöyle denir: " Kişi hasta veya yolcu olduğunda, sağlıklı ve ikamet halinde iken yaptığı amelin benzeri ona yazılır".¹⁹⁴

Tebuk savaşında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediği sahih hadiste rivayet edilir: "Medine'de öyle adamlar var ki, yaptığınız her yürümede ve aldığınız her yolda sizinle beraberdirler . Onlar Medine'de oldukları halde mi? dediler. Evet, Medine'de oldukları halde, mazeret onları alıkoydu, buyurdu." Bunlar, işledikleri amelleri bilinçli olarak ve amaç-layarak işlerlerdi. Ancak işlemekten aciz kalmışlar, böylece işleyenler gibi olmuşlardır. Ama akli başından giden böyle değildir. Çünkü onun doğru bir yönelişi ve sahih bir ibadeti söz konusu değildir. Halbuki yapma imkanından yoksun olanların sahih bir yönelişi/amaçlaması vardır ve ondan dola-yı kendilerine sevap yazılır.

Ama delirmeden önce kişi kafir, fasık veya günahkar ise, delirmesi onun küfrünü veya fasıklığını ortadan kaldır-maz. Onun için yahudi veya hristiyan olduktan sonra delirenler onlarla beraber haşredilirler. Aynı şekilde müs-lümanlardan da iman ve takva sahibi iken delirenler, muttaki müminlerle beraber haşredilirler. Meczup veya deli divane adını taşısın veya taşımasın, delilik veya başka bir şey

sebebiyle aklın baştan gitmesi, sahibinin daha çok mümin veya muttaki olmasını gerektirmez, salih olmasını ve iyiliklerinin artmasını da gerektirmediği gibi günahlarının artmasını da gerektirmez. Delilik, sadece aklın gitmesini gerektirir ve kişi ondan önceki durumu üzerinde kalır. Delilik, onun önceki durumunu ne atırır, ne eksiltir. Sadece sevap sahibi olmasını engellediği gibi, günden dolayı ceza görmesini de engeller.

İçki içmek, uyuşturucu kullanmak veya coşturan müzik dinleyip trans haline girmek veya dindışı ibadetler yaparak şeytanın musallat olmasıyla kafayı oynatmak veya banoto yiyerek/uyuşturucu kullanarak sarhoş olmak suretiyle akıllarını yitirenler, bu fiillerden dolayı kötülenmeyi ve cezayı hak ederler. Birçokları, kendini kaybedecek kadar dans etmek veya şeytan tavırları seğilemek için düşüp bayılmak suretiyle şeytanı hoşnut eden işler yaparlar. Birçokları da bile bile meczupluk ve delidivanelik gösterisinde bulunurlar. Bunların tümü şeytanın yandaşı olup bu tavırları az çok herkesçe bilinir.

Alimler, akıllarının kaybolduğu sırada bunların mükellef olup olmadığına ihtilaf etmişler. Şüphesiz asıl mesele, sarhoşluk meselesidir. İmam Şafiî, Ahmed ve başkalarından gelen bilgilere göre akıllarının kaybolduğu durumlarda bunlar sorumludurlar. Alimlerden birçok kişi ise, sorumlu olmadıklarını söyler. İmam Şafiî ve İmam Ahmed'in görüşü de budur. İmam Ahmed'ten nakledilen ikinci bir görüşe göre ise, sarhoşun eşini boşaması geçersizdir. En ağırlıklı görüş budur. Alimlerden hiçbir kişi, akıllarını bu şekilde yitirmiş olanların Allah'ın muvahhit ve mukarreb veli kullarından olduklarını ve kurtuluşa ereceklerini söylememiştir. Alimler-

den hayırla yad ettikleri ve akıllı deli dedikleri kişiler ise, önceleri iyi iken sonradan akıllarını yitirmiş olanlardır.

Bunların alametlerinden biri de, delilikleri döneminde bir an için kendilerine geldiklerinde, küfür ve iftirayı değil, imanı dile getirirler. Yani kafir ve zalim olarak değil, mümince konuşurlar. Halbuki başkaları bir ara kendilerine geldiklerinde küfür ve şirk şeyler konuşurlar. Aklı gidince de küfür şeyler saçmalarlar. Böyleleri müslüman değil, ancak kafir olurlar. Konserlere veya müzikli ayinlere katılan kişilerden bazıları için meydana geldiği gibi, kendinden geçme veya bayılma sırasında anlaşılmayan şeyler saçmalayan veya Arapça dışında örneğin Farsça, Türkçe, Berberice vb. Dillerde birşeyler konuşanlar, sar'a nöbeti geçirenin konuştuğu gibi, aslında şeytan onların dilinden konuşmaktadır.

Allah'ın bunlara akıllar ve haller verdiğini, ancak akıllarını yok edip hallerini bıraktığını ve akılları gittiği için de sorumluluklarını düşürdüğünü ileri sürenler olabilir. Böyle bir varsayımın cevabı şudur:

Allah'ın onlara haller verdiğİ, sözü, mücmel/kapalı bir sözdür. Haller, Rahmanî ve Şeytanî olmak üzere iki kısımdır. Bunların mükâşefe veya olağandışı bir tasarrufla sergileyebilecekleri şeyler, bazan büyücülerin yaptıkları türünden olur, bazan da iman ve takva sahiplerinin yaptığı şeyler türünden olur ki, bu Allah'tandır. Bu insanlar akılları başlarında olduğu zaman iman üstünlükleri varsa ve muttaki müminlerden iseler, akılları gittikten sonra kendilerinden farzlar düşer. Ama kendilerine verilen şeyler, müşriklere, münafıklara ve kitap ehline verilen şeyler türünden şeytanın işlerinden ise, akılları başlarından gittiği zamanlarda da, birincilerin önce üzerinde bulundukları iman ve takva duru-

mu dışına çıkmadıkları gibi, bunlar da küfür ve fasıklık durumlarının dışına çıkmış olmazlar. Nitekim her iki kesimden her birinin uykusu ve baygınlığı, akli başından gitmeden önceki iman ve itaatinin yahut küfür ve fasıklığının yok olmasını gerektirmez. Çünkü aklın baştan gitmesi, sadece teklifi/yükümlülüğü kaldırır.

Teklifin kalkması, övme, yüceltme ve sevabı gerektirmediği gibi, mükellef olmayan kişiye Allah'ın veli kullarına yaptığı lütuflardan veya salih kişilere yaptığı ikramlardan birinin verilmesini de gerektirmez. Sadece uyuyan, bayılan, ölen kişiden kalktığı gibi sorumluluk kalkmış olur. Bunda da ne bir övme, ne bir yerme vardır. Hatta uyuyanın durumu, bunların durumundan daha iyidir. Onun için Peygamberlerden meczup veya çılgın kimse yoktu ve yeri geldiğinde uyurlardı. Peygamberin uyuması da, bir sebepten dolayı bayılması da caizdir. Ama deli olması caiz değildir. Peygamberin gözleri uyurdu ama kalbi uyumazdı. Nitekim hastalığında bayılmıştı.

Delilikten ise, Allah peygamberleri korumuştur. Çünkü delilik, insanın en büyük eksikliklerindendir. Zira insanın kemali akli iledir. Onun için Allah hangi yolla olursa olsun, aklın giderilmesini haram kılmıştır. İçki içmek gibi akli gidermeye yolaçan bütün şeyleri haram kılmıştır. Tek başına aklın gitmemesine sebep değilse de, içkinin damlasını bile haram kılmıştır. Çünkü akli giderebilecek kadar çok içmeye yolaçabilir. Böyle bir durumda aklın gitmesi, sapıkların iddia ettiği gibi, Allah'ın velisi olmanın nasıl şartı olabilir veya ona nasıl yaklaştırabilir? Bu sapıklardan biri onlar için şöyle der:

“Bunlar öyle bir topluluktur ki nizamı bozmuş, çiti delmişlerdir, onlar için farz veya nafil kalmamıştır.

Delidirler, ancak deliliklerinin sırrı o kadar büyüktür ki eşiğinde akıl secdeye kapanır”.

Bu, sapıklık, hatta küfür bir sözdür. Delilerin, eşiğinde aklın secde ettiği bir sırlarının olduğunu iddia etmektedir. Sebebi de, kimi delilerden gördüğü mükaşefe/gayten haber vermek veya olağandışı bir tasarruftur. Halbuki bu, büyücü ve kahinlerin/meçhulden haber verenlerin sergiledikleri şeyler gibi, şeytanın yaptığı şeyler sebebiyle olmaktadır. Bu sapıklar da mükaşefesi olan yahut olağanüstü davranışlar sergileyen herkesin Allah'ın velisi olduğunu sanır. Halbuki böyle bir şeye kim inanırsa, Müslümanların, yahudilerin ve hiristiyanların icmaı ile kafir olur. Kitap ehli bir yana, kafir ve müşriklerden bir çok kişinin şeytanları eliyle bunların yaptığından kat kat büyük olağanüstülükleri ve mükaşefeleri olur. Ancak bunların bütün mükaşefe ve olağanüstülüklerinde yalan ve iftira vardır. Kardeşleri olan büyücü ve kahinlerde olduğu gibi, amellerinde de fücür ve azgınlık vardır.

“Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi? de. Onlar, günahkar iftiracıların hepsine iner. Bunlar Şeytanlara kulak verirler, çoğu yalancılardır.” (26 Şuara/221-223).

Hangi kesimden olursa olsun, üzerine şeytanların indiği herkes mutlaka yalancı ve facir bir kişidir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah'ın velilerinin ona farzlarla yakınlık kazanmaya çalışanlar, kurtuluşa eren taraftarları, galip gelen erleri ve salih kulları olduğunu bildirmiştir. Farzları ve nafileleri işlemeyen kişilerin, akılsızlıkları, cahillikleri veya başka sebeplerle Allah'ın muttaki, kurtuluşa eren salih veli kulları olduğuna kim inanırsa, alemlerin rabbi Allah'ın dininden çıkmış kafir olur. Şehadet kelimesini getir-

se de, yalancılardan olup kendisine şunlara söylendiği gibi söylenir: “İkiyüzlüler sana gelince:

“Senin şüphesiz Allah’ın peygamberi olduğuna şehadet ederiz” derler. Allah, senin kendisinin peygamberi olduğunu, bilir; bunun yanında Allah, ikiyüzlülerin yalancı olduklarını da bilir. Onlar, yeminlerini kalkan edinerek Allah’ın yolundan alıkoyarlar. İşledikleri işler gerçekten ne kötüdür! Bu, önce inanıp sonra inkar etmiş olmalarındandır. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir; artık anlamazlar.” (63 Münafikun/1-3).

Sahih hadiste Rasûlulah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ın şöyle buyurduğu belirtilir: “Özürsüz olarak önemsemediğinden üç cuma namazı kılmayan kişinin kalbini Allah mühürlür”.¹⁹⁵ Öğle namazını kılsa bile, cumayı terkeden kişinin kalbi mühürleniyorsa, namaz için abdest almayan, gusul yapmayan, öğleyi, cumayı, farzı ve nafilayı kılmayan kişinin durumu acaba ne olur? Bu kişi önce mümin ise ve farzlara inanmadığı ve terkettiği için kalbi mühürlendiğinden kafir olmuştusa ve artık mümin olduğuna inananlar da kafir oluyorsa, acaba böylelerin Allah’ın veli kularından olduğunu söyleyenler nasıl kafir olmasın? Yüce Allah, münafıkların nitelikleri için şöyle buyurur:

“Şeytan onların başlarına çullanmış olup Allah’ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilin; şeytanın taraftarları elbette hüsrandadırlar.” (58 Mücadele/19).

Şeytan onları egemenliği altına alarak sürüklemiştir.

---

195 Ahmed (3/424), Tirmizî (2/373)

Deveyi sürmek için de aynı sözcük kullanılır. Şeytan onlara çullanmış ve Allah'ın yasakladığı yöne sürüklemiştir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Kafirlerin üzerine onları kışkırtan şeytanlar gönderdiğimizi bilmiyor musun?” (19 Meryem/83).

Yani onları çarptıkça çarparlar.

“Şeytan onların başlarına dikilip Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilin; şeytanın taraftarları elbette hüsrاندadırlar. Allah'a ve peygamberine karşı gelenler; işte onlar, en alçak kimselerle beraberdirler.” (58 Mücadele/19-20).

Sunen kitapları, Peygamberin şöyle buyurduğunu Ebu'd-Derda'dan rivayet ederler: “Üç kişilik bir köyde ezan okunmuyor ve namaz kılınıyorsa, oraya şeytan mutlaka musallat olmuştur”.¹⁹⁶ Ezanın okunmadığı ve namazın kılınmadığı üç kişi ile beraber olanlar, Allah'ın ikram ettiği veli kullarından değil, şeytanın musallat olup saptırdığı dostlarından olurlar. Bunlar abid ve zahid de olsalar, aç kalan, geceleri uyumayan, konuşmayan, manastırlarda, mağara ve kayalıklarda olanlar gibi uzlete çekilenler de olsalar, durum aynıdır. Lübnan dağında, Şam yakınlarındaki Kaysun dağında ve başka yerlerde bulunan mağaralara ve تنها yerlere gelerek cahil abidler ve zahider uzlete çekilirler, Allah'ın izin vermediği tarzda halvete çekilerek riyazat yaparlar, Allah'ın ve Rasûlünün öğretmediği şekilde zevklerine göre ilahiler eşliğinde ibadet ederler. Yaptıklarının Kur'an'a ve Sünnete uyup uymadığına aldırış etmezler ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi*

---

196 Tirmizî (2/17), Ebû Dâvûd

*ve sellem'*ı örnek almazlar. Halbuki Yüce Allah, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'a* uyma konusunda “De ki, eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz, Allah da sizi sever ve günahlarınızı bağışlar” buyurur. Bunlar, bid'at ve sapıklık ehlidirler, Allah'ın evliyası değil, şeytanın yandaşlarıdır. Kim bunların veli olduğunu söylerse, yalan şahitlik yapmış ve doğru yoldan sapmış olur.

Bunların peygamberlere muhalif oldukları bilindiği halde kim Allah'ın velisi olduklarını söylerse, İslam dininden dönmüş olur. Çünkü ya peygamberi yalanlamakta, ya peygamberin getirdiklerinden şek ve şüphe etmekte veya inkarından, inadından yahut hevesine uyduğundan peygamberin peşinden gitmemektedir. Böyle olanların tümü kafirdirler.

Peygamberin getirdiklerini bilmediği halde zahir ve batın bütün işlerde herkese gönderildiğine inanıyorsa ve ona uymanın dışında Allah'a götüren bir yolun bulunduğunu kabul ediyorsa, bununla beraber bu bid'at ibadetlerin ve şeytanca hakikatlerin peygamberin getirdiği şeyler olduğuna inanıyor ve ona muhalefet etmek ve hidayeti başka yerde aramak için değil, Peygamberin şariatını, sünnetini, yol ve yöntemini, hakikat ve tarikatını bilmediğinden bunların şeytan işi olduğunu bilmiyorsa, kendisine işin doğrusu anlatılır, Kitap ve Sünnetin söyledikleri gösterilir. Tevbe eder ve Allah'a yönelirse, ne âla! Etmezse, yukarıda belirttiğimiz mürted kafirler zümresinden sayılır. İçlerinden şeytanca olağanüstülükler gösteren ve mükaşefeler sergileyenlerin çokluğuna rağmen rahipleri, haça tapanları, ateşe tapanları, putlara tapanları ibadet ve zahitlikleri Allah'ın azabından kurtarmadığı gibi, bunların ibadeti de, zahitliği de kendilerini Allah'ın azabından kurtaramaz. Yüce Allah buyuruyor:

“Size, amelce en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi? de. Dünya hayatında, çalışmaları boşa gitmiştir, oysa onlar güzel iş yaptıklarını sanıyorlardı. Bunlar, Rablerinin ayetlerini ve O’na kavuşmayı inkar edenlerdir. Bu yüzden işleri boşa gitmiştir. Kıyamet günü Biz onlara değer vermeyeceğiz. İşte onların cezası; inkarlarına, peygamberlerimi ve ayetlerimi alaya almalarına karşılık olarak, cehennemdir.” (18 Kehf/103-106).

Sa’d b. Ebi Vakkas ve başkaları, bu ayetlerin manastırlarda ve tapınaklarda tapınanlar hakkında indiğini söylerler. Ali ve başkaları ise, bu ayetleri Hariciler ve benzerleri bid’atçılar için te’vil ettiği rivayet edilir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi?” de. Onlar, günahkar iftiracıların hepsine iner. Bunlar Şeytanlara kulak verirler, çoğu yalancılardır.” (26 Şuara/221-223).

İftiracı, yalan söyleyendir ve günahkar, facir olandır.

“Ama bundan vazgeçmezse, and olsun ki, onu perçeminden, yalancı ve günahkar perçeminden cehenneme sürükleriz.” (96 Alak/15-16).

Buhârî ve Müslim’in rivayetine göre, din konusunda bilgisizce kim konuşursa, yalan söylemeyi kastetmemiş olsa bile, yalan söylemiş olur. Veda haccında kocası Sa’d b. Havle öldüğü zaman Sebâ el-Eslemiyye gebe idi, eşi öldükten birkaç gece sonra doğum yaptı. Ebu’s-Senabil b. Ba’kek, kendisine “iki süreden biri geçmedikçe evlenemezsin” dedi.

Bunun üzerine Peygamber " Ebu's-Senabil yalan söylemiş, evlenebilirsin" buyurdu.¹⁹⁷

Yine, Seleme b. Ekva' "Amir'in kendini öldürdüğü ve amellerini boşa götürdüğü söyleniyor" deyince, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* "yalan söylüyorlar, mücahid gibi cihad etti, buyurdu".¹⁹⁸ Bunu söyleyen kişi, salih bir adam olup yalan söylemek için söylememiştir. Nitekim söyleyen kişinin Üseyyid b. Hudayr olduğu rivayet edilir. Ama bilgisizce konuştuğu için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu yalanlamıştır.

Ebu Bekir, İbni Mes'ud ve ashaptan başkaları içtihadla fetva verirken şöyle derlerdi: "Fetva doğru ise, Allah'tandır, yanlış ise, benden ve şeytandandır, Allah ve Rasûlü bundan beridir".

Müctehidin bağışlanan yanlış şeytandan ise, bilgisizce ve içtihad etmeden din konusunda konuşan kişinin söylediği nasıl şeytandan olmasın? Bunun söylediği de şeytandır ve ondan tevbe etmezse, ceza görür. Müctehidin yanlış şeytandan olup bağışlanmıştır. Unutmak, ihtilam olmak vb. şeyler de şeytandan olup bağışlanmıştır. Ama din konusunda konuşması mübah olmayan kişinin durumu bunun aksi olup başka alanlarda iyilikleri de olsa, kendisi yalancı ve günahkar olur. Çünkü şeytan her insana musallat olur ve muvafakat derecesine göre kendisine telkinde bulunur, Allah'a ihlası ve itaatı derecesine göre de o kişiden uzaklaşır. Allah,

"Şüphesiz kullarımın üzerinde senin bir egemenliğin yoktur" (15 Hcir/42) buyurur.

Allah'ın kulları, Peygamberlerinden yapılmasını

---

197 Buhârî (8/207), Müslim (6/101)

istediği vacip ve müstehaplarla ona ibadet edenlerdir. Bunun dışındaki şeylerle ibadet edenler ise, Rahmanın kulları değil, şeytanın kullarıdır. "Allah şöyle buyurur:

"Ey insanoğulları! Ben size, şeytana tapmayın, o sizin için apaçık bir düşmandır, Bana kulluk edin, bu doğru yoldur, diye bildirmedi mi?" And olsun ki, o sizden nice nesilleri saptırmıştı, akıl etmez miydiniz?" (36 Yasin/60-62).

Şeytana ibadet edenlerin çoğu, ona ibadet ettiklerinin farkında bile değildirler. Bunlar meleklerle veya salih kişilere ibadet ettiklerini sanırlar. Onlardan imdat isteyenler ve secde edenler, Allah'ın salih kullarından imdat dilediklerini ve onları araçlar yaptıklarını zannetseler bile, gerçekte şeytana tapıyorlar. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Allah bir gün onların hepsini diriltip toplar, sonra meleklerle: "Bunlar mı size tapıyordu?" der. Melekler: "Haşa, bizim dostumuz onlar değil, Sensin. Hayır; onlar bize değil cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanıyorlardı" derler."

(34 Sebe'/40-41).

Bunun için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, güneşin doğuşu ve batışı anında namaz kılmayı yasaklamıştır. Çünkü güneşe tapanların secdelerinin kendisine olması için şeytan o anda kendini gösterir. Güneşe tapanlar, o anda güneşe tapıklarını sanırlar, ama gerçekte şeytana secde ediyorlar. Gezenlerden birine dua eden, secde eden, yalvaran ve yakan, onun için münasip yemekler, giyecekler, buhurlar ve kut-samalar, tütsülemeler yapanlar da böyledir. "es-Sirru'l-Mek-tum" kitabının sahibi şarklı ile, "eş-Şu'letu'n-Nuraniyye"

kitabının sahibi Mağribli el-Buni'nin belirttiği gibi, bunların üzerine gûya seslenen ruhlar inmekte, bazı şeylerin olacağını kendilerine bildirmekte, bazı ihtiyaçlarını gidermektedir. Bunlara gezegenlerin ruhaniyeti adını verirler.

Kimileri bunların melekler olduğunu sanır, ama gerçekte üzerlerine inen şeytanlardır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Rahman olan Allah'ın zikrinden yüz çevirene, yanından ayrılmayacak bir şeytanı arkadaş veririz. Şüphesiz onlar bunları yoldan alıkoşurlar, bunlar da doğru yola eriştiklerini sanırlar.” (43 Zuhruf/36-37).

Rahman'ın zikri, indirdiği Kur'an ve Rasûlünün yolu olan sünnettir. Onlar için Yüce Allah şöyle buyurur:

“.....Allah'ın üzerinize olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitab'ı ve hikmeti anın, Allah'tan sakının, Allah'ın her şeyi bildiğini bilin.” (2 Bakara/231).

“And olsun ki Allah, inananlara, ayetlerini okuyan, onları arıtan, onlara Kitap ve hikmeti öğreten, kendilerinden bir peygamber göndermekle iyilikte bulunmuştur. Halbuki onlar, önceleri apaçık sapıklıkta idiler.” (3 Âli İmran/164).

“Kitapsız kimseler arasından, kendilerine ayetlerini okuyan, onları arıtan, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Onlar, daha önce, şüphesiz apaçık bir sapıklık içinde idiler.” (62 Cuma/2).

“Şüphesiz Zikri Biz indirdik, onun koruyucusu elbette Biziz.” (15 Hicr/9).

Allah'ın zikri budur. Kur'an ve sünnet olan bu zikirden kim yüz çevirirse, ona bir şeytan musalat edilir ve kendisi izlediği yol gereği şeytanların evliyasından olur.

Bazan Rahman'dan, bazan şeytandan yana oluyorsa, ancak Rahmana yöneldiği oranda ve sırada Allah'ın velisi olur. Şeytana yönelme derecesi ve süresine göre de şeytanın velisi olur. Yukarıda verdiğimiz gibi, Huzeyfe b. Yeman, kalplerin dört çeşit olduğunu söyler: içinde parlayan bir kandilin bulunduğu yalın kalp. Bu, mümin kişinin kalbidir. Kılıflı kalp. Bu da kafirin kalbidir. Allah, kafirler için

“Kalplerimiz perdelidir” dediler, hayır, Allah inkarlarından dolayı onları lanetlemiştir. Onların pek azı inanırlar.” (2 Bakara/88) buyurur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in “Üç cuma namazını kılmayan kişinin kalbi mühürlenir” dediğini daha önce belirtmiştik. Tersyüz olmuş kalp. Bu da münafık kişinin kalbidir. içinde iki madde bulunan kalp. Bunlardan biri onu imanla, biri de münafıklıkla doldurur. Hangisi galip gelirse, hüküm ona göre olur. İmam Ahmed, Müsned'inde bunu merfu olarak rivayet eder.¹⁹⁹

Buhârî ve Müslim, Amr b.Âs'dan Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Dört şey kimde varsa, katıksız münafık olur. Onlardan kimde bir tanesi varsa, bırakıncaya kadar münafıklıktan bir şube/parça bulunur. Konuşunca yalan söyler, kendisine yapılan emanete hainlik eder, söz verdiği (antlaşma yaptığı) zaman sözünü yer, hasımlaştığı zaman haksızlık yapar”.

---

199 Daha önce geçti.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, kalpte biri iman, biri de münafıklık olmak üzere iki şubenin bulunduğunu belirtir. Münafıklık bulunduğu zaman, bir yandan Allah'ın veliliği, bir yandan da Ona düşmanlık şubeleri bulunur, demektir. Onun için bu durumda kimileri iman ve takva penceresinden olağanüstülükler gösterir ki bunlar evliyanın kerametleri türünden olur, diğer yandan münafıklığı ve düşmanlığı penceresinden şeytanların halleri türünden olur. Yani bu durumda böyleleri hem müslümanca, hem şeytanca davranışlar sergiler. Onun için Allah, her namazda

“Bizi dosdoğru yola, ğazaba uğrayanların ya da sapıtanların yoluna değıl, nimete erdirdiğın kimselerin yoluna ilet” (1 Fatiha/6-7)

diye dua etmemizi emretmiştir.

Kendilerine ğazap edilenler, hakkı bildikleri halde onunla amel etmeyenlerdir. Sapıtmış olanlar da Allah'a bilgisizce ibadet edenlerdir. Kim Kur'an'a ve Sünnete aykırılığını bildiğı halde hevesine, zevkine ve coşkularına uyarsa, Allah'ın kendilerine ğazap ettiğı kişilerden olur. Bunun böyle olduğunu bilmiyorsa, o taktirde sapıtmışlardan olur.

Yüce Allah'ın bizi dosdoğru yola, peygamberlerin, sıdıkların, şehitlerin ve salihlerin yoluna iletmesini dileriz. Arkadaş ve yoldaş olarak bunlar ne güzeldir! Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. Onun Rasûlü Muhammed'e selat ve selam olsun!

Allah'a giden yollar, insanlar sayısındadır, derler. Acaba bu doğru mudur? Bundan maksat, namaz, zekat, cihad, Allah'ı anmak, Kur'anı okumak gibi Kur'an'a ve Sünnete uygun meşru amelleri işlemek ise, doğrudur. Ama Kur'ana ve

Sünnete aykırı başka yollar ise, batıl ve yanlış olur. Allah, en iyi bilir.

İÇİNDEKİLER

Şeyhul'İ-İslâm İbn Teymiyye	5
Nesebi ve Doğumu	5
Ailesi	6
Hocaları	7
Öğrencileri	7
Mezhebi	8
Akidesi	9
Eserleri	10
Ahlâkî Nitelikleri ve Yaratılış	11
Cihadı	11
İlim Adamlarının Onun Hakkındaki Sözleri	12
Ona Yapılan İftiralar	18
Mihneti ve Vefatı	22
Biyorafisinin Bulunabileceği Yerler	23
Kalbin Hastalıkları ve Tedavi Yolları	25
İnsanların Dereceleri	25
İman-Amel İlişkisi	29
Sıdk (Doğruluk) ve Fazileti	35
İhlas İslamın Gerçeğidir	40
Dinin Temeli	42
Batınî Ameller	43
İbadetin Mahiyeti	47
Zühd	49
Dua ve Kader	50
Rıza ve Tevekkül	70
Rıza ve Hamd	78

Ağlamak Rızaya Aykırı Değildir.....	83
Musibetler Karşısında İnsan Sınıfları	84
Allah'ı ve Rasûlünü Sevmek	84
Kur'an'ın Ekseni.....	85
Havf ve Reca.....	103
Kalplerin Hastalıkları ve Tedavisi	141
Haset (Kıskançlık).....	166
Hasedin İlacı	190
Adalet ve Zulüm.....	195
Cennetliklerin ve Cehennemlileklerin Amelleri Nelerdir.....	205
Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e Uymak, Aklın Gereğidir	210
İçindekiler.....	237
